

**ULUSLARARASI POLİTİKA KURAMLARINDA
POLİTİK PSİKOLOJİ: VLADİMİR PUTİN ÖRNEĞİ**

(Yüksek Lisans Tezi)

Merve SERBEST

Kütahya – 2018

T.C.
KÜTAHYA DUMLUPINAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**ULUSLARARASI POLİTİKA KURAMLARINDA POLİTİK
PSİKOLOJİ: VLADİMİR PUTİN ÖRNEĞİ**

Danışman:

Dr. Öğr. Üyesi Cantürk CANER

Hazırlayan:

Merve SERBEST

Kütahya – 2018

Kabul ve Onay

Merve SERBEST'in hazırladığı "Uluslararası Politika Kuramlarında Politik Psikoloji: Vladimir Putin Örneği" başlıklı Yüksek Lisans tez çalışması, jüri tarafından lisansüstü yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği / oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

...../...../ 2018

Tez Jürisi	İmza	
	Kabul	Red
Dr. Öğr. Üyesi Cantürk CANER (Danışman)		
Dr. Öğr. Üyesi Barış ADIBELLİ		
Dr. Öğr. Üyesi Volkan TURAN		

Doç. Dr. Ayhan KAHRAMAN
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Yemin Metni

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Uluslararası Politika Kuramlarında Politik Psikoloji: Vladimir Putin Örneği” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../2018

Merve SERBEST

Özgeçmiş

1993 yılında Bursa'da doğdu. İlk ve orta eğitimini Bursa'nın Osmangazi ilçesinde gördü. Lise eğitimini de Bursa'nın Osmangazi Lisesinde tamamladı. Lisans eğitimine 2011 yılında Dumlupınar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası ilişkiler bölümünde başladı ve 2015 yılında mezun oldu. 2016 yılında Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilimdalı, Uluslararası ilişkiler bilim dalında yüksek lisansa başladı.

ÖZET

ULUSLARARASI POLİTİKA KURAMLARINDA POLİTİK PSİKOLOJİ: VLADİMİR PUTİN ÖRNEĞİ

SERBEST, Merve

Yüksek Lisans Tezi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Cantürk CANER

Kasım, 2018, 147 sayfa

Politik psikoloji, sadece psikoloji ve siyaset bilimi alanlarının değil oldukça yeni bir çalışma alanı olarak uluslararası ilişkilerin de en yeni ve en gözde konularından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Politik dünyanın özellikle son elli yıl içerisinde yaşamış olduğu değişim ve dönüşüm göz önüne alındığında, uluslararası alanda meydana gelen gelişmeleri analiz edebilmek için yeni bilim dallarına olan ihtiyaç oldukça açıktır. İşte politik psikoloji uluslararası politikanın konusu içerisinde yer alan olayları, bunların altında yatan psikolojik sebeplerle birlikte açıklamaya çalışan bir bilim dalı niteliği taşımaktadır. Politik psikoloji başta ülkelerin kendi içinde yaşamış oldukları siyasal toplumsallaşma süreci, kitle ve kamuoyu oluşumu, propaganda ve etkileri, seçim dönemi, liderlik ve liderin toplum üzerindeki etkisi ile yaptırım gücü olmak üzere uluslararası alanda savaş ve barış ortamlarının sebebi olan milliyetçilik, ırkçılık ve terörizm gibi konuları psikolojik nedenleriyle birlikte incelemektedir. Bu noktada liderlik konusu politik psikolojinin kilit noktasını oluşturmaktadır. Bir ülkenin sadece iç politikalarından değil dış politikada temsilinden ve diğer ülkelerle olan ilişkilerinden de sorumlu bir lider, uluslararası ilişkilerin temel taşını meydana getirmektedir. Bu açıdan “liderlik” konusunu kapsayan bir toplumun lider seçiminde etkili olan faktörler, liderin kişiliği ve nasıl bir lider olduğu, topluma ve uluslararası alana olan etkisi, içinde psikolojik faktörler barındırması nedeniyle bu tezin çıkış noktasını oluşturmuştur.

Rus lider Vladimir Putin’in başkan olduğu dönemden bu yana Rusya üzerindeki büyük etkileri, Rus toplumu tarafından “Rusya’nın kurtarıcısı” olarak nitelendirilmesi ve uluslararası alanda çizmiş olduğu güçlü lider portresi uluslararası ilişkilerin konusu olmasının yanında psikolojik faktörlerin de birer yansımaları oluşturmaktadır. Bu nedenle bu tez politik psikoloji kapsamında Putin’in liderlik analizini yapmaya çalışmıştır.

Anahtar Kelimeler: Politik Psikoloji, Liderlik, Uluslararası İlişkiler, Politika Kuramları, Putin, Rusya

ABSTRACT**POLITICAL PSYCHOLOGY IN THE INTERNATIONAL POLITICS
THEORIES: THE EXAMPLE OF VLADIMIR PUTIN****SERBEST, Merve****Master's Thesis: Department of International Relations****Supervisor: Assoc. Prof. Cantürk Caner****November, 2018, 147 pages**

Political Psychology has been occurred not only in the field of psychology and political sciences but also being an early branch of science, as one of the most quietly preferred and newest subjects of study. Especially, considering the change and the transformation in the last fifty years, it is quietly clear that political world needs new branches of science in order to analyse the developments which is occurred in the international field. To sum up, political psychology has carried the quality of a branch of science that tries to explain the circumstances which takes place in the the subjects of international politics. Political psychology examines such issues with their reasons; the process of social politization which has been experienced by the countries themselves; the formation of the masses and public opinions; propagation and its effects; electoral period; leadership and leaders' effects on the society and their sanction power.

In addition, it also examines the issues such as nationalismi racism and terrorism, with their reasons. At that point, the matter of leadership forms the key point of the political psychology. A leader who is not only responsible for the domestic policy of a country but also its representation on the foreign policy; and also who is responsible for the relationships with the other countrys, creates a key stone at the international relationships. In that respect, the factors which includes the matter of leadership and which is effected on the election of the leader by the society, creates the starting poin of this thesis as it includes psychology factors about the personality of the leader and his or her effect on the society. From the period of the Russian Leader Vladimir Putin who becomes the president of Russia, consideration of his great effect on Russian society and his qualification as the "Saviour of Russia" and his image as a great leader in the world proves that it is not only the subject of international relationships but also the reflection of the psychological factors. For that reason, this thesis analyses the leadership pf Vladimir Putin in terms of political psychology.

Keywords: Political Psychology, Leadership, International Relations, Political Theories, Putin, Russia.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM BİR SİYASET KAVRAMI OLARAK POLİTİK PSİKOLOJİ

1.1. POLİTİK PSİKOLOJİ ÜZERİNE KAVRAMSAL ANALİZ	4
1.2. POLİTİK PSİKOLOJİNİN TARİHİ GELİŞİMİ	13
1.3. POLİTİK PSİKOLOJİNİN ULUSLARARASI İLİŞKİLERE KONUSU OLMASI.....	18

İKİNCİ BÖLÜM BİR ULUSLARARASI AKTÖR OLARAK VLADİMİR PUTİN

2.1. VLADİMİR PUTİN'İN HAYATI.....	57
2.2. RUS SİYASETİ VE VLADİMİR PUTİN	66
2.3. ULUSLARARASI POLİTİKA VE VLADİMİR PUTİN	80

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM POLİTİK PSİKOLOJİ KURAMLARI ÇERÇEVESİNDE VLADİMİR PUTİN

3.1. BİR LİDER OLARAK VLADİMİR PUTİN	96
3.2. VLADİMİR PUTİN VE SİYASAL İLETİŞİM STRATEJİLERİ.....	109
3.3. VLADİMİR PUTİN'İN ULUSLARARASI POLİTİKADAKİ ROLÜ VE ÖNEMİ	120
SONUÇ.....	128
KAYNAKÇA	130
DİZİN	146

TABLolar LİSTESİ**Sayfa**

Tablo 1.1: Politik Psikolojinin Konu ve Teorilere Göre Dönemsel Ayrımı	16
Tablo 3.1: Grup Büyüklüğüne Göre Liderlik Türleri ve Özelliklerinde Putin'in Liderlik Analizi	107
Tablo 3.2: Durumlarına Göre Liderlik Türleri ve Özelliklerinde Putin'in Liderlik Analizi	107
Tablo 3.3: Anlayış ve Davranışlarına Göre Liderlik Türleri ve Özelliklerinde Putin'in Liderlik Analizi	108

TEZ METNİ

GİRİŞ

“Uluslararası Politika Kuramlarında Politik Psikoloji: Vladimir Putin Örneği” adlı bu tez politik psikoloji kavramının uluslararası ilişkilerdeki rolünü inceleyerek Rus Lider Vladimir Putin’in politik psikoloji kapsamında uluslararası politikadaki etkisini incelemeye çalışmıştır. Tez toplamda üç ana başlıktan meydana gelmektedir. Birinci ana başlık “Bir Siyaset Kavramı Olarak Politik Psikoloji” adını taşımakta ve üç alt başlığa ayrılmaktadır. Birinci alt başlıkta politik psikolojinin kapsamlı bir şekilde tanımından, ikinci alt başlıkta politik psikolojinin tarihsel gelişiminden ve son olarak üçüncü alt başlıkta ise politik psikolojinin uluslararası ilişkilerdeki yeri ve kullanım alanları kapsamlı bir şekilde anlatılmıştır.

Tezin ikinci ana bölüm başlığı “Bir Uluslararası Aktör Olarak Vladimir Putin” olarak adlandırılmış ve üç alt başlıktan oluşmuştur. Bu bölümün ilk alt başlığında Rus lider Vladimir Putin’in hayatı hakkında bilgiler verilmiştir. İkinci alt başlıkta Putin’in başkan olduğu tarihten bu yana Rus siyasetine olan etkisine ve geçmişten bugüne Rusya’nın iç politikasında meydana gelen gelişmelere yer verilmiştir. Üçüncü alt başlıkta ise Putin’in uluslararası politikada uygulamış olduğu politikalar ile diğer ülkelerle olan ilişkileri üzerinde durulmuştur.

Son ana başlık olan “Politik Psikoloji Kuramları Çerçevesinde Vladimir Putin” yine üç alt başlıktan meydana gelmiştir. Birinci alt başlıkta Putin’in kapsamlı bir şekilde liderlik analizi yapılmış ve hangi liderlik türlerine ait olduğu saptanmaya çalışılmıştır. İkinci alt başlıkta Putin’in politik psikoloji kuramlarını çerçevesinde uygulamış olduğu siyasal iletişim stratejilerine ve son olarak son alt başlıkta ise uluslararası sistemde her zaman çok kutupluluğu savunan Putin’in bu çok kutuplu sistemde etkili bir aktör olabilmek için ne tür girişimlerde bulunduğu dair bilgiler verilmiştir.

Bu analiz çerçevesinde;

Araştırmanın Amacı

Politik psikoloji alanının çalışma konularından olan “liderlik” konusunun uluslararası ilişkilerdeki önemini ortaya koymaktır. Bir liderin, bir ülkenin geleceğini belirlemedeki rolünü ve etkisini saptamaktır.

Araştırmanın Önemi

Siyaset Biliminin yeni bir alt dalı olan politik psikoloji, disiplinler arası bir çalışma alanıdır. Bu nedenle alanıyla ilgili temel bilgiler ya çok sınırlı ya da diğer disiplinler arasına sıkışmış bir haldedir. Bu açıdan adı geçen Yüksek Lisans Tezi, Politik psikoloji alanında yapılan sınırlı çalışmalara katkı niteliği taşımaktadır. Bugüne kadar yaptığımız araştırmalarda Rusya Federasyonu'nun halihazırdaki lideri Vladimir Putin'in liderlik anlayışını söz konusu perspektiften inceleyen özel konulu çalışmalardan biri olma özelliğini de taşımaktadır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma Putin'in kişilik özellikleri ve liderlik yeteneklerinin Rusya iç ve dış politikasındaki etkileriyle sınırlandırılmıştır.

Araştırmanın Ana Hipotezi

Rusya'nın günümüzde uluslararası bir aktör olarak ortaya çıkmasında pek çok etken bulunmaktadır. Bu etkenler arasında en önemli belirleyicilerden birisinin de 2000'li yılların başından bu yana iktidarda bulunan Vladimir Putin olduğu ileri sürülebilir.

Araştırmaya Ait Hipotezler

1. *Vladimir Putin Rus iç ve dış politikasının en önemli aktörüdür.*
2. *Vladimir Putin'in liderlik ve kişilik özellikleri politik duruşunda etkilidir.*
3. *Vladimir Putin'in ailesi, çocukluğu, gençliği ve aldığı akademik eğitim bu liderlik özelliklerinin belirlenmesinde etkili olmuştur.*
4. *Putin'in kişilik özellikleri ve aldığı eğitim kendisini çok yönlü bir karizmatik lider olduğunu ortaya çıkarmaktadır.*
5. *Putin, karizmatik liderlik özelliklerini dönüşümcü (transformasyonel) bir anlayış çerçevesinde yürüttüğü açıktır. Bu nedenle Putin'in liderlik özellikleri çok yönlü olarak ele alınmalıdır.*
6. *Putin liderlik özelliklerini güçlü bir politik siyasal iletişim stratejileri kullanarak yürüttüğü görülmektedir.*

BİRİNCİ BÖLÜM

BİR SİYASET KAVRAMI OLARAK POLİTİK PSİKOLOJİ

Siyaset biliminin bir alt dalı olarak, özellikle 1970’li yılların başından itibaren psikoloji üzerine çalışan bilim insanlarının oluşturduğu, diğer sosyal bilim dallarına göre daha yeni olan bu kavram günümüzde siyaset bilimcilerinde dikkatini çekmeye başlamasıyla daha popüler hale gelmiştir. İnsanların, grupların, liderlerin, kitlelerin ve ulusların birbirleriyle olan ilişkilerini belirleyen psikolojik faktörler değerlendirilirken, bireylerin siyasi konular hakkındaki düşünceleri nasıl kazandığı ve bu düşüncelerin siyasi tutumları nasıl etkilediği üzerine çalışan bu bilim dalı politika ve psikoloji arasında bir köprü görevi görmektedir. Uluslararası ilişkilerde meydana gelen sorunlara ve bir ulusun kendi içindeki farklı grupların problemlerine politik açıdan yeni bir bakış açısı kazandıran politik psikoloji son otuz yılda daha da önem kazanmıştır. Yeni sayılan bu disiplin, insandaki hangi güdülerin ve çevredeki hangi aktörlerin bireyin siyasi davranışlarını şekillendirdiği üzerinde durarak “kişilik” ile “siyasal davranış” arasındaki etkileşimi incelemekte ve siyaset biliminin bir alt dalı olarak gelişimini sürdürmektedir.

1.1. POLİTİK PSİKOLOJİ ÜZERİNE KAVRAMSAL ANALİZ

Değişim ve dönüşümün hızla arttığı 21. yüzyıl dünyasında “insan” uluslararası arenada daha aktif hale gelmiş, iktidar ilişkilerinin merkezine oturarak siyaset bilimindeki başrolünü almıştır. Bireyin politikadaki yeri, “siyasal insan” olma süreciyle belirlenmiş ve bu süreçte kişiliğe etki eden toplumsal faktörler çerçevesinde kendisiyle uyumlu iktidar ve politika anlayışı geliştirmiştir. Politik psikoloji kavramını ve bu kavramın uluslararası ilişkilerdeki kullanımının doğru analizi ancak insan doğasının ve insan psikolojisinin anlaşılması ile mümkün olmaktadır. Bu açıdan, insan doğasının nasıl bir toplumsal düzen yarattığına dair düşünceleriyle Platon’dan Marx’a kısaca bahsetmek gerekmektedir.

Platon, insan doğası hakkındaki düşüncelerine ve siyasal görüşlerine yer verdiği “Devlet” adlı eserinde, insanın psikolojik özellikleri kapsamında siyasal sistem kurulması gerektiğini savunmuştur. İnsanın her fırsatı kötülükle değerlendireceğini iddia eden Platon,¹ kurulacak olan devletin hedefinin, kötü olan insan doğasını eğiterek değiştirmek olmasını istemiştir. Ona göre, devletin en öncelikli görevi, bireylere hak

¹ Olkan Senemoğlu, (2016), “Machiavelli’den Hobbes’a Rönesans Dönemi Siyaset Teorisinde İnsan Doğası Ve Toplum Anlayışı”, *İNSAN&İNSAN Bilim Kültür Sanat ve Düşünce Dergisi*, Yıl: 3, Sayı: 9, İstanbul: s.79

ettiklerini verip hak ettikleri yerlere yerleştirmek olan adaleti sağlamaktır.² Platon, devletin ne olduğu sorusuna devletin neden var olduğu sorusundan yola çıkarak cevap vermiş³ ve çalışmalarında toplumun devlete olan ihtiyacı üzerinde durmuştur.

Platon'un öğrencisi olan Aristoteles de tıpkı hocası gibi toplumda bir yönetenin varlığına olan ihtiyacı vurgulamaktadır. Her şeyin bir amacı olduğunu ve insanın da tek hedefinin mutlu olmak olduğunu düşünen Aristoteles için, devletin görevi, insanı iyiliğe ve doğru olana götürerek onun mutlu olmasını sağlamaktır bu da ancak insanın toplum içindeki rolünü ölçülülük içerisinde bilmesi ile gerçek olabilir.⁴

Antik Yunan düşünürlerinden sonra İslam Felsefecilerinden olan Farabi ve İbn-i Haldun da insan doğası ve toplum arasında ilişki kurarak insanın aklı sayesinde diğer tüm canlılardan ayrıldığını savunmuştur. Farabi, insanın kendi ihtiyaçlarını yalnız başına karşılayamayacağını düşündüğü için topluma olan ihtiyaç üzerinde durmuştur. İnsan mükemmel olana ulaşmayı hedeflemelidir, bu da bir toplumda var olması gereken yöneten ve yönetilenlerin görevlerini bilmesiyle mümkündür. İbn-i Haldun'un da bu konudaki düşünceleri Farabi ile benzerlik göstermektedir. İnsanın doğuştan donanımlı olduğunu ancak yinede tek başına kendine yetemeyeceğini düşüncesine sahip olan İbn-i Haldun için bir topluma ve yöneticiye ihtiyaç vardır. Yönetici toplum tarafından seçilmeli ve toplum üzerinde söz sahibi olarak otorite kurabilmelidir.⁵

İnsanın doğası gereği kötü olduğu ile topluma ve yöneticiye ihtiyacı olduğu düşüncesi Modern Çağ düşünürleri tarafından da devam ettirilmiştir. Modern siyasetin babası olarak anılan Machiavelli, "Prens" adlı eserinde insan, toplum ve yöneticiye dair görüşlerini belirtmiştir. Kötü yaradılışlı, iyi ve kötü arasında ayırım yapabilecek erdeme ve bilgiye sahip olmayan, kararsız ve çaresiz bir varlık olarak tanımlar Machiavelli insanı.⁶ Kötü ve çıkarıcı olan insanların başında onlara yol gösterip terbiye edebilecek bir egemen (yöneten) olmalıdır. Egemen, bu amacını gerçekleştirmek üzere gerekirse

² Halis Çetin ve Levent Görüşük, (2015), *Siyaset Psikolojisi*, Orion Kitapevi, Ankara: s.20.

³ Ömer Yıldırım, "Platon'un Devlet ve Toplum Tasarımı", http://www.felsefe.gen.tr/siyaset_felsefesi/platon_toplum_ve_devlet_tasarimi.asp (2018).

⁴ Çetin ve Görüşük, a.g.e., s.20.

⁵ Senemoğlu, a.g.m., ss.82-85.

⁶ Çetin ve Görüşük, a.g.e., s.21.

koru salabilir çünkü kötü yaradılışı insan sevdiğinden ziyade korktuğuna daha çok itaat eder ve onu kırmaktan çekinir.⁷

İnsanın doğasının kavga, kaos ve savaş olduğunu söyleyen Hobbes ise, bu durumu üç nedene bağlar: güvensizlik, herkesten üstün olma tutkusu ve rekabet.⁸ İnsanlar bu sebeplerden dolayı mücadele etmekten kaçınmazlar. Toplumda iktidara olan gereksinimde bu noktada ortaya çıkmaktadır. İnsanlar sahip oldukları tüm hakları bir sözleşme ile yöneticiye devretmeli ve toplumla ilgili bütün kararları da bu yönetici vermelidir.⁹ Yönetenin, meclis ya da hükümdar olması fark etmeksizin, başlıca görevi toplumun güvenliğini sağlamaktır.¹⁰

Aydınlanma çağıyla birlikte insan doğası ve toplum hakkındaki düşünceler, içinde bulunulan koşullara göre değişmeye başlamıştır. Bu dönemin ünlü düşünürlerinden olan Locke ve Rousseau için insan doğası özgürlük ve barış üzerine kuruludur.¹¹ İnsanın kötü olduğu düşüncelerinin değişmesi ve insana verilen önemin artmasıyla, bireylerin sahip oldukları mülklerinde koruma altına alınması gerektiği düşüncesi yaygınlaşmıştır. Locke, insanın özgürlüğünün sınırsız olmadığını bu yüzden eşitlik ilkesi içerisinde sınırlamalara gidilmesi gerektiğini, bu sınırlamayı yapacak olanın iktidar olduğunu ve bireylerin kendi istekleriyle iktidara bu hakkı vermesi gerektiğini savunmaktadır.¹² Rousseau ise, insanın özgür doğasının ancak doğa durumundayken güvende olduğunu iddia etmektedir.¹³ Toplumsallaşmayla birlikte egolarının esiri olan insan çatışmacı bir yaklaşım benimser bu yüzden insanları durduracak bir iktidara ihtiyaç duyulur ancak bu iktidar insanların eşit ve özgür yaşamalarını sağlayabilmeli ve daha da önemlisi uluslararası ilişkilerde güçlü ve güvenilir olmalıdır.¹⁴

⁷ Ayferi Göze, (2011), *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, Genişletilmiş 12. Baskı, Beta Yayınları, İstanbul: s.117.

⁸ Çetin ve Görüşük, a.g.e., s.21.

⁹ Çetin ve Görüşük, a.g.e., s.22.

¹⁰ Thomas Hobbes, (2007), *Leviathan*, 6. Baskı, Semih L. (Çev), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul: s.234.

¹¹ Çetin ve Görüşük, a.g.e., s.22.

¹² Göze, a.g.e., s.169.

¹³ Olkan Senemoğlu, (2017), "Locke ve Rousseau'nun İnsan Doğası ve Toplum Düşüncesi", *İnsan&Toplum Dergisi*, Yıl: 7, Sayı: 1, İstanbul: s.201

¹⁴ H. Emre Bağce, "Rousseau'da Toplum Sözleşmesi, Siyasal Meşruiyet ve Katılımcı Demokrasi", s. 112. <http://www.emrebagce.com/yayinlar/Rousseauda-toplum-sozlesmesi-siyasal-mesruiyet-ve-katilimci-demokrasi.pdf> (2018).

18. yüzyıl düşünürlerinden Adam Smith, insan doğasında bireyin davranış ve tutumlarını belirleyen üç çift olgudan söz eder: kendini düşünme ve sempati; özgürlük isteği ve topluma uyum sağlama ahlakı; çalışma alışkanlığı ve mübadele eğilimi. Bu güdülerle hareket eden birey kendi için çabalarken aynı zamanda toplum içinde çalışmış olacak ve topluma fayda sağlayacaktır. Smith bu durumu “doğal sistem” olarak tanımlamaktadır. Bu sistemi bozacak tek bir şey vardır o da devlettir. Bu yüzden Smith, devletin sınırsız bir güce sahip olmaması gerektiğini savunmaktadır.¹⁵

Bireyin özgür bir doğaya sahip olduğunu savunan diğer bir düşünür olan Kant’a göre, bu özgürlük sınırsız değildir. Bir siyasal otoritenin varlığına ihtiyaç duyulur ve bireyin bu otoriteye itaat etmesi zorunludur. Ancak bu koşullarda insan aklını kullanmalı ve tüm değerleri sonuna kadar sorgulamalıdır aksi takdirde sorgulanmayan her şey özgürleşmek yerine köleleşmeyi getirecektir. Kant için politik değerlerin geliştirilmesi akıl yoluyla özgürleşmekten geçer.¹⁶ Hegel ise Kant’ın tam tersi olarak, insanın kişiliğini, özgürlüğünü ve varlığını ifade edebilmesi için bir devletin varlığına olan ihtiyacı vurgulamaktadır.¹⁷ Ancak birey ve toplum için gerçek özgürlüğe ulaşmak, devletin etik temellere dayandırılması ile mümkün olmaktadır.¹⁸

Son olarak 19. yüzyıl düşünürlerinden olan Marx’ın insan ve toplum hakkındaki düşüncelerine gelince, diğer düşünürlerden farklı olarak insan doğasının psikolojik olarak da varlığından söz etmektedir. O, insan doğasını, genel insan doğası ve kültürle göre değişiklik gösteren insan doğası olmak üzere ikiye ayırmaktadır: bunlardan ilki cinsellik ve açlık gibi sabit güdüler, ikincisi ise göreceli güdü ve hırslardır.¹⁹ Buna göre, Marx’ın insanın özünü oluşturduğunu söylediği şey aynı anda hem birey hem de toplumsal bir varlık olmasından kaynaklıdır.²⁰ İnsanı toplumda var eden ve diğer tüm canlılardan ayıran en temel özelliği emeği ve üretkenliğidir bu yüzden toplumsal ve siyasal ilişkilerini bu emek sonucunda sahip olduğu değerler üzerine kurar. Sahip oldukları her şeyi koruma altına alan bireyler ya da gruplar

¹⁵ Çetin ve Görüşük, a.g.e., ss.25-27.

¹⁶ Bünyamin Bezci, (2005), “Kant ve Hegel’in Felsefesinde Etik Anlayışı”, *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Cilt:5, Sayı: 9, Konya, s.50

¹⁷ Çetin ve Görüşük, a.g.e., s.29.

¹⁸ Bünyamin Bezci, (2006), “Hegel’in Felsefesinde Etik, Politik Olan ve Özgürlük”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:21, Sayı: 2, İzmir, s.236

¹⁹ Erich Fromm, (2004), *Marx’ın İnsan Anlayışı*, Kaan H. Ö. (Çev), Arıtan Yayınevi, İstanbul: s.54.

²⁰ Hüseyin Özel, (2000), “Ölümün Politik İktisadı: Polanyi ve Marx’ın İnsan Anlayışlarına Dayanan Bir Deneme”, *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:18, Sayı: 2, Ankara: s.71

bunlardan dolayı çatışma çıkmaması için güce ihtiyaç duyarlar. Bu gelişmeler ışığında devlet, toplumda düzen sağlayacak güç olarak kendiliğinden oluşur ve topluma dışarıdan zorla kabul ettirilemez.²¹

İnsan ve siyaset ilişkisinin, insanın psikolojik kökenlerine inilerek açıklanmaya çalışılmasının sebebi, insanın doğası üzerine bir açıklama yapılmadan politik teoriler geliştirmenin oldukça zor olmasıdır. Görüldüğü gibi tüm bu düşünürler, insan doğasına en uygun toplumsal ve siyasi yapıyı oluşturmaya çalışılmış, birey, toplum ve iktidar üçlemesinin senteziyle “siyasal insanı” yaratmayı hedeflemişlerdir.

Uluslararası ilişkilerin geleneksel analizlerinde insan olgusu asgari düzeyde dikkate alınmaktaydı.²² Ancak değişen dünya şartlarında insanın uluslararası ilişkilerdeki rolü ön plana çıkmaya başladı. Bununla bağlantılı olarak uluslararası ilişkiler alanında yapılan çalışmalarda insan faktörüne daha geniş yer verilmeye başlandı. Politik psikoloji de insan merkezli çıktığı bu yolda, insanın siyasete olan etkilerine daha çok ağırlık vermiş siyasetin ve çevrenin insana olan etkilerini bir yan dal olarak incelemiştir. Ancak bu durum son zamanlarda oldukça değişmiş, politik psikoloji kavramının popülerliğinin de artmaya başlamasıyla siyasi ideoloji ve tutumların insanı ne zaman ve nasıl etkilemeye başladığı psikofizyolog ve nörobilimcilerin de dikkatini çekmeye başlamıştır. Bu bağlamda, bireyde siyasi bilincin gelişimini anlamak, ilerleyen bölümlerde ele alınmış olunan politik psikolojinin uluslararası alanda kullanımının analizinin yapılmasını kolaylaştıracaktır.

Siyasi ideoloji ve tutumlar nasıl belirlenir diye her kime sorulsa şüphesiz ki ilk fikirler aile, arkadaş ve sosyal çevrenin etkisi altında oluştuğuna dair olur. Ancak genlerin etkisi büyük bir çoğunluğun aklına gelmez. Son yirmi yıl içerisinde yapılan araştırmalar, siyasi düşüncelerin kısmi olarak genlerden etkilendiğini ortaya koymaktadır.²³ İncelemeler, DNA'nın bir bölümünü oluşturan genlerin beyin ve zihinde politik tutumlar da dahil olmak üzere hemen her şeyi etkilediğini göstermektedir. Bouchard ve McGue, davranışların genetik etkileri üzerine yapmış oldukları

²¹ İrfan Erdoğan, (2007), “Karl Marx İnsan, Toplum ve İletişim”, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, Sayı: 25, Ankara: s.205

²² Philip E Tetlock ve James M. Goldgeier, (2001), *Psychology and International Relations Theory*, Annual Reviews, Vol:4, p.67, <https://pdfs.semanticscholar.org/adfd/7a8ca8798b75e4eb9b3e532e6bfd16a7b057.pdf> (2018).

²³ Müjde Peker ve Robert W. Booth, (2016), *Biyoloji, Biliş ve Siyaset Psikolojisi*, Özlem Dirilen Gümüş,

çalışmalarında, neredeyse akla gelen bütün psikolojik değişkenlerin kısmen kalıtsallık gösterdiği sonucuna varmıştır.²⁴

Siyasal bilincin gelişiminde genlerin etkisinden sonra kişiliğin şekillenmesinde de büyük rol oynayan aile faktörü gelmektedir. Çocuğun gerçek bir kendilik kavramına üç ile beş yaşları arasında ulaştığı²⁵ göz önüne alındığında, bu yaşlarda gelişmeye başlayan kimliğini koruyabilmesi için kullandığı mekanizmalar ileriki yıllarda oluşacak siyasal etkililiğe de zemin hazırlar. Yetiştirilme tarzıyla alakalı olarak kazanılan ilk izlenimlerin çok köklü bir değişime uğramadan ömür boyu süreceğine dair görüşler mevcuttur.²⁶ Örneğin, orta sınıf veya üst sınıfa ait anne ve babaların yetiştirmiş olduğu çocuklar, kendi ihtiyaçlarını kendi çabaları ile kendi giderip, karar alırken kendi isteklerinin öncelikli olduğunu farkında olan bireyler yetiştirirken, işçi sınıfından gelen ailelerin söz dinleme, itaat etme, kurallara uyma gibi unsurlar çerçevesinde çocuk yetiştirdikleri gözlenmiştir.²⁷ Bu durumun bir sonucu olarak, orta sınıf ve üzeri aileden gelen bireylerin devleti sorgulayan ve siyasal hayatta daha aktif, işçi sınıfından gelen bireylerin ise sorgulamadan uzak, devletin yaptığı her şeyi doğru bulan bireyler olarak katılım sağladığı söylenebilir.

Aileden sonra kişiliğin oluşumunda büyük etkisi olan okul faktörünün siyasal bilinçlenme sürecindeki katkısı da oldukça fazladır. Çocuk dersler, gazeteler, arkadaşlarıyla konuşma yoluyla, cumhurbaşkanı, başbakan ve bakanların farklı görevleri olduğunu, milletvekillerinin seçimle geldiklerini ve siyasal parti üyesi oldukları gibi birçok farklı siyasi bilgi edinmektedir. Ülkesinin nasıl kurulduğuna, anayasanın ne demek olduğuna, yargı organlarının nasıl çalıştığına dair bilgi edinmeye başlamaktadır. Ayrıca öğretmen figürü çocukta bir otorite algısı yaratarak toplumsal hayatta da bir yöneticinin varlığına ihtiyaç duyma meydana getirmektedir. Ergenliğe giriş ile birlikte gençlik yıllarında siyasal bilinçlenmenin son aşaması olmaktadır. Arkadaş grubu ve çevrenin yanı sıra bu sürece kitle iletişim araçları ile kişisel tecrübelerin de etkileri eklenince bilinçlenme döneminin büyük bir kısmı tamamlanmış olur. Bundan sonraki süreçte, bireyin düşüncelerinde büyük ve fark edilebilir

²⁴ Peker ve Booth, a.g.e., s.3.

²⁵ Abdülkadir Çevik, (2010), *Politik Psikoloji*, 4.Baskı, Dost Kitapevi, Ankara: s.49.

²⁶ Türker Alkan ve Doğu Ergil, (1980), *Siyaset Psikolojisi*, Turhan Kitapevi Yayınları, Ankara: s.22.

²⁷ Alkan ve Ergil, a.g.e., s.20-21.

değişiklikler değil, içerik zenginleşmesi ve olgunlaşma gözlenmektedir.²⁸ Tüm bu süreçler sonucunda bireysel ideolojiler tamamlanarak olgunluk ve yaşlılık dönemlerinde siyasal düşünce ve tutumlarda tutarlılık meydana gelmektedir.

Politik psikolojinin özünü oluşturan en önemli ögenin “birey” olmasından dolayı, geçmişten 18. yüzyıla kadar olan süreçte bireyin doğası ile toplum ve iktidarla olan ilişkisi incelenmiş, siyasal bilincin gelişiminde etkili olan aktörlerden kısaca bahsedilmiştir. Politik psikolojinin kavramsal analizine gelince, çokta uzak olmayan bir zamana kadar politika ve psikoloji kavramlarının birbirleriyle pek bağlantısı olmadığına dair yanlış bir düşünce yaygındı. Ancak küreselleşen dünyada öne çıkan özellikle dış politika faktörü ile bu alanda kararların nasıl verildiği ve karar vermeye hangi olguların etki ettiğine dair sorulardan yola çıkan araştırmacılar politika ve psikoloji kavramlarının birbirleriyle olan ilişkisini keşfettiler. İç politikada seçmen tercihleri ile kitle ve kamuoyu davranışlarının; uluslararası ilişkiler ve dış politikada liderlerin düşünce ve davranışlarına olan etkisi politik psikoloji kavramının önemini gözler önüne sermektedir.

Çağımızın siyasal yaşamında giderek karmaşık hale gelen toplum sorunlarına yeni bir bakış açısı getirip bu sorunların çözümünde etkili olmak tek bir bilim dalı ile mümkün olamayacağından, geniş bir alana sahip olan politik psikoloji, bu tip sorunların çözümünde ilk akla gelen konular arasında sayılabilmektedir. Günümüz dünyasında geleneksel savaş yöntemlerinden ziyade farklı yöntemlerle mücadele içinde olan ülkeler için de politik psikoloji önem açısından ilk sıralarda yer almaktadır. Bu sebeple sadece araştırmacıların değil, dünyada devletlerin ve liderlerinde dikkatini çeken bir kavram haline gelmektedir.

Oldukça geniş alanları kapsayan (uluslararası ilişkiler, sosyoloji, hukuk, yönetim bilimi, antropoloji vb.) politik psikoloji için birçok tanımlama mevcuttur. En genel tanımıyla, büyük grupların, kitlelerin, ulusların ve bunların liderlerinin birbirleriyle olan ilişkileri ve bu ilişkilere etki eden psikolojik unsurları incelemektedir.²⁹

²⁸ Alkan ve Ergil, a.g.e., s.30.

²⁹ Çevik, a.g.e., s.15.

Politik psikoloji, birey ve grup davranışlarının siyasal politikalarındaki yeri ile bu davranışların toplumsal ve siyasal süreçlerle olan bağlantısını araştırarak siyasal davranış, tutum ve duyguların kökenine kadar inmektedir.³⁰ Bu davranış ve tutumlar, rasyonel olabildiği gibi irrasyonelde olabilmektedir bu yüzden politik psikolojinin sorunlara olan yaklaşımı derinliğe dayanmaktadır.³¹ Çalışmalarında öncelikli olarak siyasal tutum ve davranışların nereden kaynaklandığını ve nasıl değiştiğini araştırmayı hedefleyen politik psikoloji, davranış bilimleri alanına da katkı sağlamaktadır.

Devlet başkanları belirli politik kararları neden ve nasıl verir? Bosna veya Kuzey İrlanda'daki etnik çatışmaların altında yatan sebepler nelerdir? 1980 sonrasında giderek artan ve insanların yurdunu terk etmesine hatta hayatlarını kaybetmesine neden olan terör nasıl açıklanabilir? Uzun yıllar uyum içinde yaşayan toplulukların ya da birbirleriyle dost olan ülkelerin sonrasında birbirlerine düşman olup nasıl savaşıyor duruma geldikleri ve bunlar gibi birçok sorunun cevabının belirli siyasal davranışların neden olduğuna dair araştırmalarıyla cevaplamaya çalışır politik psikoloji.³²

Bireyin, siyasal insan olma sürecinde edindiği tüm tutum ve davranışları içsel ve dışsal arasındaki etkileşim ışığında inceleyen bu bilim, içsel ile insanların kişilik, inanç ve bilgi gibi kendilerine ait olan her şeyi; dışsal ile ise, çevre ve kitle iletişim araçlarının etkisi gibi dışarıdan kaynaklanan faktörler kastedilmektedir.³³

İnsanın düşünce, duygu ve davranışlarının siyasi hayata olan etkilerini konu alan ve politikayı psikoloji üzerinden giderek inceleyen politik psikolojinin ele almış olduğu konular, günümüz dünyasını ve siyasetini anlamak ve sorgulamak açısından da oldukça önemlidir. Liderlerin karakterlerini, yöneten-yönetilen ilişkilerini, halkın birbirleriyle olan ilişkilerinin yanında lider-toplum arasındaki iletişimini ve milletlerin birbirleriyle olan etkileşimini psikolojik bir şekilde sentezleyen tek çalışma alanı olması açısından da diğer bilim dallarından ayrılmaktadır. Bu alan toplum ve insan olgusunu psikoloji ile kesiştirerek, insanın siyasal olarak kendini gerçekleştirme ve çevresini etkileme mücadelesi üzerinde durmaktadır.

³⁰ Ferihan Polat ve Özlem Özdeşim İkiz, (2015), *Çatışma ve Uzlaşma Bağlamında Siyasetin Psikolojisi*, Paradigma Akademi, Çanakkale: s.17.

³¹ Polat ve İkiz, a.g.e., s.17.

³² Hayrettin Özler, (2014), *Siyaset Psikolojisi*, Ekin Yayınları, Bursa: ss.2-3.

³³ Micheal A. Milburn, (1998), *Sosyal Psikolojik Açısından Kamuoyu ve Siyaset*, Ali D. ve Veli D. (Çev), İmge Kitapevi, Ankara: s.16.

Politika ve diplomaside başarıyı sağlamak için bu alanda hizmet veren siyasetçi ve diplomatlara, toplumsal ve siyasal olayları değerlendirmelerinde psikolojik bir bakış açısı kazandırmayı amaçlayan politik psikoloji, psikolojik perspektifle tarihi değerlendirmektedir.³⁴ Özellikle toplumlarda yöneten-yönetilen ilişkilerinin sağlıklı bir şekilde ilerleyebilmesinde politik psikolojinin rolü büyüktür. Politika dediğimiz kavram tüm varlığını iletişim üzerine kurmuş olduğundan, bu ortamda ki düzenin sağlanması ve bu düzenin devam ettirilmesi ancak yapılan psikolojik tahlil, çözümleme ve değerlendirilmelerle mümkündür.

Politik psikolojinin başlıca amacı uluslararası alanda barışı sağlamakken kimi zaman kitle ve grupları kutuplaştırıcı, milli, etnik ve dini çatışmaları arttırıcı, manipüle edici bir araç olarak da kullanılmaktadır. Kitle iletişim araçları arasında en güçlüsü ve en tehlikelisi olan medya sayesinde bireylere “öteki” algısı kolaylıkla empoze edilmekte ve günümüzde bu durumla sıklıkla karşılaşmaktadır. Politik psikoloji, bireylerin algılarını yönlendirip çatışma unsuru haline getirmek yerine, bu çatışmaların temeline inerek ortadan kaldırılmasına yardımcı olmaktadır. Bununla birlikte, politik psikoloji bir disiplin olarak ortaya çıktığından beri siyasal katılım, siyasal sosyalleşme ve siyasal ideoloji konularında ciddi çalışmalar yapmıştır. Bu olguların oluşum süreçlerine bakıldığında bireysel düşünce ve davranış temelli olduğu görülmektedir.³⁵ Bu açıdan politik psikolojinin önemi çok tartışılan ama anlaşıldığı takdirde çok önemli bir öğretim olan bireysellik metodolojisine dayanmaktadır.³⁶ Toplumsal problemlerin politik, politik isteklerin de toplumsal konular olduğu gerçeğinden hareketle, politik-toplumsal sorunlara psikolojik açıdan bakmak ve siyasi liderler ve politik kurumların davranışlarını kişi ve grup psikolojisi açısından değerlendirmek politik psikolojinin sosyal bilimler literatürüne bulunmuş olduğu büyük katkılardandır.³⁷

Sonuç olarak politik psikoloji, son otuz yılda çalışmalarını daha da genişletmiş liderlik ve kitlelerin siyasi davranışlarını incelemekle başladığı yoluna gruplar arası ilişkiler, birey ve grup kararları, siyasal düşünce ve siyasal hareketlilik gibi konuları da

³⁴ Ece İnan, *Politik Psikoloji ve Siyasal İletişim*, s.3, <http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/politikpsikoloji.pdf> (2018).

³⁵ Polat ve İkiz, a.g.e., ss.20-21.

³⁶ John Elster, (1993), *Political Psychology*, First Published, Cambridge University Press, New York, p.2, <http://catdir.loc.gov/catdir/samples/cam031/92017779.pdf> (2018).

³⁷ H. Ümit Diker, (2012), *Politik Psikoloji ve Türkiye’deki Sentezi*, <http://www.tuicakademi.org/politik-psikoloji-ve-turkiyedeki-sentezi/> (2018).

dahil ederek devam etmektedir. Bu sayede siyasal karar ve eylemlerin birçok yönden analizi mümkün olmaktadır. Politik psikolojinin uluslararası ilişkilerde ki rolünden ilerleyen kısımlarda daha kapsamlı bir şekilde bahsedilecektir.

1.2. POLİTİK PSİKOLOJİNİN TARİHİ GELİŞİMİ

Tüm sosyal bilim dalları içinde politik psikolojinin en yenisi olması bu bilimin özgün bir inceleme alanı olmasından kaynaklanmaktadır. Bu alanın incelenmesi ise dört ana dönemi kapsamaktadır. Nitekim bu dönemlerden ilki Birinci Dünya Savaşının sonlarına doğru başlayan ve İkinci Dünya Savaşına kadar devam eden yaklaşık otuz yıllık dönemdir. Dolayısıyla bu dönem politik psikolojinin doğuş dönemi olarak tanımlanabilir.

Politik psikolojinin doğuş dönemi Birinci Dünya Savaşı sonrasında özellikle batının hem toplumsal hem de siyasal anlamda düştüğü bunalıma denk gelmektedir. Savaşın meydana getirdiği bireysel veya toplumsal sorunlar, devletlerin içine düştüğü ekonomik ve siyasi karmaşa ile birleşmiş, mevcut bunalımlara çeşitli çözümler aranmıştır. Bir yandan Birinci Dünya savaşının irrasyonel etkileri diğer yandan modern totaliter rejimlerin oluşması toplumsal sorunlarla birleşmiş kitle iletişim araçlarının da devreye girmesiyle politik psikoloji alanı kendiliğinden doğmuştur.³⁸

Psikoloji ve politika arasındaki bağlantıyı ilk kuran kişi Chicago Üniversitesi'nden Charles Meriam olmasına rağmen politik psikolojinin kurucusu davranışların siyasete olan etkisi üzerine araştırmalar yapan Harod D. Laswell olarak kabul edilmektedir. Frankfurt Sosyal Araştırmalar Enstitüsü'nün çalışmaları sonucunda ise ilk defa terim olarak ortaya çıkmıştır. H.Marcuse, Theodore Adorno, E.Fromm ve Horkheimer'in felsefeleri ile biçimlenerek, Freudyen psikanaliz tekniklere dayalı olarak gelişmiştir.³⁹ Bu dönemde politik psikoloji alanında yapılan çalışmalar psikanalitik ekseninde ilerlemiş olduğundan psikanalistlerin görüşlerinin üstünlüğü vardır ancak daha sonra toplumsal olayların etkileriyle araştırmaları siyaset bilimciler ve sosyal psikologlar devralmıştır.⁴⁰

³⁸ Polat ve İkiz, a.g.e., s.21.

³⁹ Rüyeyda Çelenk, Politik Psikoloji, <https://ruveydacenk.com/ilgi-alanlarim/politik-psikoloji/> (2018).

⁴⁰ Polat ve İkiz, a.g.e., s.23.

Bu dönemde politik psikoloji çalışmaları, Freudyen psikanaliz kuramı olan çocukluk döneminde kazanılan deneyimlerin siyasal kişilik üzerine olan etkilerini incelemiştir: siyasi liderlerin dış politikada sergilemiş oldukları agresif tutumlar, çocukluk döneminde agresif davranışlarının karşılığı olarak sıklıkla ödüllendirilmiş olmasıyla (Davranışçılık Teorisi), ekonomik nedenlerle alakalı olarak bunalımlı bir dönem geçirilmesiyle (Marksist Teori) veya baba faktörünün dış grup faktörüne taşındığı ödipal iki uçlulukla (Psikanalitik Teori) açıklanmaktaydı.⁴¹ Ayrıca çocukluk döneminin siyasal kişiliği ve liderliği nasıl biçimlendirdiğine dair ilk çalışmayı 1910 yılında Leonardo Da Vinci'nin psikobiyoğrafisini yazan Freud yapmıştır.⁴²

Politik psikoloji alanında ikinci dönem ise 1940-1960 yılları arasını kapsayan gelişme dönemidir. Bu dönemin ana konusunu doğuş döneminin devamı niteliği taşıyan siyasal kişilik ve liderlik oluşturmaktaydı. Yapılan çalışmalarda liderliğin ne demek olduğu, siyasi liderlerin kişiliklerinin nasıl oluştuğu ve hangi kişilik tiplerinin lider olmaya daha yatkın olduğu başta olmak üzere liderlerin sahip olduğu kişilik özelliklerinin siyasal olaylara ve dönemine ne gibi etkisi olduğu üzerinde durulmuştur. Bununla birlikte kitle ve kitle davranışları da bu dönemin incelemeleri arasındadır. Dönemin genel varsayımı kitlelerin siyasal davranışlarını sosyalleşme sürecinde edindiği deneyimlerle geliştirdiği yönündeydi. Bu yüzden de politik psikoloji, siyasal bilinçlenme ve sosyalleşme süreçlerini ayrıntılı bir şekilde inceleme alanına almıştır.

1960-1980 arası olan üçüncü dönemde, ilk dönemden farklı konular ve araştırma yöntemleri ortaya çıkmaya başlamıştır. 1930 Dünya Ekonomik Krizinin etkilerinden sonra özellikle siyasal partilere ve seçimlere verilen önem önceki yıllara göre daha da artmıştır. Bu dönemin en tartışmalı konuları kamuoyu, oy verme davranışı ve seçmen psikolojisi haline gelmiştir. Bu geniş alanda incelenen sorularda giderek çeşitlenmiştir: siyasal parti aidiyetlerinin nasıl kazanıldığı, seçmen davranışlarını etkileyen psikolojik, ekonomik ve ideolojik değişkenlerin etkisi, oy verme davranışı ile milliyetçilik bilinci arasındaki bağlantı, siyasal toplumsallaşmanın niteliği, çocukluk döneminin, ailenin, okulun, çevresinin, kitle iletişim araçlarının, siyasal olay ve tecrübelerin siyasal tutumların biçimlenmesindeki etkisi ile kitle iletişiminin duygusal etkileri bu dönemin incelediği konular arasına girmiştir. Bu konular üzerine çalışan

⁴¹ Rüyeyda Çelenk, a.g.m.

⁴² Polat ve İkiz, a.g.e., s.23.

siyaset bilimciler ve psikologlar yaptıkları survey araştırmalarıyla belirli popülasyonlara anket yaparak onların siyasi konulardaki bilgi, tutum ve oy verme davranışlarını inceleme altına almışlardır.⁴³ Lipset, Berelson, ve Lazarsfeld gibi dönemin ünlü sosyoloji, psikoloji ve siyaset bilimi uzmanları oy kullanma davranışının bireylerin ait oldukları gruplarla ve medyadan etkilenme oranlarıyla ilişkili olduğunu savunmuşlardır.⁴⁴ Araştırmalardan çıkarılan sonuç, bu dönemde seçmenlerin siyasal tercihlerde bulunurken sınırlı bilgiyle hareket ettiği, özellikle aile etkisi altında kaldığı ve çevresel faktörlerin de etkisiyle şekillenen fikirlere sahip olduğu yönündedir. Bu aıdan, bu dönemde yapılan araştırmalarda kendinden önceki döneme göre daha bilimsel yöntemler kullanılmaya başlandığı görölmektedir.

Politik Psikoloji'nin tarihsel gelişiminin son dönemi olan 1980 sonrasında günümüze gelen süreçte işlenen konularda çeşitlilik artmış ve araştırma yapılırken kullanılan yöntem ve metotlarda değişikliğe gidilmiştir. Bu dönemde özellikle kimlikler, inanç sistemleri, ideolojiler, tutum ve davranışlar ile algı sistemleri üzerine yapılan araştırmalar ön plana çıkmaktadır. Bunlara ek olarak, terör ve şiddet olguları, etnik çatışmalar ve uluslararası çatışma dinamikleri, çatışmaların çözüm yöntemleri gibi konularda önem kazanmıştır. Siyasal hayattaki karar verici mekanizmaları etkileyen algıların incelenebilmesi için laboratuvar deneylerine başvurulmuş, her yaş grubundan bireylerle görüşülerek siyasal bilinç analiz edilmeye çalışılmıştır.⁴⁵

Politik Psikolojinin interdisipliner (disiplinler arası) bir alan olarak ortaya çıkıp kurumsallaşması ise oldukça yeni sayılır. Jeanne Knutson, Uluslararası Politik Psikoloji Derneğini kurarak alanın resmi bir nitelik kazanmasında ilk adımı atmıştır. Ardından Uluslararası Siyaset Psikolojisi dergisinin çıkarılması ve yurt dışında bu alanda lisans ve yüksek lisans derslerinin verilmeye başlanması politik psikolojiyi hızla gelişen bir uzmanlık alanı haline getirmiştir. Bu alan henüz oldukça yeni ve esnek olduğundan dolayı yeni fikirlere ve gelişmeye oldukça açık bir bilim olarak sosyal bilimlerdeki yerini korumaktadır.

⁴³ Özler, a.g.e., s.9.

⁴⁴ Rüveyda Çelenk, a.g.m.

⁴⁵ Polat ve İkiş, a.g.e., ss.24-25.

Tablo 1.1: Politik Psikolojinin Konu ve Teorilere Göre Dönemsel Ayrımı

Dönem	Konu	Teori
Doğuş Dönemi	Siyasal Kişilik	Psikanaliz
1940-1960	Kitle Davranışları ve Liderlik	Psikanaliz
1960-1980	Siyasal Tutum ve Davranışlar	Akılcı Birey
1980- Günümüz	İdeoloji ve İnançlar	Bilişsel Kestirmeler ve Karar

Kaynak: Özler, 2014: 7.

Türkiye’de ise politik psikoloji alanı otuz yıl öncesine kadar sınırlı bir çevre tarafından bilinmekteydi. 1992 yılına gelindiğinde ise farklı gruplar arasında ortaya çıkabilecek barışı tehdit eden sorunlarda diplomasiye ve politikaya yeni bir bakış açısı kazandıran politik psikoloji disiplini ülkemizden uzak tutmamak ve yararlandırmak amacıyla, Süleyman Demirel ve Erdal İnönü hükümet ortaklığı döneminde başbakanın onayıyla Politik Psikoloji Merkezi’nin kurulması alanın Türkiye’de tanınmasına ve duyulmasına önemli bir katkı sağlamıştır. Merkezin çalışmaları, dünyanın “politik psikolojinin dehası” olarak tanımladığı psiko-politik teori çalışmalarıyla ünlü Vamık D. Volkan’dan etkilenmiş ve onun öğrencisi olan Prof. Dr. Abdülkadir Çevik ile Prof. Dr. Birsen Ceyhun koordinatörlüğünde yürütülmüştür. Merkez, çalışmalarında kimlik, toplumsal çatışma, terör ve göç gibi konulara ağırlık vererek çeşitli raporlar yayınlamış seminer ve toplantılarını 1997 yılına kadar sürdürmüştür. Bu dönemde Vamık D. Volkan’ın ‘Etnik Terörizmin Psikolojisi’ ile Abdülkadir Çevik ve Birsen Ceyhun’un ‘Psikopolitik Yönden Kimlik Gelişimi ve Etnik Terörizm’ adlı kitapları bu merkez tarafından yayınlanan politik psikolojinin çalışma alanına giren kitaplardır. 1980 ile 2011 yılları arasında politik psikoloji konusunda çok az kitap yazılmış ve bunların bir çoğu da teorik bilgidен ziyade yorumsal düzeyde olmuştur.⁴⁶ Bununla birlikte bu dönemde Türkiye’deki üniversitelerde de politik psikoloji alanı lisans ve yüksek lisans müfredatına alınarak ders olarak okutulmaya başlamıştır. Dersi veren öğretim üyelerinin akademik temeline bakılarak (siyaset bilimi, psikoloji, uluslararası ilişkiler) ders içeriklerinin geliştirilmesi sağlanmıştır.

Bu alana ilgi duyan uzmanların oluşturduğu ikinci bir adım 2002 yılında Prof. Dr. Ümit Özdağ başkanlığındaki Avrupa Stratejik Araştırmalar Merkezin’de (ASAM)

⁴⁶ Polat ve İkiz, a.g.e., s.25.

politik psikoloji masası kurulmuş olmasıdır.⁴⁷ Bu adım kamuoyuna politik psikoloji alanının tanıtılması açısından önemli olmuştur.

2006 yılına gelindiğinde ise Prof. Dr. Abdülkadir Çevik başkanlığında dönemin büyükelçisi Gündüz Aktan'ın desteğiyle ve Prof. Dr. Vamık D. Volkan'ın onursal başkanlığında Politik Psikoloji Derneği kurulmuştur. Kimlik, siyasal iletişim, terör ve algı yönetimi gibi konular başta olmak üzere politik psikolojiyi kapsayan birçok alanda programlar hazırlayarak liderlik, din sosyolojisi, göç psikolojisi ve Türkiye ile Avrupa Birliği İlişkilerini konu alan konferanslar düzenlemiştir. Bu süre içinde Prof. Volkan'da politik psikoloji ile çeşitli seminerler verip televizyon programlarına katılarak politik psikolojinin Türkiye'de daha da duyulmasını sağlamıştır.⁴⁸

Politik psikolojinin daha büyük bir kurumun şemsiyesi altında bilimsel araştırma yapma imkanının artacağı düşüncesiyle 2011 yılına gelindiğinde yine Prof. Dr. Abdülkadir Çevik başkanlığında Ankara Üniversitesi Politik Psikoloji Araştırma ve Uygulama Merkezi (POLPAUM) kurulmuştur. Merkez, toplumsal düzeyde politik tutum, tercih ve davranışların anlaşılmasını ve bunların altında yatan güncel, tarihsel süreçlerin aydınlatılmasını, politik durumun toplum ruh sağlığı üzerine etkilerini belirlemeyi amaçlamıştır. Liderlik konumunda bulunan kişilerin politik inançlarını ve davranışlarını, tavır ve tutumlarını, enformasyon süreçleri içinde paylarını inceleme çalışmaları yapan merkez halkın bu konuda bilgilendirilmesini sağlamayı planlamaktadır. Bu alanda bilim adamları ve akademisyenler yetiştirmeyi hedefleyen kurum, kişilerin toplumla karşılıklı ilişkilerine temel oluşturacak psikolojik motivasyonları da belirleyerek bu yönde planlı adımlar atmaya da amaçlarından biri olarak belirlemiştir. Merkezin en etkili çalışmaları ise ulusal ve uluslararası resmi veya özel kurum, kuruluş ve sivil toplum örgütleriyle işbirliği halinde olarak Türkiye'nin toplumsal, kültürel, endüstriyel atılımlar yapabilmesi için bu yolda karşılaşılan her türlü engelin psikolojik yaklaşımlar ile ortadan kaldırılmasına yönelik olacaktır.

Tüm bu gelişmelere rağmen politik psikoloji bugün hala Türkiye'de yeterince kurumsallaşamamıştır. Ancak bu alanda yapılan bilimsel çalışmaların artırılması ve

⁴⁷ B. Senem Çevik-Ersaydı, (2012), "İnterdisipliner Bir Bilim Olarak Politik Psikoloji Ve Kullanımları", *21. Yüzyıl Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı: 2, Ankara: s.56

⁴⁸ Çevik-Ersaydı, a.g.m., s.56.

kamuoyunun da katkılarıyla politik psikolojiye olan ilgi artacak bu sayede politik psikoloji Türkiye’de hak ettiği değeri bulacağına inanılmaktadır.⁴⁹

1.3. POLİTİK PSİKOLOJİNİN ULUSLARARASI İLİŞKİLERE KONUSU OLMASI

21. yüzyılın meselelerini gündeme taşıyan ve çözüm önerileri getiren politik psikolojinin uluslararası ilişkilerin konusu olması durumu esasen yeni bir durumdur. Genç bir bilim olarak politik psikoloji, uluslararası ilişkilere konu olmuş birçok olayı psikoloji temelinde incelemektedir.⁵⁰ Halka ait taleplerin siyasi kurumlara ne kadarının ulaşabildiği, siyasi kişilerin toplumun isteklerine ne derece cevap verebildiği, halkın kendilerini yönetecek egemen gücü hangi ölçütleri göz önüne alarak seçtiği ve itaat problemi, siyasal iletişim, siyasal toplumsallaşma, yöneticinin toplumu yönetme gücü ve iktidar analizi, yöneticinin uluslararası toplumda ki yeri ve uluslararası aktörlerle iletişimi, siyasi liderlik, lider analizi, sosyal kimlikler, inançlar, sosyal hareketler, göç, milliyetçilik, terörizm, propaganda, egemenlik, devlet, küreselleşme, ayaklanmalar, güvenlik ve tüm bunlarda kamuoyunun etkisi politik psikolojinin çalışma alanını oluşturmaktadır. Bu konuların incelenmesi, ancak birden fazla bilim dalının ortak çalışmaları ve katkıları ile mümkündür. Dolayısıyla siyaset bilimcilerin, psikiyatrist ve psikologların, sosyologlar ve iletişim araştırmacılarının birlikte çalıştıkları ortak bir alan sayesinde bu konular başarılı bir şekilde analiz edilebilir.

Politika bilimi toplumlarda var olan dürtü ve davranışların meydana gelişinde tarihi, politik ve hükümet süreçleriyle bağlantılı olan incelemeleri de araştırmaktadır.⁵¹ Bununla birlikte politikanın olaylar, olgular, aktörler ve süreçler üzerinden analiz edildiği düşünüldüğünde psikolojinin her safhada ne kadar önemli olduğu kolayca anlaşılmaktadır. Siyaset yapıcıyı karar alma süreçlerinde etkileyen unsurlar, alınan kararların yönetilenlere yansımaları, medyanın bu süreçteki rolü, asimetrik savaşlar ve bir adım sonrasını bile hesaplamayı amaçlayan taktik ve stratejiler en başta psikoloji

⁴⁹ Polat ve İkiz, a.g.e.,s.25. ve Çevik- Ersaydı a.g.m. s.58.

⁵⁰ Tetlock ve Goldgeire, a.g.m., s.68.

⁵¹ Vamık D. Volkan, (1993), *Politik Psikoloji*, Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, Ankara: s.3.

disiplini üzerinden irdelenmelidir. Bu açıdan psikolojinin, uluslararası ilişkiler alanına giren konulara ve sorunlara, farklı yönleriyle ışık tuttuğunu söylemek mümkündür.⁵²

Politik psikoloji, gruplar arasında var olan çatışma ve bu çatışmaların altında yatan sebeplerini incelerken ortamın politik yapısında kişisel psikolojinin etkilerinin olduğu ve bunun çevreye yön verdiğini savunmaktadır.⁵³ Bireyler inançlarla, güdülenmeyle, algıyla, toplumsallaşma ve kişilik yapılarıyla şekillenir. Politik psikoloji, bu bireylerin oluşturduğu toplumun ve toplumu temsil eden liderlerin uluslararası ilişkilerdeki rolü ve önemini üzerine odaklanır. Yapılan bu çalışmalar ise birey ve kitle psikolojisinden elde edilen bilimsel verileri dünyada barışı korumak ve geliştirmek için, devletlerin ve dünya kamuoyunun kullanımına sunmaktadır. Geniş grupların ve ulusların birbirleriyle olan ilişkilerinde bireysel faktörleri çözümlmek açısından oldukça önemli olan bu alan, liderlik ve kitle siyasal davranışı araştırmalarıyla başladığı yolunu zamanla genişleterek gruplar arası ilişkiler, siyasal akımlar, karar alma süreci ve bu sürecin toplumun uluslararası arenada temsil edilmesine etkisine kadar getirmiştir. Bu açıdan politik psikoloji bütün dünyada devletlerin ve ulusların ilgisini çekmeye devam etmekte olan popüler bir kavramdır.⁵⁴

Uluslararası ilişkilerin konusu çerçevesinde politik psikoloji kavramı ele alındığında karşımıza şu konular çıkmaktadır; siyasal toplumsallaşma, liderlik, kitle ve kamuoyu, milliyetçilik, ırkçılık ve terörizm.

Toplumun temel taşının insan olduğu düşünüldüğünde, bireyin siyasal hayattaki belirleyiciliği ve uluslararası ilişkilere etki edebilme gücünün toplumsallaşmadan geldiği söylenebilir. Bu açıdan toplumsallaşma ve beraberinde siyasal toplumsallaşma uluslararası ilişkilerde önemli bir yer kaplamaktadır. Toplumsallaşma olgusu çok eskilere dayandığı için ilk kez ne zaman başladığına dair net bir tarih söylemek mümkün olmasada kendi bütünlüğü içinde var olan iş bölümleri, statüler, ayrıcalıklar, iktidar ilişkileri ve gelenekler yani toplumun kendi değerleri, davranış kalıpları, duygusal ve düşünsel yaşamının çeşitli yöntem ve araçlarla aktarılmaya başladığından beri var olduğu bilinmektedir. Bu değerler sistemi, toplum içinde varlığını sürdürüp geliştirerek toplumların birbirlerinden farklılaşmasını ya da

⁵² Tetlock ve Goldgeier, a.g.m., s.69.

⁵³ Volkan, a.g.e., s.4.

⁵⁴ Çevik, a.g.e., s.9.

benzemesini sağlayan özellikleri oluşturur. Birey de bu dünyanın içine var olan kimliği, ailesi, soyu, ırkı ve dini ile girer. İşte, bireyin bir taraftan kendi kişilik ve kimliğinin etkisi diğer taraftan çevresel faktörlerin etkisiyle toplumda kendine bir yer arayarak rol edinmeye çalışma sürecine “toplumsallaşma” denir.⁵⁵ Toplumda meydana gelen birlik ve karşılıklı etkileşim, bireylerin kendilerine ait olan düşünce, değer, bilinç, mantık ve beklentileri değişime uğratmaktadır.⁵⁶ Tüm bu etkilerin siyasal hayatta görülmesine ise “*siyasal toplumsallaşma*” denir. Ancak sosyal bilimlerin yeni oluşan dallarında görülen her sorun gibi bu kavramında tanımında bir takım sorunlar ve anlam çeşitliliği mevcuttur. Süreç ve sonuç odaklı yapılan tanımlamaların en yaygın olanları siyasal toplumsallaşmanın süreç boyutunda ele alınanlarıdır. Toplumun kültüründe var olan siyasal inanç, davranış ve değerlerin birey tarafından benimsenme süreci ve bu sürecin bireyi siyasal hayatta aktifleştirmesine siyasal toplumsallaşma denir. Bir başka tanımla bireyin, siyasal yaşamı etkin bir biçimde tecrübe kazanarak öğrendiği süreci ifade etmektedir.⁵⁷

Siyasal bilgi, değer, tutum ve davranışların doğrudan ve açık bir süreç içerisinde bireye aktarılması siyasal toplumsallaşmasının dar anlamını verirken, toplumsallaşma sürecinin sonucu olarak edinilmiş siyasal davranışların da incelemeye katıldığı anlamlar daha kapsamlı bir siyasal toplumsallaşma anlayışı sunmaktadır.⁵⁸ Ancak toplumbilimciler siyasal toplumsallaşma çalışmalarında süreç odaklı çalışmayı tercih etmiştir. Çünkü siyasal toplumsallaşmanın amacı, bireyin içine doğduğu toplumsal ve siyasal çevrenin değer ve inançlarını bireye aşlamak ve bireyin davranışlarını bunlar çerçevesinde yönlendirmektir. Bu sayede ulusun yönetim biçimi ve siyasal yaşamının sürdürülmesi hedeflenir. Bireylerde var olan toplumsal bilinç, ekonomik, siyasal yapı ya da siyasal rejimlere bağlı olarak değişerek vatandaşların siyasal davranışlarına etki etmektedir.⁵⁹

Bireyin kişilik yapısı ile siyasete olan ilgisi, yaşamış olduğu toplumun ekonomik, siyasal ve sosyal problemlerine yaklaşım tarzı, siyasal sistemin yapısı

⁵⁵ Çetin ve Görüşük, a.g.e., s.67.

⁵⁶ Meltem Ünal Erzen ve Bahar Eroğlu Yalın, (2011), “Siyasal Kültürün Temel Paradigmaları Üzerine: Kültürden, Siyasal Toplumsallaşma, Örgütlenme ve Katılma Süreçlerine Yansıyanlar”, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Sayı: 41, İstanbul: s.50

⁵⁷ Özgen Yalçın, (2016), *Siyasal Toplumsallaşma*, Özlem Dirilen Gümüş (Ed.), C.II, Nobel Yayıncılık, Ankara: s.323

⁵⁸ Alkan ve Ergil, a.g.e., s.5.

⁵⁹ Erzen ve Yalın, a.g.m. s.50.

(demokratik veya totaliter), toplumsal kültür (din, gelenek, ahlak, ideoloji) ve sosyo-ekonomik düzey (gelişmişlik, az gelişmişlik) siyasal toplumsallaşmayı etkileyen ve her toplumda farklılık gösteren özelliklerdir. Demokratik kültürün hakim olduğu toplumsal ve siyasal sistemlerde toplumsallaşma ve siyasal değişim daha barışçı yollarla meydana gelirken totaliter ve otoriter sistemlerde toplumsallaşma baskı ve zorunluluklar üzerine kuruludur ve bireyin mevcut olan toplumsal ve siyasal sorunlara etki etme ve değiştirme imkanı da o derece azdır. Örnek vermek gerekirse, yönetim biçimi demokrasi olan toplumların siyasal bilinç düzeyi ile yönetim biçimi despotluk olan toplumların siyasal bilinç düzeyi birbirinden farklıdır; demokratik toplumlarda halkın siyasi hayata katılımı daha aktif olup karar alma süreçlerinde etkili olması toplumda bir şeyleri değiştirebilme gücünün var olduğu farkındalığı yaratırken baskıcı bir rejime sahip olan toplumun bireylerinde böyle bir farkındalık söz konusu değildir.⁶⁰

Birey siyasal toplumsallaşma süreciyle birlikte siyasal hayatta aktif olarak var olmaya başlayacak; iktidar, ideoloji, propaganda, temsil ve meşruiyet gibi tartışmaların aktörü haline gelecektir. Bu yönüyle siyasal toplumsallaşma süreci, siyasi hayatı ve düzeni sürdürmek için olduğu kadar, değiştirme açısından da etkisi olan çok yönlü bir olgudur. Aslında siyasal toplumsallaşmasının önemi tam da bu nokta da ortaya çıkmaktadır, toplumlar, sosyal ve siyasal kötülüklerin, daha iyi bir toplumsallaşma süreçleriyle önlenebileceğini farkındadırlar. Bu yüzdendir ki geçmiş yıllarla kıyaslandığında günümüzde çocuklar bile sosyal ve siyasal anlamda daha etkin katılımcı olacak şekilde yetiştirilmeye çalışılmaktadır. Çünkü bilinçli bir vatandaş olarak eğitilmenin sonucunda ait olunan ulusun daha iyi temsil edileceği, ayrımcılığı ortadan kaldırıp bununla bağlantılı olarak kitle baskısı ve soykırımları azaltacağına inanılmaktadır. Özellikle gelişmiş ülkelerdeki siyasal toplumsallaşma süreçlerinde bireyler büyük oranda çağdaş siyasal-toplumsal davranış kalıpları edindiği için siyasal temsil daha kaliteli bir şekilde gerçekleşmektedir.⁶¹

Siyasal toplumsallaşmasının uluslara ve gruplara olan dolaylı yoldan etkisi, bu kavramın bir disiplin olarak gelişiminin 20. yüzyıldan sonraya kalmasına sebep olmuştur. Bu tarihten önce bir disiplin olarak siyasal toplumsallaşmadan bahsedilmemektir ancak süreç bazında bu kavramın varlığı daima mevcuttur. Çünkü

⁶⁰ Çetin ve Görüşük, a.g.e., ss.70-71.

⁶¹ Alkan ve Ergil, a.g.e., s.164.

siyasal yapılar ve bu yapıların içinde yer alan, onları oluşturan siyasal davranış kalıpları, o toplumun sosyo-ekonomik koşullarının meydana getirmiş olduğu bir üst yapı olan siyasal ve toplumsal kültürün etkisi bireylerin üzerinde daima mevcuttur.⁶²

Siyasal toplumsallaşma denilen kavram sonu olmayan bir süreci kapsadığından dolayı bireylerin hayatlarının her döneminde etkisi bulunmaktadır. Toplumun sahip olduğu bilinç ve mantıkla yetişen birey, bu süreçte edinmiş olduğu tüm düşünce ve davranışları siyasal hayata da yansıtmaktadır. Yetişen bu birey sıradan bir vatandaş olabildiği gibi, ülkesini temsil eden bir diplomat, ülke yöneten bir lider ya da uluslararası ilişkilerde görev alan bir bakanda olabilmektedir. Bu bireylerin, siyasal toplumsallaşma sürecinde edinmiş oldukları tüm bilgi ve davranış kalıpları görevlerini yerine getirirken ortaya çıkmakta ve kendine bir uygulama alanı bulmaktadır. Özellikle, çağın belirgin bir şekilde var olan ideolojik mücadelelerinin uluslararası alanda etkili olması bu süreçte kazanılan siyasal düşüncelerin somut birer göstergesidir. Sıradan bir vatandaşın siyasal toplumsallaşma sürecinde benimsemiş olduğu bilgilerin siyasal hayatta oy verme davranışına yansması, bu oyların ülkelerin temsilcilerini belirlemesi ve sonuçta kazananların da dış politikada etkinlik sahibi olması siyasal toplumlaşmanın, bir ülkenin temsilinde ve uluslararası ilişkilerde olan önemini vurgular niteliktedir.

Politik psikoloji bağlamında incelenen unsurların en geniş kapsamlısı ve uluslararası ilişkilerin en etkili aktörü olan *lider* kavramı geçmişte sosyal bilimler alanında geniş araştırmalara konu olmuş yerini bugün hala korumaktadır. Siyasal davranış biçimlerinin kişilikle olan ilişkisi üzerine çalışan psikolog ve siyaset bilimciler, liderlerin kişilik yapıları ile davranışları ve bunların uluslararası ilişkilere olan etkisi üzerinde durmaktadır. Bir liderin politik davranışlarının neye göre şekillendiğini ve düşüncelerinin eyleme nasıl yansıdığının analizini yapan bu alan, dünya liderlerinin ülke ilişkilerinde ve sorunlarındaki yerini psikolojik etkenler bağlamında incelemektedir.⁶³ Özellikle dikkat çekici kişilikleri ile ünle liderlerden Hitler'in soykırımları ve İkinci Dünya Savaşındaki tutumu, Stalin'i içermeyen Sovyet Politikası, Mao'suz bir Çin dış politikası ya da Putin'in olmadığı çağdaş bir Rus politikası

⁶² Ahmet N. Yücekök, (1987), *Siyaset'in Toplumsal Tabanı*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara: s.12.

⁶³ Edgar Galindo, (2007), *Applied Psychology In International Relations*, Res Publica, sayı:5/6, p.165, http://respublica.ulsofona.pt/pdf5_6/artigos4.pdf (2018).

düşünüldüğünde her şeyin çok başka olacağı açıktır ve bu örnekler karar alıcıların politikadaki etkisini vurgular niteliktedir.⁶⁴

Öncelikli olarak kişilik olgusu, insanın hayatı boyunca ortaya koyduğu davranışları ve sahip olduğu tüm özellikleri kapsamaktadır; bu davranışların bir kısmı insanın biyolojisinden, bir kısmı psikolojisinden ve bir kısmı da toplumun yüklediği öğretilerden beslenmektedir.⁶⁵ Kısaca, kişilerin doğuştan gelen özellikleri ile sonradan toplumsallaşma ile kazandığı özelliklerin toplamı kişiliği ifade etmektedir. Genetik unsurlar, aile, eğitim ve sosyal çevre gibi etkenlerin birbirleriyle etkileşimleri sayesinde kişilik gelişimi sağlanır. Klasik bir kişilik tanımı oldukça geniş kapsamlı ve belirgin çizgilere sahip olmasına rağmen sosyal psikologlar ile kişilik kuramcıları tarafından yapılan kişilik tanımlamalarının sınırlarında anlaşmazlıklar mevcuttur. Psikologlar kişiliği, farklı zamanlarda ve değişik durumlarda bireyin kendine has edinmiş olduğu duygu, düşünce ve davranışların birlikteliği olarak tanımlarken; kişilik kuramcıları için kişilik, tutum ve davranışların yanında yetenek, dış görünüş, konuşma tarzı ve çevreye uyum sağlama gibi birçok farklı özelliği daha kapsamaktadır. Fikirlerinin psikanalizin temelini oluşturduğu Freud,⁶⁶ kişiliği, farkında olunmayan tüm duygu, düşünce ve tavırların bilinçdışı boyutunda ele alarak id, ego ve süperegö kapsamında kişilik tanımına yeni bir anlam kazandırmıştır. Bu bağlamda, psikologlar kişiliği ağırlıklı olarak davranış bazında incelerken kişilik kuramcıları güdü ve gereksinimleri de dahil ederek daha geniş bir perspektiften incelemeyi tercih etmişlerdir.

Kişiliğin ve davranışların lider üzerindeki etkisini inceleyen politik psikoloji, kişilik kuramcılarının bakış açısı çerçevesinde kişiliği ele alarak daha çok güdüler ve kişilik gereksinimleri üzerinden hareket etmiştir. Özellikle başarı ve güç gibi insanın egosunu tatmin eden ihtiyaçlar, bireylere politikanın çekici veya itici gelmesini sağlayarak lider davranışlarının açıklanmasında kullanılmıştır.⁶⁷ Politik psikoloji çalışmalarının ilerleyen dönemlerinde kişiliğin yansımalarının siyasal davranışlara nasıl

⁶⁴ Jack S. Levy, (2013), *Psychology And Foreign Policy Decision-Making*, Leonie Huddy (Ed.), Oxford University Press , Oxford: p.301, <http://faspolisci.rutgers.edu/levy/articles/Levy%20%20Psychology%20&%20Foreign%20Policy%20Decision-making.pdf> (2018).

⁶⁵ Feyzullah Eroğlu, (2011), *Davranış Bilimleri*, 11. Basım, Beta Yayıncılık, İstanbul: ss.207-208.

⁶⁶ Deniz Erdoğan, “Kişilik, Psikodinamik Kuramlar ve Jaylene Smith Vakası”, https://www.academia.edu/12167432/Ki%C5%9Filik_Psikodinamik_Kuramlar_ve_Jaylene_Smith_Vaka_s%C4%B1 (2018).

⁶⁷ S. Adil Sarıbay vd., (2015), *İdeolojik Yönelimler ve Psikolojik Değişkenler*, Özlem Dirilen Gümüş (Ed.), C.I, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara: s.16

dönüştüğü üzerinde durulmuştur. Psikanalitik yaklaşımlar yerini davranışsal ölçümlere bırakmaya başlamıştır. Tutumlar ve ideoloji kişiliğin en önemli etkenleri olarak ele alınarak bireysel farklılıklar bağlamında çalışmalara devam edilmiştir. Politik psikoloji, kişiliği bir bütün olarak incelemek yerine kişisel farklılıklar ve bireysel niteliklerin siyasal davranışların ne kadarını açıklayabileceği ile ilgilenmiştir. Bu bağlamda, lider analizi yapılırken çeşitli kişilik kuramlarına başvurulmuştur.

İlk olarak Sigmund Freud'un kişilik kuramından kısaca bahsetmek gerekirse, kişiliği duygusal açıdan ele alarak kişiliğin, insanların yaşadıkları problemler, bu problemlere verdikleri tepkiler ile çocukluklarında yaşadıkları duygusal sorunlar ve cinsel tecrübelerle alakalı olduğunu savunmuştur. Freud, id, ego ve süperegö olarak değerlendirdiği kişilikte idin insanın doğal dürtülerinin olduğunu, süperegönün sosyo-kültürel çevrenin etkisinde gelişen davranışların olduğunu ve son olarak egonun da bu ikisi arasındaki dengenin sağlayıcısı ve dış dünya ile iletişimi sağlayan kısım olduğunu savunmaktadır. İd ve süperegö arasındaki dengeyi sağlayabilen bireylerin toplumda tutarlı bir kimlikle var olabileceğini iddia etmektedir. Eric Berne'de Freud gibi kişiliği belirleyen üç aşama (çocukluk, olgunluk, atalık) olduğunu savunur. Kişisel istek ve arzuların bireyi yönlendirdiği dönemden sosyo-ekonomik koşulların kişiliği belirlediği dönem ve sonrasında başkaları üzerinde hakimiyet kurma güdüsünün ağır bastığı döneme doğru evrilen bir süreçten bahseder Berne. Alfred Adler ise kişilik oluşumunun aile içinde başlayarak toplumsal yapı içinde tamamlandığını iddia etmektedir. Onun kuramına göre, insanın kişiliğini belirleyen en belirgin şey bireyin üstün ve egemen olma arzudur. Her insanda var olan bu isteğin, her yerde ve her zaman tatmin edilmesi mümkün değildir. Üstünlük ve güçlülük duygusunun hissedilebilir bir doygunlukta yaşanabilmesi için bireylerin çeşitli iktidar araçlarına (bilgi, statü, gelir, makam ve mevki, fiziki kuvvet vb) sahip olmaları gerekmektedir. Carl Jung ise kişilik kuramında, kişiliğin birbirinden farklı bir şekilde çalışan fakat birbiriyle etkileşim halinde olan sistemlerden oluştuğunu, bu sistemlerinde kişisel bilinç, kişisel bilinçdışı ve kolektif bilinçdışı olduğunu söyler. Bireyin içe dönük veya dışa dönük olması durumları ile ait olduğu toplumun ya da ırkın kalıtsal özellikleri onun siyasal hayatta olan tutum ve davranışlarını da etkilemektedir.⁶⁸ Psikoloji bağlamında ele alınan tüm bu kişilik kuramları çoğaltılabilir. Bu kuramların analizi, kişilik oluşumunda biyolojik

⁶⁸ Eroğlu, a.g.e., ss.224-234.

etkiler kadar toplumun kültürünün ve psiko-sosyal süreçlerin de rol oynadığı sonucunu meydana getirmektedir. Politik psikoloji kapsamında incelenen liderlik ve kişilik ilişkisi bu kuramlar çerçevesinde değerlendirilmiş ve uluslararası ilişkilerde önemli bir yere sahip olan liderlerin davranışlarının kökenini belirlemede önemli bir kaynak olmuştur.

Günümüzde ise, özellikle son 20 yıl içerisinde, uluslararası politika alanında kişilik-liderlik analizinde değişiklikler yaşanmış nörobiyolojik ve evrimsel yaklaşımlar üzerinde durulmaya başlanmıştır. 2009 yılında McDermott ve arkadaşlarının saldırganlığın kökenlerine inmeyi hedeflediği davranış genetiği incelemelerinde Monoamine oxidase-A (MAOA) genine bağlı olarak liderlerin olumsuz olaylar karşısında daha agresif tutumlar sergileyebileceği sonucuna ulaşılmıştır.⁶⁹ Holmes ise 2018 yılının başında yapmış olduğu çalışmada, sinirsel tutumların ve siyasal davranışların sosyal çevre etkisiyle en çokta çocuklukta biçimlendiğini iddia etmektedir.⁷⁰ Bunun en bilindik örneğini Adolf Hitler'in psikobiografisi oluştururken, Woodrow Wilson'un hayatı ve siyasi kariyeri hakkında yapılan incelemelerde etkileyici sonuçlara rastlanmıştır; bastırılmış öfke ve düşük benlik saygısı.⁷¹

Kişilik oluşumuna doğrudan etkisi olan ve uluslararası ilişkilerin gidişatında dolaylı bir belirleyiciliğe sahip olan "kültür" olgusuna politik psikoloji çalışmalarında da yer verilmektedir. Bu açıdan bakıldığında kültür, dünya üzerindeki grupların kimliğini, bizi biz yapan özelliklerle bizi başkalarından ayıran farkları, kendi toplumumuzda ve diğer toplumlardaki insanların hangi durumlarda ve nasıl davranacaklarına dair öngörü ve hipotezleri kapsamaktadır.⁷² Bu bağlamda kişilik ve kültür kavramları arasındaki ilişkinin, sistematik bir şekilde incelenmeye başlamasıyla (psikoloji, sosyoloji, antropoloji dallarının karşılaştırmalı olarak bu kavramları ele alması) günümüzdeki güncel olayların köklerinin nerelere kadar dayandığının analizini yapmak mümkün olmaktadır. Bununla birlikte, kişiliği belirleyen kültürel unsurların

⁶⁹ Joshua D. Kertzer and Dustin Tingley, (2018), Political Psychology In International Relations: Beyond the Paradigms, Annual Reviews, Volume:21, Cambridge: p.13
<https://scholar.harvard.edu/files/dtingley/files/psyr.pdf> (2018).

⁷⁰ Kertzer and Tingley, a.g.m., p.14.

⁷¹ Levy, a.g.e., p.305.

⁷² Elif Çelebi, (2016), *Siyaset Psikolojisinde Kültürel Yaklaşımlar*, Özlem Dirilen Gümüş (Ed.), C.II, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara: s.213.

etki derecesinin belirlenmesi uluslararası farkların ve çatışmaların anlaşılmasında etkili olmaktadır.⁷³

İki toplum arasında var olan sıcak bir savaşı düşünelim; saldırmaya-savunmaya, ölmeye-öldürmeye hazır olan askerler. Hücum emri verildiği anda askerin aklından geçmesi muhtemel düşünce bu karara itaat edip etmemesi gerektiği ve ölüm ihtimalinin bilincinde olduğu için yaşamını yitirme kaygısıdır. Bu kaygı, bireyin biyolojik oluşumunda vardır ve bu yönüyle yaşama isteği ağır basmaktadır. Karara itaat etmemesi gerektiğini düşündüğü anda kültür olgusu devreye girmektedir. Çünkü bireyin ait olduğu kültür, kendi çıkarları doğrultusunda saldırmayı ve gerekirse ölmesini istemektedir. O, saldırdığında bir kahraman olarak nitelendirilecektir tersi olarak kaçtığı anda ise bir korkak ya da vatan haini olarak damgalanacaktır. Böyle bir durumda da bulunduğu toplumda kabul görmeyecek ve dışlanacaktır. Bunu farkında olan asker kültürün etkisinde kalarak saldırmayı tercih edecektir. Sonuçta asker, içgüdüsel olarak ben duygusuna sahip olduğundan kaçmayı; toplum ve kültür açısından düşündüğünde ise biz duygusunu kazanması nedeniyle de saldırmayı istemektedir. Burada güdüler baskı altına alınarak kişilik kültür etkisiyle şekillenecek ve asker hücum emrine uyacaktır. Buna ek olarak askerin, ben duygusu ile biz duygusu arasında kalma durumu da söz konusu olabilmektedir, böyle bir durumda asker ne saldırabilecek ne de kaçabilecektir, nitekim bu durumla dünya tarihinde ki birçok savaşta karşılaşmıştır. Ayrıca, saldırı ve savunmanın kültürel etkilerin ışığında bir kişilik yansıması olduğu düşünülecek olursa, uluslararası ilişkiler tarihinde, sırf kültüre ters düşmesin diye saldırı ve savunmanın kurallar çerçevesinden çıkarak uygulandığı da görülmüştür. Örneğin, savaşan taraflardan zor durumda olanı, yenilmemek için, durumunu daha da güçlendirmek için ya da son darbeyi vurmak adına kullanılması yasak olan silahları kullanabilir. Burada, ait olunan kültüre özgü bir çıkar ve kalıplarla yetişen, şekillenen, buna göre bir kişilik ve kimlik kazanan komutanın, kendi kültürünü düşünerek, uluslararası kınamaları göze alarak aldığı bir karar söz konusudur. Sonuç olarak, birey belirli bir kültür içine doğar ve yetiştiği kültüre özgü düşünceleri ve davranış kalıplarını, dolayısıyla da kimliğini ve kişiliğini kazanmaktadır.⁷⁴ Öyle ki, içinde yetişilen

⁷³ Zafer İlbars, (1987), "Kişiliğin Oluşmasındaki Kültürel Etmenler", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt: 31, Sayı: 1.2, Ankara: s.202

⁷⁴ İsmail Engin, (1990), "Kültür-Kişilik İlişkisi", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt:33, Sayı: 1.2, Ankara: ss.173-175

toplumun siyasi sistemi dahi ileride lider olacak kişinin siyasi davranışlarının şekillenmesinde etkili olmaktadır.⁷⁵ Ayrıca kültür ve kişilik arasındaki bu ilişki, ulusların bir karakterinin olup olmadığına dair araştırmaları başlatmış ve toplumda frekansı en fazla olan model kişilik belirlenerek ulusal karakter belirlenmeye çalışılmıştır.⁷⁶ Ulusal karakterin izlerini taşıyan bir liderin de diğer ülkelerle olan iletişimde sergilemiş olduğu tutum ve davranışlar bu yönde olacak ve kültürün etkisi altında uluslararası ilişkilerde varlığını gösterecektir.

Tüm bunlar doğrultusunda kendine özgü kişiliği ve davranışlarıyla siyasal alanda var olan liderin, son yıllarda daha da artan ve giderek karmaşıklaşan politik ilişkiler düşünüldüğünde, uluslararası politikada ki rolünün ne denli önemli olduğu açıktır.

Küreselleşmeyle birlikte liderliğin ne demek olduğuna dair görüşler artmış ve değişiklik göstermeye başlamıştır. Politik psikoloji çalışmalarında siyasi lider olarak ele alınan bu kavramı Katz, ülke üzerinde her türlü yetkisi olan ve politikaları belirleyen kişi olarak ifade etmektedir.⁷⁷ Paige ise, belirli kişilerin siyasal davranışlarına yansıyan kişilik, değerler, rol ve ortam gibi değişkenlerin etkileşimi olarak tanımlar.⁷⁸ Bir başka ifadeyle, bir topluluğun başında bulunan, belirlenen hedefler doğrultusunda topluluğu manipüle eden, toplum üyelerinin bireysel hedefleri ile topluluğun hedeflerini bir noktada buluşturup, ortak amaçlar doğrultusunda konsensüs yaratma uğraşında olan kişi olarak tanımlanmaktadır.⁷⁹

Lider vasfında bulunan kişiler, diğer kişilere göre daha etkili hitap gücüne sahip, daha prestijli, daha inandırıcı ve adaletli olduğu izlenimi bırakan, belirlenen hedefleri gerçekleştirmek için sorumluluk almaktan kaçınmayan, yöneticisi olduğu toplumu sosyal ve duygusal olarak bir arada tutarak onları ortak bir kimlikle ortak bir vizyona doğru harekete geçirebilmeyi başaran kişilerdir. Toplumun içinde baskın olan, bilgi ve becerileri sayesinde otorite kurabilen ve ayrıca toplumu yönlendirip katkıda

⁷⁵ Kertzer and Tingley, a.g.m., p.10.

⁷⁶ Yusuf Alpaydın, (2007), “Kültür ve Kişilik: Yapı-Aktör Paradoksu Bağlamında Bir Değerlendirme”, *İlem Yıllık Düşünce&Araştırma Dergisi*, Yıl:2, Sayı: 2, İstanbul: s.81

⁷⁷ Özlem Dirilen Gümüş, (2015), *Siyasi Liderlik*, Özlem Dirilen Gümüş (Ed.), C.I, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara: s.173

⁷⁸ Özlem Dirilen Gümüş, a.g.e., C.I, Ankara: s.174.

⁷⁹ Çetin ve Görüşük, a.g.e., s.142.

bulunabilen insanlar lider olarak ortaya çıkmaktadır.⁸⁰ Bu liderler çağın gerekliliklerine cevap verebildiği ölçüde var olmakta ve geniş kitleleri peşinden sürüklemeyi başarabilmektedirler.

Liderlik konusu hakkında yapılan araştırmalarda ise, liderlerin başkalarını neden ve nasıl etkilediği ve etkilerken hangi mekanizmalardan yararlandığı üzerinde durulmaktadır.⁸¹ Liderlik sürecinde, liderin herhangi bir üst kademedeki görev alıyor olması gerekmez ya da resmi bir takım yetkileriyle donatılmış olmasına ihtiyaç duyulmaz burada önemli olan liderin, örgütü veya toplumu peşinden sürükleyebilecek yeteneklere sahip olup belirlenen amaçlar doğrultusunda grubu yönlendirebilmesidir. Hermann ve Milburn'a göre liderliğin analizi için liderin kişiliğini, yönettiği toplumun özelliklerini ve toplumla olan iletişimini bilmek önemlidir.⁸²

Liderlik olgusunun hangi sosyal bilimler alanı tarafından incelendiği de son derece önemlidir örneğin liderlikle ilgili yapılan ilk çalışmalar liderliğin, liderin kendi kişisel özelliklerinden meydana geldiğini savunmaktaydı ve bu tez daha çok siyaset bilimciler tarafından kabul görmekteydi. Siyaset bilimciler için liderler, hangi durumda olursa olsun değişmeyen kişilik özelliklerine sahiptirler ve onları lider yapmada bu kişilik yapılarıdır. Özellikle bir liderin nasıl olması gerektiğine dair yapılan incelemelerde liderliğin makam ve statüden çok bir kişiliğin yansıması olduğu görülmektedir.

Freud, liderlerin toplum üyelerinin ego ideallerini veya süper egolarını temsil ettiğini bu nedenle uluslararası alanda başarılı liderlerin bu tür bir özdeşleştirmeyi sağlayacak kişilik özelliklerine (emredicilik, mazoşizm, narsizm, sadizm, bağımsızlık) sahip olduklarını savunmaktadır.⁸³ Politik psikoloji alanında incelenen bir çok kişilik türü olmasına rağmen, özellikle uluslararası arenada adını duyurmuş siyasi liderlerde en çok görülen sadist ve narsisist kişilik yapılarından kısaca bahsedilecektir.

Sadistik eğilimi bulunan liderler, hissetmiş oldukları eksiklik duygusunu, kendilerini her şeyden üstün göstererek kapatmaya çalışırlar. Fromm, üç çeşit sadistik eğilim bulunduğunu iddia etmektedir; birincisi başkaları üzerinde sınırsız bir hakimiyet

⁸⁰ Çetin ve Görüşük, a.g.e., s.134.

⁸¹ Cengiz Demir vd., (2010), "Liderlik Yaklaşımları ve Liderlik Tarzlarına İlişkin Bir Araştırma", *Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, Cilt:2, Sayı: 2/1, Alanya: s.131

⁸² Özlem Dirilen Gümü, a.g.e., C.I, s.174.

⁸³ Özler, a.g.e., s.30.

kurarak onları kendine bağımlı yapmak, ikincisi bağımlı hale getirmekle yetinmeyerek onları istismar etmek ve son olarak başkalarına acı çektirmek ve acı çektiklerini görmek. Sadist bireyler karşı tarafa baskın olmadıklarında, haksızlığa uğrayacaklarını ve ezileceklerini düşünürler bu yüzden sürekli olarak güçsüz ve korunmaya ihtiyacı olan sadizm objelerine gerek duyarlar.⁸⁴ Örnek vermek gerekirse sadist bir lider için en gerekli şey ezilmeye alışmış güçsüz bir toplumdur, böyle bir lider bu topluma eziyet etmekten zevk alır, amaç güçsüz olan objeyi ortadan kaldırmak değil haz alınan süreci devam ettirmektir. Tarihten örnek olarak, Dördüncü Ivan'ın sadist eğilimler gösterdiği söylenmektedir. Saltanatı sırasında insanların can ve mal güvenliğini önemsemeyip, oldukça zalim davranışlarda bulunduğu için “Korkunç Ivan” olarak adlandırılmıştır. Sadece düşman askerlerine karşı işkence yapmakla kalmayıp, kendisine karşı yapılan isyanları oldukça kanlı bir şekilde bastırmasıyla da bilinmektedir.⁸⁵ İçindeki saldırganlık eğilimini bastırsa da saplantılarından kurtulamayan sadist eğilimleri bulunan Woodrow Wilson ise kendi başarısının yıkımını hazırlayan bir kişiydi.⁸⁶ Yeni meydana gelen bir durumla başa çıkamadığı zaman vermiş olduğu sert tepkiler ve çoğu zaman uzlaşmayı reddedişi (özellikle Milletler Cemiyetiyle) onun bu kişilik yapısının yansımalarıdır.

Narsisist kişilik yapısına sahip liderler ise, toplumun düşünce ve isteklerine karşı duyarsız, kendini her alanda üstün gören, güç arzusunda sınırsız ve kendi istekleri için başkalarını kullanmaktan çekinmeyen kişilerdir. Kendilerinin emsalsiz olduklarını düşündükleri için bulunmuş oldukları her bir eylem herkesten üstün olduklarını kanıtlamaya çalışır niteliktedir.⁸⁷ Abartılı bir narsisizme sahip olan liderler, genellikle en iyisi olmaya çalışmakta ve bu yolda konumlarını zirveye taşımayı hedeflemektedirler.⁸⁸ Narsistik kişilik yapısıyla bilinen en ünlü liderlerden Hitler'in Yahudilere duyduğu sonsuz nefret ve tüm ilişkilerini güce dayandırma arzusu onun bu kişilik yapısının birer yansımasıdır. Narsisist liderlere bir diğer örnek olarak Amerika Birleşik Devletleri'nin 37. Başkanı Richard Nixon verilebilir. Tarihçi Norman Itzkowitz, öğrencisi Adrew Dod ve Vamık David Volkan, Nixon'un hayatına dair

⁸⁴ Polat ve İkiz, a.g.e., s.49.

⁸⁵ İsmail Çal, “Korkunç İvan Osmanlı'dan Korkmuş”, <http://www.dunyabulteni.net/?aType=haber&ArticleID=144153> (2018).

⁸⁶ Vamık D. Volkan, (2017), *Körü Körüne İnanç Kriz ve Terör Dönemlerinde Geniş Gruplar ve Liderleri*, 1. Baskı, Asi Kitap, İstanbul: s.237.

⁸⁷ Volkan, (2017), a.g.e., s.249.

⁸⁸ Volkan, (2017), a.g.e., s.255.

birlikte yaptıkları çalışmada onun aşırı öfkeli davranışlar sergilemesini ve daima en iyisi olma isteğinin sebebini çocukluğunda yaşamış olduğu travmalara bağlamıştır.⁸⁹ Nixon'un, Vietnamda'daki savaşın yürütülmesi de dahil olmak üzere almış olduğu jeopolitik kararlar dahi onun bu narsisist kişiliğinin etkisi altında veriliyordu.⁹⁰ Görüldüğü üzere liderlerin sahip oldukları kişilik özellikleri, onların ülke yönetimlerinde ve uluslararası ilişkilerinde çok büyük bir rol oynamaktadır.

Buna ek olarak politik psikolojinin kişilik odaklı liderlik çalışmalarının ikinci döneminde, liderliğin çevresel faktörler sayesinde meydana geldiğini savunan görüşler ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu çalışmalarda, liderin kişiliğini oluşturanın “belirli bir ortam” olduğu iddia edilmiştir. Örneğin Bolşevik, Faşist ve Nazi hareketlerinin meydana gelişine Birinci Dünya Savaşı ve onun ardından gelen yıllar zemin hazırlamıştır, eğer ki savaş çıkmamış olsaydı Lenin, Mussolini ve Hitler lider vasıflarından ziyade döneminin sıradan ve normal yöneticileri olabilirdi. Siyasi ortam hazır duruma gelip, bir lidere ihtiyaç duyduğu zaman ancak kişi kendini bir lider olarak o toplumda fark ettirebilir. Koşullar uygun hale gelmediği sürece, potansiyel bir lider ne kadar yetenekli olursa olsun ve hedefleri ne kadar büyük olursa olsun kimseyi etkileyemez.⁹¹ Örneğin, ülkeleri siyasi yönden karışmış ve günden güne kötüye giden ekonomiye sahip bir topluluk düşünelim, bir kişinin çıkıp bu toplumun mağduriyetini dile getirmesi, onların haklılığını savunması parlak bir geleceğin hayalini alevlendirmesi bu kişinin toplumun sempatisini kazanmasını sağlar. Böyle bir davranışta bulunmak elbette ki iradeli, cesur ve ileri görüşlü bir liderin işidir ancak bu lideri lider yapan kendini belli edecek gerekli ortamın oluşmuş olmasıdır. Kısacası siyasi liderlik, doğuştan var olan özelliklerin yanında, çevrenin ve içinde bulunulan şartların etkisi altında da gelişmekte ve uluslararası alanda bu yönde kendini göstermektedir.

Son olarak Greenstein'in politik psikoloji çalışmalarının, neden kişilik ile bağlantılı bir şekilde liderliği incelemesi gerektiğine dair açıklamasında, kişilerin sahip oldukları siyasal roller ile kişilikleri arasında bir ilişki olduğunu ve çevreden gelen

⁸⁹ Volkan, (2017), a.g.e., s.269.

⁹⁰ Volkan, (2017), a.g.e., s.270.

⁹¹ Eric Hoffer, (1980), *Kesin İnançlılar Kitle Hareketlerinin Anatomisi*, 3. Baskı, Erkal G. (Çev), Tur Yayınları, İstanbul: s.134.

etkilerin her kişi üzerinde farklı bir oluşum yaratacağını savunmuştur.⁹² Sonuç olarak, her liderin sahip olduğu farklı kişilik yapısı onun uluslararası alandaki tarihsel kararlar ve politikalarını etkilemiş ve bunun doğurduğu sonuçlar doğrultusunda kendisinin ve ülkesinin uluslararası ilişkilerdeki konumunu belirlemiştir.

Liderlik ve kişiliğin, politik psikolojinin birlikte gelişen iki temel konusu olmasından kaynaklı olarak bu alanda çalışan araştırmacılar lider mi olunur yoksa lider mi doğulur sorusu üzerinde çeşitli liderlik kuramları geliştirmişlerdir. *Özellikler yaklaşımı*, Herodot ve Tacitus tarafından savunulan etkili bir lider olmanın tek yolunun doğuştan bir takım özelliklere sahip olmaktan geçtiğini ileri süren kuramdır.⁹³ Ancak bu yaklaşımın uzun ömürlü olmamıştır çünkü yapılan incelemelerde toplum içinde bir liderin özelliklerinden daha fazlasına sahip olduğu halde lider olamayan bireylerin varlığı saptanmıştır.⁹⁴ *Davranışsal yaklaşım* ise liderin uluslararası alandaki varlığını, göstermiş olduğu davranış şekilleriyle açıklamaktadır. Bir amaç belirlerken çizmiş olduğu profil, anlaşmazlık durumlarında müdahale şekli, sorunların çözümünde oynadığı rol gibi bir çok davranış şekli kişiyi diğerlerinden ayırarak liderliğe götürmektedir.⁹⁵ Özellikle “iletişim şekli” lideri lider yapan en önemli unsurdur. 1960’lardan günümüz çalışmalarına kadar etkili olan *durumsallık yaklaşımı* ise, farklı ortamların farklı liderlere ihtiyaç duyduğunu bununla bağlantılı olarak lideri yaratanın koşullar olduğunu savunmaktadır.⁹⁶ Her durum için oluşan lider ve davranışları değişiklik göstermektedir. Lider sadece doğuştan gelen özellikleri ve davranışlarıyla bir toplumun kaderini değiştirebilecek güce sahip olamaz asıl önemli olan bu liderin çevre koşullarına göre kendini ön plana çıkarmasıdır. Son olarak, küreselleşme ile değişen ve gelişen uluslararası ilişkiler *liderlikte yeni yaklaşımlar ve liderlik türlerinin* meydana gelmesine sebep olmuştur. Siyasal anlamda daha da bilinçlenen insanların meraklı ve özgürlükçü dünya görüşüne sahip olmasının da katkılarıyla bir liderde aranan nitelikler artmaya başlamış ve yeni yaklaşımlara doğru bir arayış başlamıştır. Bugün hala üzerine

⁹² Özler, a.g.e., s.13.

⁹³ Bahar Dikmen, (2012), “*Liderlik Kuramları ve Dönüştürücü Liderlik Kuramının Çalışanların Örgütsel Bağlılık Algıları Üzerindeki Etkisine Yönelik Uygulamalı Bir Çalışma*”, Yüksek Lisans Tezi, Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın: s.34.

⁹⁴ İsmail Bakan ve Tuba Büyükbeşe, (2010), “*Liderlik Türleri ve Güç Kaynaklarına İlişkin Mevcut-Gelecek Durum Karşılaştırması: Eğitim Kurumu Yöneticilerinin Algılarına Dayalı Bir Alan Araştırması*”, *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Sayı:2, Karaman: s.74

⁹⁵ Dikmen, a.g.t., s.42. ve Bakan ve Büyükbeşe a.g.m. s.74.

⁹⁶ Dikmen, a.g.t., s.59.

çalışılmaya devam eden liderlik konusunda, liderin kişiliği, liderliğin yaşandığı sürecin ve içinde bulunulan koşulları dikkate alan farklı liderlik türleri geliştirilmiştir.

Uluslararası arenada, bir ulusun gücünün en büyük göstergesi olan lider, toplumla iletişim kurabilme yeteneği, toplum üzerinde yaratmak istediği etki ve ülkeler arası etkileşim ve iletişimi sağlayan önemli bir aktör olmasından dolayı politik psikoloji çalışmalarında kendine geniş bir yer edinmiştir. Bu açıdan politik psikoloji, liderlik ile ilgili kapsalı çalışmalar yaparak liderlik ve liderliğe etki eden faktörleri farklı açılardan ele alarak incelemiştir. Son olarak, liderlerin ve liderlik tiplerinin sınıflandırılması bir yandan uluslararası ilişkilerde siyasal liderlere rakiplerini tanıyabilmeleri konusunda diğer taraftan bu alanda araştırma yapan uzmanlara yardımcı olması açısından politik psikoloji alanında çalışma konusu olmuştur.⁹⁷

Bütün liderleri kapsayan tek bir kişilik yapısı olmadığı gibi bu liderlerin sahip olduğu nitelikler bağlamında gelişen liderlik çeşitlerinin de tek bir noktada birleşmesi mümkün değildir. Sokrates, bir liderle bulunması gereken en önemli niteliği “*iyiyi kötüden ayırabilme kabiliyeti, neyi yapıp neyi yapmayacağını bilmek*” olarak tanımlarken⁹⁸, Max Weber için, “*tutku, sorumluluk duygusu ve denge*” bir liderin belirleyici niteliklerini kapsamaktadır.⁹⁹ Eric Hoffer ise bir liderin büyük başarılar sağlayabilmesi için, üstün zeka, yaratıcılık ve asil bir karakter sahip olmasının yanında kendisine güvenen ve inanan, nefret edebilme yeteneğine sahip ve insan doğasını çok iyi anlamak gibi özellikleri de sahip olması gerektiğini söyler.¹⁰⁰ Colcaud için başarılı bir liderin nitelikleri içsel ve dışsal olarak ikiye ayrılmaktadır: içsel nitelikler, eleştiriye açık olmak, kendini bilmek ve kendisiyle barışık olmakken; dışsal nitelikler, uzlaşmacılık, ciddiyet ve kendine güvendir.¹⁰¹

Bu nitelikler bağlamında oluşan liderlik çeşitleri, grup büyüklüklerine göre liderler (şahsi ve yönetici), durumlarına göre liderler (pozitif ve negatif) ve anlayış ve davranışlarına göre liderler (otokratik, demokratik, liberal, hümanist, karizmatik,

⁹⁷ Özler, a.g.e., s.33.

⁹⁸ Tarık Morgül, (2013), “Lider ve Nitelikleri”, s.4, https://www.academia.edu/6089946/Lider_Liderlik_ve_Nitelikleri (2018).

⁹⁹ H. Alpay Karasoy, (2009), “Max Weber’de Bilim, Bilim Adamı ve Siyasal Liderlik Konusu”, *Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Cilt:9, Sayı: 18, Konya: s.501

¹⁰⁰ Hoffer, a.g.e., s.136.

¹⁰¹ Çetin ve Görüşük, a.g.e., s.138.

destekleyici, doğal, transaksiyonel, dönüşümcü) olmak üzere üç grup altında incelenmektedir.¹⁰²

Grup büyüklüklerine göre liderler, toplumun yapısı ve liderin kişisel duruşuna göre değişiklik göstermektedir. Küçük bir toplumun lideri olmak, o toplumun bütün üyeleriyle karışıklıklı iletişim sağlama gibi bir avantaj sağlayacaktır. Böyle bir durumda lider kendi kişiliğini bu şekilde gösterip toplumu etkileme fırsatı yakalayabilecektir. Eğer lider olumlu tutum ve davranışlar sergileyerek toplum tarafından sevilirse toplum üzerinde yaptırım gücü daha fazla olacaktır aksi olarak olumsuz tavırlar toplumun kendisine düşmanca yaklaşmasına sebep olacaktır. Bu açıdan, bir liderin küçük bir toplulukla doğrudan iletişimi onun ‘şahsi lider’ olmasını sağlamaktadır. Toplumun büyümesiyle birlikte, liderin toplum üyeleriyle karşılıklı iletişim oranı azalacak ve özel ilişkiler yerini daha resmi ilişkilere bırakarak ‘yönetici lider’ tipi ortaya çıkacaktır. *Durumlarına göre liderleri* ise topluma yansıtılmış oldukları enerjiye göre sınıflandırabiliriz. Motive etme, destek olma ve katılıma teşvik etme gibi durumları nasıl ve hangi oranda kullandığı o toplumun gelişmesine büyük etki sağlamaktadır. Örneğin, bir toplumun ilerleyebilmesinde yüksek motivasyonun etkili olduğunu düşünen bu yönde üyeleri destekleyen, onların harekete geçmesi için katılımcılığı artıran bir lider bu yönüyle topluma katkı sağlayarak ‘pozitif lider’ niteliği kazanacaktır. Bunun tam tersi olarak, ‘negatif lider’ tipi ise toplumu desteklemekten ve harekete geçirmekten yoksun, toplum üyelerinin fikrini almayan, her durumu eleştirerek engelleyici tavırlar sergileyerek toplumu aşağı çekmektedir. *Anlayış ve davranışlarına göre lider tipleri*, özellikle uluslararası ilişkiler alanında en çok kullanılan türler olduğu için üzerinde yoğun olarak çalışılmış ve çalışılmayada devam edilmektedir.¹⁰³ Bu sebeple, tezin bu kısmında anlayış ve davranışlarına göre lider tiplerine ağırlık verilmiştir. Genel itibarıyla dokuz gruba ayrılmasına rağmen, birçok kaynakta otokratik, demokratik ve karizmatik olmak üzere üç farklı grup olarak incelenmektedir. Bu yüzden sözü geçen üç tip liderlik tipinden kısaca bahsedilecektir.

En eski liderlik tipi olan *otokratik lider*, otoriter tavırlarıyla ve sert mizacıyla bilinmektedir. Toplumu tehdit edip korku salarak baskı altında tutmakta ve yönetimi bu

¹⁰² Nesrin Gökben Çetin ve Ertan Beceren, (2007), “Lider Kişilik: Gandhi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl:3, Sayı:5, Isparta: s.119

¹⁰³ Çetin ve Beceren, a.g.m., s.119-120.

şekilde sağlamaktadır. Bu tip liderler genellikle yetkeci (otoriteryen) kişilik yapılarına sahip kimseler olmakla birlikte yetiştirilme döneminde ebeveynlerinden destek görmemiş tam aksi kontrol altında ve ağır disiplinli koşullarda büyümüşlerdir. Bunun bir yansıması olarak kendilerine bir savunma mekanizması geliştirmekte ve bu durum ilerleyen zamanlarda yabancı düşmanlığı, yıkıcılık, saldırganlık, katı düşünme tarzı gibi şekillerde ortaya çıkmaktadır. Bu tip liderlerin en belirgin özelliği geleneklere olan bağlılıklarıdır. Lider, kendini ait hissettiği milletin değerlerine ve ahlak kurallarına aşırı bağlı olmakla kalmayıp toplum içindeki bireylerin bunların üzerine bir eleştirisi olması durumunda cezalandırıcı bir tutum sergileyebilmektedir. Ayrıca güç figürleri ile yakından ilgilidirler.¹⁰⁴ Tüm yetkinin kendisinde olmasını istediği bu liderlik türünde liderler itaatlerinin koşulsuz dinlenmesini ve aynı zamanda kendisine kayıtsız şartsız güvenilmesini de istemektedir. Toplumsal sınırlamalara sebep olduğu gerekçesiyle oldukça eleştirilen bir liderlik tipidir. Türkiye’de Recep Tayyip Erdoğan, Rusya’da Vladimir Putin, Amerika’da Barack Obama, Macaristan’da Victor Orban, Çek Cumhuriyet’inde Milos Zeman ve Romanya’da Victor Ponta birbirlerinden farklı özelliklere sahip olsalar da özellikle İngilizler tarafından otokratik yönleri ağır bastığı düşünülen liderler arasındadır. 2013 yılında İngiliz gazetesi Guardian’da yer alan bir haberde, Doğu ve Güney Avrupa’da demokratik yöntemlerle seçilmiş güçlü, popülist liderlerin devlet iktidarını git gide daha fazla domine ettiği, muhalefeti şeytan gibi gösterdiği ve medyayı ehlileştirdiği ile Avrupa’da otokrat liderlerin yükselişte olduğunu ve bunun Avrupa demokrasisi için bir sınav anlamına geldiğini yazmaktadır.¹⁰⁵ Bazı toplumlar için itici gelen otokratik liderlik, bürokratik ve otokratik toplumlarda yetişmiş bireylerin beklentilerine cevap vermesi açısından bu toplumlara çekici gelebilmektedir.¹⁰⁶

Demokratik lider tipi ise, yasal egemenliğe dayanan liderlik türüdür. Lider, toplumun siyasal hayata katılımını desteklemekte ve onları teşvik etmektedir. Karar alırken, kriz dönemleri hariç, toplumun amaçlarını ön plana almakta ve sorunların çözümünde astlarının fikirlerini alarak hareket etmektedir. Toplumdaki herkesin birbiriyle iletişimini ve etkileşimini desteklemektedir. Bu tip liderler, özel imtiyaz ve

¹⁰⁴ Özgür Güldü, (2011), “Sağ Kanat Yetkencilik Ölçeği: Uyarılma Çalışması”, *Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:2, Sayı:2, Ankara: s.29,

¹⁰⁵ http://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/08/130813_guardian_otokratlar (2018).

¹⁰⁶ Çetin ve Görüşük, a.g.e., ss.138-139.

statü farklarından meydana gelebilecek, homojen olmayan grupların oluşmasına engel olmaya çalışmaktadır. Liderin, toplum ile olan ilişkilerindeki iletişimi ve hitabı oldukça kibar ve onları önemseydiğini belli eder niteliktedir. Bu liderlik tipine en büyük eleştiri, karar alma sisteminin oldukça yavaş olmasından dolayı gelmektedir. Özellikle acil durumlarda karar alma gereksinimi duyulduğunda bu liderlik tipinin gerekli başarı sağlayamadığına dair görüşler vardır.¹⁰⁷

Son olarak uluslararası ilişkilerde adını sıklıkla duyduğumuz *karizmatik lider*, daha çok toplumların kriz zamanlarında kurtarıcı olarak ortaya çıkan, olağanüstü niteliklere ve güçlü kişilik özelliklerine sahip olan olduğunu düşünülen kişidir. Lider, sahip olduğu karizması sayesinde toplum üyelerini kendi istediği şekilde davranmaya sevk edebilmektedir. Kararlar sadece kendisi tarafından alınmakta ve söylediği her söz emir niteliği taşımaktadır. Karizmatik lider, genellikle toplum üyeleriyle mesafeli bir ilişki içerisinde buna rağmen sahip olmuş olduğu özellikler sebebiyle toplum tarafından sevilme ve daima toplum üyelerinin sadakati ve itaatıyla karşılaşmaktadır. Sıradan bir sevgi, sempati duyma ve bağlılığın çok daha ötesinde bir çekicilik gücüne sahiptir.¹⁰⁸ Özellikler kuramında olduğu gibi karizmanın doğuştan gelen bir özellik olduğu savunulmaktadır.¹⁰⁹ Karizmatik liderlik üzerine yapılan araştırmalar, bu liderin yazılı ve sözlü iletişim yeteneği, etkili anlatım ve metafor kullanımı (farklı şeyleri benzerlikler üzerinden anlatma), özgüven, anlatımı destekleyecek ve duyguları yansıtacak bir vücut dili kullanımı gibi yeteneklere sahip olduğunu göstermektedir.¹¹⁰ Tarihten bu tip liderlere örnek olarak, Mustafa Kemal Atatürk, Gandhi, Fidel Castro, Mao Zedong; yakın geçmişten; Saddam Hüseyin, Bill Clinton, Barack Obama; günümüzden ise Recep Tayyip Erdoğan ve Vladimir Putin verilebilir.

İncelendiği üzere, liderlerin almış oldukları politik kararlar büyük oranda “kişiselleşebilmektedir”. Bu demektir ki, liderler içinde buldukları politik ve diplomatik koşulları bilinçdışı olarak çözülmemiş bir kişisel çatışmayla eş değer görebilir ya da kişisel arzularından ve güçlü duygulardan bir şekilde etkilenebilmektedir.

¹⁰⁷ Çetin ve Görüşük, a.g.e., ss.139-140.

¹⁰⁸ Çetin ve Görüşük, a.g.e., ss.140-141.

¹⁰⁹ Hasan Gül ve Zafer Aykanat, (2012), “Karizmatik Liderlik ve Örgüt Kültürü İlişkisi Üzerine Bir Araştırma”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:16, Sayı: 1, Erzurum: s.19

¹¹⁰ Zafer Aykanat, (2010), “*Karizmatik Liderlik ve Örgüt Kültürü Üzerine Bir Uygulama*”, Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman: s.54.

Bunun bir sonucu olarak da tek bir kişinin psikolojik yapısı, tarihsel kararları uzun dönemli sonuçlarıyla şekillendirebilmektedir.¹¹¹

Sonuç olarak, kaosun ve karmaşıklığın hüküm sürdüğü 21. yüzyıl dünyasında ulusların kaderini belirleyici etkisinden dolayı liderlik konusuna politik psikoloji çalışmalarında geniş bir şekilde yer verilmiştir. Ayrıca liderlik analizleri, siyaset ve psikolojinin ayrılamaz olduğunun kanıtıdır.¹¹² Uluslararası ilişkilerin en önemli aktörlerinden olan lider olgusunun en doğru analizi otobiyografilerini incelemek, davranışlarını gözlemlemek, icraatlarına bakmak ve en önemlisi bu liderlerin içine girdiği tarihsel ortamları incelemekle mümkün olmaktadır. Bu açıdan ilerleyen bölümlerde incelenecek olan Vladimir Putin'in liderliğinin daha iyi analiz edilebilmesi için tezin bu kısmında liderlik konusuna ve liderlikle ilgili kavramsal bilgilere daha fazla ağırlık verilmiştir.

Politik psikolojinin inceleme alanına giren diğer bir konu ise *kitle ve kamuoyudur*. Artan dünya nüfusu ile birlikte bireylerin içinde yaşamış oldukları toplumsal ilişkilerdeki rolleri değişmiş ve bu rolleri şekillendiren birçok çevresel olgu meydana gelmeye başlamıştır. Toplum üyeleri bu toplumsal ilişkiler ağında, kimlik ve kişiliğini yansıtabilecek, kendini ve görüşlerini ifade edebilecek, siyasal sistem üzerindeki etkinliğini gösterebilecek etmenlere ihtiyaç duyar hale gelmiştir. Bu süreçte kitleler kamuoyuna dönüşerek siyasal hayatta ve uluslarının temsilinde rol almaya başlamışlardır.

Kitle olgusu, bireylerin duygu ve düşüncelerinin tek bir ortak noktada toplanarak kolektif bilinç oluşmasına denmektedir. Bu konuda, kitlelerin modern çağdaki etkisi ve oluşumuyla ilgili çalışmaları kapsamlı bir şekilde, ilk olarak incelemeye başlayan Le Bon olmuştur. O, yaklaşık yüzyıl önce içinde bulunulan modern çağın, bireylerin geleneksel bağlarından ayrılarak kalabalık içinde yok olduğu kitleler çağı olduğunu ileri sürmüştür. Bu kitleler, devrimler yapan ve liderleri yok edip yeni liderler yaratan yeni bir güç olarak ortaya çıkmıştır.¹¹³ Le Bon'un bu konu üzerine yapmış olduğu araştırmaları inceleyen ve bunları psikolojik mekanizmalar ile açıklayan Freud, bireylerin kitle ruhu tarafından egemenlik altında tutulduğunu ve bu egemenliğin

¹¹¹Volkan, (2017), a.g.e., s.227.

¹¹² Levy, a.g.e., p.303.

¹¹³ Çetin ve Görüşk, a.g.e., s.122.

sınıfsal önyargılar, kamuoyu ya da ırksal özellikler vasıtasıyla kendini açığa vurduğunu iddia etmektedir.¹¹⁴

Kitleler, geçmişten bugüne kadar daima var olmuş, modern dönem ile birlikte yeni bir anlam kazanarak yıkıcı etkileri de ortaya çıkmaya başlamıştır. Özellikle, içinde buldukları sistemin çürümeye başlamasıyla, eski dogmatik inançlar yerine yeni inançlar benimseyerek daha güçlü ve hakim bir şekilde ortaya çıkabilmektedirler. İmparatorlar, büyük devlet adamları ve siyasilere büyük kısmı kitle ruhunu çok iyi analiz ederek onlara hakim olmayı başarabilmişlerdir.

Peki hangi yöntemlerle kitleler kontrol altına alınabilmektedir? İlk olarak, “güç gösterisi” kitleleri en çok etkileyen şey olmuştur; güce karşı büyük bir saygı duyan kitleler için ılımlı liderler hiçbir zaman çekici gelmemiş tam tersi olan despot, kendilerini baskı altına alan liderlere sevgi beslemişlerdir. Onlar için ılımlı olan liderler güçsüzdür bu yüzden böyle liderlere karşı ayaklanmak çok kolaydır, yasakları ve kurallarıyla var olan lidere karşı ise daima boyunları eğiktir. İkinci olarak, “iletişim şekli” kitleleri etkilemede oldukça önemlidir. Eğer bir lider, kitlelerle güçlü ve onlar üzerinde etki bırakacak şekilde bir iletişim sağlamayı başarabilirse, kitleler kendilerini feda edebilecek duruma gelebilmektedir. Örneğin, lider ne kadar kuvvetli, net ve keskin ifadeler kullanırsa kitleleri etkisi altında alması o kadar kolay olur. Bunun yanında liderin kullandığı kelimelerin güzelliği de kitleleri etkilemede büyük rol oynar, kitlelerin nefret ettiği şeyleri, süsleyerek farklı şekillerde sunan bir lider halkın bakış açısını bu şekilde rahatlıkla değiştirebilir. Fransız Devriminin öncülerinden şiddet yanlısı devrimci grup Jakobenler, hürriyet ve kardeşlik kelimelerini kullanarak ülkeyi kan gölüne çevirmişlerdir. Bir diğer etkileme yöntemi olarak “ikiyüzlülük” söylenebilir, kitlenin zihniyetini çözmüş bir lider, olduğundan farklı, bu duruma göre davranarak kitleleri etkileyebilir. Bu durumun en güzel örneğini Napolyon oluşturmaktadır. Devlet şurasındaki konuşmasında Napolyon, kendini Katolik yaparak Vendee savaşını kazandığını, kendini Müslüman göstererek Mısır’a yerleştiğini, kendini Papa’nın nüfusunu yaymaya çalışan bir taraftar göstererek İtalya’da papazları elde ettiğini söylemiştir. Yine Napolyon’dan örnek vererek başka bir etkileme yöntemi olan “yeni bir ilah yaratmak”tan bahsedilirse, Napolyon kusursuz bir ilah olarak kendini

¹¹⁴ M. Kubilay Akman ve Hatice Özer, (2017), “Biz”den Öte Kitleler Kitle Olgusunun İletişim, Sosyoloji ve Psikoloji Açısından Analizi”, *SOBİDER Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl:4, Sayı: 10, Malatya: s.354

sergilemeyi başararak on beş yıl boyunca kitlelere, dini ve siyasi inançlarını ortaya koyanların mutluluğa erişeceğini aşılıyarak onları yönetim altında tutmuştur. Bu açıdan “din” de kitleleri hakimiyet altına almada etkili yöntemler arasındadır. Kitlelere daima bir din gereklidir, bu din sayesinde kitleler bir davaya sıkıca bağlanacak böylelikle etki altında tutulabilecektir. Unutulmamalıdır ki tarihteki terör, isyan ve şiddet olaylarının büyük bir kısmının arkasında din olgusu yatmaktadır.¹¹⁵

Bahsedilen tüm bu yöntemler, özellikle totaliter rejimlere sahip ülkelerin liderleri (Hitler ve Mussolini gibi) tarafından başarılı bir şekilde uygulanmıştır. Günümüzde geçerliliğinin bir kısmını kaybetmiş olan bu yöntemler, teknolojinin ilerlemesi ve kitle iletişim araçlarının gelişmesiyle birlikte yerini ideoloji ve propaganda gibi yeni yöntemlere bırakmıştır.

Günümüze gelindiğinde ise, bireylerin kendilerini ifade etmede daha geniş özgürlük ve katılım olanaklarına sahip olduğunu, toplumda pasif birer kişi yerine toplumsal ve siyasal hayatta aktif olmak istediklerini ve düşüncelerinin uluslararası alanda da etkili olabileceğini düşündüğü sivil toplum örgütlerine gönüllü katıldıkları görülmektedir.¹¹⁶ Kitle olgusunun kamuoyuna evrildiği bu dönemde, bireyler artık kamuoyunun bir parçası haline gelmiştir. En genel tanımıyla kamuoyu, belirli bir problem veya konu üzerine bir grup insanın ortak düşünce ve bakış açılarını yansıtmaktadır. Ancak ayrıntılı yapılan çalışmalarda, politika bilimi açısından ve diğer sosyal bilimler açısından olmak üzere ikili bir ayrılma gidilmiştir; politik bilimciler kamuoyunu, devletin temel erkleri olan yasama, yürütme ve yargının davranış şekillerini belirleyen veya kanaat önderleri tarafından belirlenen ölçüt olarak açıklarken sosyal bilimciler bireyin kendisinden yola çıkarak sahip olduğu düşünce ve davranışları içinde yaşamış olduğu çevrenin düşünce ve davranışlarıyla ilişkilendirmesi olarak tanımlamaktadır.¹¹⁷

Siyaset bilimci V.O. Key kamuoyu kavramını siyasal boyutlarıyla açıklamaya çalışmış, hükümet dışı çevrelerin hükümete yönelttikleri ve hükümet tarafından

¹¹⁵ Çetin ve Görüşük, a.g.e., ss.124-128.

¹¹⁶ Çetin ve Görüşük, a.g.e., s.129.

¹¹⁷ Handan Temizel, (2008), Kamuoyu Kuramları ve Kamuoyu Oluşumundaki Kitle İletişim Araçları”, *Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, Cilt:1, Sayı: 15, Konya: s.129 ve Orhan Gökçe, (1996), “Kamuoyu Kavramının Anlamı ve Kapsamı”, *Kurgu Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli İletişim Dergisi*, Sayı:14, Eskişehir: s.211

değerlendirilmesi gereken kanaatler olduğunu savunmuştur. Bu tanımda, siyasal sistem içinde kamuoyunun gerçek değeri karar verme sürecine katılma ve bu süreci denetleme olayı olarak ifade edilmektedir.¹¹⁸ Kamuoyu politik yönelimlidir ve politik sonuçları vardır, kamuoyu etkisini göz ardı eden siyasetçiler ve liderler uzun süre yönetimde kalamazlar.¹¹⁹ Bundan dolayı, bir siyasal yapı içerisinde özellikle demokratik sistemlerde kamuoyunun görüş ve tutumlarını saptamak politikacılar için büyük bir öneme sahiptir.¹²⁰

Günümüz dünyasında hemen her toplumda kamuoyuna rastlamak mümkündür ancak oluşumları arasında bir takım farklar söz konusu olabilmektedir; örneğin demokratik rejime sahip ülkelerde kamuoyu oluşumu kendiliğinden serbest bir şekilde olurken, totaliter rejime sahip ülkelerde bu durum oluşma değil “oluşturulma” şeklinde kendini göstermektedir.¹²¹ Ancak bu durumun istisnaları da mevcuttur; örnek olarak, 1988-89 yıllarında Polonya’da demokrasiye geçişte Gorbachev’in politikasından çok Dayanışma Hareketleri ve kamuoyunun etkisi olmuştur ya da Sovyetler Birliği’nde resmi ideolojinin yanında kendi kanaatleri doğrultusunda hareket eden gruplarda bu durumun bir örneğini oluşturur.¹²²

Peki bireyleri kamuoyu oluşturmaya yönlendiren sebepler nelerdir? İdeoloji, parti, çıkarlar, ilkeler, değerler, akıl ve çevre gibi faktörler bu sebeplerin başında gelmektedir. Bu durum, bir siyasal partiye oy verme davranışı gibi düşünülebilir; aynı partiye milyonlarca insan oy verebilir ama kimisi aynı ideolojiyi paylaştığı için, kimisi parti liderine hayran olduğu için, kimisi çıkarlarına uyduğu için oy kullanır, altında yatan birçok farklı sebep tek bir oy kullanma davranışıyla kendini gösterir. Bu duruma bir başka örnek olarak, Amerika ve İngiltere Irak’a müdahale edeceği zaman, Türkiye’de meclisin alacağı kararları etkilemek için sokağa dökülen insanlar verilebilir. Bu insanların hepsinin aynı fikir çerçevesinde hareket ediyor olması çok düşük bir ihtimaldir ancak farklı fikirler ortak bir görüşe götürmektedir. Türkiye’de hakim bir eğilim olarak savaşa girmeme konusunda oluşan kamuoyu; “emperyalizme hayır”, “din

¹¹⁸ Temizel, a.g.m., s.129.

¹¹⁹ Milburn, a.g.e., s.39.

¹²⁰ Serkan Pakhuylu, (2015), *Politik İletişim, Kamuoyu ve Medya*, Özlem Dirilen Gümüş (Ed.), C.I, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara: s.292

¹²¹ Bihterin Dinçkol, (2006), “Yönetilenlerin “Öz” Yönetimi – Kamuoyu”, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl:5, Sayı: 10, İstanbul: s.57

¹²² Dinçkol, a.g.m., s.59.

kardeşlerimizi katletmeyin”, “evlatlarımızın kanını döktürmeyin”, “ulusal egemenliğimizi başkalarına çiğnetmeyin” gibi birbirinden çok farklı kanaatlere dayanmaktadır.¹²³ Görüldüğü gibi uluslararası ilişkilerde belirleyici etkisi olan kamuoyunun, belirleyiciliğini sağlayan özelliği psikolojik temelli olmasıdır.¹²⁴ Bu durumun sonucunda da kamuoyunun görüşleri, ülkelerinin uluslararası ilişkilerindeki rolünü belirleyerek doğrudan etki yapabilme gücüne sahip olmaktadır.

Siyasi tarihte büyük çatışmalara sebep olan ve ulusların birbirleriyle olan ilişkilerinde belirleyiciliğe sahip *milliyetçilik* olgusu sosyal bilimlerin hemen hemen her alanında çalışma konusu olduğu gibi politik psikoloji çalışmalarında da kendine yer edinmiştir. Özellikle savaşların daha yoğun olduğu yıllar milletlerin saldırgan yaklaşımları, politik psikoloji üzerine çalışan bilim insanlarını milliyetçilik olgusuna daha çok yönlendirmiştir.¹²⁵ Milliyetçilik kavramının kimlik ile bütünleştirildiği çalışmalarda bu kavram psikolojik boyutlarıyla incelenmiş ve dış politikadaki etkisi üzerinde durulmuştur.

Toplumda kendine bir “kimlik” edinme ihtiyacı duyan insan, içinde bulunduğu süreç içerisinde başkaları ile beraber ya da başkalarına karşı takınmış olduğu tutum, düşünce ve davranış şekilleri ile kendini toplum içinde konumlandırmaktadır. Bu düşünce, tutum ve davranışların pratiğe yansıtılması ile birey, fiziksel ve psikolojik güvenliğini sağlayarak toplum tarafından kabul görmeyi amaçlamaktadır.¹²⁶ Nihayetinde topluma ait unsurları içselleştiren birey o topluma aidiyet kazanarak kimlik sahibi olur. İçinde tarihsel süreçleri barındıran ve ötekilerden belirgin farklarıyla kendini belli eden bireyler için bu, etnik kimliğin bir yansımasıdır. Bireyin inanmış olduğu değerler doğrultusunda yapmış olduğu tercihler ile kişinin geçmiş ve geleceğiyle olan bağlantısını kapsayan etnik kimlik, aynı etnik kökene sahip diğer insanlarla olan ilişkilerde edinilen “bütünlük” duygusudur.¹²⁷

Modern çağa geçiş ile birlikte ise etnik kimlikler yerini ulusal kimliklere bırakmıştır. Devletlerin kimliği ile devleti meydana getiren vatandaşların ortak bir

¹²³ Çetin ve Görüşük, a.g.e., ss.132-133.

¹²⁴ Kertzer and Tingley, a.g.m., p.15.

¹²⁵ Levy, a.g.e., p.305.

¹²⁶ Hüsamettin İnaç, (2010), *AB Entegrasyonu Sürecinde Türkiye'nin Kimlik Problemleri*, MKM Yayıncılık, Bursa: s.29.

¹²⁷ Merve Kaya, (2015), *Etnik Kimlik*, Ahmet Akın vd. (Ed.), Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara: ss. 77-78.

kimlik anlayışına sahip olması ulusal kimlik oluşumunun en önemli parçası olurken siyasal sistemler içinde, toplumun sisteme olan bağlılığı bir ihtiyaç haline gelmiştir.¹²⁸ Bu süreçte etnik gruplar, bir lider etrafında toplanarak merkezileşmiş bir ekonominin ve ticaretin etnik sınırların dışına taşıdığı bir sistemde sahip oldukları kültürü geliştirerek ulusal kimliklerini kazanmışlardır.¹²⁹ Smith'e göre; etnik grup, ulus oluşturmanın önceki evresi ve bir ön koşuldur bu bağlamda hiçbir ulus, etnik bir kimliğe sahip olmadan oluşamaz.¹³⁰

Ulusal kimliğin tamamlayıcısı olarak milliyetçilik ise, ortak bir tarih, toprak, dil, din ve gelenekler sayesinde bir arada tutulan insanların paylaşmış oldukları yurttaşlık bilincini ifade etmektedir.¹³¹ Milliyetçilik olgusunu, bu konu üzerine yapılan çalışmalardan farklı olarak psikolojik boyutlarıyla inceleyen Anderson, milliyetçiliğin “hayali bir siyasi cemaat” olduğunu savunarak, üyelerinin büyük bir kısmının birbirlerini tanımadığını ama hayal ettiğini, başka yerlerde başka milletlerin olduğunu varsayarak kendi ülkesinin sınırlarını oluşturduklarını ve kendilerine egemenlik yükleyerek hayali bir yoldaşlık oluşturduklarını söylemektedir.¹³²

Bunların ışığında milliyetçiliği açıklamada kullanılan yaklaşımlardan kısaca bahsetmek gerekirse, “*Gerçekçi grup çatışması kuramı*”, bir toplumun başka bir toplumla çatışmak için daima geçerli nedenlerinin olduğunu savunan yaklaşımdır. Bu yaklaşımın temelini “bize karşı onlar” düşüncesi oluşturmaktadır. Ayrılmış olan gruplar için kendinden olmayan her birey, her toplum düşman potansiyeline sahiptir. “*Sosyal kimlik kuramı*” ilk yaklaşımda olduğu gibi, toplumlar için “öteki” olan her şey düşman kabul edilir, ancak burada diğerinden tek farkı geçerli sebeplerin olmamasıdır. Başka bir grupla çatışma içinde olmak veya düşman olarak görmek için mantıklı veya rasyonel nedenler olması gerekmez, sadece “başka” olması bile ayrımcılık ve kötüleme için yeterlidir. Her sistem içerisinde hiyerarşik bir düzen olduğunu savunan “*sosyal baskınlık kuramı*”na göre, baskın olan uluslar ve itaat etmesi gereken uluslar olması gerektiği düşüncesi kendini belirgin bir şekilde göstermektedir. Doğal bir durum olarak,

¹²⁸ Süleyman Yıldız, (2007), “Kimlik ve Ulusal Kimlik Kavramlarının Toplumsal Niteliği”, *Milli Folklor Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi*, Yıl:19, Sayı: 74, s.12
<http://www.millifolklor.com/PdfViewer.aspx?Sayi=74&Sayfa=6> (2018).

¹²⁹ İnaç, a.g.e., s.53.

¹³⁰ İnaç, a.g.e., s.47.

¹³¹ Andrew Heywood, (2013), *Siyaset*, Bekir B.Ö. (Çev), Adres Yayınları, Ankara: s.172.

¹³² Demet İslambay ve Banu Cingöz Ulu, (2016), *Milliyetçiliğin Politik Psikolojisi*, Özlem Dirilen Gümüş (Ed.), C.II, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara: s.295

her toplum kendi ulusunun statü olarak en üstte olduğu veya olması gerektiği düşüncesine sahiptir. Bunun bir sonucu olarak düşük statü sahibi toplumların, yüksek statü sahibi olan toplumlara saygı duyması ve itaat etmesi beklenir. Beklenenin gerçekleşmediği durumlar ise düşmanlık doğurarak çatışmaya sürükler. Sigmund Freud'un temel kuramı olan "*psikanalitik yaklaşım*", ulusların birbirleriyle ortak yönleri ve benzer tarafları olsa dahi "ufak farklılıklar"ın varlığı çatışma çıkması için yeterlidir. Bu durumu Freud "*küçük farklılıkların narsizmi*" olarak isimlendirir. Kuzey İrlanda'daki Katolik-Protestan çatışmaları ya da Arap-İsrail çatışmaları bu durumun en güzel örnekleridir. Son olarak "*biyopolitik yaklaşım*", milliyetçilik sonucu bireylerin, diğer gruplara karşı düşmanca ve çatışmacı yaklaşımlar sergilemesinin sebebini, insanların yaradılışları gereği saldırgan olmalarına bağlamaktadır.¹³³

Milliyetçiliğin ana ülküleri olan *ulusal kimlik*, *ulusal özerklik* ve *ulusal birlik* yurttaşların gerçekleştirmeyi hedefledikleri başlıca amaçlar arasındadır. Bunun için, millet ulusa ait tüm değerlere sıkıca bağlıdır ve başta kendi gruplarına sadakat duyar. Bunun yanında milliyetçilik duygusu ancak öteki milletlerin varlığında anlam bulmaktadır. Başka milletlere beslenen (genellikle) olumsuz duygular milliyetçiliğin temel taşlarından biridir. Ötekileştirilmiş olunan diğer milletin başına ne gelirse gelsin bu durumun suçlusunun kendisinin olduğunun düşünülmesi milliyetçiliğin doğurmuş olduğu tutumlardan biridir. Bununla birlikte bir milletin kendi devleti ne yaparsa yapsın (olumsuz bir durum olsa bile) bunu ancak milletin birlik ve beraberliği için yapmıştır düşüncesi de milliyetçi kişilerin sergilemiş olduğu tutumlardandır onlar için devletin her adımını milletin refahı içindir. Aşırı milliyetçi kişiler için ait olduğu ulusun hiçbir yanlığı yoktur çünkü bunu yapıyorsa bir sebebi vardır ayrıca bu kişilerde millete yönelik küçümseme, aşağılanma ve her türlü eleştiri huzursuzluk yaratmaktadır. Kişi kendi odaklı değil tamamen millete ve milletin gücüne odaklıdır.¹³⁴

Peki milletler kendi içinde bir bütünlüğe sahipken neden diğer milletlere karşı düşmanca bir tutum içindedirler? Vamık D. Volkan, bu soruya "*seçilmiş travma*" "*seçilmiş zafer*" ve "*mağduriyet psikolojisi*" cevaplarını vermektedir.¹³⁵

¹³³ David P. Houghton, (2015), *Siyaset Psikolojisi - Durumlar Bireyler Olaylar*, Hüsamettin İ. Ve Duygu Ş. (Çev.), Bilge Kültür Sanat Yayınevi, İstanbul: ss.189-198.

¹³⁴ Özler, a.g.e., ss. 90-99.

¹³⁵ Volkan, (1993), a.g.e., s.70.

Vamık D. Volkan'ın tanımıyla, “*Seçilmiş travma*”, bir toplumun başka bir toplum tarafından kendini mağdur, ezilmiş ve çaresiz hissettirilmesine neden olan olaydır.¹³⁶ Toplum kendisine utanç verip, incinmesine neden olayı unutmaz aksine nesilden nesile aktararak bilinçaltı savunma mekanizmasını bu şekilde muhafaza etmeye çalışır. Olayların bu şekilde hafızalarda tutulmaya çalışılması, toplumlar arasındaki bölünmeleri daha da arttırarak önyargıların gelişmesine sebep olmaktadır. Örneğin, Türkler ile Ermeniler arasında geçmişte meydana gelmiş olan olayların bugün hala gündeme gelmesi, iki toplum açısından da olayların sanki bugün yaşanmış gibi hissedilmesine sebep olarak nefret duygularını alevlendirmektedir. 1915'ten bugüne kadar, taraflar zaman zaman sorunları çözmek için bir araya geldiyse de bir netice alınamamıştır, bunun en önemli sebebi iki milletinde hafızasında oluşan negatif duygular, kimliksel ayrışma ve olumsuz söylemlerdir.¹³⁷ Vamık D. Volkan bu durumun önlenmesi için “*yas tutma*” psikolojisinden bahseder, tıpkı bireylerde olduğu gibi toplumlarda yaşamış olduğu kayıplar sonucunda, kaybını kabullenip üzüntüsünü yaşarsa olayın travmasını çok daha kolay atlatır. Bunun tersi olarak, olayları kabullenmeyen uluslar acılarını ve nefretlerini canlı tutarak “seçilmiş travma”larını sürdürürler böylelikle nesilden nesile aktarım devam eder. “Seçilmiş travma”nın tersi olarak nitelendirilebilecek “seçilmiş zafer” kavramı ise, bir grubun diğer bir grup üzerinde başarı sağlayarak zafer kazanma duygusu yaratan olaylardır. Tıpkı “seçilmiş travma”larda olduğu gibi toplum, duyguları canlı tutabilmek için bu olayları kendinden sonraki nesillere aktarmayı tercih eder. Bunun içinde bir takım ritüeller geliştirirler. Bu durumları kapsayan en iyi örnek, 1974 Kıbrıs Barış Harekatı olarak verilebilir; Türkler için bir “seçilmiş zafer”ken Rumlar için “seçilmiş travma”dır. Toplumlar yaşamış oldukları bu tür olayları, genelde efsaneleştirerek kendinden sonraki toplumlara aktarmayı tercih etmektedirler bu sayede kimliğin bir parçası olan bu olaylar milliyetçilik üzerinde doğrudan etki etmiş olurlar.¹³⁸

Yaşanan travmalar sonucunda meydana gelmiş olan “*mağduriyet psikolojisi*” toplumlarda öfke, nefret, intikam ve düşmanlık gibi duyguların meydana gelmesine sebep olmaktadır. Genellikle içinde saldırganlık ve çatışma barındıran olaylar,

¹³⁶ Volkan, (1993), a.g.e., s.70.

¹³⁷ Aycan Gemici, Türk-Ermeni İlişkilerine Politik Psikoloji Açısından Bir Bakış, s. 1-2, https://www.academia.edu/22821517/T%C3%BCrk_Ermeni_%C4%B0li%C5%9Fkilerine_Politik_Psikoloji_A%C3%A7%C4%B1s%C4%B1ndan_Bir_Bak%C4%B1%C5%9F (2018).

¹³⁸ Volkan, (1993), a.g.e., ss.70-72.

“mağduriyet psikolojisi”nin “tarihsel düşmanlık” ve “insanlıktan çıkarma” şeklinde yansımalarına sebep olur. Geçmişteki tarihi olayların duygusal etkileriyle bir grup olup kimlik kazanan bireyler, kendilerini ve kendilerine ait olmayana bu olaylar sayesinde belirlemektedirler. Kendini tanımış ve düşmanını belirlemiş olan toplumlar “biz” duygusunu daha yoğun olarak yaşamaktadır. Böylelikle “tarihsel düşmanlık” , bireylerin milliyetçi duygularını alevlendirirken, bilinçdışı bir şekilde (geçmişteki tarihsel olayların etkisiyle), öteki gruba öfke ve düşmanlık duyulmasına sebep olmaktadır. “İnsanlıktan çıkarma” bir diğer adı “dehumanizasyon” olan bu durum, bir toplumun başka bir toplumu insan dışı bir varlık olarak görmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Düşman ulusun, vahşi, ürkütücü ya da değersiz bir nesne gibi tanımlanmasının sebebi bu toplumun fazlasıyla rahatsızlık verici, utanç duymasına neden olacak dayanılmaz şiddette olaylar (işgal, işkence, tecavüz vb.) yaşaması olabilmektedir. Bu tarz durumlara maruz kalmış milletler kendilerini horlanmış ve aşağılık hissederler ve bunun sonucu olarak bir savunma mekanizması geliştirerek, kendilerine bu olayı yaşatan milleti insan dışı ilan ederler. Örneğin, Hristiyan Avrupa ülkelerinin Türklere karşı beslemiş oldukları nefret duygusu ve insanlıktan çıkarma durumunun kökeninde geçmişteki yenilgileri sonucunda Osmanlı himayesinde yaşamış oldukları için duydukları utanç duygusu ve eziklik psikolojisi yatmaktadır.¹³⁹

Modern devlet anlayışının psikolojik temellerini meydana getiren ve milletin mevcut siyasal sistem ile devlete olan sadakatinin bir yansıması olan milliyetçilik, genellikle toplumu bir arada tutmanın bir ideolojisi olarak, devletlerin faşizm ve komünizm ideolojilerine bazen de işgalci ya da sömürgeci devletlere karşı mücadele ederek ayakta kalmasını sağlamıştır. Çoğu zaman ortak bir düşmanın varlığı veya dışarıdan bir tehdit algılaması, toplum içinde dayanışma sağlayarak milliyetçiliğin araçları olabilirken bazı zamanlarda ise devletler, ayakta kalabilmek ve varlığını devam ettirebilmek için milliyetçi duyguları canlı tutmaya çalışmaktadır. Bu durumun en güzel örneğini Türk düşmanlığının kullanılarak Yunan milliyetçiliğinin ayakta tutulmaya çalışılması oluşturmaktadır. Filistinli Araplar için Yahudi düşmanlığı, İsrail için Arap düşmanlığı da aynı durumlar için verilebilecek örneklerdendir. Ayrıca ulusların arasındaki ilişkilerin aracı ya da sonucu olarak milliyetçiliğin varlığına en iyi örnek Fransız Devrimiyle birlikte başlayan ulusçuluk hareketleri verilebilir. Napolyon

¹³⁹ Polat ve İkiz, a.g.e., ss. 92-95.

savaşları ile birlikte tüm Avrupa'ya yayılmaya başlayan milliyetçilik düşüncesi karşısında birlik olan İngiltere, Rusya, Avusturya gibi Avrupa'nın başat güçleri, milliyetçiliğin kendileri için bir tehdit olduğunu düşünmeleri üzerine "Avrupa Uyumu" adı altında birlikte hareket etmeye başlamışlardır. 1830 ile 1848 yılları arasında İspanya, Polonya ve İtalya'da baş gösteren milliyetçi hareketlerini bastıran Avrupa, aynı dönemde Yunanlıların Osmanlı Devleti'ne karşı bağımsız hareketlerine destek vererek Yunanistan'ın bağımsız bir devlet olmasını sağlamışlardır.¹⁴⁰

Milliyetçilik, kimi zaman devletler açısından olumsuz sonuçlarda doğurabilmektedir. Örneğin iki dünya savaşı arasındaki süreçte Almanya ve İtalya'da faşist yönetimlerin etkili olmasında milliyetçilik önemli bir rol oynamıştır. Buna ek olarak, Amerika ve Sovyetler rekabeti sırasında bu devletlerin milliyetçi davranışları eski tarz emperyalizmin yeniden ortaya çıkmasına neden olmuştur. Çıkarlarını korumak zorunda olan bu devletler aşırı milliyetçi tutumlar sergileyerek, diğer devletlerin milliyetçi hareketlerini güç kullanarak bastırmışlardır. Kore ve Almanya'nın bölünmesi bu durumun bir sonucu olarak meydana gelmiştir. Polonya, Macaristan ve Romanya'daki milliyetçi hareketler kızıl ordu tarafından şiddetli bir şekilde bastırılarak Sovyet milliyetçiliğine kurban edilmiştir. 1960'lı yıllardaki Çin milliyetçiliği ise Çin Halk Cumhuriyeti'nin Sovyetler Bloğundan ayrılmasıyla sonuçlanmıştır. Son olarak milliyetçiliğin uluslararası ilişkilere en etkili yansımalarından biri kamuoyunun hükümetlerce diplomatik ve askeri pazarlıklarda dikkate alınması olmuştur. Otoriter rejimler, kendi milliyetçiliklerine destek olmaları için kamuoyundan destek isteklerinde bulunmaya başlamış demokratik rejimler kamuoyu ile birlikte basın, parlamento ve muhalefet partileri dahi dikkate alma mecburiyetinde kalmışlardır.¹⁴¹

Sonuç olarak, etnik kimlik ve ulusal kimlik bağlamında, bir kültüre ait toplumsal, siyasal ve ekonomik yaşantının tümüne ait ve hakim bir paradigma olan¹⁴² milliyetçilik kavramının psikolojik temeller üzerinden incelendiği politik psikoloji çalışmalarında, etniklikten ulusallığa geçiş sürecinin milliyetçiliğin oluşmasına nasıl etki ettiği üzerinde durulmuştur. Bir kimlik arayışı ve bu kimliğe duyulan bağlılık sonucu

¹⁴⁰ Tayyar Arı, (2013), *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, 10. Baskı, MKM Yayıncılık, Bursa: ss.52-53.

¹⁴¹ Arı, a.g.e., ss. 54-55.

¹⁴² Celalattin Yanık, (2013), "Etnisite, Kimlik ve Milliyetçilik Kavramlarının Sosyolojik Analizi", *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, Sayı: 20, Bursa: s.234

meydana gelen milliyetçiliğin, duygusal tutumları politikleştiren bir eylem olduğu saptanmış ve uluslararası ilişkilerdeki etkisi üzerine çalışılmıştır.¹⁴³ Ayrıca bu tarz farklılıklardan meydana gelen çatışmaların azaltılması adına, Hudson ve Sampson, 2000 yılında uluslararası ilişkilerde kültürel faktörlerin etkisini inceledikleri çalışmalarında ülkeler arası kültürel eğitim programları ya da çok uluslu şirketlerle ticari ortaklık gibi girişimlerden bahsetmişlerdir.¹⁴⁴

Milliyetçilik gibi kimlik kazanımının bir sonucu olarak ortaya çıkan *ırkçı tutumlar* da, temeli psikolojik etmenlere dayanan bir olgudur. Genel olarak canlıların biyolojik kökenleri ve ortak fiziksel özelliklerine göre ayrılmış olmaları olarak adlandırılan ırkçılık kavramı, politik psikoloji çalışmalarında etnik temeller üzerinden incelenmeye alınmıştır.

İrkçilik, Genel Türkçe Sözlükte; bireylerin toplumsal özelliklerini ırksal özelliklerine indirgeyerek bir ırkın başka ırklara üstün olması, BSTS Ruh Bilimleri Sözlüğünde; kişinin kendi ırkını en üstün görerek diğer tüm toplumları aşağı ve hor görmesine dayanan tüm tutum ve davranışları, BSTS Toplum Bilim Terimleri Sözlüğünde ise; Genel Türkçe Sözlükteki gibi toplumsal özelliklerin ırksal özelliklere indirgenerek bir ırkın diğer ırklardan üstün olduğunu savunan doktrin olarak tanımlanmıştır.¹⁴⁵

Günümüzde ise ırkçılık olgusu, biyolojik ve fiziksel farklılıkların temel alındığı anlamından ziyade sosyal algılamaların ve kültürel farklılıkların oluşturmuş olduğu önyargıların bir sonucu olarak gündeme gelmektedir. Artık ırkçılıkla kastedilen şey, etnik kimliklerin sosyal inşa süreçlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkan “ötekileştirme” ve “ayrımcılık” tutumlarının yansıması ve “diğer”ine karşı beslenen olumsuz duygu ve davranışları ifade etmektedir.

Gözle görülür bir şekilde yapılan ötekileştirme “*açık ırkçılık*”, gizli veya net bir şekilde anlaşılmayan ötekileştirme ise “*sembolik ırkçılık*” olarak nitelendirilmektedir. Örneğin pek çok etnik çatışmanın sonucu olarak meydana gelmiş, tarihte benzerlerine rastlanan taciz ve cinayetler açık ırkçılığın net birer göstergesidir. Bununla birlikte,

¹⁴³ Mustafa Erdoğan,(1999), “Milliyetçilik İdeolojisine Dair”, *Liberal Düşünce Dergisi*, Sayı: 15, Ankara: s.96

¹⁴⁴ Galindo, a.g.m., p.172.

¹⁴⁵ Mehmet Emin Turan, (2015), *Zenofobi*, Ahmet Akın vd. (Ed.), Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara: s.65

zaman zaman açık ırkçılıktan daha tehlikeli boyutlara ulaşabilen sembolik ırkçılık, önyargılar sonucunda sergilenen davranış biçimlerini ifade etmektedir. Bunlara örnek olarak, Türkiye’de belirli bir kesim tarafından Kürtlere, Alevilere, Ermenilere veya Suriyeli Göçmenlere karşı, yardım etmekten kaçınma, iş vermeme, komşu olmak istememe, az konuşma ya da hiç konuşmama gibi davranışlar örnek verilebilir. Saptaması zor olduğundan dolayı bu şekil sembolik ırkçı davranışlar çoğu zaman fark edilememektedir ya da kişilerin özgür iradeleri sonucu takınmış oldukları basit kişisel davranış şekilleri olarak algılanmaktadır. Ancak önemsiz kabul edilen bu tür tutumlar, özellikle kriz dönemlerinde açık ırkçılığa dönüşebilmektedir.¹⁴⁶

İrkçilikla yakından ilişkili olan ve çoğu zaman birbirine karıştırılan etnosentrizm ve zenofobi kavramları da politik psikolojinin çalışma konuları arasına girmektedir. İrkçılığın etnisitedeki karşılığı olarak algılanan etnosentrizm, bireylerin kendi etnik gruplarını dünyanın merkezine koyarken diğer etnik gruplara karşı olumsuz düşünceler beslemesine verilen addır.¹⁴⁷ Tarihsel süreçlerin bir sonucu olarak meydana gelen etnosentrizm, ortak bir soy ve tarih paylaşmayan toplumlar arasında dışlayıcı bir etki yaratmaktadır. Çoğu zaman etnik çatışmaların temeli olan dışlayıcılık, göç ve yoksulluk gibi sonuçlar doğurarak milyonlarca insanın ölümüne sebep olabilmektedir. Bu açıdan etnosentrizmin, kendi grup üyeleri arasındaki bağlılığı arttırdığından dolayı olumlu, öteki grupları küçümseyip dışlayarak ayrımcılığa yol açmasından dolayı da olumsuz bir yanı vardır.¹⁴⁸ Zenofobi ise, yabancılardan ve onlara ait olan her şeyden (politika anlayışı, kültür, zihniyet vb.) nefret etme ve korku duyma olarak tanımlanmaktadır. Tıpkı etnosentrizm ve ırkçılıkta olduğu gibi temelinde, tarihsel olayların oluşturmuş olduğu psikolojik faktörleri barındırmaktadır. Zenofobik hareketler, tarihsel olayların ve ulusal mitlerin birleşiminden meydana gelmektedir. Bunun bir sonucu olarak, egemenliği, fark gözetmeksizin tüm toplumlarda paylaşmak yerine, ulus-devlet anlayışıyla hareket ederek belirli toprak parçası üzerinde yalnızca kendi ırkıyla paylaşmayı tercih etmektedir. Zenofobik zihniyet, yabancılardan ve göçmenlerin kendi gruplarından uzak tutulduğu bir anlayışa sahiptir. Çünkü geçmişteki tarihsel olayların zihinlerde canlı tutulduğu bir ortamda yetişen bireylerin oluşturmuş

¹⁴⁶ Özler, a.g.e., ss. 65-66.

¹⁴⁷ Özler, a.g.e., s. 63.

¹⁴⁸ Mehmet Ferhat Özbek, (2004), “Geleneksel Toplumlar Ve Güven Bağlamında Etnosentrik Eğilim İlişkisi”, *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, Sayı: 3, Kırgızistan <http://www.akademikbakis.org/eskisine/3/5.pdf> (2018).

oldukları topluluklar, kendi uluslarıyla sıkı bağlar geliştirirken diğer ırk ve ulusları düşman olarak görmekte-dirler. Hakkında hiçbir bilgiye sahip olmadığı bir millete karşı geçmişte yaşanmışlıkların meydana getirdiği nefret beraberinde intikam duygusunu da doğurmaktadır. Bu tür davranışlara ve Zenofobi örneklerine dünyada sıklıkla rastlanmaktadır. Örneğin, başörtülü Müslüman kadınların, Amerika'da ve Avrupa ülkelerinde tehdit unsuru olarak algılanıp dışlanması bu durumun açık bir örneğidir. Başka bir örnek olarak, Güney Afrikada'daki siyahi yerli halkın, orada yaşayan beyaz toplum tarafından ikinci sınıf muamelesi görerek sosyal hayatta birçok konuda sınırlandırılması verilebilir. Zenofobinin en üst boyutlara ulaştığı Bosna'da ise binlerce insan sosyal yaşantısı ya da dini inancı nedeniyle diğer toplumlar tarafından katledilmişlerdir. Bu yüzden zenofobik hareketlerin önlenmesi için çeşitli önlemler alınması gerekmektedir. Bu konuda Birleşmiş Milletlere, uluslararası organizasyonlar ile devlet kurum ve kuruluşlarına büyük görevler düşmektedir. Toplumun zenofobik eylemlerin meydana getireceği yıkıcı sonuçlar hakkında bilgilendirilmesi gerekir bu noktada kitle iletişim araçları önem bir rol oynamaktadır. Buna ek olarak, eğitim ve öğretimde eşitlik vurgusunun artırılmasının da faydası olabilir. Bireylerin kendilerini güvende hissedecekleri bir sosyal hayatın meydana gelmesinde liderlerin de etkisi büyüktür, bu açıdan liderler kendi toplumlarını yatıştırmalı ve bilinçlendirmelidirler.¹⁴⁹ Ayrıca haksızlıkların ve eşitsizliklerin ortadan kaldırılarak, etnik kimliklerin güvende olduğunu gösteren uzlaşmacı bir demokrasi anlayışının varlığı da çözüme büyük katkı sağlar.¹⁵⁰ Irkçılık, etnosantrizm ve zenofobi gibi kimlik kökenli sorunların çözümünde kalıcı çözümlerin sağlanabilmesi, ancak o toplumun tarihsel, psikolojik ve sosyal temellerine inip derinlemesine bir araştırma yaparak mümkün olabilir. Sorunların nedenlerinin belirlenerek, sorunların devam etmesini engelleyen etmenlerin bulunması bu konuda en net çözümü sağlayacaktır.¹⁵¹

İrkçılık, etnosantrizm ve zenofobinin sonucu ve en uç noktası olan soykırım ise, bir toplumun başka bir toplum tarafından ulusal, ırksal, etnik ya da dinsel bir nedenle zulme uğraması ya da imha edilmesi olarak tanımlanmaktadır. 9 Aralık 1948'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen ve 1951 yılında yürürlüğe giren Soykırım Suçunun Önlenmesine ve Cezalandırılmasına Dair Sözleşme'nin 2.

¹⁴⁹ Özler, a.g.e., s.74.

¹⁵⁰ Özler, a.g.e., s.74.

¹⁵¹ Turan, a.g.e., ss. 68-75

Maddesi soykırım suçlarını, gruba bağlı olanların öldürülmek ve bu kişilere bedensel veya zihinsel zarar vermek, grubun varlığını ortadan kaldırmak için yaşam koşullarını bilinçli bir şekilde değiştirmek, gruptaki doğumları engellemek için tedbirler almak ve gruba bağlı çocukları zorla başka gruba nakletmek olarak sıralamıştır.¹⁵² Soykırımı kitlesel cinayetlerden veya toplu kıyımlardan ayıran en belirgin özellik, hedef toplumun tamamen ortadan kaldırılma amacı gütmesidir ve bu güdünün temelini ise kimlik olgusu, uluslararası alandaki farklılaşmanın doğurduğu tehdit algısı ve sosyal, ekonomik, politik ve psikolojik etmenlerin durumu oluşturmaktadır.¹⁵³

Bu duruma dünyadan örnek olarak; Nazilerin Alman ırkını dünyadaki en üst ırk olarak görerek 1933-1945 yılları arasında Nasyonal Sosyalist Partisinin milyonlarca insanı toplama kamplarına hapsederek öldürmesi, İkinci Dünya Savaşı öncesi SSCB toprakları üzerinde olan Ukrayna'daki Kırım Yarımadasının Barbarossa Harekatiyle Alman ordusunun eline geçmesi üzerine büyük sevinç yaşayan Kırım Tatarlarının, 1944 yılında Rusların bu yarımadaı geri alışıyla ırkçı bir katliama maruz kalması (1 Milyona yakın Kırım Tatar Türkü trenlerle Sibiryaya sürgüne gönderilmiş ve yolculuk esnasında birçok insan açlıktan yaşamını yitirmiştir. Bugün Kırım'da olan etnik gerginliğin sebebinin kökenini bu durum oluşturmaktadır), 1864 yılında Kafkasları ele geçirmek isteyen dönemin Çarlık Rusya'sının Çeçenlerin ve Çerkezlerin direnişinin karşılığı olarak bu milletleri zorla göç ettirerek milyonlarca insanın hava koşullarından ve açlıktan ölmesine sebep olması verilebilir.¹⁵⁴ Daha yakın tarihten, 1992 yılında Azerbaycan'ın Dağlık Karabağ bölgesinde yer alan Hocalı kasabasındaki Azeri sivillerin Ermeni çeteleri tarafından vahşice öldürülmesi de dünyanın gördüğü en büyük soykırımlardan biridir.

Sonuç olarak, ırkçılığın psikolojik boyutlarından hareket ederek, dünyadaki ırkçı yaklaşımların, siyasi krizler, ekonomik döngüler ve savaşlarla yakından bağlantılı olduğu ve kitlesel şiddete kadar varan davranışlara sebep olduğu saptanmıştır.¹⁵⁵ Politik

¹⁵² http://uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktarafli-soz/bm/bm_11.pdf (2018).

¹⁵³ Elif Sandal-Önal, (2015), *Etnik Çatışma, Irkçılık ve Soykırım*, (Özlem Dirilen Gümüş (Ed.), C.I, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara: s. 114

¹⁵⁴ <http://www.tarihiolaylar.com/galeriler/tarihten-katliam-seviyesindeki-irkcilik-akimlari-299> (2018).

¹⁵⁵ Semra Somersan, "İrkların Olmadığı Bir Dünyada Irkçılık", s.9, <http://secbir.org/images/haber/2011/01/17-semra-somersan.pdf> (2018).

psikoloji üzerine yapılan çalışmalarda da şiddet ve soykırımla sonuçlanan bu olayların yıkıcı etkilerinin ortadan kaldıracak siyasi yapıların gerekliliğini vurgulamaktadır.¹⁵⁶

Bireylerin, grupların veya devletlerin düşman olarak gördüğü “ötekine” karşı, baskı altına almak, sindirmek, kontrol etmek ya da tamamen yok etmek amacıyla uygulamış olduğu şiddet eylemleri ise *terörizm* olarak adlandırılmaktadır. Terörizmin temelinde yatan “siyasi amaçları gerçekleştirme” hedefine genelde sivil halka uygulanan tehdit ve şiddet sonucu erişileceğine inanılır. Devletlerin, bir takım meşru olmayan amaçlarına ulaştıklarında uluslararası ilişkilerde daha güçlü ve daha etkin olacağı düşüncesinin bir sonucu olarak terör örgütlerini beslemesi (pahalı silah, eğitim, lojistik destek vb.) terörizmin ana sebeplerinden biridir. Bir devleti arkasına almayan hiçbir terör örgütü uzun ömürlü olamaz. Bu açıdan devletler, terörizm konusunda önemli bir etkiye sahiptir. Bununla birlikte, bir önceki kısımda bahsedilen etnik kimlikler kimi toplumlarda eşitsizlik, ayrımcılık ve dışlayıcılık gibi mağduriyetler meydana getirmesinden dolayı şiddeti besleyip teröre sebep olabilmektedir.

Terörizm, bir grup davranışı olmasından dolayı, küçük gruplarda bireylerarası etkileşime odaklanan ve kolektif kimliğe vurgu yapan sosyo-psikolojik yaklaşımlar terörün psikolojisini ve amaçlarını anlamada yardımcı olabilir.¹⁵⁷ Bu bağlamda öncelikli olarak terörizmin amaçlarını açıklamak gerekmektedir. Terör grupları, kendilerine çizdikleri yolda yalnız olmamayı öncelikli hedef edinmişlerdir bu yüzden ilk olarak davalarını gerçekleştirmek için halkı kendilerine çekmek isterler. Halkın desteğini alamamış hiçbir düşünce ve eylem etki sağlayamaz. Olduğundan daha güçlü görünmek terör gruplarının bir başka amacıdır. Bu durum onlar için, uluslararası alanda daha etkili olduğu izlenimi vererek savunmuş olduğu davanın haklılığını ispatlar bir nitelik taşımaktadır. 1972 olimpiyatlarında, Ebu İyad’ın liderliğini yaptığı grup, İsraili aletleri rehin alıp arkadaşlarının hapisten çıkarılmasını talep etmesinin karşılığında olumsuz cevap almasına rağmen asıl amacının Filistin dramına dikkat çekmek ve Filistin’in varlığını uluslararası topluma göstermek olduğunu söyleyerek hedefine ulaştığını belirtmiştir. Fidyeye isteme, rehin alma gibi eylemlerde bulunan terör grupları, kitle

¹⁵⁶Deborah J. Schildkraut, (2004), All Politics Is Psychological: A Review Of Political Psychology Syllabi, Perspectives on Politics, vol:2, no:4, America, p.808, <http://as.tufts.edu/politicalscience/sites/all/themes/asbase/assets/documents/Schildkraut/2004Perspectives.pdf> (2018).

¹⁵⁷ Özler, a.g.e., s.103.

iletişim araçları vasıtasıyla bunu hükümetlere veya resmi kuruluşlara duyurarak onlardan bir takım tavizler istemektedirler. Terör eylemlerinde fiziksel hedeflerden çok psikolojik sonuçların daha önemli olduğu düşünüldüğünde, bir başka amaç olarak toplumda kaos yaratarak etkinliklerini yitirmelerini sağlamak söylenebilir. Kargaşanın olduğu toplumun direnme kuvvetinin azalması, sosyal ve siyasal düzenin zaafalarını belirginleştirerek ardındaki sosyal desteği zayıflatacaktır. İntikam almak ise özellikle küçük gruplar için büyük öneme sahip olan amaçlar arasındadır. Aynı hedef için mücadele yolunda, kayıp veren terör örgütleri bunun intikamını almak için acımasız yollar izleyebilmektedir. Son olarak itaat ettirmek, genellikle demokratik olmayan toplumlarda görülen amaçlar arasındadır. Anti-demokratik ülkelerde, iktidarın aleyhine bir oluşumu engellemek ya da kontrol altına almak için kullanılan terörizm¹⁵⁸ aynı zamanda bu yolla halka boyun eğdirmeyi amaçlamaktadır. Taraflarını bu şekilde elinde tutup kaybetmemeyi hedefleyen gruplar, kendilerine ihanet edilmesi durumunda işkence uygulamaktan kaçınmamaktadır.¹⁵⁹

Politik psikoloji çalışmalarında, terörizmi ortaya çıkaran nedenler ise, teröristlerin psikolojik anormalliklerini vurgulayan “*yaratılışçı yaklaşım*”, teröristin kendi kişisel özelliklerinin yanında çevresel unsurların önemini vurgulayan “*durumsalçı yaklaşım*” ve son olarak Jhon Horgan’ın bu iki yaklaşımın sentezini yaptığı “*süreç yaklaşımı*” kapsamında ele alınmıştır.¹⁶⁰ Yaratılışçı yaklaşım, terörizmi, siyasal ve sosyal kapsamda inceleyen siyaset bilimci ve sosyologların aksine teröristlerin kişilikleri, inançları, tutumları ile terör gruplarına nasıl dahil olduğu ve bütünleşme süreçlerinin nasıl gerçekleştiği üzerine yoğunlaşır. Bu yaklaşımın amacı insanların neden terörist olduklarını açıklamaya çalışmaktır. Durumsalçı yaklaşım ise, terörizm gibi çok yönlü bir olgunun nedenlerinin kökenini, normal olmayan insanların geçmiş deneyimlerine dayandırmasının yetersiz olduğunu savunarak sıradan insanların terör faaliyetlerinde bulunabileceğini iddia etmektedir. Taylor ve Quayle, teröristler ile yaptıkları görüşmelerde, bu kişilerin mevcut durumlardan dolayı, mecburen ve düşmana karşı savunma olarak bu eylemlerde bulduklarını söylemesiyle karşılaşmışlardır. Bu açıdan bakıldığında, ülkelerinde değişim isteyen ve anti-demokratik sistem içinde bulunan bireyler için terör eylemleri kaçınılmaz bir hal almaktadır. Björge, terörizmi

¹⁵⁸ Emin Demirel, (2007), *Terör*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul: s.25.

¹⁵⁹ Polat ve İkiz, a.g.e., ss.174-176.

¹⁶⁰ Polat ve İkiz, a.g.e., s.176.

meydana getiren durumsal faktörleri sömürgeci güçlerin baskıları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü ile sivil özgürlüklerde yetersizlik, toplumsal adaletsizlik, iç savaşlar, politik şiddet, güç dengesizliği ve hegemonya şeklinde sıralamıştır. Elbette bu durumların tek başına olması terörist faaliyetlerin ortaya çıkmasında yetersizdir. Ancak birden fazlasının aynı anda gerçekleşmesi durumunda terör eylemlerinin meydana gelmesi kolaylaşmaktadır. Son olarak süreç yaklaşımı, Horgan'ın bahsedilen iki yaklaşımın, terörizm ile ilgili görüşlerini yetersiz bularak ikisinin senteziyle geliştirmiş olduğu yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre, yukarıda sayılmış olan durumsal faktörler terörizmin meydana gelişinde ancak bir koşul olabilir. Bu durumlar terörist faaliyetler için gereklidir ancak yeterli değildir. Kişilik bazında yapılan çalışmaların terörizmle bağlantısının tespit edilmesinin zor olduğunu savunan Horgan'a göre, bireyin inançları, geçmiş yaşam tecrübeleri ve sosyalleşme dönemi gibi faktörlerin, durumsal faktörlerle etkileşim içinde incelenmesi gerekir.¹⁶¹

Terörizm ile ilgili politik psikoloji çalışmalarında son olarak, etnik terörle ilgili psikolojik kuramlar geliştirilirken, neden büyük-grup kimliğiyle bütünleşmiş bazı bireyler terörist haline gelebiliyorken bazılarında bu durum meydana gelmiyor sorusuna cevap aranmış ve sonucunda kişisel özgeçmiş ile bireysel psikolojinin iç içe geçmişliğinin alakası olduğunun kararına varılmıştır.¹⁶²

Bu bağlamda, dünyada özellikle 1980'li yıllardan itibaren artış gösteren ve çoğu Latin Amerika, Orta Doğu ve Avrupa'da meydana gelen terör olaylarına birçok örnek verilebilir. 1983'te Lübnan'da Amerikan deniz piyadelerine yapılan saldırı, 1988 yılında Amerika'nın Libya saldırısını protesto eden Libyalıların, Pan-Am uçağını düşürmesi, 1993'te İslami gruplar tarafından Dünya Ticaret Merkezi'ne yapılan bombalı saldırı, 1998'de Usame Bin Ladin ve örgütü El-Kaide'nin gerçekleştirdiği Amerika ve Kenya'daki büyükelçiliklerin önüne patlayıcı yüklü araçlarla yapılan saldırı ve 11 Eylül 2001'de dört Amerikan uçağıyla Pentagon'a düzenlenen saldırı Amerika'ya karşı yapılan terör saldırılarına örnek olarak verilebilir. Özellikle 11 Eylül saldırıları ile birlikte dünya ülkeleri terör gerçeğiyle yüzleşmiştir. Çünkü en güçlü görünen devletin, en sağlam duran sistemin bile yıkıcı zararlar alabildiğini gören ülkeler için terörizm

¹⁶¹Polat ve İkiz, a.g.e., ss. 179-180.

¹⁶²Vamık D. Volkan, (2013), Divandaki Düşmanlar Bir Türk Psikanalistin Siyaset Psikolojisi Serüveni, Alfa Yayıncılık, İstanbul: s.426.

artık açık bir tehdit unsuruydu. Bunların dışında, Amerika ve ırkçı Güney Afrika yönetimi tarafından desteklenen UNITA (Angola'nın Bağımsızlığı için Ulusal Birlik) örgütünün 2001 yılında Angola'ya düzenlediği tren saldırısı, 2002 yılında El-Kaide'nin üstlendiği Endonezya'nın Bali adasına düzenlenen saldırı ve bu dönemlerde Türkiye'de artan terör olayları da örnek olarak verilebilir. 2003'te yine El-Kaide'nin üstlendiği, İstanbul'daki İngiltere Başkonsolosluğu ile İngiliz sermayeli HSCB bankasına yapılan eş zamanlı saldırı ile 2004'te intihar komandoları tarafından mason localarına yapılan saldırı da döneminin örnekleri arasındadır. Bu terör olaylarında teröristler bir devleti cezalandırmak amacıyla suçsuz insanları hedef almaktadır. Bununla birlikte bazı terör olaylarının altında bireysel nedenler yatmaktadır. Kişi, herhangi bir şeyden rahatsız olmasının sonucu olarak protesto amaçlı terör eylemlerinde bulunabilir. Bu tür kişiler, kendilerini topluma karşı sorumlu hissettikleri için yanlış olduğunu düşündüğü şeyler karşısında harekete geçmektedir. 2011 yılında Oslo'daki iktidar partisinin gençlik kampına bombalı saldırı düzenleyen Behring Breivik bu durumun bir örneğidir. Nazi hayranı ve aşırı Hristiyan olan bu kişinin yüksek oranda şiddet eğilimlerinin bulunduğu da tespit edilmiştir. Dünya'daki gelir adaletsizliğinin bir sonucu olarak meydana gelen teröristlere ise, zengin ve fakir ülkeler arasında çıkan çatışmalar örnek olarak verilebilir. G-7 zirvelerinde meydana gelen protesto ve bu protestolarda can kaybının olması bunun kanıtı niteliğindedir. Son olarak, bazı etnik grupların mevcut yönetimden memnun olmamaları durumunda terör eylemlerine başvurduğuna tarihte sıklıkla rastlanmaktadır. Kanada'daki Quebec Kurtuluş Cephesi ve Sri Lanka'daki Tamil örgütü buna örnektir. İslami örgütlerin kendi ülkelerinde siyasal ve sosyal reformların yapılmasını ve yönetimin İslami kurallara daha bağlı olması içinde terör eylemlerinde bulunan gruplar olmuştur. Ayrıca Batı ülkelerinin desteği ile varlığını sürdürebilen bu gruplar, bu durumundan dolayı Batı'ya düşman olarak orada da terör faaliyetlerinde bulunmuşlardır.¹⁶³

Teröristlerin her geçen gün daha eğitimli, bilgili, kültürlü ve bilinçli kişilerden oluşması terörizmin küreselleşmesine neden olduğundan dolayı¹⁶⁴ dünyada terörizmin tamamıyla ortadan kalkamayacağı çok açıktır. Terörist gruplar yok olsa da terörist psikolojisindeki insanların varlığı her zaman devam edecektir. Bu yüzden teröre karşı

¹⁶³ Arı, a.g.e., ss. 524-529.

¹⁶⁴ Demirel, a.g.e., s.22.

mücadelede ilk olarak hedeflenen bu bireylerin psikolojilerinin, eşitlikçi ve özgürlükçü politikalar kapsamında sosyal açıdan tedavisini sağlamaktır. Bunlara ek olarak yoksulluğu ortadan kaldırarak eğitim imkanı sağlamakta bireyleri topluma kazandırmada önemli rol oynamaktadır. Sonuç olarak, temelinde psikolojik etmenlerin bulunduğu terörist kimlik kazanımının durdurulması ancak psikolojik temelli çözümlerle mümkündür. Ayrıca, devletlerin uluslararası alanda işbirliği sağlayarak daha fazla koordinasyon içinde olmaları gerekmektedir. Şüphesiz ki kesin bir çözüm değildir ancak fayda sağlayabilir. Örneğin, 1990'lı yıllarda terör olaylarındaki artış sonucunda G-7 ülkeleri yirmi beş maddelik bir plan hazırlamış bunun sonucu olarak izleme, yakalama, yargılama konusunda işbirliği yapmak, terörist barındıran örgütlere karşı koymak ve teröristlerin haberleşmelerini denetlemek gibi görevler üstlenmişlerdir.¹⁶⁵ Günümüzde buna benzer tedbirlerin arttırılması terörle mücadeleye katkı sağlayacaktır.

Sonuç olarak oldukça geniş bir alanı kapsayan politik psikoloji, uluslararası politikada meydana gelen gelişmeleri incelemede, her ne kadar David Sears, Leonie Huddy ve Robert Jervis'in insanların düşünce ve varsayımlarından dolayı neredeyse tamamının psikolojik boyutlu olduğunu söylese de,¹⁶⁶ tek başına psikolojinin ya da tek başına siyaset biliminin yetersiz kalmasının sonucu olarak ortaya çıkmış bir sosyal bilim alanıdır. Dış politikada karar alma sürecinin başrolü olan liderler ve bu karar alma sürecinde etkili olan iç ve dış faktörler politik psikolojinin temelini oluşturmaktadır. Politik süreçlerin neden ve nasıllar üzerinden gidilerek incelenmesi de bu alanın özünü meydana getirmektedir.¹⁶⁷ Politik psikolojinin son yıllarda fazlasıyla popüler olmasının sonucu olarak bu alana daha çok yönelen araştırmacılar, politik psikoloji aktörlerinin özellikle de liderlerin, karar alma sürecindeki etkisinin politik bağlamda incelenmesinde ve geliştirilmesinde daha sistematik ve bilişsel araştırma programları oluşturmaya başlamışlardır.¹⁶⁸ Ayrıca politik psikoloji çalışmaları, uluslararası politikada meydana gelen anlaşma ve çatışmaları siyasi ve psikolojik bir çerçeveden inceleyerek siyasette kararların nasıl alınması gerektiğinin yanında bireylerin birbirine nasıl davranması gerektiği gibi konuların üzerinde durarak çağdaş bir siyaset anlayışına vurgu

¹⁶⁵ Arı, a.g.e., s.537.

¹⁶⁶ Schildkraut, a.g.m., p.808.

¹⁶⁷ Schildkraut, a.g.m., p.810.

¹⁶⁸ Levy, a.g.e., p.320.

yapmıştır.¹⁶⁹ Bu açıdan politik psikolojinin uluslararası aktörler arasında arabuluculuk ve işbirliği yaparak diplomatik ilişkileri verimli kılmak, çatışma ve felaketlerden sonra yeniden canlanmayı sağlamak, kültürel etkileşimleri arttırmak ve en önemlisi zihinsel ve psikolojik açıdan bireyi siyasete hazırlamak gibi oldukça önemli katkıları olduğunu söylemek mümkündür.¹⁷⁰

¹⁶⁹ Schildkraut, a.g.m., p.814.

¹⁷⁰ Galindo, a.g.m., p.176.

İKİNCİ BÖLÜM

BİR ULUSLARARASI AKTÖR OLARAK VLADİMİR PUTİN

Dünya, özellikle 20. yüzyıldan itibaren baş gösteren ve hala devam eden bir küresel kriz içerisinde bulunmaktadır. Böyle bir kriz ortamında uluslararası sistemin aktörleri mümkün olduğunca az zarara uğramak ve kendilerini korumak adına stratejiler geliştirerek bunları uygulamak zorundadır.¹⁷¹ Aldığı kararlar doğrultusunda bir ulusun temsilinde başrol olan liderlere bu açıdan büyük görevler düşmektedir. Bir ülkenin kaderini, o ülkeyi yöneten liderin belirlediği düşünüldüğünde, liderlik olgusunun siyaset bilimi ve uluslararası ilişkilerin en önemli konusu olduğu sonucuna varılması muhtemeldir.

Uluslararası ilişkilerin en etkili aktörlerinden olan liderler, tarihin seyrini değiştirmede oynadıkları rollerinde, doğdukları andan itibaren çevresel faktörler bağlamında gelişen psikoloji ve kişiliklerinin etkilerinden dolayı politik psikoloji alanında da çalışılan konular arasına girmiştir. Bizde tezin bu kısmında, öncelikli olarak Rus Lider Putin'in hayatından bahsedip sonrasında Putin Dönemi Rus siyaseti ile dış politikayı ele alacak ve bunlarda Putin'in etkisini inceleyeceğiz.

2.1. VLADİMİR PUTİN'İN HAYATI

Tam adı Vladimir Vladimirovich Putin'dir. 7 Ekim 1952 tarihinde, SSCB döneminde adı Leningrad olan bugünün Rusya'sının Sankt-Petersbug şehrinde doğmuştur. Baba Vladimir Spiridonoviç Putin, İkinci Dünya Savaşında Leningrad kuşatmasında yer almış¹⁷² bir işçi ve kendisinden söz etmeyen bir adamdır.¹⁷³ Annesiyse babası gibi bir işçi olan Maria İvanova'dır.¹⁷⁴ İlk çocuğunu doğduktan birkaç ay sonra kaybetmiş¹⁷⁵ ikinci çocuğunu ise o zamanlar çocukların koruma altına alındığı evlerden birine bırakmaya mecbur kalarak, orada difteriden dolayı kaybetmiştir.¹⁷⁶

¹⁷¹ Oktay Bingöl, "Uluslararası Krizlerde Liderlerin Rolü", s. 1,

https://www.academia.edu/7384456/Uluslararası_C4%B1_Krizlerde_Liderin_Rol%C3%BC (2018).

¹⁷² İlyas Kamalov, (2004), *Putin'in Rusyası: KGB'den Devlet Başkanlığına*, 1. Basım, Kaknüs Yayınları, İstanbul: s.39. ve Wolfgang Seiffert, (2004), *Vladimir V. Putin*, 1. Baskı, Gendaş Kültür Yayınları, İstanbul: s.32.

¹⁷³ Natalya Gevorkyan vd., (2017), *Kendi Anlatımıyla Putin*, Faruk Ü. (Çev), 1. Baskı, Astana Yayınları, Ankara: s.14.

¹⁷⁴ Seiffert, a.g.e., s.32.

¹⁷⁵ Gevorkyan vd., a.g.e., s.15 ve Kamalov, (2014), a.g.e., s.40.

¹⁷⁶ Kamalov, (2004), a.g.e., s.40.

Herkesin iyiliğini düşünen, yumuşak başlı ve olumlu yaklaşımları bulunan bir insan olarak tanımlar Putin'in öğretmeni Vera Gureviç, anne İvanova'yı.¹⁷⁷

Putin'in anne ve babası savaştan önce zengin sayılabilecek yaşam koşullarına sahipken savaştan sonra yoksulluğa düşmüşlerdir. Savaş bittikten sonra babası terhis edilerek vagon inşaat fabrikasında işe girmiş ve bu fabrikanın vermiş olduğu toplu konutlara ait tek bir odada eşiyile birlikte yaşamına devam etmiştir.¹⁷⁸ Putin'in çocukluğunun geçtiği bu yer sıcak suyun olmadığı hatta banyo ve mutfağın bile bulunmadığı girişinde fareler olan korkunç sayılabilecek bir yerdirdi.¹⁷⁹

İlkokula sekiz yaşında başlayan Putin okula istekli bir şekilde gitmeyen, daha çok sokakta vakit geçirmekten hoşlanan, öğretmeni Gureviç'in deyimiyle akıllı ama kötü bir öğrencidir. Okulu sadece lider konumda olabildiği sürece sevdiğini söyleyen Putin için okul ve mahalle arkadaşlarının kendi kontrolü altında olması yetersiz gelmeye başlamış bu sebeple sporla ilgilenmeye karar vermiştir. Altıncı sınıfa kadar yaramaz ve disiplinsiz bir öğrenci olarak tanımlanan Putin, altıncı sınıfa geldiğinde kendiliğinden değişmeye başlamış ve kendisinin zeki ve istekli olduğunu savunan öğretmeni Vera Gureviç'i de haklı çıkarmıştır. Putin'in potansiyeli yüksek, her şeyi kolaylıkla kavrayabilen, kıvrak bir zekaya sahip, güçlü hafızası olan, yabancı dile ilgili ve enerjik bir karakteri olduğuna inanan öğretmeni onunla daha fazla ilgilenmeye başlamıştır. Bu yolda ilk adım olarak babasıyla anlaşıp onu sokaktan kurtarmayı amaçlasa da bunu başaramamıştır. Spora on veya on bir yaşlarında başlayan Putin güçlü statüsünü korumanın yolunun sadece sporla olmayacağını anlamış okumanın ve derslerin önemini böylelikle idrak etmiştir. Önce boks kursuna gitmiş ancak burada istediği başarıyı elde edememiştir. Bunun üzerine bir tür savunma sporu olan sambo çalışmaya başlamış ve kendi söylemiyle hayatında önemli bir yere sahip olan antrenörü Anatoli Semenoviç Rahlin sayesinde sokaktan kurtulmuştur. Antrenörünün judoya geçmesiyle kendisi de bir spordan daha fazlası olduğuna inandığı judoya geçmiştir. Onun için judo, başlangıcından sonuna kadar eğitici bir süreç, bir felsefedir.¹⁸⁰

Putin'in ortaokulu bitirdikten sonra kimya eğitimine ağırlık veren bir liseye gitmesi öğretmeni Gureviç'i oldukça şaşırtmış ve arkadaşlarının etkisi ile bu karara

¹⁷⁷ Gevorkyan vd., a.g.e., s.19.

¹⁷⁸ Kamalov, (2004), a.g.e., s.41.

¹⁷⁹ Gevorkyan vd., a.g.e., s.20.

¹⁸⁰ Gevorkyan vd., a.g.e., ss.23-30. ve Kamalov, (2004), a.g.e., ss.43-45.

vardığını düşündürmüştür. Putin'in herkesle konuşmayan ve içine dönük biri olduğunu düşünen Gureviç, lise dönemi boyunca Putin'e destek olmaya devam etmiş aynı zamanda onunla Almanca derslerini de sürdürmüştür. Bu sayede Putin'le ilgili çoğu şeyden haberdar olmuş ve Putin'in gittiği okulda başarılı olmasına katkı sağlamıştır. Lisede, bir dönem denizci sonrasında pilot olmaya karar veren Putin son olarak İstihbarat servisinde çalışmak istediğine emin olarak bunu ailesine açıklamıştır. Bu konuyla ilgili kitaplar okuyup filmler izleyen Putin için kendi deyimiyle çok az bir kuvvetle tüm ordunun ulaşamadığı hedefe ulaşması ve binlerce insanın kaderini belirlemesinden dolayı istihbaratçılık öncelikli amacı olmuştur. Lisenin ilk senesinde nasıl ajan olunacağını öğrenmek için KGB'ye (Sovyetler Birliği zamanında Devlet Güvenlik Komitesi) giden Putin, bu iş için öncelikli olarak Hukuk Fakültesi mezunu olmak gerektiğini öğrenince Leningrad Üniversitesi Hukuk Fakültesine hazırlanmaya başlamıştır.¹⁸¹

Üniversiteye girmenin zor olduğunu söyleyen Putin bunu başarmış ve ilkokul yıllarının aksine derslerinde oldukça başarılı bir öğrencilik dönemi geçirmiştir. Genellikle sosyal etkinliklere katılmayan, zayıf bir sosyal hayata sahip olan Putin başlangıçta ailesinin maddi desteği ile hayatını sürdürse de bir süre sonra inşaatlarda çalışarak kendi parasını kazanmaya başlamıştır. Bu arada derslerini de ihmal etmeyen Putin için oldukça başarılı olduğu spor alanı artık ikinci planda kalmıştır. Çünkü onun hayatında artık öne çıkan başka hedefler vardır. Putin, üniversite hayatı boyunca KGB'ye bilgi almak için gittiği gün konuştuğu adamın kendisini hatırlamasını beklese de, adamın “buraya kendi ayağı ile gelenleri almıyoruz” demesini anımsayıp KGB hayalinden vazgeçme niyetine girmiş ve avukat, savcı ya da hakim olmaya karar vermiştir. Üniversite dördüncü sınıfa geldiğinde ise karşısına çıkan ve kendini tanıtmayan bir adamın “gelecekteki göreviniz hakkında sizinle konuşmak istiyorum” demesi üzerine onun kim olduğunu tahmin ederek buluşma teklifini kabul etmiştir. Üniversitenin avlusunda buluştuklarında Putin'in yıllardır beklediği an gerçek olmuş kendisine KGB'de çalışma teklif edilmiştir.¹⁸² Batı dünyası tarafından Putin'in KGB'ye girişi bu şekilde kabul edilir ancak Leningrad'daki ortamı iyi bilen güvenilir kişiler,

¹⁸¹ Gevorkyan vd., a.g.e., ss.31-33.

¹⁸² Gevorkyan vd., a.g.e., ss.35-46 ve Kamalov, (2004), a.g.e., ss.47-50.

Putin'in zaten en başından beri KGB için hazırlandığını ve hukuk eğitimi ile almanca derslerini de KGB talimatları doğrultusunda aldığını iddia etmektedir.¹⁸³

1975 yılında mezun olduğu gibi KGB'de çalışmaya başlayan Putin, oradaki ilk yıllarında, emekli olma vakti gelmiş yaşlı ajanlarla birlikte çalışmıştır. Öncelikli olarak yönetim sekreteryasında formalite gereği dosya düzenleme işleriyle ilgilenmiştir. Sonrasında operasyonel kadro kursuna (Leningrad'da kimsenin bilmediği bir okul) gönderilerek eğitim alması sağlanmıştır. Eğitimden sonra istihbarata karşı koyma bölümüne verilmiş ve orada yaklaşık beş altı ay kadar kalmıştır. Putin'in zeki ve soğukkanlı olduğunu farkına varan istihbarat çalışanları, ona kendi bölümlerinde çalışma teklif ettiğinde Putin için çok zor görünen ikinci bir hedefi de gerçekleştirebiliyordu. Çünkü bu, SSCB dışına çıkmak anlamına geliyordu. Teklifi kabul etmesinin ardından bir yıllığına Moskova'ya eğitime gönderilen Putin Petersburg'a dönmesinden dört buçuk yıl sonra tekrar Moskova'ya, o zamanlar eski SSCB Başkanı Andropov'un ismini taşıyan Krasnoznamenskaya Enstitüsü'ne gönderilmiştir. Günümüzde burası Dış İstihbarat Akademisidir. Enstitüye başladığında binbaşı rütbesinde olan Putin'i, enstitüde öğretim görevlisi olan Mihail Golov bölüm başkanlığına getirmiştir. Golov bölüm başkanlığı için Putin'i tercih etme sebebi olarak onda gördüğü liderlik niteliğini göstermiştir. Enstitüde bölüm başkanı olmanın zorluğunu dile getiren Golov ekip ruhu, organizasyon yeteneği, işten anlama ve taktik becerilerinin bu iş için gerekli olduğunu ve tüm bu özelliklerin Putin'de olduğunu da eklemiştir. Putin'in siciline içine kapanık olması ve sokulgan biri olmadığına dair yerine göre olumsuz sayılabilecek özellikleri eklemesine rağmen Golov onun dürüst ve başkasının sözüyle hareket etmeyen biri olduğuna inandığı için başkanlık için doğru bir karar verdiğine inanmaktadır. Enstitüde eğitim alırken kendisini Almanya için hazırladıklarını bilmesine rağmen Doğu Almanya mı yoksa Batı Almanya mı olacağı konusunda bir fikri yoktu. Eğitim, Putin'in Doğu Almanya'ya görevlendirilmesiyle sonuçlanmıştır.¹⁸⁴

Petersburg'da çalıştığı dönemlerde arkadaş grubu sayesinde tanışmış olduğu Ludmila Putina ile 1983 yılında evlenen Putin, 1985 yılına gelindiğinde eşiyle birlikte Doğu Almanya'nın Dresden kentine taşınmış ve burada görevine başlamıştır. Siyasilerin ve başta NATO gibi potansiyel düşmanların planlarıyla ilgili bilgi

¹⁸³ Seiffert, a.g.e., s.34.

¹⁸⁴ Gevorgyan vd., a.g.e., ss.49-64. Ve Kamalov, (2004), a.g.e., ss.53-56.

toplamanın en önemli görevi olduğunu söyleyen Putin edindiği bilgileri değerlendirerek merkeze yollamakla görevli olarak siyasi istihbarat üzerine çalışıyordu.¹⁸⁵ Putin'e göreviyle ilgili ayrıntılar sorulduğunda; siyasi partiler ve bu partilerin görüşleri, mevcut olan lider ve ileride lider olması muhtemel bireyler ile belirli makamlara gelebilme ihtimali olan kimselerle ilgili bilgi toplamak, kendi ülkesiyle ilgisi olan ülkelerin dışişleri bakanlığında olan biteni öğrenmek ve ayrıca silahsızlanma ile ilgili görüşmelerde partner ülkelerin alacakları pozisyonu önceden bilmek gibi görevleri saymıştır.¹⁸⁶ İlk olarak operasyon sorumlu şefi olarak başlamış sonra bölüm başkan yardımcısı olmuş ve son olarak bölüm başkanı baş yardımcısı olarak¹⁸⁷ iki defa terfi aldığını da ekleyen Putin, gelebileceği en üst seviyeye gelerek üzerinde sadece şefin bulunduğu bir konuma yükselmiş ayrıca prim olarak da Komünist Parti'nin KGB temsilci üyesi yapılmıştır.¹⁸⁸ Putin, burada yaşadığı dönemde sadece Almancasını ilerletmekle kalmamış Almanya'nın ekonomik ve politik koşullarını da çok iyi tanımıştır.¹⁸⁹ Kızları Maşa ve Katya'nın dünyaya geldiği Almanya, yüksek hayat standartlarına sahip olmasına rağmen Putin ve eşi için Rusya'nın otuz yıl öncesini anımsatan, geri kalmış ve totaliter rejim engeline takılmış bir ülke gibi görülüyordu.¹⁹⁰ Bu açıdan Putin'in buradaki son görevi, Doğu Almanya'nın Gorbaçov modeline göre şekillenmesi için güvenlik yetkililerini kendi yanlarına çekmek ve KGB için çalışmalarını sağlamaktı.¹⁹¹

Görevde bulunduğu süre boyunca başarıları sayesinde ödüller kazanmış olan Putin, yaşamış olduğu hayal kırıklığı sonucunda buradaki işine son verdiğini itiraf etse de bazı çevreler tarafından KGB'de, onaylanmayan ilişkilerinin sonucu olarak işten çıkarıldığı düşünülmektedir.¹⁹² Gorbaçov'un Perestroyka'yı (yeniden yapılandırma) başlatmasıyla Almanya'da da ayaklanmalar çıkmaya başlamış 1989 yılında Demokratik Almanya Cumhuriyeti Milli Güvenlik Bakanlığı binasında olay çıkmış ve insanlar bakanlık binasına saldırmışlardır. Bu durum üzerine Putin, binanın Sovyet Askeri teşkilatının merkezi olduğunu açıklamasına rağmen bir sonuç elde edemeyince Sovyet

¹⁸⁵ Kamalov, (2004), a.g.e., s.60.

¹⁸⁶ Gevorkyan vd., a.g.e., ss.69-70.

¹⁸⁷ Gevorkyan vd., a.g.e., s.72.

¹⁸⁸ Kamalov, (2004), a.g.e., s.61.

¹⁸⁹ Seiffert, a.g.e., s.36.

¹⁹⁰ Kamalov, (2004), a.g.e., s.59.

¹⁹¹ Seiffert, a.g.e., s.38.

¹⁹² Seiffert, a.g.e., s.39.

askeri birliğe telefon ederek durumu bildirmiş ve yardım istemiştir. Moskova'nın sessiz kalmayı tercih ettiğini ve oradan herhangi bir talimat gelmeden hareket edemeyecekleri cevabı karşısında hayal kırıklığına uğrayan Putin, artık SSCB'nin hasta bir adam olduğunu anlamıştır. Devrimsel olayların başlaması ve Berlin Duvarı'nın yıkılmasıyla SSCB, Avrupa'daki stratejik önemini yitirmiş ve oradan çekilmiştir. Putin'i en çok üzende bu olmuştur: SSCB'nin kaybettiği pozisyonu.¹⁹³

Sovyetlerin, Almanya'daki istihbarat örgütünü teslim etmiş olması Putin'i KGB'den ayrılma kararı vermeye itmiştir. Onun için artık KGB kendini tüketmişti ve sistemin içerisinde olup çöküşünü beklemek ona göre değildi. 1990 yılında Almanya'dan döndüklerinde hala örgüte üye olmasına rağmen farklı şeyler düşünmeye başlamış ve seçimini akademik kariyer yapmaktan yana kullanmıştır. Aynı yıl Leningrad Devlet Üniversitesi Rektörlüğü'nde Uluslararası Sorunlar Danışmanı olarak göreve başlamıştır.¹⁹⁴ Hukuk fakültesinden olan arkadaşlarının birçoğunun üniversitede kalmış olmasının bir sonucu olarak onlarla tekrar karşılaşan Putin, içlerinden birinin kendisinden Leningrad Şehir Duması (Sovyetler Birliği'nde Belediye ve Valilik Teşkilatı) Başkanı olan Anatoli Sobçak'a yardım etmesini istemiştir. Putin, KGB üyeliğinin bu duruma engel olacağını düşündüğü için amirlerine üniversiteden ayrılacağını ve Sobçak ile çalışacağını dile getirmiş ve kendileri için bu durumun sorun olmadığı cevabını almıştır. Bunun üzerine Sobçak ile olan görüşmesinde de bu durumu dile getirmiş ve Sobçak'tan da bunun önemli olmadığı yanıtıyla karşılaşmasına üzerine hemen işe başlamıştır. İlk zamanlarda Putin'in Sobçak ile yakınlığından faydalanmak isteyen KGB ajanları, Putin'in Sobçak'ın güvenini boşa çıkarmayacağını ifade eden davranışları karşısında mesajı almış ve bir daha böyle bir şeye yeltenmemişlerdir. Sonrasında Lensovet (belediye) meclis üyelerinin bazılarının kendisinin ajan olduğunu anlaması üzerine şantajlarla karşılaşan Putin, kendi söylemiyle "hayatının en zor kararını" vererek KGB'ye istifa dilekçesini yazmış ve sonrasında bir televizyon programına çıkarak açıkça KGB'de çalıştığını ilan etmiştir. Büyük bir cesaret örneği sergileyen Putin için bu karar oldukça zordu, neredeyse tüm hayatı KGB'de geçmişti ve eğer Sobçak kendisini işten çıkarırsa maaş alacağı hiçbir yer kalmayacaktı. Buna rağmen kararından vazgeçmedi. Ancak istifa dilekçesinin kabulü konusunda bazı

¹⁹³ Kamalov, (2004), a.g.e., ss.62-64.

¹⁹⁴ Yaşar Onay, (2002), *Rusya ve Değişim*, Nobel Yayıncılık, Ankara: s.143.

pürüzler vardı belli ki bazı kişiler bu konuda karar veremiyordu ve hükümeti devirme hareketleri başladığında Putin hala aktif bir KGB subayıydı.¹⁹⁵

Sobçak, 1991 yılında, Leningrad Duma'sına bağlı bir Dışişleri Komitesi kurarak başına da Putin'i getirmiştir. Komite ilk olarak, o zamana kadar ülke genelinde söz konusu bile olmayan yabancı yatırımları çekebilmek için bankalar ve şirketler kurmuştur. Sonrasında başka komitelerinde yardımıyla kentin alt yapısı aktif bir şekilde ele alınmaya başlamıştır.¹⁹⁶

Putin, 1992 yılındaki belediye seçimlerinde Sobçak'ın kazanmasında kendi rolünün büyük olduğunu söylemiştir. O zamana kadar Moskova'da olduğu gibi Petersburg'da belediyecilik sisteminin olmaması, bunun yerine şehir Duma'sının olması ve Duma'nın belediyecilik sistemini istememesinden dolayı milletvekilleriyle tek tek görüşen Putin, Duma'nın belediyecilik sistemine geçmesini ve böylece Sobçak'ın Belediye Başkanı seçilmesini sağlamıştır.¹⁹⁷ Bu süreçte dört yıl sonraki seçimin kazanılması için profesyonel kimseler ile çalışılması gerektiği ve seçim kampanyalarını yürütecek teknologlara ihtiyaç olduğu da anlayan Putin bunu dile getirmeye başlamıştır.¹⁹⁸ İkinci seçim süreci boyunca kendi bildiğini okuyan Sobçak seçimleri kaybetmiş ve yenilgi durumunda istifa edecekleri konusunda anlaşılan belediye çalışanları istifa etmiştir.¹⁹⁹

Putin, istifanın ardından birkaç ay işsiz kalmıştır. Sonrasında, Cumhurbaşkanı Danışmanı Pavel Borodin'in kendisini Moskova'ya çağırmasının ardından orada Cumhurbaşkanlığı İdare Başkanı Yegerov ile görüşerek onun yardımcısı olma teklifini kabul etmiştir ve kendisine Yeltsin bu atamayı imzalayana kadar beklemesi söylenmiştir. Bu olaydan birkaç gün sonra Yegerov işten alınmış ve yerine gelen Anotoliy Çubays ise hazırlanan kararnameyi çöpe atmıştır. Yeni kurulan hükümetin Başkan Yardımcısı Putin'in Petersburg'dan tanışık olduğu Aleksey Bolşakov olmuştur. Bunun üzerine Bolşakov, Borodin'e Putin'i hatırlatmış ve kendisine Halkla İlişkiler Dairesi Başkanlığı teklif edilmiştir. Putin hoşuna gitmesede işsiz kalmamak için bu teklifi kabul etmiştir. Ancak Putin'in Halkla İlişkiler Başkanlığına getirildiğini duyan

¹⁹⁵ Gevorkyan vd., a.g.e., ss.81-90 ve Kamalov, (2004), a.g.e., ss.59-68.

¹⁹⁶ Gevorkyan vd., a.g.e., s.93.

¹⁹⁷ Kamalov, (2004), a.g.e., s.72.

¹⁹⁸ Gevorkyan vd., s.108.

¹⁹⁹ Kamalov, (2004), a.g.e., s.73.

Bolşakov, Putin'den tekrar Borodin'le görüşmesini istemiş ve bunun üzerine kendisine yurtdışındaki mülkiyetlerin yönetimi ve hukuk idaresi gibi görevlerinin olduğu Cumhurbaşkanlığı Yönetim Başkan Yardımcılığı teklif edilmiştir. 1996-1997 yıllarında bu görevi yürüten Putin Moskova'da hızlı bir yükselişe geçmiş, 1977 yılında yönetim başkontrol amirliğine getirilmiştir. 1998 yılına gelindiğinde, kontrollü yönetimin kendisine göre olmadığını anlayarak bu işten ayrılmayı düşündüğü sıralar bölgeler yönetimi idare şefliği birinci yardımcılığına getirilmiştir. Burada bölgelerle ve valilerle ilgilenerek çeşitli ilişkiler kuran Putin bu işin yaptığı görevler arasında en ilginç olduğunu söylemektedir.²⁰⁰

1998 yılında hala KGB üyeliği devam eden Putin, o zamanın başbakanı olan Kiriyenko'nun başkan Yeltsin'in yanından gelişini karşılamaya gittiğinde Yeltsin'in kendisini FSB'nin (KGB'nin yerine kurulan Federal Güvenlik Hizmetleri ya da Rusya Federal Yurtiçi Gizli Servisi) başına getirdiğini öğrendi. Putin bu duruma sevinmese de, orada sistem bu şekilde işliyordu, herhangi bir görev değişikliğinde fikir sorulmazdı. (Bazı kaynaklar, Putin'in KGB'yi Rusya'yı eski gücüne kavuşturmak için araç olarak gördüğünü ve bu geri dönüşü için ait olduğu yere geri döndüğünü söylediğini iddia etmektedir.)²⁰¹ Bir süre sonra Putin'in adı Başbakanlık için anılmaya başladı. Sergey Stepaşin o sıralar yeni başbakan olsa da birkaç ay sonra görevden alınmış ve Yeltsin, Putin'e Başbakanlık teklif etmiştir.²⁰² Ardından 9 Ağustos 1999 tarihinde Putin, Yeltsin tarafından başbakanlığa atanmış ve 16 Ağustos'ta güvenoyu alarak göreve başlamıştır.²⁰³

Rusya'nın o dönem içinde bulunduğu durum düşünüldüğünde, Yeltsin, elbette ki halefini Rusya'yı göz önünde bulundurarak belirleyecekti. Onun amacı yalnızca tarihe geçmek değil aynı zamanda politik yapının da devamını getirebilmektir. Bu yolda Putin onun için akla gelen ilk kişiydi. Gençliği, enerjisi, profesyonelliği ve Büyük Rusya'ya olan inancı ile vatanseverliği Yeltsin için ikna edici niteliklerdi. Yeltsin'in Putin'i tercih etmesi üzerine başka bir yaklaşım ise kendisine yönelik muhalefetiyle bilinen Rus-Amerikalı gazeteci Masha Gessen'den gelmektedir. Gessen'e göre Yeltsin'in Putin'i seçmesinin nedeni yakın çevresinde güvenecek kimsenin

²⁰⁰ Gevorkyan vd., a.g.e., ss.121-125. ve Kamalov, (2004), a.g.e., ss.77-78.

²⁰¹ Seiffert, a.g.e., s.39.

²⁰² Kamalov, (2004), a.g.e., ss.79-81.

²⁰³ Onay, a.g.e., s.144.

olmamasıdır. Ne var ki 1999 yılı itibariyle popülerliği iyice düşmüş olan Yeltsin halkın isteklerine cevap verememeye ve daha fazla düşman çekmeye başlamıştır. Halkın kendisini istemediğini farkındadır ve kendisinden sonra yönetime kim gelirse gelsin onu suçlayacağını düşünmektedir. Putin'in onu yargılamayacağından ve zulüm görmesine müsaade etmeyeceğinden emin olan Yeltsin için Putin'den daha iyi bir seçenek zaten yoktu. Üstelik Rusların Putin'i seveceğinden de emindi. İşte Yeltsin'in Putin'i böyle bir durumda devreye soktuğu düşünülmektedir.²⁰⁴ Ayrıca Putin, halk tarafından da "konuşmak yerine yapan adam" olarak tanımlanıyordu. Rus toplumu üzerinde bıraktığı olumlu etkinin sebeplerinden en önemlisi Moskova ve Kafkaslardaki teröristleri bastırmada göstermiş olduğu tutarlı ve kararlı tavrıydı. Bu durum muhalefet tarafından Putin'i yüceltmek için terör eylemlerinin arka planında Rus gizli servisinin bulunması olarak değerlendirildiyse de²⁰⁵ Putin'in internetteki yazılarında ve televizyona çıktığı zamanlardaki konuşmalarında istikrarlı hali ile içeride ve dışarıda Rus menfaatini gözetilen eylemleri onu halkın gözünde yüceltmeye yetmişti. Sonunda Yeltsin, zamanından önce görevinden ayrılarak yerini Putin'e devretme kararını açıkladı. Bununla birlikte Putin, Yeltsin'in kendisine yapmış olduğu başbakanlık ve sonrasında başkan adaylığı önerisini, bu görevlerin tüm hayatını değiştireceğini düşünmesinden dolayı başta kabul etmediğini ve sonrasında düşünmek istediğini söylediğini de belirtmektedir.²⁰⁶ Böylelikle Putin 1999 yılının son ayı Devlet Başkanı vekilliğine getirildi. Anayasa gereği üç ay içinde başkanlık seçimi yapıncaya kadar vekillik yaptı.²⁰⁷ Bu durum Putin'e 26 Mart 2000 tarihindeki seçim başarısı içinde oldukça katkı sağlamış oluyordu. Nitekim yapılan ilk seçimlerde oyların yüzde elli üçüyle ilk turda kazanarak Rusya'nın başkanı oldu.²⁰⁸

2004 yılında yapılan seçimlerde yüzde yetmiş birin üzerinde oy alarak tekrar cumhurbaşkanı seçilen Putin'in 7 Mayıs 2008'de görev süresinin bitmesinin ardından yeni devlet başkanı Dmitri Medvedev oldu ve Putin, Rusya'nın başbakanı olarak görevini sürdürdü. 2012'nin 4 Mart'ında yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerinde oyların

²⁰⁴ Masha Gessen, (2015), *Putin: Yüzü Olmayan Adam*, 1. Baskı, Gözde S. (Çev), Epsilon Yayıncılık, İstanbul: ss.35-36.

²⁰⁵ <http://www.medyagunlugu.com/Haber-1683-putinin-hikayesi-tamami.html> (2018).

²⁰⁶ <https://www.stratejikortak.com/2017/06/kendi-anilariyla-putinin-kremlin-yolculugu.html> (29.12.2017).

²⁰⁷ <http://www.biyografi.info/kisi/vladimir-putin> (2018).

²⁰⁸ Seiffert, a.g.e., ss.48-50.

yüzde altmış üçünü alarak Rusya Federasyonu'na üçüncü kez devlet başkanı olmuştur.²⁰⁹ Günümüzde hala görevi devam etmekte olan Putin, 2013 yılında eşinden boşanmıştır.

2.2. RUS SİYASETİ VE VLADİMİR PUTİN

Putin'in yönetime geçtiği andan itibaren nasıl bir yol izlediği ve Rusya'nın iç siyasetini nasıl şekillendirdiğine dair en doğru analizin yapılması ancak Rusya'nın yakın geçmişi ile Putin'in nasıl bir Rusya'yı devraldığının incelenmesi ile mümkün olabilmektedir. Bu açıdan, tezin bu kısmında Stalin'in ölümünden itibaren Rusya'nın genel durumundan kısaca bahsedilerek ardından Putin dönemi Rusya'nın durumu ele alınacaktır.

Bilindiği üzere 1953 yılında Josef Stalin'in ölümünün ardından uzunca bir süre ülkenin liderliği Komünist Parti tarafından yerine getirilmiştir. 1957 yılında yönetime ise Nikita Kruşçev geçmiştir. Kruşçev, Rusya'nın ekonomisini rahatlatmış, özgürlük sınırlarını genişletmiş ve toplumun yaşam standartlarını yükseltmeye çalışmıştır. Sovyetler Birliği'nde uzay çalışmalarını geliştirerek, uzaya ilk insanın (Yuri Gagarin) gönderilmesine vesile olmuştur. Bu açıdan başta Sovyet uzay programı olmak üzere birçok yenilik ve gelişme için oldukça büyük paralar harcamıştır.²¹⁰ Dolayısıyla Rusya'daki değişimlerin başlangıcı esasen Gorbaçov değil Kruşçev ile mümkün olmuştur.²¹¹ Ancak Kruşçev dönemi diğer yandan problemler ve hayal kırıklıklarının yaşandığı bir dönemi de ifade etmektedir. Ülkenin süper güç haline dönüşmesinin bedeli ekonomik kalkınmada duraklama, sanayi üretiminde büyük düşüşler ve ülkede yaşanan kıtlık olmuştur. İlaveten Kruşçev'in parti yapılarında ve idari yapılardaki reformları da yeterince güçlü değildi. 1960 yılına gelindiğinde Kruşçev'in anti-Stalinci kampanyası Çin'le arasında büyük bir problemlere neden olmuş, 1963 yılından itibaren eski müttefikleri ile arası giderek açılmıştır. Kruşçev'in bu yaşananlara tepkisiyse yönetimde keyfiliğe ve otokrat biçime doğru kaymak şeklinde olmuştur. Ancak bu tepki

²⁰⁹ <http://www.biyografi.info/kisi/vladimir-putin> (2018).

²¹⁰ <http://www.tarihkomplo.com/2015/06/sovyet-rusyann-ilk-reformcusu-nikita.html> (2018).

²¹¹ İlber Ortaylı, (2014), Sovyetler'in Kruşçev Dönemi, <http://www.milliyet.com.tr/sovyetler-in-kruscev-donemi/ilber-ortayli/pazar/yazardetay/12.10.2014/1953184/default.htm> (2018).

1964 yılında büyük bir krizle sonuçlandı ve parti içindeki muhalefetin kendisini ilerleyen yaş ve sağlık sorunları bahanesiyle görevinden almasına yol açtı.²¹²

Kruşçev'in ardından yerine on sekiz yıl iktidarda kalacak olan dominant kişiliği ile bilinen Leonid Brejnev geçmiştir. Partilerin ve idarenin yapılanmasında radikal kararlar yerine muhafazakar politikaların geri getirilişi, ekonomik kalkınmadaki yavaşlama ve Politbüro'nun yaşlı kadrosu Brejnev döneminin Gorbaçov tarafından duraklama dönemi olarak adlandırılmasına neden olmuştur. Özellikle 1970'li yıllardan sonra Sovyetler hem ekonomik açıdan hem de ülkede ki refah durumu açısından daha zor günler geçirmeye başlamıştır. Bu durumun temel nedeni Brejnev yönetiminin köklü reformlar yerine geçici önlemler almayı tercih etmesi olarak gösterilmektedir.²¹³

1985 yılında ise Mihail Gorbaçov iktidara gelmesiyle birlikte ülke genelinde geniş çaplı değişikliklere başlamıştır. Ancak bu değişim Sovyetler Birliği'nin yıkılmasıyla sonuçlanacaktır. "Glasnost" (açıklık) ve "Perestroyka" (yeniden yapılanma) politikalarıyla Gorbaçov, parti yapısındaki bürokratik yapıyı yok etmeyi, toplumu açık hale getirmeyi, ekonomiyi geliştirmeyi ve demokrasi ile yargı bağımsızlığını sağlamayı amaçlamıştır.²¹⁴ Ayrıca dağılmaya engel olabilmek için Sovyetler Birliği'ndeki tüm ülkelere yenilenmiş birlik çağrısı yapmıştır.²¹⁵ Ancak planladığının tersine sonuçlar almıştır. Bu çağrıya bazı cumhuriyetler olumsuz yaklaşmış, açıklık ve yeniden yapılanma politikalarının getirmiş olduğu özgürlük ortamı ayrışmalara neden olmuştur. Bunun sonucunda iç politikada karışıklıklar başlamış ve ordu eski yönetimi istediği için darbe girişiminde bulunmuştur.²¹⁶ Boris Yeltsin'in müdahale ederek engellediği girişimden birkaç ay sonra 1991 yılının Aralık ayında Sovyetler Birliği parçalanmaya başlamış, yerine, ayrılan on bir devletin oluşturmuş olduğu Bağımsız Devletler Topluluğu kurulmuştur.²¹⁷ 25 Aralık 1991 tarihinde de

²¹² Nicholas V. Riasanovsky ve Mark D. Steinberg, (2016), *Başlangıçtan Günümüze Rusya Tarihi*, Figen D. (Çev), İnkılap Kitapevi, İstanbul: ss.590-591.

²¹³ Riasanovsky ve Steinberg, a.g.e., s.592.

²¹⁴ <https://www.stratejikortak.com/2016/06/sscbde-gorbacov-iktidari.html> (2018).

²¹⁵ Rabia Bilge, (2016), Putin Dönemi Rusya'sına Genel Bir Bakış, <http://sahipkiran.org/2016/05/14/putin-donemi-rusyasi/> (2018).

²¹⁶ <http://akademikperspektif.com/2014/03/24/gorbacovun-ilimli-siyaseti-ve-eriyen-sscb/> (2018).

²¹⁷ <http://www.tuicakademi.org/sscb-nin-cokusu-ve-gorbacov-bilal-tastan/> (2018).

Gorbaçov televizyona çıkararak var olmayan bir ülkenin lideri olarak istifasını sunmuştur.²¹⁸

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra, geçiş dönemi olarak adlandırılan 1991-1999 yılları arasında, devlet başkanı Boris Nikolayeviç Yeltsin olmuştur. 1961 yılında Komünist Parti'ye üye olan Yeltsin sonrasında Gorbaçov tarafından Moskova'ya getirilmiş ve 1985 yılında Komünist Parti Moskova şefi olmuştur.²¹⁹ Bir süre sonra Gorbaçov ile aralarında fikir ayrılıkları başlamış²²⁰ ve ona muhalif olarak siyasi hayatına devam etmiştir. 1991 yılına gelindiğinde ise seçimleri yüzde elli yedi oyla kazanmış ve Rus halkının yeni lideri olmuştur. Yeltsin, Lenin ve Stalin'den sonra ülke üzerinde büyük değişimler yapan üçüncü başkanıdır ve reformlarla Rusya'ya değiştirmeyi amaçlamıştır.²²¹ Başkanlığına köklü reformlarla başlasada sonrasında kutuplaşma ve çatışmalarla baş etmek zorunda kalmıştır. Tüm sorunlara rağmen 1998'e kadar devam eden kişisel gücü, reformlardan uzaklaşmasının ardından ve sürekli başbakan değiştirmesinin bir sonucu olarak azalmaya başlamış kamuoyundan aldığı destekte ciddi bir düşüş meydana gelmiştir.²²²

Yeltsin, iktidara geldiği günden beri Sovyet sistemini canlandırmaktan öte sistemi aşmayı hedeflemiştir: seçimlerin demokratik olmasının yanı sıra eşit, gizli ve özgür olması, çok partili sistem, serbest mülkiyete dayalı pazar ekonomisi başlıca amaçları arasındaydı ve bunları gerçekleştirmeyi başarmıştır.²²³ Ancak yeni anayasanın kabulüyle birlikte artan başkanlık yetkileri ülkede sorun yaratmış, reformlar ise güçlendirilmeye çalışılan devlet sistemi ile dengeli bir şekilde yürütülememiştir. Özellikle serbest pazar ekonomisine uyum sağlama sürecinde yaşanan ekonomik kriz, bağımsızlık hareketlerindeki artış ve Çeçen meselesi (bu dönemde Rus ordusunun durumunun çok kötü olduğu düşünüldüğünde) ülke genelinde sorunların daha da büyümesine yol açmıştır.²²⁴ Hükümetin borçları, tarımda ilerlemenin sağlanamaması, sanayide üretimlerin azalması, çalışanlara ve emeklilere maaşlarının verilememesi ve oluşan yoksulluk, yolsuzluk ve rüşvet olaylarındaki artış, borsanın çöküşü, çoğu büyük

²¹⁸ Riasanovsky ve Steinberg, a.g.e., s.667.

²¹⁹ Kamalov, (2004), a.g.e., s.30.

²²⁰ Riasanovsky ve Steinberg, a.g.e., s.672.

²²¹ Seiffert, a.g.e., s.9.

²²² Riasanovsky ve Steinberg, a.g.e., ss.674-675.

²²³ Seiffert, a.g.e., s.13.

²²⁴ Fatih Akgül, (2009), *Rusya ve Türkiye'de Avrasyacılık*, 1. Baskı, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul: s.97.

bankanın iflası ve en önemlisi devam eden Çeçen Savaşı Yeltsin'in etkisinin Rus kamuoyunda ve uluslararası alanda tamamen bittiğini gösteriyordu.²²⁵

Bir politikacı olarak Yeltsin'in en önemi özelliklerinden biri de nasıl hareket edeceğinin önceden tahmin edilemez oluşu ve toplumun durumunu içgüdüsel olarak hissedebilmesidir.²²⁶ Rus halkının her alanda düzen, istikrar ve güven aradığını farkına varan Yeltsin, 1999 yılına gelindiğinde henüz ismi duyulmamış bir KGB subayı olan Vladimir Putin'i başbakanlığa atadı. Yeltsin için Rusya'yı kurtaracak tek kişi vardı o da Putin'di. Manidar bir zamanlamayla aynı yılın 31 Aralık gecesi Yeltsin görevinden istifa ettiğini açıkladı ve seçimlere üç ay kala yeni başkan Putin oldu.

Görevde bulunduğu süre içinde başta Çeçen meselesine karşı sert ve kararlı tutumu, toplum açısından oldukça saygın bir kurum olan KGB'deki ajanlık geçmişi ve uzun yıllardan beri genç bir lider görmemiş olan Rus toplumu için Putin'in gençliği ve sporcu bir kişiliğe sahip olması da dahil olmak üzere tüm bu özellikler Putin'in seçimi kazanmasında oldukça etkili olmuştur. Sonuç olarak 26 Mart 2000 tarihinde yapılan başkanlık seçimlerini yüzde elli üç oy alarak kazanan Putin, halkın tanımadan büyük umutlarla seçtiği ilk başkan olarak Rus tarihine geçmiştir.²²⁷

Putin, 7 Mayıs 2000'de Rusya'nın resmi olarak Devlet Başkan'ı olduğunda durumun pekte iç açıcı olmadığı bir Rusya'yı devralmıştı. Başkan olur olmaz ilk adımlarını, Yeltsin döneminde oldukça zayıflamış olan merkezi otoriteyi güçlendirmeye yönelik atmıştır. Yeni bir yapılandırmayla, öncesinde 89 idari birimden meydana gelen Rusya'nın federe cumhuriyet ve bölgelerinin yetkilerini sınırlandırıp gücü tek elde topladı. Özerk Cumhuriyetlere sunulan ayrıcalıklara son verip onları Moskova'nın sıkı kontrolüne aldı.²²⁸ Bunu yapma sebebiyse, Rusya'nın yaşamış olduğu dağılma süreçlerinin sebebinin merkezi otoritenin zayıflığından kaynaklandığını düşünmesidir.²²⁹ Bildirilerinde sıklıkla bahsettiği "güçlü devlet" olgusunu gerçekleştirmenin bu yoldan geçtiğini ve bunun Rusya'nın geleceği için artık zorunlu olduğunu savunmuştur. Ayrıca güçlü bir devletin "Rusyalılar" için gerekli olduğunu

²²⁵ Riasanovsky ve Steinberg, a.g.e., s.686.

²²⁶ Onay, a.g.e., s.112.

²²⁷ Kamalov, (2004), a.g.e., s.33.

²²⁸ Mehmet Karabağ, (2008), Rus Federal Sistemi Etnik Problemi Çözmeye Yeterli Mi?, http://www.bilgesam.org/incele/1086/-rus-federal-sistemi-etnik-problemi-cozmeye-yeterli-mi-/#.WIXvFrXl_IU (2018).

²²⁹ Kamalov, (2004), a.g.e., s.117.

söylerken özellikle “Ruslar” için kullanımını tercih etmemiş, etnik ayrıma gitmeyip Rus Devleti içinde olan tüm halkları dahil etmiştir. Onun için güçlü devlet diktatörlükten uzak, otoriter ve totaliter sistemlerden farklı, hukukun üstünlüğüne dayalı olan bir devlet yapısıdır. Bunun vurgusunu özellikle, ülkede diktanın hüküm süreceğine dair oluşan korkuları yok etmek için, tek diktanın kanunlar olduğunu söyleyerek yapmıştır. İktidara geldiği günden beri kanunların anayasaya uygun olması gerektiğini vurgulayan Putin, yürürlükte olan 1993 Anayasa’sının çağdaş ve iyi bir anayasa olduğunu, değiştirilmesinin beklenmemesi gerektiğini söylemiş esas tehlikeyi yürütme gücünden kaynaklı sorunların oluşturduğunu iddia etmiştir. Federasyon’un Cumhuriyetleri ile diğer özerk yönetimlerin kanunlarına vurgu yaparak, özellikle mahkemelerin ve adalet bakanlığının daha aktif çalışmasını istemiş ve bunların kontrolünü ele almıştır. Bununla amaçladığı Federasyon Cumhuriyetlerinin federal güce ve anayasaya olan bağlılığı sağlayarak hukuki birliği oluşturmaktır. Ayrıca Putin, Rus devletinin güçlendirilmesi yolunda ülkesinin sosyal ve ekonomik güçlerini koordine etme, çıkarlarını koruma ve belirlenen amaçlara ulaşabilmek için gereken mekanizmaları oluşturmak gibi birçok zorunlu hale gelmiş değişimin öncülüğünü yapmıştır.²³⁰

Putin, henüz 2000 yılındaki seçimler yapılmadan önce, oligarklara yani 1990’lı yıllarda, komünizmden vazgeçilip kamu varlıklarının satılmaya başlamasıyla özelleştirmelerden büyük ve stratejik işletme, petrol, maden şirketlerini çeşitli yollarla alan iş adamlarına yönelik bir dizi önlemlere başvurmuştur.²³¹ Rus politikasına tepeden etki eden ve istedikleri ekonomik ve siyasi kararları alabilen, özellikle Yeltsin döneminde güç kazanan bu oligarkların, siyasetteki nüfuzlarını sınırlamış ve ilerleyen yıllarda da tamamen etkisiz hale getirmiştir.²³² Oligarkları saf dışı bırakarak merkezi daha da sağlamlaştıran Putin, bu olaylar karşısında demokrat olmadığına dair söylemlerle karşı karşıya kalsa da ülke çıkarlarının demokrat olmaktan daha önemli olduğunu söyleyerek diğer Rus başkanlarından farklı olduğuna dair ilk sinyalleri vermiştir.²³³ Bununla birlikte kendisinin oligarklarla anlaşma yaptığına dair söylentilerin önüne de geçememiştir. Nitekim söylentiye göre hükümet, bu oligarkların geçmişteki yolsuzluklarının üstünü örtecek bunun karşılığında oligarklarda iç

²³⁰ Seiffert, a.g.e., ss.65-68.

²³¹ <https://www.sabah.com.tr/ekonomi/2012/09/12/oligark-kime-denir> (2018).

²³² Kamalov, (2004), a.g.e., s.118.

²³³ Bilge, a.g.m.

politikalara karışmayacaktı. Ancak 2003 yılında, Rusya'nın en zengin iş adamı Hodorkovsky'in ekonomik yolsuzlukları sebebiyle tutuklanması, ardından ülkedeki oligarklardan Berezovsky ve Gusinsky'in yurt dışına kaçması bu söylentilerin doğru olmadığını kanıtlamaktadır. Hatta bu durum sonucunda Putin, Aralık ayında yapılan parlamento seçimlerinde oylarını arttırmıştır. Bu politikalar özellikle ekonomide olumlu etkiler yaratmış, ülkeye gelen yabancı yatırımcıları da etkilememiştir. Başta British Petrol (BP) olmak üzere Rusya'ya yatırım yapan tüm büyük şirketler bu olaylardan sonrada yatırımlara devam etmiş Rus Hükümetine olan güvenlerini yitirmediklerini açıklamışlardır. Putin'i, oligarklarla olan bu mücadelesi açısından ABD Başkanı Teddy Roosevelt'e benzetenlerde bulunmaktadır. Nitekim Başkan olduğu dönemde Roosevelt de, ekonomik ve siyasi alanda etkili olan, "robber barons" olarak anılan bu hırsız feodallerle oldukça mücadele etmiştir.²³⁴ Ayrıca yaşanan tüm olumsuzluklara rağmen Putin, Rus halkının gözünde de değer kaybetmemiştir. Halkın büyük çoğunluğu onun meşruiyetini sorgulamamakla birlikte onu Rusya için vazgeçilmez olarak görmeye başlamıştır. Tıpkı bugünde olduğu gibi. Putin onlar için duvardan inmeyecek bir portredir.²³⁵

2003 yılında Putin, yolsuzlukla mücadele için bir kararname imzalamıştır. Kararnamede yolsuzluğu meydana getiren sebep ve koşulların ortadan kaldırılması, görevlerini kötüye kullan memurların cezai müeyyideleri ve kamu görevlilerin mesleki etik kuralların belirlenmesi başta olmak üzere bir dizi yeni düzenlemeye gidilmiştir. Putin'in oligarklarla mücadelesinde değindiği bir başka konuya kalıcı ve sistematik bir mevzuatın oluşturulması ve devlet yönetiminde açıklık ve şeffaflık ilkesinin geliştirilmesidir. Nitekim konuyla ilgili 2006, 2007, 2009 ve 2012 yıllarında yeni kararnameler imzalayan Putin, yolsuzlukla mücadelenin kökten çözülebilmesinin yolunun bunun ulusal bir mesele olduğunun idrak edilmesinden geçtiğini söylemektedir.²³⁶

Putin, başkan olduktan sonra oluşturmuş olduğu yeni bürokrasi kadrosuna daha çok istihbarat ve asker kökenlileri dahil etmiştir, bunun sebebi olarak onlara olan güveni

²³⁴ Kamalov, (2004), a.g.e., ss.131-132.

²³⁵ Denis Volkov ve Andrei Kolesnikov, (2018), The Perils Of Change: Russians' Mixed Attitudes Toward Reform, Carnegie Moscow Center, s.7, http://carnegieendowment.org/files/VolkovKolesnikov_RussianReform_article.pdf (2018).

²³⁶ İlker Yasin Aydınkaya, (2005), *Yabancı Yatırımlar Ve Özelleştirme Sürecinin Rusya Ekonomisine Etkileri*, 1. Baskı, İrfan Kaya Ülger (Ed.), Seçkin Yayıncılık, Ankara: s.218-219

gösterilebilir. Ayrıca bu şekilde, devletteki bölünmeleri de engellemeyi hedeflemiştir. Bu arada Putin toplumun tüm kesiminden destek almayı da başarmıştır. Çarlık rejiminde mevcut olan sembollerle birlikte Sovyetler dönemindeki milli marşın kullanılması toplum tarafından olumlu karşılanmıştır.²³⁷ Bunun en önemli nedeni, halkın Putin'in bu davranışlarını ayrıştırımcı değil birleştirici olarak yorumlamasıdır.

Başkanlığa geldiği ilk yıl Putin, ülkedeki bilgi akışını da kendi kontrolüne almıştır. Ulusal çapta yayın yapan tek özel televizyon kanalı olan NTV'yi devlet kontrolüne almasının ardından Media-Most grubu, İtogi dergisini ve Segodnya gazetesini kapatmıştır. Yalnızca devlet kurumlarında değil özel gazeteler ile sivil toplum alanlarında da hakimiyet kurması eleştirilere maruz kalmasına sebep olmuştur.²³⁸

Putin'in, Rus Ortodoks Kilisenin önemini tekrar gündeme getirmesiyle kilise Rusya için yeniden yükselen bir değer olmuştur. Yeltsin'in kiliseyi güçlendirmeye başlamasının ardından, Putin döneminde "devlet kilisesi" terimi ortaya çıkmıştır. Kilise, tüm devlet kurumlarında, okullarda hatta orduda bile önemli bir yer kaplar hale gelmiştir. Bunun karşılığı olarak kilise, askerleri desteklemeye başlamıştır. Örneğin, Çeçenistan'a giden askerleri tıpkı Haçlı seferlerine çıkan askerler gibi kutsayarak onlara nasihat vermiştir. Bu durum aynı zamanda halk içinde manevi bir uyanış olmuştur. Sokaklardaki kilise, cami ve diğer ibadethanelerin sayısındaki artışla birlikte, din Rusya için hayatın çok önemli bir parçası haline gelmiştir. Devlette uygulamış olduğu politikaları bu yönde düzenlemeye başlamıştır. Putin'in özellikle İslam Örgütü Konferansına üyelik talebi bu konuyla yakından ilişkilidir. Rus Ortodoks Kilisesi de bu üyeliğe sıcak bakmış, kilisenin Dış İlişkiler Sekreteri Otets Vsevolod Çaplin, bu durumun İslam Dünyası ve Batı arasında yeni bir köprü kuracağını söylemiştir. Nitekim çok geçmeden Rusya, günümüzdeki adı İslam İşbirliği Teşkilatı olan örgüte 2005 yılında gözlemci üye olarak seçilmiştir ve günümüzde bu statüsü hala devam etmektedir. Tüm bu gelişmeler Putin'i halkın gözünde daha da yüceltmıştır. Bununla birlikte kanunlara göre devlet ve kilisenin ayrı olduğunu söyleyen Putin, din ve devletin kalplerde ve Rus tarihinde bir olduğunu dile getirmektedir. Bu durumun olumsuz bir yanı olarak, din, siyasete alet edilmeye başlamıştır. Valiler ve belediye başkanları

²³⁷ Kamalov, (2004), a.g.e., s.118.

²³⁸ Kamalov, (2004), a.g.e., s.132.

kiliselere büyük miktarlarda bağışlarda bulunarak oy kazanmaya çalışmış, din adamları ise din istismarına başlamıştır.²³⁹

Putin'in başkanlığa geldiğinden beri önem verdiği en önemli konulardan biri de ekonomidir. Borçların ödenmeye başlamasıyla ve petrol fiyatlarındaki artışla birlikte ekonomide başlayan canlanma, her ne kadar bazı kitleler tarafından halk üzerinde büyük değişikliklere sebep olmadığı gerekçesiyle yeterli görülmediyse de, göze çarpan gelişmeler arasına girmiştir. Putin, ilk olarak halktan alınan vergilerde yüzde on üçlük indirim yapmış ardından maaşların düzenli bir şekilde ödenmesini sağlamıştır. Sovyetler Birliği'nin çökmesinin ardından Rusya ilk defa bütçe fazlası vermiş ve dış borçlarını ödemeye başlamıştır.²⁴⁰ Bununla birlikte Rusya'nın oldukça düzensiz ve karmaşık olan vergi sisteminde de köklü değişiklikler yapılmıştır.²⁴¹ Doğalgaz ve petrol gelirleri toplanarak Stabilizasyon Fonu oluşturulmuş, bununla 1998 yılında meydana gelen krizlerin tekrarının önlenmesi hedeflenmiştir. Üretimin artmasıyla birlikte gelir dağılımındaki eşitsizlikler kısmen giderilmiş gözle görülür bir refah artışı meydana gelmiştir.²⁴² Ayrıca Putin, ekonomi alanında uzmanlık oluşturabilmek için eski Ekonomi Bakanı Yevgeniy Yassin ile Devlet Malı Bakanı Yardımcısı German Gref'i Stratejik Geliştirmeler Merkezi'ne atayarak onları Rus ekonomisinin on yıllık gelişme programını hazırlamakla görevlendirmiştir.²⁴³ Yine bu dönemde, on adet yeni federal kanun kabul edilmiş "Döviz Düzenleme ve Döviz Kontrolü" hedeflenmiştir. 173-FZ adlı bir düzenlemeyle ülkedeki yatırım süreci optimize edilerek kriz koşullarında sermaye çıkışını engellenmeye çalışılmıştır. Ayrıca Putin, ülkeye yabancı yatırımcıları çekmek için uygulamaya koyduğu politikalarla ülkenin sosyo-ekonomik problemlerinin çözümüne katkıda bulunmuştur. Savunma sanayinde teknolojik ve bilimsel potansiyelin geliştirilmesi ve Dünya pazarına Rus mallarının teşviki sanayide gelişme sağlamış sonucunda ihracatta gözle görülür bir gelişme yaşanmıştır.²⁴⁴

Putin'in yeni dönemde uğraşmak zorunda kaldığı bir başka sorun ise Çeçen Krizidir. Kökleri 1817'lere dayanan, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra

²³⁹ Kamalov, (2004), a.g.e., ss.135-136.

²⁴⁰ Bilge, a.g.m.

²⁴¹ Kamalov, (2004), a.g.e., s.118.

²⁴² Altay Atlı, (2016), Gorbaçov'dan Putin'e Rus Ekonomisi, <http://www.sarkekspresi.com/?p=1410> (2018).

²⁴³ Seiffert, a.g.e., s.76.

²⁴⁴ Aydınkaya, a.g.e., ss.208-209.

Çeçenistan'ın bağımsızlığını ilan etmesiyle büyüyen Çeçen sorunu, Putin'in ilk iktidar dönemine damgasını vurmuştur.²⁴⁵ Bütün bir Kafkasya'yı etkileyen bu sorun, ilk olarak 1994 yılında Birinci Çeçenistan Savaşı ile patlak vermiştir. Savaş 1996 yılında, Rusya tarafından General Aleksandr Lebed ile Çeçen lider Aslan Mashadov'un, Çeçenistan'ın durumunun 5 yıl sonra belirlenmesi üzerine anlaşılma ateşkes imzalamaları ile son bulmuş, arkasında 7500 Rus askeri, 4000 Çeçen savaşçı ve 35000 sivilin kaybı gibi üzücü bir tablo bırakmıştır.²⁴⁶ İkinci defa 1999 yılında yeniden başlayan bu sorun Putin'in başbakanlığına rastlamaktadır. Başkent Moskova'da KGB ajanları tarafından patlatıldığı iddia edilen bombaların Çeçenlerin üzerine yıkılması ve Çeçen direniş lideri Şamil Basayev ile onun komutasındaki bir grup milis kuvvetlerin Dağıstan'a girerek burayı kurtarılmış bölge ilan etmesi Rusya tarafından Çeçenistan'a düzenlenecek olan ikinci saldırının zeminini hazırlamıştır.²⁴⁷ Özellikle, Moskova'nın Çeçen teröristleri sorumlu tuttuğu bomba eylemlerini üstlenmeyen Basayev'in bu olayları KGB'nin düzenlediğini iddia etmesi Rus kamuoyunda büyük tepkilere neden olmuş, siyasiler, halkın kendisini güvende hissedebilmesinin tek çözüm yolunun Çeçen tehdidinin tamamen ortadan kaldırılmasıyla mümkün olacağı kararına varmıştır. Bunun üzerine Putin, 1996 yılında imzalanan *Hasavyurt Ateşkesini* geçersiz saydığını açıklayarak, Cumhurbaşkanı Mashadov'un da görüşme taleplerini reddetmiştir. Bunun nedenini de, ülkesinde kontrol sağlamada başarılı olamamış bir liderle görüşmenin ancak zaman kaybı olduğunu söyleyerek açıklamıştır. Putin'in sergilemiş olduğu bu tavırlar, yaklaşan seçimler için kendisine büyük katkı sağlamıştır.²⁴⁸ Tüm bu gelişmeler üzerine 1999 yılında İkinci Çeçen Savaşı başlamıştır. Savaştan kısa bir süre sonra Putin, Yeltsin tarafından başkan vekili olarak görevlendirildiğinde ilk olarak bu sorunu ne pahasına olursa olsun çözeceğini söylemiş, silahını bırakmayan herkesin terörist sayılacağını ve tuvalete dahi gitse takip edileceğini eklemiştir. Putin'in bu söylemleri halkı oldukça etkilemiş ayrıca dünya basınında da büyük yankı uyandırmıştır.²⁴⁹ Daha ilk turda başkan seçilmesinin ardından Putin, ilk savaşın aksine, savaşa yoğun ateş gücü kullanarak başlamış, toplama ve süzme kampları oluşturarak halkın kaçmasına engel

²⁴⁵ Asiye Şimşek, (2013), Çeçenistan Sorunu, <http://akademikperspektif.com/2013/11/18/cecenistan-sorunu/> (2018).

²⁴⁶ Akgül, a.g.e., s.118.

²⁴⁷ Sefa Sole, (2017), Rusya-Çeçenistan Savaşı: Geçmişten Günümüze, <https://www.stratejikortak.com/2017/04/rusya-cecenistan-savasi.html> (2018).

²⁴⁸ Akgül, a.g.e., s.122.

²⁴⁹ Kamalov, (2004), a.g.e., s.121.

olmuş ve potansiyel terörist olarak gördüğü kişileri bu kamplarda tutmuştur. Çeçenistan'ın başkenti olan Grozni'de çatışmalar 2000 yılına gelindiğinde son bulmuş olsa da Çeçen liderlerin dağlara çekilmesi ve ülkenin büyük bölümünde kontrolün sağlanmasının ardından askeri müdahalenin artık son bulduğu ilan edilmiş bunun yerine polis ve iç güvenlik hareketlerine devam edilmiştir. 2003 yılına gelindiğinde ise bir referandum sonucunda Çeçenistan'ın Rusya Federasyonuna ve federasyon kontrolünde sınırlı bir özerklikle bağlanmıştır.²⁵⁰

Putin, devlet başkanı olduğu ilk dönem sergilemiş olduğu sağlam duruşu ve iç politikadaki uygulamalarıyla Rus toplumunun özlem duyduğu güçlü lider portresini çizmiş ve halkın çoğunluğunu arkasına almayı başarmıştır. Hatta Rus toplumu tarafından “Yeni Çar” diye anılmaya başlamıştır. Zaten halkın desteği, 2004'ün Mart ayında yapılan devlet başkanı seçimlerinde Putin'in yüzde yetmiş bir gibi yüksek bir oy oranıyla ikinci kez devlet başkanı seçilmesiyle bir kez daha belli olmuştur.²⁵¹

Putin, ikinci başkanlık döneminde de ekonomik alanda yaptığı reformlara devam etmiştir. Bu alanda imzalamış olduğu yeni kanunlar ile Rusya Federasyonu belediye müşterileriyle mal ve hizmetlerin tedarik edilme sürecinde yürütülen ilişkilerin düzenlenmesini sağlayarak şeffaflık ilkesinin önemini vurgulamıştır. Ayrıca, devlet ve belediye ihtiyaçları için yapmış olduğu yasal düzenlemelerle devlet kontrolünü güçlendirip rekabeti arttırarak verimliliği arttırmayı amaç edinmiştir.²⁵² Yine bu dönemde Putin, SSCB'den kalan son borçları da ödemiş, doğalgaz ve petrol alanında oluşturmuş olduğu yeni boru hattı projeleriyle Rusya'nın küresel enerji piyasasındaki yerini güçlendirmeye başlamıştır. 2007 senesine gelindiğinde, GSYH'de (gayri safi yurt içi hasıla) senede ortalama yüzde 6.5'lik bir artış yakalanmıştır. Ancak bu büyümenin devamını sağlayabilecek yapısal reformların yeterince gerçekleştirilememesi, 2008'de patlak veren küresel mali krizin Rusya'yı kötü etkilemesine yol açmıştır. 2009 yılında Rus ekonomisinde yüzde 7.8 oranında küçülme meydana geldiyse de yükselen doğalgaz ve petrol fiyatları sayesinde Rusya kısa bir süre içerisinde toparlanmıştır.²⁵³ Bu konuda dönemin değerlendirmesini yapan Independent Task Force Raporu'nda Putin'in ekonomiyi ve toplumu daha da modernleştirdiğine yer verilmiştir. Bununla birlikte,

²⁵⁰ Akgül, a.g.e., ss.123-125.

²⁵¹ Bilge, a.g.m.

²⁵² Aydınkaya, a.g.e., ss.216-217.

²⁵³ Atlı, a.g.m., ve Riasanovsky ve Steinberg , a.g.e., ss.697-698.

raporda yer verilen çoğulculukta azalma ve gücün aşırı merkezileşmesi dönemin olumsuz siyasi gelişmeleri arasındadır. Putin ülkeyi daha güçlü konuma getirdiyse de demokrasi açısından bir düşüş meydana gelmiştir.²⁵⁴

Bu dönemde Putin, yakın çevresinde meydana gelen “Renkli Devrim” tehlikesinin Rusya’ya sıçramasını önlemek için Nashi (Genç Demokratik Antifaşist Hareket) adında bir gençlik örgüt kurmuştur. Bu örgütte gençlere olası darbelere karşı koyabilmenin yöntemleri öğretilerek, ülke savunmasına dair eğitimler veriliyordu. Putin’e bağlılık yemini eden bu gençler, Rus karşıtı politikalar izleyen ülkelere karşı sanal eylemler ve Putin muhaliflerini bastırmak için sokak dövüşleri organize etmek de dahil olmak üzere birçok faaliyet gerçekleştirmiştir. Ayrıca örgütte milliyetçilikle ilgili konuşmalara da sıklıkla yer verilmektedir. Putin’in özellikle gençleri tercih etme sebebi, gerçekleştirilen renkli devrimlerde gençlerin etkisi ve oynamış oldukları rolü görmüş olmasaydı. Putin, bu örgütü kurarak başta kendisini sonrasında uygulamış olduğu politikaları destekleyecek yapıyı oluşturmayı hedeflemiş ve Batı destekli devrimlerin Rusya’da oluşumuna engel olmak istemiştir.²⁵⁵

2008 yılında, ikinci devlet başkanlığı görevini doldurmuş bulunan Putin, Rus anayasasına göre üst üste iki defadan fazla devlet başkanı seçilemeyeceği için başkanlık için tekrar aday olamamıştır. Yapılan başkanlık seçimlerinde, Putin’in de desteklemiş olduğu Dimitri Medvedev oyların yüzde 70’ini alarak başkan olmuş, seçimlerden iki ay sonrada Putin başbakan olmuştur. Başbakan olduğu dönem boyunca iç ilişkilere olan ilgisi devam etse de, dış ilişkilere devlet başkanı olduğu döneme kıyasla daha uzak kalmayı tercih etmiştir.²⁵⁶

2012 yılına gelindiğinde, Mart ayında yapılan devlet başkanı seçimlerinde, Putin bu kez yüzde 63.6 oy alarak Rusya tarihinde üçüncü kez devlet başkanı olan ilk lideri olma unvanını kazanmıştır. Antidemokratik uygulamalarına rağmen halkın arzulamış olduğu “Güçlü Rusya”ya olan vurguları ve başkanlık dönemlerinde sağlamış olduğu ekonomik ve siyasi istikrar sayesinde halkın desteğini bir kez daha almayı

²⁵⁴ Bilge, a.g.e.

²⁵⁵ Merve Suna Özel, (2012a), Nashiler:Putin’in Siyasal Askerleri, <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/rusya-slav-arastirmalari-merkezi/2012/05/25/6616/nashiler-putinin-siyasal-askerleri> (2018).

²⁵⁶ Bilge, a.g.e.

başarmıştır.²⁵⁷ Medvedev döneminde değişen anayasayla birlikte başkanlık süresinin 6 yıla çıkmasının sonucu olarak 2018 yılına kadar Rusya'nın tekrar başkanı olan Putin, kendisini bekleyen zor günleri farkındaydı. Son başkanlık döneminden beri dünyayla birlikte Rusya ve Rus toplumu da değişmiş, tıpkı Batı ülkelerinde olduğu gibi daha çağdaş ve daha demokratik bir ülkede yaşama isteği artmıştır.²⁵⁸

Putin, 2012 seçimlerinin öncesinde hemen hemen tüm konuşmalarında Rus ekonomisini daha da güçlendirerek dünyanın en büyük beşinci ekonomisi haline getireceğinin sözünü vererek yolsuzlukla mücadelede sert tedbirler alacağını, kamu işletmelerinin özelleştirmelere gideceğini, işletmelerin yararına olan bir vergi reformu oluşturacağını ve büyüme odaklı politikalar izleyeceğine dair vaatlerde bulunmuştur.²⁵⁹ Rus askeri yapılanmasının modernizasyona ihtiyacı olduğunu vurgulayan Putin, tüm stratejik bölgelerde özel hareket güçlerinin var olması gerektiğini söylemiştir. Bunlara ek olarak maaşlarda artış, emeklilik ve sosyal haklarda düzenleme, ordunun onur ve prestijinin artırılması ile arama ve eğitim merkezlerinin kurulması gibi gereken ihtiyaçlardan da bahsetmiştir.²⁶⁰

Putin, başkanlığının üçüncü dönemine askeri alana yapılan yatırımlarla başlamıştır. Askeri üretim yapan fabrikalara 24 milyar ruble (yaklaşık 750 milyon dolar) para yatırılarak füzelerde seri üretime başlanmış, Rus donanmasında kullanılmak üzere deniz altı çalışmalarına da ağırlık verilmiştir. “*Democracy and the quality of government*”²⁶¹ isimli makalesinde daha şeffaf ve etkili bir yönetim isteğini vurgulayan Putin, idari ve sosyal alanda demokrasinin geliştirilmesi, adalet sistemindeki problemlerin çözümü, yerel yönetimlerde yenilikler ve yolsuzlukla mücadele gibi konularda reformlar başlatmıştır. Ayrıca Bölge valilerinin doğrudan halk tarafından seçilmesi de bu dönem başlatılmış uygulamalar arasındadır. Putin'in bu dönem üzerinde durduğu konulardan biri de Rus nüfusundaki azalma olmuştur. Uzmanların 2050 yılına kadar Rus nüfusunun 107 milyona düşeceğine dikkat çekmesi üzerine, Putin ailelerin

²⁵⁷ Bilge, a.g.e.

²⁵⁸ Yeni Putin Dönemi, <http://www.dw.com/tr/yeni-putin-d%C3%B6nemi/a-15933156> (2018).

²⁵⁹ Rusya'da Üçüncü Putin Dönemi, <http://www.dw.com/tr/rusyada%C3%BC%C3%A7%C3%BCnc%C3%BC-putin-d%C3%B6nemi/a-15787200> (2018).

²⁶⁰ Merve Suna Özel, (2012b), Çar Putin İle Üçüncü Dönem, <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/rusya-slav-arastirmalari-merkezi/2012/09/05/6729/car-putin-ile-ucuncu-donem> (2018).

²⁶¹ <http://archive.premier.gov.ru/events/news/18006/> (2018).

daha fazla çocuk sahibi olmaya teşvik edilmesi gerektiğini ve çocukları üç yaşına gelene kadar bu ailelere 7000 ruble verilebileceğini belirtmiştir.²⁶²

Putin'i üçüncü döneminde en çok zorlayan konu ekonomi alanındadır. Özellikle 2014 yılından itibaren petrol fiyatlarındaki düşmeyle başlayan büyüme hızındaki düşüş, 2016 yılına gelindiğinde belki de Rus tarihinin en sıkıntılı ekonomik dönemi yaşamasına sebep olmuştur. Zaman zaman doğalgaz ve petrol fiyatlarındaki artış geçici rahatlamalar sağlasa da Putin, gerekli olanın kalıcı çözümler sağlamak olduğunu farkındaydı.²⁶³ Ayrıca Ukrayna anlaşmazlığı ve Kırım'ın ilhakı sebebiyle Batı'nın uyguladığı ekonomik yaptırımlar Rusya'yı daha da zorlamıştı. Putin, 2016 yılında yapmış olduğu açıklamalarda bu krizin geçici olduğunu ve yerli ürünlerin Rus pazarlardaki yerini almasıyla ülke genelinde fiyatlarda düşüş meydana geleceğini söylemiştir. Ayrıca Putin, ham petrol üreticisi ülkelerin, üretim seviyelerini artırmaması yönünde diplomasi yürüttüklerinin altını çizmiştir.²⁶⁴ 2017 yılına iyi bir giriş yapan Rus ekonomisi, petrol fiyatlarındaki artış ile birlikte ufakta olsa büyüme yoluna girmiş ve bütçe açığını azaltmaya başlamıştır. Özellikle yılın ikinci çeyreğinden itibaren büyüme hızı, düşen petrol oranlarının etkisiyle gözle görülür seviyelere ulaşmıştır.²⁶⁵ Putin, ekonomide bu temponun artarak devam etmesi için, St. Petersburg Uluslararası Ekonomik Forumu'nda (SPIEF) Rusya Doğrudan Yatırımlar Fonu'nun temsilcileri ve yabancı yatırımcıları ile görüşmüş, hedefinin 2019-2020 döneminde Rusya'nın ekonomik büyüme temposunun dünyanın ekonomik büyüme temposunu geçmesi olduğunu söyleyerek bunun gerçekleşmesi için Rusya ekonomisine sermaye akışının sağlanması gerektiğine vurgu yapmıştır.²⁶⁶ Putin, 2017 yılının son aylarında ekonomide dinamizmin sonuç verdiğini, Rus ekonomisinin krizden çıktığını ve ivme kazandığını, bunun toplum tarafından hissedilmeye başlayacağını ve mevcut durumu korumak içinde her şeyi yapmaya hazır olduğunu ifade etmiştir.²⁶⁷

²⁶² Özel, (2017b), a.g.m., <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/rusya-slav-arastirmalari-merkezi/2012/09/05/6729/car-putin-ile-ucuncu-donem> (2018).

²⁶³ Atlı, a.g.m.

²⁶⁴ <http://tr.euronews.com/2016/04/14/putin-rusya-ekonomisi-bu-yil-da-biraz-kuculecek-onumuzdeki-yil-buyumeye> (2018).

²⁶⁵ <http://haberrus.com/economics/2017/07/27/rusya-ekonomisi-yilin-ikinci-ceyreginde-buyudu.html> (2018).

²⁶⁶ <https://tr.sputniknews.com/ekonomi/201706011028711806-putin-rusya-ekonomik-buyume-temposu-dunya-buyumesinin-uzerinde-olmali/> (2018).

²⁶⁷ <http://aa.com.tr/tr/dunya/rusya-devlet-baskani-putin-rus-ekonomisi-krizden-cikti/906678> (2018).

Sonuç olarak başkanlığa geldiği ilk günden beri Rusya üzerinde büyük etkileri olan Putin, Rusya'nın gücü felsefesine olan inancı doğrultusunda ağırlıklı olarak ekonominin güçlendirilmesine odaklanmıştır. Bu konuda en büyük rolü doğal kaynaklar ve enerji oynamıştır.²⁶⁸ Buna ek olarak, ordunun güçlendirilmesi, yolsuzlukla mücadele ve toplumla ilgili yasal düzenlemelerde dahil olmak üzere hayatın her alanına sirayet eden reformları ve daha da önemlisi siyasi hayatında göstermiş olduğu güçlü kişiliği, bu süreç boyunca meydana gelen demokratik olmayan eylemleri ile duraklama ve krizlere rağmen halk kendisini üç defa başkanlığa taşımıştır. Rus toplumunun uzun yıllardan beri hasret duyduğu başkan portresi olan Putin, Rusya'yı son 18 yıl içerisinde büyük bir değişim ve dönüşümün içine sokmuştur. Putin yılları, Rusya için çok önemli bir konu olmuştur. Rusya, Putin sayesinde dünya gücü olarak uluslararası arenadaki yerini geri kazanmıştır.²⁶⁹ Putin, Rusya için çalışmaya devam etme niyetinde olduğunu 2018 yılının Mart ayında yapılacak olan başkanlık seçimlerine tekrar aday olacağını açıklamakla göstermiş bulunmaktadır. Bu yönde henüz lansmanı yapılmadan faaliyetlerine başlanan PUTİN'18 projesi, giderek artan dış baskılara karşı ayakta kalacak Rusya'nın inşasında öncelikle hali hazırda devam eden iç sorunların çözümüne odaklanmıştır.²⁷⁰ Araştırmacılar, Putin'in bu seçimleri de kazanacağından kuşku duymadıklarını belirtmektedir. Şüphesiz bunun en önemli sebebi Rus halkının büyük çoğunluğunun Putin'e olan hayranlığıdır. Ruslar, ülkelerinin dönüşümü için değişimle ilgili korkusuz ve güçlü duygulara sahiptir.²⁷¹ Putin'de bu konuda Rus halkını etkilemeyi başarmış onların güvenini kazanmıştır. Ayrıca ülkenin iç ve dış politikada ihtiyacı olan unsurları meydana getirebilecek potansiyelde başka bir başkan adayının olmaması da başkan bir etkidir. Putin'in dünya gündeminde kapladığı yere bakıldığında, iç politikada olduğu kadar dış politikada da aktif olduğu görünmektedir. Bu açıdan tezin bundan sonraki kısmında Putin'in Rus dış politikasındaki rolü üzerinde durulacaktır.

²⁶⁸ Mesut Hakkı Caşın, (2017), *Rusya'nın Baltık Ülkeleri Dış Politikası: İşbirliği Mi Anlaşmazlık Mı?*, 1. Baskı, İrfan Kaya Ülger (Ed.), Seçkin Yayıncılık, Ankara: s.54.

²⁶⁹ Joshua Yaffa, (2012), *Putin's Challenge: The Reawakening of Russian Politics*, Pulitzer Center, <https://pulitzercenter.org/project/russia-moscow-elections-protests-opposition-activism-vladimir-putin> (2018).

²⁷⁰ <http://aa.com.tr/tr/analiz-haber/putinin-2018-hedefi-tartismasiz-liderlik/871491> (2018).

²⁷¹ Volkov ve Kolesnikov, a.g.m., s.1.

2.3. ULUSLARARASI POLİTİKA VE VLADİMİR PUTİN

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından tarihinin en zorlu dönemlerinden birini yaşayan Rusya'nın, ilk devlet başkanı olan Yeltsin çareyi Batı'ya yönelik dış politika anlayışıyla hareket etmekte bulmuştur. Dönemin Dışişleri Bakanı olan Andrey Kozırev'in de ülke sorunlarının çözümünde Batı'ya olan ihtiyacı vurgulaması Yeltsin'in bu konuda yalnız olmadığını göstermektedir. Başta demokrasi olmak üzere birçok konuda Batı'nın yardımına ihtiyaç duyulması ve bu yönde ABD ile stratejik işbirliği kurulması, yine ABD ile nükleer alandaki rekabetin son bulması, BM Güvenlik Konsey'i üyelerle ve Avrupalı müttefiklerle ilişkilere başlanması gibi atılmaya çalışılan adımlar özellikle SSCB'nin sona ermesini kabullenemeyen milliyetçi ve komünistler tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Yeltsin'in bu şekilde Batı yanlısı bir dış politika izlemesi, bu dönemde Rusya'da birçok siyasi parti ve akımın oluşmasına sebep olmuştur ki bunların arasında en büyük tepkiyi gösteren Avrasyacılar olmuştur. Onlara göre, Rusya ABD'nin küçük müttefiki haline gelmişti ve Yeltsin'in bu yaptığı Rusya'ya ihanetti. Gelen tepki ve eleştiriler üzerine Yeltsin, dış politikasında bazı değişikliklere gitmek zorunda kalmıştır. İlk olarak eski Sovyet Cumhuriyetleriyle daha fazla ilgilenmeye başlamıştır ki bunun en önemli sebebi de buralarda var olan askeri üslerin önemini anlamış olmasıdır. İkinci olarak NATO'nun Balkanlar politikasına karşı çıkarak, genişleme planları karşısında tehditte bulunmaktan çekinmemiştir. Bir diğer neden olarak da, ekonomi alanında herhangi bir ilerleme sağlanamaması gösterilebilir. Batı modeli ekonominin Rusya'ya uygun olmadığını anlaşılması üzerine Rusya ve Batı arasındaki fark biraz daha açılmıştır. Ayrıca, Rus halkının Rusya'yı SSCB'nin varisi olarak görmesi ve eski gücünü geri kazanacağına dair olan inancını farkında olan Yeltsin, toplumun bu politikalardan rahatsız olduğunu anlaması üzerine Batı temelli dış politika girişimlerini geride bırakmış ve SSCB'nin dış politika anlayışına uygun olarak hareket etmeye başlamıştır. Bağımsız Devletler Topluluğu coğrafyası, Balkanlar ve Doğu Avrupa'da Moskova'nın ağırlığını hissettirmek ile Arap ülkeleri, Küba ve Kuzey Kore gibi ülkelerle geleneksel dostluk ilişkileri kurmak bu hedeflerin başında gelmektedir.²⁷² Ayrıca Yeltsin, Çin Halk Cumhuriyeti ve Japonya ile de kısa sürede işbirliği içine girmiştir. ÇHC Rusya'nın önemli silah alıcılarından biri haline gelmiş ve

²⁷² İlyas Kamalov, (2008), *Moskova'nın Rövanşı Putin Dönemi Rus Dış Politikası*, 1. Baskı, Yeditepe Yayınevi, İstanbul: ss.4-6.

Japonya bölgede gittikçe güçlenen Çin'e karşı Rusya'yı dengeleyici bir güç olarak görerek ilişkilerini bu yönde ilerletmiştir.²⁷³

İşte Yeltsin'in Putin'e miras bırakmış olduğu dış politika bu şekildeydi. Genel anlamda istikrarsız süren Yeltsin dönemi dış politikası Putin ile birlikte toparlanmaya başlamıştır. Putin, başkanlığa geldiği ilk seneden itibaren önceliğini dış politikadaki düzenlemelere vermiş, bundan sonra dış politikada Rusya'nın çıkarları doğrultusunda hareket edileceğini ve uluslararası politikada Rusya'yı sözü geçen güçlü bir ülke haline getirmenin ilk hedefi olduğunu sık sık dile getirmiştir. Putin'in bu söylemi dış politikada çok yönlü olarak hareket edeceğinin sinyallerini de vermektedir. Ayrıca dönemin Milli Güvenlik Başkanı Sergey İvanov ile Dışişleri Bakanı İgor İvanov tarafından hazırlanan *Rusya Federasyonu Dış Politika Konsepti*'nde, 21. yüzyılın başından itibaren oluşan uluslararası konjonktür sebebiyle Rusya'nın etrafındaki gelişmeleri tekrar değerlendirerek önceliklerini belirlemesi gerektiği kaleme alınmıştır.²⁷⁴ Putin, kendi politikalarını uygulayarak Rusya'nın geçmişine yakışır bir şekilde dünyadaki eski rolünü geri kazandırmaya niyetlenmiştir. Bu yolda tüm ülkelerle işbirliğine açık olduğunu belirten Putin, önceliğinin Rusya'nın çıkarları olduğunu ve çıkarlarının ertelenmesi ya da ikinci plana itilmesi gibi bir durumun söz konusu olamayacağını da söylemekten geri durmamıştır.²⁷⁵ Ayrıca dış politikada çok kutuplu bir düzenin hedeflenmesi Putin'in ilk başkanlık döneminin ana konusu olmuştur. Nitekim 28 Haziran 2000 tarihli tek kutuplu sistemin yok olmasını hedefleyen "Dış Politika Algılaması" belgesi Putin'in bu konudaki kararlılığını ortaya koymaktadır.²⁷⁶ Bu açıdan Putin'in dış politika anlayışı, Rusya'yı uluslararası arenada sözü geçen ve saygı duyulan bir ülke konumuna getirerek, çok kutuplu bir sistem içerisinde, kendi ülkesinin çıkarları doğrultusunda diğer ülkelerle işbirliği içine sokmaktır. Dış politika ile arasında doğrudan ilişkisi olduğu düşünüldüğünde, şüphesiz Putin'i dış politikada bu kadar iddialı olmaya iten en önemli sebep, iç politikada göstermiş olduğu başarılarıdır.

İlk olarak, 2000 yılında yayınlanan "*Rusya Federasyonu Dış Politika Doktrini*" ile Rusya'nın yeni dünya düzeninde hangi pozisyonda olması gerektiği ve

²⁷³ Erel Tellal, (2010), Zümrüdüanka: Rusya Federasyonu'nun Dış Politikası, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:65, Sayı:3, Ankara: s.213

²⁷⁴ Kamalov, (2008), a.g.e., s.7.

²⁷⁵ Seiffert, a.g.e., s.82.

²⁷⁶ Tellal, a.g.m., s.215.

olası tehditler karşısında ne tür tedbirler alması gerektiği belirlenmiştir. Bu doktrin kapsamında, Rusya'nın hem doğu hem de batı ülkeleri ile karşılıklı güven bağlamında işbirliği içinde olması ve çok kutuplu bir sistemin kurulması için çaba gösterilmesi gerektiğinden bahsedilmiştir.²⁷⁷ Ülke çıkarlarının öncelik olarak belirlendiği bu dönemde ilk olarak Putin'in ABD ile kurmuş olduğu ilişkileri incelemek gerekirse, 11 Eylül 2001 olaylarının öncesi ve sonrası olmak üzere iki döneme ayırabiliriz. Putin'in başkanlığa seçildiği tarihten itibaren 11 Eylül saldırılarına kadar iki ülke arasında aktif olarak yürütülen ilişkiler henüz mevcut değildi. ABD tarafından o dönemler Rusya'yı müttefik olma potansiyelinde görenler de vardı, tam tersi olarak Rusya'nın yok olmaya çok yakın olduğunu ve artık uluslararası arenada yeri olmadığını düşünenlerde. Bu yüzden, Putin'de o zamana kadar ABD ile yakın ilişkiler kurmaya yanaşmamıştır. Ancak 11 Eylül olaylarının ardından iki ülke arasındaki ilişkiler yön değiştirmiştir. Saldırlardan hemen sonra Putin, Bush'u arayıp terörizmle mücadelesinde destek olacağını belirtmiş, bu konuda hazırlamış olduğu planı paylaşmıştır: ABD'li yetkililerle istihbarat bilgilerini paylaşmak, hava sahasını insani yardımlarla ilgili uçuşlara açmak ve ABD'nin Orta Asya'daki müttefiklerine de benzer kolaylıkları sağlamak başlıca konular arasındadır. Bunun üzerine Bush da Rusya'nın Çeçenistan sorununa daha anlayışlı bir şekilde yaklaşmaya başlamıştır.²⁷⁸ Kasım ayında tekrar görüşen ikili almış olduğu kararlar neticesinde iki ülke arasındaki ilişkileri daha da ilerletmiştir. Rusya'nın Dünya Ticaret Örgütüne girmesi, Rus bankacılığının geliştirilmesi ve ABD ile ekonomik ilişkilerin ilerletilmesi, Rusya-NATO ilişkilerinin geliştirilmesi, terör ile mücadelede işbirliği, enerji konusunda işbirliği gibi konuların gündeme geldiği bu görüşmede ABD ve Rusya'nın silahsızlanmaya gitmesi kararına da varılmıştır. Öyle ki, iki ülke arasındaki ilişkiler öylesine iyi boyutlara ulaşmıştır ki Irak Harekatı'nda Rusya'nın Fransa ve Almanya'yı desteklemiş olması bile bu olumlu havayı bozmamıştır. Ancak, Rusya ekonomik çıkarları gereği ABD ile işbirliği içinde olması gerektiğini farkında olarak hareket etse de, ABD'nin Saddam Hüseyin rejimine karşı başlatmış olduğu harekatı uluslararası bir anlaşmazlığa dönüştürmesi sonucunda rahatsız olmuş ve ABD'ye karşı ılımlı tutumundan vazgeçmeye başlamıştır. Bu durum ülke içinde bir takım eleştirilere sebep olsa da ABD'nin Irak'tan sonra Orta Asya ve Kafkasya'da da

²⁷⁷ Pınar Özden Cankara ve Yavuz Cankara, (2007), Vladimir Putin Döneminde Rus Dış Politikasında Yapılan Değişiklikler, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı: 15, Isparta: s.197

²⁷⁸ Tellal, a.g.e., s.216.

hakimiyet kurmaya çalışacak olmasından endişelenen Rusya, ABD ile karşı karşıya gelmekten çekinmemiştir. Ayrıca Rusya'nın Azerbaycan ile askeri ve ticari işbirliğini geliştirmeyi hedeflediği dönemde ABD'nin bölgede askeri varlığını kuvvetlendirmek için Azerbaycan ile stratejik ortaklık programları oluşturması Rusya'yı daha da rahatsız etmiştir. Son olarak ABD'nin Ermenistan'da da askeri varlığını genişletmek istemesi üzerine Rusya'nın Ermenistan'a ucuz silah satmaya başlaması, ABD ile Rusya'nın arasını daha da açmıştır.²⁷⁹ Bu gelişmelerin tümü artık Rusya'nın uluslararası arenada kendini göstermeye başladığını göstermektedir. Özellikle, Putin'in ülkesinin çıkarlarına zarar verecek durumlara karşı göstermiş olduğu tavır ABD'yi daha da rahatsız etmektedir. Bu dönemin genel tablosuna bakıldığında, kimi zaman ABD ile karşı karşıya gelmekten çekinmeyen kimi zaman ise işbirliği için adım atan bir Rusya ile karşılaşmaktadır.²⁸⁰

NATO ile olan ilişkilere gelince, Putin başkanlığa geldiği andan itibaren Yeltsin'in hatalarından ders çıkarmış olması sebebiyle, NATO ile ilişkilerin öneminin bilincinde olarak hareket etmiştir. Özellikle Avrupa ülkeleri ile ilişkilerin geliştirilmesi Rusya'nın NATO yaklaşımının ilk adımı olmuştur.²⁸¹ Putin, NATO'yu düşman olarak görmediklerini ve ilişkilerin gelişebilmesi için NATO'nun çözülmesinin gerekliliğini vurgulamıştır.²⁸² Bununla birlikte 11 Eylül terör saldırısının ardından NATO ile işbirliğinde kayda değer adımlar atılmaya başlanmış, terör ile mücadelede ortak çalışmalara gidilmiştir. Rusya'nın burada göstermiş olduğu, özellikle terör konusundaki dostane tutumu, diğer NATO üyesi ülkelerle de olumlu ilişkiler kurmasına sebep olmuştur. Buna paralel olarak Rusya, AB ile ilişkilerini de ilerletmiştir; ortak ekonomi alanı, ortak adalet alanı, dış güvenlik ile araştırma ve eğitim alanında işbirliğine gidilmiştir.²⁸³ Ayrıca yine bu dönemde kurulan NATO-Rusya Konseyi, Rusya'nın tamda hedeflediği gibi Batılı ülkeler arasında söz sahibi olmasını kolaylaştırmıştır.

²⁷⁹ Kamalov, (2004), a.g.e., ss.145-147.

²⁸⁰ İsmail Hakkı Hıra, Dünden Bugüne Rus Dış Politikasının Temel Dinamikleri, https://www.academia.edu/25133557/D%C3%BCnden_Bug%C3%BCne_Rus_D%C4%B1%C5%9F_Politikas%C4%B1n%C4%B1n_Temel_Dinamikleri (2018).

²⁸¹ Serhan Yalçın, (2007), Putin Dönemi Rusya Federasyonu-Nato İlişkileri, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:12, Sayı:2, Isparta: s.346

²⁸² Kenan Turgutluoğlu, (2006), *Rusya Federasyonu'nda Yeltsin ve Putin Dönemlerinde İzlenen Dış Politikaların NATO İle İlişkiler Düzleminde Karşılaştırması*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara:s.111.

²⁸³ Filiz Cicioğlu, Çatışma Ve İşbirliği Zemininde Putin Dönemi Avrupa Birliği-Rusya İlişkileri, http://www.arastirmax.com/en/system/files/dergiler/91826/makaleler/12/1-2/arastrmx_91826_12_pp_33-48.pdf (2018).

Ancak NATO'nun genişleme sürecine girmiş olmasıyla birlikte Rusya'nın isteklerini göz ardı etmeye başlaması, genişlemeye ilişkin ittifak ülkelerinin Rusya'ya düşmanca yaklaşımları ve savaş uçaklarının Baltık ülkelerine konuşlanması konuları Rusya ve NATO'nun arasındaki pozitif ilişkinin yok olmasına sebep olmuştur.²⁸⁴ Özellikle NATO'nun genişlemesi Rusya açısından tehdit olarak algılanmaya başlasa da Putin büyük tepkiler vermektense sessiz kalmayı tercih etmiştir. Bunun sebebi olarak uluslararası politikanın gidişatına göre Putin'in tarafını belirleyecek olması gösterilebilir. 2003 yılına gelindiğinde ise NATO'nun yeni Genel Sekreteri olan Hollanda İçişleri Bakanı Jaap de Hoop Scheffer olmuş, göreve geldikten birkaç ay sonra Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) toplantısında Rusya'nın müttefikinin olmadığını söylemiş ve Gürcistan'da bulunan askeri üslerden dolayı Rusya'yı eleştirmiştir. Bu açıklamaları yeni sekreterin Rusya'ya pek sıcak bakmadığını göstermektedir. Bu zamana kadar her ne kadar Rusya ile NATO arasında çok yakın ilişkiler söz konusu olmadıysa da, Bush ile yakınlığı döneminde Rusya'nın NATO'ya üyeliği gündeme gelmiş Avrupalı liderlerde bunun imkansız olmadığını belirtmişlerdir. Putin ise bu süreçte, düşüncelerini açıkça dile getirmektense sadece işbirliğinden yana olduğunu söylemekle yetinmiştir. Esasen NATO'nun genişlemesinden rahatsız olan Putin'in bu konu hakkında konuşmamayı tercih etmesi, ilerleyen dönemlerde güç dağılımlarına göre tarafını belirleyecek olmasından kaynaklanmaktadır.²⁸⁵ Ayrıca Putin'in göstermiş olduğu bu duruş, Rus dış politikasında artık Batı'ya herhangi bir bağlılığının olmadığını, kendi kararları doğrultusunda eylemlerde bulunabileceğini kanıtlar niteliktedir.²⁸⁶ Zaten bu durumu farkında olan Batı, ekonomik anlamda Rusya'ya destek olur gibi görünse de arka planda süper güç olmasını engellemeyi ve Rusya'yı zayıflatmayı planlıyordu.²⁸⁷

Putin, başkanlığının ilk döneminde Orta Asya konusunda izlemiş olduğu dış politikayla Rusya'nın Kafkasya ve Orta Asya'da eski gücünü kazanma ihtimalini akıllara getirmiştir. O zamanlar, SSCB'nin parçalanmasının ardından on yılı aşkın bir süre geçmesine rağmen Rusya'nın varlığı Orta Asya ve Kafkasya'da tamamen yok olmamıştı. Bunun en net göstergesi de Kazakistan, Kırgızistan ve Gürcistan'da var olan

²⁸⁴ Turgutluoğlu, a.g.t., s.122.

²⁸⁵ Kamalov, (2004), a.g.e., ss.149-150.

²⁸⁶ Turgutluoğlu, a.g.t., s.95.

²⁸⁷ Seiffert, a.g.e., s.91.

askeri üsleridir. Putin, Orta Asya'yı, Rusya dış politikasının vazgeçilmez bir parçası olarak görmüş bölge ülkelerle yakından ilgilenmiştir.²⁸⁸ Ülkelerin sınır sorunları ve terör tehdidine karşı çözüm arayışları, bölge kaynaklarının uluslararası piyasaya ulaştırılması, ekonomik ve askeri alanda işbirliği ve etnik sorunların çözümünde destek politikalarıyla bölgede varlığını hissettiren Rusya'nın bir amacı da bölgede hakimiyet kurmaya çalışan ABD'ye karşı kendi gücünü göstermek olmuştur. Başkanlık yemini etmesinden kısa bir süre sonra bölgeyi ziyaret eden Putin'in, Rusya'yı siyasi ve ekonomik yönden kalkındırması ile ülke içinde uygulamış olduğu merkezîyetçi politikanın uluslararası literatüre “*upravlyayemaya demokratiya*” (yönetilebilir demokrasi) kavramını kazandırmış olması Orta Asya liderlerini olumlu yönde etkileyen bir başka etken olmuştur.²⁸⁹ Ayrıca bölge ülkelerinde bulunan Rusların haklarının korunması ile ortak güvenlik ve ticaret alanlarının oluşturulması gibi konuların gündeme gelmesi bu liderlerin Putin'le daha da yakınlaşmasına sebep olmuştur.²⁹⁰ Rusya'nın bu çabaları sonuçsuz kalmamış ve 2004 yılında Rusya'da Kazakistan yılı olarak ilan edilmiştir. Baikonour'da bulunan uzay üssünün elli yılına Rusya'ya kiralanması, Kazakistan'ın ilk haberleşme uydusunun Rusya tarafından yapılması ve Hazar Denizi'nin Kazakistan'a ait kısmında ortak petrol arama konusunda anlaşmaya varılmıştır. Ayrıca Kırgızistan ile de ticari ve ekonomik işbirliği konusunda anlaşmalara varılmış, Kırgızistan burada bulunan Rus üslerinin kalıcı, Amerikan üslerinin ise geçici olduğunu belirtmiştir.²⁹¹ Sonuç olarak Putin'nin başkanlığının ilk döneminde uygulamış olduğu Orta Asya dış politikası, bu bölgedeki etkinliğini arttırarak ülkesini ABD karşısında güçlendirmiştir. Ayrıca Putin, bir Doğu Asya ülkesi olan Çin'i, kafasındaki Rusya'yı şekillendirmede bir araç olarak görmüş, her alanda Çin'in stratejik ortağı olduğunu söylemiş başta silah ve savunma sanayi alanlarında olmak üzere doğalgaz, petrol ve enerji konularında anlaşma sağlamıştır.²⁹² Rusya'nın Çin ile bu yakınlaşması, ABD karşısında güçlenmesini sağlayan başka bir etken olmuştur.

²⁸⁸ Timuçin Kodaman ve İsa Burak Gonca, (2015), *Putin Döneminde Rusya'nın Orta Asya Politikası (2000'den Günümüze)*, İrfan Kaya Ülger (Ed.), Seçkin Yayıncılık, s.419

²⁸⁹ Kamalov,(2008), a.g.e., s.125.

²⁹⁰ Kamalov, (2008), a.g.e., s.124.

²⁹¹ Kamalov, (2004), a.g.e., ss.155-156.

²⁹² Muzaffer Furkan Eyüpoğlu, Putin Dönemi Rus Dış Politikasına Kısa Bir Bakış, https://www.academia.edu/10712243/Putin_D%C3%B6nemi_Rus_D%C4%B1%C5%9F_Politikas%C4%B1na_K%C4%B1sa_Bir_Bak%C4%B1%C5%9F (2018).

Putin Rusya'sının Türkiye ile ilgili izlemiş olduğu dış politika ise ticari anlaşma ve karşılıklı çıkar ilişkileri çerçevesinde sınırlı kalmıştır. Rusya'nın o dönem PKK'ya destek verdiğinin bilinmesi ve Türkiye'nin de Çeçen eylemcilere yardım ettiğinin iddia edilmesi iki ülkenin birbirine şüpheyle yaklaşmasına sebep olmuştur. Bu sebepten dolayı Türkiye ve Rusya, her ikisi içinde tehdit olan Avrupa Birliği'ne karşı ortak bir birlik kuracak pozisyona gelememiştir. Ancak tüm bunlara rağmen ekonomik ve kültürel alanlarda anlaşmalara başlanmıştır. Göze çarpan en büyük farklılık ise, Rus başkanların o döneme kadar Rusya'yı ziyaret eden Türk liderleri huzurlarına kabul etmediği düşünüldüğünde, Putin'in 2002 yılında Recep Tayyip Erdoğan Kremlin Sarayı'na kabul etmiş olmasıdır.²⁹³ Her ne kadar ilerleyen süreçte Rusya, yayılcı ve eski nüfuz bölgelerinde belirleyici güç olma politikası sebebiyle Türkiye ile karşı karşıya geldiyse de,²⁹⁴ uzun süreden beri gündemde olmayan Türkiye-Rusya ilişkileri Putin'in çok yönlü dış politika hedefiyle canlanmıştır.

Sonuç olarak başkanlığının ilk döneminde Putin, başta Batı yönelimli bir dış politika izlemiştir. Bu süreçte İngiltere, İtalya ve Almanya gibi Batı ülkelerine ziyarette bulunup G-8 gibi uluslararası toplantılara katıldıysa da NATO'nun genişlemesinden duyduğu rahatsızlığı da dile getirmekten kaçınmamıştır. Ayrıca Rusya, eski müttefikleri olan Kuzey Kore ve Küba ile ilişkileri yeniden canlandırma girişimlerinde bulunmuş, İran ve Irak ile daha yakın ilişkiler kurmak adına bu ülkelere ziyaret etmiş ve Çin ile sahip oldukları ortak görüş olan Amerika'nın egemenliği üzerine görüşmelere başlamıştır.²⁹⁵ Son olarak Putin'in başkanlığa gelmesiyle Orta Doğu Bölgesi ile de yakından ilgilenmeye başladığı görülmektedir. Bölge ülkeleriyle siyasi ve ticari alanda ilişkiler başlamış, Batı'nın dışlamış olduğu Suriye ve İran gibi ülkelere diplomatik ve askeri yardımlar sağlanmış ve İslam İşbirliği Teşkilatı'na gözlemci üye olmasıyla Orta Doğu'da yeniden etkili bir aktör olmaya başlamıştır.²⁹⁶

²⁹³ Kamalov, (2004), a.g.e., ss.157-158.

²⁹⁴ Samed Aktaş, 2000 Sonrası Dönemde Türkiye-Rusya İlişkileri Üzerine İnceleme, https://www.academia.edu/26084557/2000_Sonras%C4%B1_D%C3%B6nemde_Realist_%C3%87er%C3%A7evede_T%C3%BCrkiye-Rusya_%C4%B0li%C5%9Fkileri (2018).

²⁹⁵ Lee Peterson, (2001), Başkan Putin ve İcraatları "Rusya'da Eskiye Dönüş" Olarak Kabul Edilebilir Mi?, Avrasya Dosyası Rusya Özel Sayısı, Cilt: 6, Sayı:4, s.17.

<http://www.21yite.org/assets/uploads/files/016-023%20lee%281%29.PDF> (2018).

²⁹⁶ Emre Erşen, s.116,

https://www.academia.edu/6442804/Rusyan%C4%B1n_Arap_Bahar%C4%B1_Politikas%C4%B1 (2018).

Genel olarak bakıldığında, Putin'in dış politikada önceliği olan “çok yönlü ilişkiler kurma” hedefi gerçekleştirmiş bulunuyordu. Ancak bu hedefi gerçekleştirme yolunda atmış olduğu adımlarda, işbirliği içinde bulunmuş olduğu ülke başkanlarına Rusya'nın çıkarlarını koruma konusunda taviz vermeyeceğini söylemekten de çekinmiyordu.²⁹⁷ Başkanlık seçimlerinden iki gün önce belirlenen dış politika konseptinde daha aktif daha açık daha bağımsız bir dış politika izlenmesi kararlaştırılmış²⁹⁸ ve Putin'de başkanlığının ilk döneminde dış politikasını bu temel üzerinden ilerletmiştir.

Putin, 2004 yılında ikinci kez başkan seçildiğinde Batı'nın yayılmacı politikalarından duymuş olduğu rahatsızlığı dile getirmeye devam ederek Rus dış politikasını bu duruma göre şekillendireceğine dair söylemlerini sürdürmüştür. Özellikle 2007'nin Şubat ayında yapılan 43. Münih Güvenlik Konferansı'nda Putin, tek kutuplu sisteme karşı olduğunu belirterek ABD'nin sınırlarını aştığını söylemesi Batı'da şok etkisi yaratmış, ABD bu sözler karşısında hayal kırıklığına uğradığını belirtmiştir.²⁹⁹

Rusya ve ABD'nin Orta Asya bölgesinde hakimiyet kurma çabaları Putin'in ikinci başkanlık döneminde de devam etmiştir. Rusya her fırsatta söylediği çok yönlü dış politika hedefini bu dönemde Orta Doğu'ya yönelerek gerçekleştirme niyetinde olduğunu bir kez daha göstermiştir. Ayrıca Rusya'nın Orta Doğu ülkelerine göstermiş olduğu bu yönelimin bir başka nedenini ABD'nin Orta Asya politikasına bir misilleme olarak nitelendirmek mümkündür. Putin'in bu dönemde özellikle ekonomi ve enerji alanlarında kat etmiş olduğu ilerlemeler düşünüldüğünde, Rusya'nın artık ABD'ye açıkça karşı koyabilecek bir pozisyona geldiğinin fark edilmesi kaçınılmazdır. Orta Doğu Bölgesi'nin Rusya'nın en büyük silah pazarı haline gelmesi ve Rusya'nın ABD'nin kara listesinde bulunan İran ve Suriye ile işbirliğine giderek Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde bu ülkeleri savunmuş olması bu durumun en açık

²⁹⁷ Engin Yıldırım, Soğuk Savaş Sonrası SSCB'nin Toparlanma Sürecindeki Deneyimlerinin Günümüz Rusya Dış Politikasına Yansıması Ve Etkileri, https://www.academia.edu/24239536/So%C4%9Fuk_Sava%C5%9F_Sonras%C4%B1_SSCBnin_Toparlanma_S%C3%BCrecindeki_Deneyimlerinin_G%C3%BCn%C3%BCm%C3%BCz_Rusya_D%C4%B1%C5%9F_Politikas%C4%B1na_Yans%C4%B1mas%C4%B1_ve_Etkileri (2018).

²⁹⁸ Maseli Karybekov, (2016), *Vladimir Putin Dönemi Rusya Dış Politikası*, Lisans Tezi, Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi, Kırgızistan: s.18

²⁹⁹ Elnur Hasan Mikail, (2008), *KGB Albaylığından Devlet Başkanlığına Putin Dönemi Rusya*, 1. Baskı, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul: s.203. ve Kamalov, (2008), a.g.e., s.23.

göstergeleridir.³⁰⁰ Buna ek olarak, bu bölgede var olan çatışmalarda arabulucu rol üstlenen Rusya'nın taraf ülkeler arasında uzlaşmayı sağlayacak adımlar atmış olması bölgede üstü kapalı şekilde etkin bir güç haline gelmeye başladığını göstermektedir.³⁰¹ Putin, aynı zamanda Orta Doğu ülkelerine ziyarette bulunmuş; Suudi Arabistan ile silah alışverişi konusunda anlaşma sağlamış ve Doğalgaz konusunda bölgede OPEC projesi fikrini önermiştir. Bu fikriyle Putin'in enerji konusunda tekelliğin kendinde bulunduğu bir Rusya hedeflediği apaçıktır.³⁰² Putin'in tüm bu girişimleri Orta Doğu liderleri tarafından ilgiyle karşılanmış ve kendisine “Müslüman dostu”, “barış adamı” gibi yakıştırmalarda bulunulmuştur.³⁰³ Sonuç olarak Putin, başkanlığa geldiği ilk günden beri kendi çıkarları doğrultusunda dış politika izleyeceğini belirtmiş ve bu hedefi için izlemiş olduğu yol ABD'yi günden güne rahatsız etmiştir.

Asya-Pasifik bölgesine gelince, Rusya için bu bölgenin enerji kaynakları ve silah sanayisi açısından iyi bir pazar olması ile bölge ülkelerin Rusya coğrafyasında geniş bir yer kaplayan Sibirya'nın gelişmesi için yatırım sağlayabilecek potansiyelde olması Putin'i bu bölgelerle ayrıca ilgilenmeye iten sebepler olmuştur. Putin, Sibirya'ya yapılacak olan yatırımlar sayesinde buradaki ekonomik ve demografik sorunları çözmeyi planlamaktadır. Bu dönem, önemli bir gelişme olarak Rusya'nın Güney Kore ile olan ilişkilerinin düzelmeye başlaması gösterilebilir. Şüphesiz bunun altında yatan en önemli sebep ekonomik çıkarlardır. Ticari alanda başlayan ortaklık kısa sürede genişlemiş, enerji kaynakları ve teknoloji ürünleri alım-satımına başlanmıştır. Bu dönem Rusya için önemi artan bir diğer ülkede Moğolistan olmuştur. İki ülke başta Moğolistan'ın yer altı kaynaklarının işletilmesi olmak üzere silah teknolojisi transferi, Moğol askerlerinin eğitiminin Rus uzmanlar tarafından sağlanması, hayvancılık ve tarımda işbirliği gibi konularda anlaşmaya varmışlardır. Rusya bu girişimleriyle ABD'yi bölgeden uzak tutmaya çalışırken bir yandan da Çin'in ülke üzerindeki etkisini sınırlamayı hedefliyordu. Putin'in başkanlığı döneminde ilişkilerin yoluna konulduğu diğer bir ülke de Afganistan olmuştur. Putin öncelikli olarak, Afganistan'ın geçmiş yıllardan Rusya'ya birikmiş olan borçlarını silmiş, sonrasında ekonomik ve askeri alanda yardımlarda bulunmuştur. 2006 yılına gelindiğinde ise iki ülke ticari ilişkilerini

³⁰⁰ Kamalov, (2008), a.g.e., s.30.

³⁰¹ Mikail, a.g.e., s.204.

³⁰² Mikail, a.g.e., s.205.

³⁰³ Mikali, a.g.e., s.206.

başlatmıştır. Putin'in Afganistan'da istikrarın sağlanması için atmış olduğu bu adımların altında hiç şüphesiz kendi çıkarı yatmaktadır çünkü burada bulunan radikal İslamcı güçlerin varlığı Rusya için büyük tehlike arz etmektedir. Bu durumun bilincinde olan Putin, ülkede istikrar sağlayabilmek için Afganistan ile yakından ilgilenmiştir. Son olarak, Hindistan ile askeri teknoloji alanında başlayan ortaklığın ülkeye enerji ürünleri ihraç edilmesi anlaşmalarıyla devam etmesi, Rusya'yı Hindistan için enerji ihtiyacında ilk sıraya getirmiştir. Rusya'yı kaybetmek istemeyen Hindistan, ABD ve Çin ile olan ilişkilerini de Rusya'yı rahatsız etmeyecek seviyelerde tutmuştur. Putin, uzun bir aradan sonra hemen hemen Asya-Pasifik ülkelerinin birçoğu ile anlaşmalar sağlamış, bu bölgede etkisini arttırmak içinde ASEAN (Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği) ile EAU (Doğu Asya Birliği) gibi kuruluşlarla yakından ilgilenmeye başlamıştır.³⁰⁴ Putin, Rus liderlerin bir süredir ihmal etmiş olduğu Asya-Pasifik bölgesine yönelmesiyle etki alanını genişletmeye başlamış, silah teknolojileri ve enerji kaynaklarını etkili bir dış politika aracı olarak kullanmayı başarmıştır.

Rusya'nın uzun bir süreden beri ihmal ettiği diğer bir bölge olan Balkanlar ile ilişkiler Putin'in çok yönlü dış politika hedefiyle birlikte geliştirilmeye ve canlandırılmaya çalışıldıysa da bu çaba enerji ve ticaret alanında yapılan anlaşmalarla sınırlı kalmıştır. Balkanların ihmaline neden olarak Rusya'nın NATO ve AB'nin genişleme çabalarına karşı Hindistan ve Çin ile bir Avrasya Birliği üzerine olan planları gösterilebilir. Başka bir nedende Balkan ülkeleri arasında olan büyük farklılıklardır. Her bir Balkan ülkesinin farklı bir büyük güce sığınması Rusya'nın Balkanlar politikasını daha da zorlaştırmıştır. Rusya, süper güç olma yolunda izlemiş olduğu çok yönlü dış politikada Balkan ülkeleri üzerinde etkili bir güç olamamıştır. Bu yüzden Balkan ülkeleriyle birbirinden bağımsız politikalar izlemiştir. Örneğin, Rusya'nın Sırbistan ile kurmuş olduğu ilişkiler diğer Balkan ülkelerini rahatsız etse de Rusya kendi çıkarları gereği Sırbistan ile olan ilişkilerini sürdürmüştür. Öyle ki Kosova sorununda dahi Sırbistan'ı desteklemekten vazgeçmemiştir. Bunun başka bir nedeni olarak, Rusya'nın Kosova'ya destek olması halinde Batı'yı tamamıyla karşısına alacak olması gösterilebilir. Nitekim Rusya bu konuda tüm tarafların memnun kalacağı bir karardan yana olduğunu söylemektedir. Karadağ ile olan ilişkiler ise Karadağ'ın bağımsız olmasından sonrada değişmemiştir, iki ülke ticareti konulardaki anlaşmalarını

³⁰⁴ Kamalov, (2008), a.g.e., ss.209-218.

sürdürmüştür. Arnavutluk’la olan ilişkiler Rusya’nın Sırbistan’ı desteklemesinden ve “Büyük Arnavutluk” fikrine sıcak bakmamasından kaynaklı olarak ileri seviyelerde olmasa da Rusya’nın Arnavutluk ziyareti esnasında taraflar arasında hükümetler arası komisyonun yeniden faaliyete geçireceği konusunda anlaşması ticari ilişkilerin gelişmesi açısından olumlu bir adım olmuştur. Aynı şekilde Putin’in Yunanistan ziyareti esnasında Yunanistan Başbakanı ve Bulgaristan Başkanı ile yapmış olduğu görüşmelerde petrol taşımacılığı için anlaşılan yeni boru hattı projelerini gündeme getirmiş olması Putin’in geçmiş dönem hükümetlerine göre Balkanlar ile daha fazla ilgilendiğini göstermektedir.³⁰⁵

Putin’in ikinci başkanlık dönemi boyunca izlemiş olduğu dış politika, artık ülkesinin bölgesel güç olmaktan ziyade küresel bir güç haline geldiğini kanıtlar nitelikte olmuştur. Özellikle bundan önceki dönemlerde ihmal edilmiş olan ülkelerle geliştirilen ilişkiler Rusya’nın dünyadaki etki alanını genişletmiş ve diğer süper güçler ile bu potansiyele sahip ülkelere karşı etkili bir kalkan olmuştur. Eski gücünü geri kazanmaya başlayan Rusya, bunu uluslararası arenanın her alanında da belli etmeye başlamıştır. 2006 yılında St. Petersburg’da gerçekleştirilen G-8 zirvesinin ev sahibi olan Putin, hazırlamış olduğu mükemmel organizasyonu ile dünyanın tüm liderlerine “sizden bir adım bile geri değilim” mesajını çok açık bir şekilde vermiştir.³⁰⁶ Ayrıca Putin, Zirve’nin gündeminde enerji güvenliği, üçüncü dünya ülkelerinin borçlarının silinmesi, nükleer alandaki çalışmaların³⁰⁷ yanında terörle mücadele, eğitim ve sağlık gibi evrensel konulara da yer vererek tüm insanlık için önem arz eden konulara ortak olduğunu göstermiştir.³⁰⁸

İki dönem arka arkaya başkanlık yapmasının ardından anayasa gereği tekrar aday olamayan Putin, 2008-2012 yılları arasında Rusya’nın Başbakanı olarak görevini sürdürmüş bu dönemde yeni başkan Dmitri Medvedev olmuştur. Putin’e yakınlığıyla bilinen Medvedev başkanlığı boyunca Putin’in çizmiş olduğu yoldan ilerlemiş “güçlü Rusya” söylemini sıklıkla vurgulamıştır.³⁰⁹ 2012 yılına gelindiğinde vekaleten almış olduğu söylenebilecek başkanlık koltuğunu 4 Mart’ta yapılan seçimler sonucunda tekrar

³⁰⁵ Kamalov, (2008), a.g.e., ss.149-157.

³⁰⁶ <https://www.haberler.com/petersburg-g-8-ulkeleri-liderler-zirvesi-haberi/> (2018).

³⁰⁷ Kamalov, (2008), a.g.e., s.345.

³⁰⁸ Kamalov, (2008), a.g.e., s.353.

³⁰⁹ Jale Akhundova, (2015), *Rusya’nın “Yumuşak Güç” Politikaları*, Ekin Yayınevi, Bursa:43.

Putin'e devretmiştir. Nitekim bu konuda 2009 yılında Leveda Center tarafından yapılan ankette, halk, Rusya'nın gücünün %13'ünün Medvedev'den geldiğini %49'unun ise Putin'e ait olduğu sonucu çıkarken Putin'in halkın gözünde Rusya için kilit rol oynadığı da kanıtlanmış olmuştur.³¹⁰

2012 yılından beri Rusya'nın Başkanı olarak görevini devam ettiren Putin, son dönemlerde uluslararası arenada yaşanan gelişmeler ışığında yeni bir dış politika konsepti belirlemiş, ana görevlerini ve hedeflerini yeniden ele almıştır. Bölgede, öncelikli olarak IŞİD gibi örgütlerin ortaya çıkmasının sonucu olarak uluslararası terörün yeni bir kimliğe büründüğü vurgulanmış bu yüzden terörle mücadelede geniş kapsamlı bir uluslararası koalisyonun kurulmasının zorunlu hale geldiği belirtilmiştir. Ayrıca dış politikadaki uygulamalarda önceliğin uluslararası hukuka aykırı olmaması olarak kararlaştırılmıştır. Göze çarpan diğer bir gelişme, Rusya'nın iktidar değişimi sebebiyle iç işlerine karışılması durumunda dış müdahalelere karşı koymaktan geri durmayacağını belirtmiş olmasıdır.³¹¹ Rusya bu hamlesiyle, kendi kararlarını kendi veren ve ülke problemlerinin çözümünde müdahaleye ihtiyacı olmayan bir ülke konumuna geldiğine dair mesaj vermektedir. Güçlü bir ülke olmanın güçlü bir orduya sahip olmaktan geçtiğine inanan Putin, üçüncü başkanlık döneminden itibaren ordunun bütçesini arttırmış ve uluslararası ilişkilerde orduya bir çeşit manevi üstünlük kazandırmak için sıklıkla Nazizme karşı edinilen üstünlükten bahsetmeye başlamıştır.³¹²

Bu dönemde Rusya'nın ABD ile ilgili izlemiş olduğu dış politika, her ne kadar ABD ve müttefikleri Rusya'nın gözünü korkutmayı amaçlar şekilde hareket etmiş olsa da, ilişkilerde ve sorunlarda dostça olmayan girişimlere karşılık verme hakkının saklı tutulması yönünde olmuştur. Yeni dış politika konseptinde yer verilen uluslararası politikada uluslararası hukuka uygunluk ilkesi doğrultusunda Rusya, ABD'nin eylemlerinin gözetilmesini umarak her iki tarafında yararına olacak ilişkilerin geliştirilmesinden yana olduğunu belirtmiştir. İlimli yaklaşımlarına NATO ile olan ilişkilerini de dahil eden Rusya, NATO'nun genişlemesinden ve askeri yapılanmasından tedirgin olmasına rağmen, örgütün kendisiyle üye ülkelerle olduğu gibi diyalog kurması

³¹⁰ Karin Megheşan and Teodora Dobre, (2016), Political Sychology – New Challenges In Analyzing Foreign Policy, Nicolae Titulescu Publishing House, Romanya, p. 843.

³¹¹ <https://tr.sputniknews.com/rusya/201612011026094935-putinden-rusyanin-yeni-dis-politika-konseptine-onay/> (2018).

³¹² Michel Eltchaninoff, (2017), *Putin'in Aklında Ne Var?*, Melike Işık Durmaz (Çev), İletişim Yayınları, İstanbul: s.21.

halinde ilişkilerini daha iyi boyutlara taşıyacağını sinyallerini vermiştir. Rusya'nın Batı'yla politikalarının diğer bir ayağını oluşturan AB ile ise siyasi ve ekonomik olarak Rusya'ya partner olmaya devam etmekte ve Rusya'da Avrupa'yı uzun vadeli işbirliğine uygun olarak görmektedir.³¹³

Putin, Asya politikasında ise öncelikli olarak Çin ile kurmuş olduğu eşitlik ve güvene dayalı ortaklık ile stratejik iletişimi arttırarak devam ettirmeyi hedeflemiş, işbirliğini tüm alanlara yayarak daha aktif bir şekilde hareket etmeyi planlamıştır. Bu açıdan Putin'in, tıpkı Avrupa Birliği gibi Çin'i de uzun vadede ortakçısı olarak gördüğünü söylemek yanlış olmaz. Bununla birlikte Putin, Asya-Pasifik bölgesinde istikrar ve güven ortamı sağlamak amacıyla Japonya ile her iki taraf içinde faydalı olacak işbirliğini daha üst seviyelere taşıyacak, iyi komşuluk ilişkilerini geliştirmeye devam edecektir. Rusya'nın Asya-Pasifik'teki pozisyonunun güçlenmesinin uluslararası politikadaki konumunu da doğrudan etkileyeceğinin bilincinde olan Putin, bölge ülkeleriyle olan politikasını bu duruma göre belirlemiştir.³¹⁴ Ayrıca Rusya, bölgede rakiplerini sıkıştırarak Asya'da enerji üreticisi konumunu korumaya çalışmış, enerji endüstrisini dış politika aracı haline getirme stratejisine de devam etmiştir.³¹⁵

Putin'in günümüzde dahil olmak üçüncü dönem başkanlığından beri izlemiş olduğu Orta Doğu politikası ise bölgede altın çağını yaşamasına neden olmaktadır.³¹⁶ Bunun temel sebebi hiç şüphesiz Rusya'nın Suriye üzerindeki çalışmalarıdır. Özellikle bugünlerde Rusya'nın Suriye üzerindeki ağırlığı daha da artmış, İran'a olan etkisi ve Türkiye ile olan ilişkileri göze çarpan gelişmeler arasına girmiştir.³¹⁷ Putin, dördüncü kez başkan olduğu Mart ayının hemen sonrasında ilk görüşmesini Suriye Devlet Başkanı Beşer Esad ile yapmıştır. Suriye'nin yeniden inşası ve insani yardım gibi meselelerin ele alındığı bu görüşmede Putin Suriye'deki durumun siyasi yollardan bir çözüme kavuşturulması gerektiği üzerine vurgusunu devam ettirmiştir.³¹⁸ Putin, özellikle Afrin'de Kürtler ile Suriye arasında bir anlaşma ile birlikte yaşama modelinin

³¹³ <https://tr.sputniknews.com/rusya/201612011026094935-putinden-rusyanin-yeni-dis-politika-konseptine-onay/> (2018).

³¹⁴ <https://tr.sputniknews.com/rusya/201612011026094935-putinden-rusyanin-yeni-dis-politika-konseptine-onay/> (2018).

³¹⁵ <https://www.insightturkey.com/article/russian-energy-policy-in-the-middle-east> (2018).

³¹⁶ https://tr.sputniknews.com/ceyda_karan_ksen/201710261030796936-rus-diplomasisi-altin-cagini-yasiyor/ (2018).

³¹⁷ <https://www.setav.org/rusya-ve-abdnin-orta-dogu-siyasetleri/> (2018).

³¹⁸ <https://tr.sputniknews.com/rusya/201805181033501773-rus-vekil-putin-esad-gorusmesi/> (2018).

oluşturulması taraftarıdır ve bu durumun Türkiye'ye tehdit oluşturmayacak şekilde gerçekleşmesini savunur.³¹⁹ Putin'in yeni dönem başkanlığında Türkiye'ye vermiş olduğu önemde bu açıdan dikkat çekmektedir. Putin'in Kasım ayında yapmış olduğu Türkiye ziyaretinde iki ülke arasındaki ilişkilerin turizm, gıda ve enerji alanlarının ötesine taşınmasına karar verilmiştir. Putin ve Erdoğan görüşmesinin temelini ise İdlid ve Fırat'ın Doğusunun ele alındığı Suriye konusu oluşturmuştur.³²⁰ Öte yandan, özellikle Suriye'de siyasi çözüme çok yakın bulunduğu düşünülen şu günlerde en dikkat çekici gelişmelerden birini de Rusya'nın İran politikası oluşturmaktadır. İran'ın Suriye üzerinde izlemiş olduğu tek taraflı politika, oraya nüfuz etme çabaları ve Suriye ile ilgili kararlarını kendi çıkarları doğrultusunda bağımsız bir şekilde verebileceği vurgusu sadece Rusya'yı değil Türkiye, İsrail, Arabistan ve hatta Batılı ülkeleri bile rahatsız ederek bir tehdit olarak algılanmasına neden olmuştur. Bu durum Rusya'yı ABD ve İsrail ile Suriye konusunda anlaşma yapmaya itmiştir. Anlaşma sonucunda Suriye'nin İsrail sınırındaki bölgelerinde kontrolün Suriye rejim güçlerine geçmesine ve İran'da dahil olmak üzere bölgede hiçbir yabancı birliğin bulunmamasına karar verilmiştir. Suriye konulu yapılan zirvelerde de garantör ülke olan İran'ın olmaması, Rusya'nın İran'ı bölgeden tecrit etme hedefini gerçekleştirdiğini göstermektedir. Putin'in bu başarısının temel sebebini ise ABD Başkanı Trump'ın nükleer anlaşmadan çekilmesinin sonucunda İran'ın ekonomik kriz yaşaması bu yüzden Rusya'ya ihtiyaç duyması ve sonuç olarak Rusya'ya taviz vermek zorunda kalması oluşturmaktadır.³²¹

Son olarak Putin, son döneminden itibaren uygulamış olduğu dış politikada “yumuşak güç” yöntemlerine daha fazla yönelmeye başlamıştır. Son dönemlerde devletlerin kendi çıkarları için diğer devletlerle kurmuş oldukları ilişkilerin, geleneksel yöntemlerden uzaklaşarak daha çok kültürel ve eğitim gibi zihni ya da manevi yollarla³²² sürdürülmeye devam ettirildiği düşünüldüğünde Putin'in de ülkesinin konumu korumak ve güçlendirmek için farklı yollara başvurması kaçınılmaz olmuştur. Bununla birlikte, Rusya'nın dış politikasında askeri güç kullanımını tamamen terk etmediğini söylemek gerekir. Nitekim 2016 yılında yayınlanan Rusya Ulusal Stratejik

³¹⁹ https://www.haberturk.com/yazarlar/serdar-turgut-2025/1846542-gizli-suriye-plani-uzerinde-calisiliyor?utm_source=partners&utm_medium=gazeteoku.com&utm_campaign=feed (2018).

³²⁰ <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/duran/2018/11/20/rusya-ile-isbirligi-rahatsiz-edecegine> (2018).

³²¹ <http://www.suriyegun.demi.com/2018/11/06/iranin-suriyede-rusya-tarafindan-sinirlendirilmesi/> (2018).

³²² Akhundova, a.g.e., s.1.

Güvenlik Belgesinde, Rusya'nın ulusal çıkarlarını korumada askeri güç kullanımı dışındaki yöntemlerin yeterli olmadığı durumlarda askeri güce başvurulacağı belirtilmiştir.³²³

Putin, yeni dönem dış politikasında kendi ekonomik ve politik etki alanlarını korumaya çalışmış ve Batı ile olan mücadelesine devam etmiştir. Bu mücadelede uluslararası alanda oluşturmuş olduğu ittifaklar ile geçmiş dönemlerden farklı olarak kültürel alanda özellikle yakın çevreye uygulanan korumacı ve yayılcı politikalar etkili olmaya başlamıştır.³²⁴ Nitekim Putin'in hedefi artık ne Batı'nın bir parçası olmak ne de SSCB'yi yeniden yaratmaktır.³²⁵

Yumuşak güç politikalarında daha çok kimlik, kültür, eğitim, din ve dil birliği gibi değerler üzerinden bir yol izlendiği için Putin'in başkanlık döneminden itibaren bunlarla ilgili ne tür adımlar attığına bir sonraki bölümün Vladimir Putin ve Siyasal İletişim Stratejileri adlı başlığında yer verilecektir.

³²³ Ozan Örmeci, 9 Maddede 2016 Yılı Rusya Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi, <http://politikaakademisi.org/2016/01/03/9-maddede-2016-yili-rusya-ulusal-guvenlik-strateji-belgesi/> (2018).

³²⁴ Akhundova, a.g.e., s.43.

³²⁵ Alexander Baunov, (2018), A Hi-Tech Russian Doll: Putin's Four-Term Reboot, Carnegie Moscow Center, <https://carnegie.ru/commentary/75751> (2018).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

POLİTİK PSİKOLOJİ KURAMLARI ÇERÇEVESİNDE VLADİMİR PUTİN

Günümüzde siyasi liderlerin, gerek kendi ülkeleri içinde gerekse uluslararası arenada diğer lider ya da örgütlerle ilişkilerinde oynamış oldukları rolün önemi oldukça açıktır. Bu açıdan siyaset bilimi çerçevesinde yapılan çalışmaların pek çoğu siyasi liderliği odak noktası olarak kabul etmektedir. Bu konuda yapılan araştırmalarda ise öncelikli olarak bir siyasi liderde hangi çeşit özelliklerin olması gerektiği üzerinde durulmaktadır.³²⁶ Siyasi liderin sahip olduğu kişisel özelliklerin uygulamış olduğu politikalara yansımaları ve bu yolda toplumu etkileyebilme derecesi, liderin politikadaki yerini belirlemede en önemli etkenlerdir. Bizde bu açıdan, tezin bu kısmında Putin'in kişilik özellikleri bağlamında nasıl bir lider olduğu, liderlik sürecinde toplum ile ne tür iletişim stratejileri belirlediği ve uluslararası örgütlerle kurmuş olduğu ilişkileri inceleyeceğiz.

3.1. BİR LİDER OLARAK VLADİMİR PUTİN

Günümüzde bireylerin seçim dönemlerinde yapmış oldukları tercihler, ideoloji ve geleneksel değerlerden daha çok, lider ve liderin yapmış olduğu icraatlar çerçevesinde şekillenmektedir. Her ne kadar liderlik terimi halk arasında olumlu bir anlamı çağırırsa da kimi zaman negatif özellikleri ağır basan liderler de bulunmakta ve toplumları arkasından sürüklemeyi başarabilmektedir. Putin elbette bunlardan biri değildir ancak korkusuzluğu ve vatanına olan sevgisi yolunda izlemiş olduğu politikalarda çoğu zaman eleştirilerin odak noktası haline gelmiştir. Ayrıca her koşulda kitleleri kendine çekebilme başarıları bir lider olmuştur.

Putin'in çocukluğundan beri yetişmiş olduğu ortam ve bu zamana kadar içinde bulunduğu koşullar kısmen onun bugünkü kişiliğini ve siyasi davranışlarını belirlemiş buna paralel olarak bir lider olarak portresinin şekillenmesinde yardımcı olmuştur. Öncelikli olarak, ikinci bölümde de incelediğimiz üzere Putin'in çocukluğunun zor şartlarda geçtiğini söylemek mümkündür. Babasının çalıştığı fabrika tarafından, komünalka denilen evlerin birinde kendilerine verilen tek göz odada, tuvalet ve banyonun kendilerine ait olmadığı bir yerde farelerle birlikte yaşamak hiçbir birey için kolay olmasa gerek.³²⁷ İşçi bir ailenin çocuğu olarak yaşamış olduğu maddi sıkıntılarının yanında ailenin tek çocuğu olmakta Putin'i psikolojik olarak etkilemiştir. Bu durumun

³²⁶ Bülent Özgül, (2015), Türkiye Nasıl Bir Siyasi Liderlik İstiyor?, *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, Cilt:9, Sayı: 19-20, Mersin: s.149.

³²⁷ Gevorkyan vd., a.g.e., s.19.

getirmiş olduğu sorumluluk bilinciyle hareket eden Putin, babasının olmadığı zamanlar evdeki yönetici vasfını erken yaşlarda omuzlamak durumunda kalmış bu durum zamanla sokak ve okul hayatına da sirayet etmiştir. Nitekim bunu vermiş olduğu röportajlarda, okulu lider olabildiği sürece sevdiğini ve sokak kazanımlarının kendisine yetmediğini anladığı anda spora başlamaya karar verdiğini söyleyerek belirtmiştir.³²⁸ Putin'in bu sözlerinden yönetmeyi ve kazanmayı sevdiğinin sonucunu çıkarmak mümkündür.

Putin, altınca sınıfa geldiğinde öğretmeni Vera tarafından keşfedilmiş, zekası, hafızası, kolay algılayabilme potansiyeli ve enerjisiyle ön plana çıkmayı başarmıştır. Üstelik bu zamana kadar pekte iyi olmayan dersleri de iyiye gitmeye başlamıştır. Öğretmeni bu durumu, Putin'in hayatta bir şeyleri amaç edinmenin bilince vardığını ve ulaşılan amaçların hazzını almış olması olarak değerlendirmekteydi.³²⁹ Nitekim Öğretmen Vera'nın bu haklı tespiti Putin'in hayatının ilerleyen dönemlerinde de kendini göstermiştir. Öncelikli olarak spor hayatına atılan ve burada hedeflediği başarılarla ulaşan Putin, sporun kendisi için bir dönüm noktası olduğunu özellikle judonun kendisine bir felsefe kazandırdığını söylemiştir.³³⁰ Sonrasında, hayali olan KGB'ye girme yolunda tüm engelleri aşarak buraya girmeyi başarmıştır. Hatırlanacağı üzere Putin'in Hayatı kısmında yer verilmiş olan Putin'in KGB'ye girme hedefinin temelini, ordunun ulaşamadığı hedeflere ulaşarak tüm insanların kaderini belirlemek oluşturuyordu. Bunlar neticesinde Putin'in belirgin olarak, çocukluğundan beri lider olmaktan hoşlanan, belirlemiş olduğu hedefler doğrultusunda hareket edip bu yolda kendi doğrularından vazgeçmeyen ve daima amacı kazanmak olan bir kişiliğe sahip olduğunu söylemek doğru olacaktır.

Putin'in KGB için eğitim alıp çalışmaya başladığı süreç kişiliğini belirgin biçimde yansıttığı bir dönem olmuştur. Zekiliği ile kısa süre içinde dikkat çeken Putin, burada, kendi fikirlerini söylemekten hiçbir durumda çekinmemiş yapılan planlara karşı olduğu durumlarda sert bir şekilde itiraz etme cesaretini göstererek istihbarat içindeki herkesi şaşırtmayı başarmıştır.³³¹ Putin'in başkasının sözüyle hareket etmeyen, egoist ve

³²⁸ Gevorkyan vd., a.g.e., ss.24-25.

³²⁹ Gevorkyan vd., a.g.e., s.26.

³³⁰ Jean Robert Jounny, (2017), *Putin Ne İstiyor?*, Merve Öztürk (Çev), İletişim Yayınları, İstanbul: s.22. ve Eltchaninoff, a.g.e., s.39.

³³¹ Kamalov, (2004) a.g.e., s.53.

çıkarıcı olmayan bir yapıya sahip olduğu da yine buradaki öğretmenler tarafından belirtilen özellikler arasında olmuştur.³³² Bu süreçte Putin'in, en azından istihbaratta çalışacak olan bir birey için, olumsuz sayılabilecek kişilik özellikleri de ortaya çıkmıştır. KGB'de çalışabilmek için eğitim almaya gittiği Red Banner Enstitüsünde sicilinin olumsuz özellikler kısmına gereğinden fazla sakin bir insan olduğu ve tehlike durumlarında duyarsız kalabildiğine dair not düşülmüştür. Putin'de kritik zamanlarda kendini kaybetmeyen biri olmasının iyi bir özellik olduğunu ancak bazı zamanlarda fazlasıyla soğukkanlı olmasının olumsuz tarafları olduğunu, bu konuda kendisini değiştirmesi gerektiği ifade edilmiştir.³³³

İstihbaratta altı ay kadar çalıştıktan sonra, kişisel özellikleriyle oradakilerin dikkatini çeken Putin, çalışan birçok kişi için hayal olan yurt dışına gönderilmiş buradaki eğitiminden sonra Krasnoznamenskaya Enstitüsü'nde (sonrasında Dış İstihbarat Akademisi olacaktır) öğretim görevlisi olan Mihail Golov tarafından buranın bölüm başkanlığına getirilmiştir. Golov, neden Putin'i seçtiği sorusuna onda görmüş olduğu liderlik nitelikleri, ekip ruhu ve sahip olduğu taktik becerisi cevabını vermiştir. Ayrıca Putin'i samimi ve dürüst olarak tanımlamış onun iş disiplinine verdiği öneminde kendisini oldukça etkilediğini belirtmiştir. Putin'in çok sıcak havalarda dahi takım elbise giymekten ödün vermemesi Golov'un onu örnek göstermesine yetmiştir.³³⁴

Putin'in kişisel özellikleri sadece iş çevresinde değil arkadaş ortamında da dikkat çekiyordu. Putin'i yakından tanıyan aile dostu Sergey Roldulgin onun fazlasıyla güçlü ve inatçı bir kişiliğe sahip olduğunu belirterek bu durumu Putin ile oynamış olduğu futbol maçlarıyla örneklendirmiştir. Kendisinin futbolda Putin'den daha iyi olduğunu ancak her seferinde Putin'in inat ederek oyunların gidişatını değiştirdiğini söylemiştir. Ayrıca Roldulgin, Putin'in yapmış olduğu işi, çevresine insan ilişkileri uzmanlığı olarak tanımladığını belirtmektedir. Gerçektende Roldulgin'e göre Putin, insanlarla iletişim kurmada oldukça başarılı biridir.³³⁵ Zaten Putin de bu özelliğini farkındaydı. Kendisinin insanları anlamakta ve analiz edebilmekte oldukça iyi olduğunu düşünüyordu nitekim çevresindeki kişilerde aynı kanıdaydı.³³⁶

³³² Gevorkyan vd., s.57.

³³³ Kamalov, (2004), a.g.e., s.49 ve Gevorkyan vd., a.g.e., s.42.

³³⁴ Kamalov, (2004), a.g.e., s.55.

³³⁵ Kamalov, (2004) a.g.e., s.54 ve Gevorkyan vd., a.g.e., s.52.

³³⁶ Gevorkyan vd., s.47.

Anlaşılabacağı üzere Putin, kişisel özellikleri sayesinde KGB içinde hızlı bir yükseliş yaşamıştır. KGB'nin ömrünü tükettiğini düşündüğü yıllarda her ne kadar buradan ayrılmak istediye de tamamen ilişkisini kesmemiştir. Burayla olan bağlarının devam ettiği sürece farklı işlerde çalışan Putin, son olarak dönemin başkanı Yeltsin'in kendisine başkanlık teklifini kabul etmesiyle siyaset arenasına tamamen atılmış oldu.

Putin, Yeltsin'in kendisine başkanlığı devretmesinden seçimler yapıncaya kadar ki süre içinde geçici başkan olmuştur. Yeltsin'in Putin'i seçmesinin bir nedeni Putin'in kendisini koruyup ona ihanet etmeyeceği düşüncesiyle diğer bir neden yine Putin'in kişisel özellikleri olmuştur. Putin'in aklına koyduğunu yapan, tuttuğunu koparan, haksızlığa karşı savaşan ve en önemlisi vatanına aşık biri olması Yeltsin için bu kararı vermede önemli nitelikler olmuştur. Putin ise kendisi ve geçici olarak getirildiği kısa süreli başkanlık dönemi ile ilgili, karar verirken bağımsız olmanın, pek çok şeyin kendisine bağlı olmasının ve son sözün ona ait olmasının kendisinde bir tatmin duygusu oluşturmaya başladığının farkına vardığını dile getirmiştir.³³⁷ Ayrıca pişman olmak gibi bir huyu olmadığını da ekleyen Putin, bu zamana kadar yaptıklarından hiç pişmanlık duymadığını çünkü pişmanlığın ilerlemek için bir engel olduğunu söylemiş, başkan vekili olduğu süre içinde bunun bilincinde olarak hareket ettiğini belirtmiştir.³³⁸

Putin için vekillik dönemi, kendini ve gücünü göstermesi açısından büyük bir fırsat olmuştur. Nitekim cesur sözleri, korkusuzluğu ve icraatları ile halkı etkilemeyi başarak ilk seçimleri kazanmıştır. 2004 yılında ikinci kez başkan seçilen Putin, Medvedev Dönemi'nin ardından 2012 yılında üçüncü kez başkan olmuştur. Son olarak, 18 Mart 2018 tarihinde yapılan seçimlerde oyların %76.68'ini alarak dördüncü kez başkan seçilen Putin görev süresini 2024 yılına kadar uzatmış oldu.³³⁹ Bu oy oranının Rusya tarihinde bir rekor olduğu söylenebilir.

Putin'in bu başarısının sırrı hiç şüphesiz sadece yapmış olduğu reformlarda saklı değildir. Onun sıradan insanlarla kurmuş olduğu bağ, senede bir yapılan talk şovları, kendisiyle ilgili sorulara vermiş olduğu samimi cevaplar ve hatta Rusya'nın tarihine olan bağlılığı halkı etkileyen faktörler olmuştur. Kendisini sofistike

³³⁷ Kamalov, (2004), a.g.e., s.112.

³³⁸ Gevorkyan vd., a.g.e., s.189.

³³⁹ <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43451286> (2018).

olarak tanıtmamış her insanın yapmış olduğu hokey oynamak, avlanmak, kışın kayak yapmak gibi aktivitelerde bulunurken kameralar karşısına geçmekten çekinmemiştir. Hatta yeri geldiğinde argo ve bayağı konuşmaktan dahi kendini alıkoymamıştır. Putin, toplumun karşısına çıkacağı zamanı çok iyi belirlemektedir. Her zaman göz önünde olmaktansa toplumun endişeli, kaygılı ya da coşkulu zamanlarında meydana çıkarak onların iç sesi olmayı başarmıştır.³⁴⁰

Görüldüğü üzere Putin'in belirli kişilik özellikleri onun liderliğe giden yolunu açmıştır. Kişiliğin, liderlik üzerindeki etkisini psikolojik yönleriyle ele alan politik psikoloji, öncelikli olarak, bir siyasi liderin başarı ve güçten aldığı haz ya da tatmin duygusunu halka nasıl yansıttığı ile ilgilenmektedir. Siyasi liderin bu haz ya da tatmin duygusunu topluma yansıtış şekli, lideri itici ya da çekici kılabilir. Bu açıdan Putin'in yönetimin kendi elinde olmasından almış olduğu tatmin duygusunu topluma pozitif olarak yansıttığını söylemek mümkündür. Nitekim bundan önceki bölümde de bahsedildiği üzere, halkın Putin'i konuşmak yerine yapan adam olarak tanımlaması bizi Putin'in çekici bir lider olarak algılandığı sonucuna götürmektedir. Ayrıca, Putin'in dört seçim kazanması da onun kişisel özelliklerinin topluma olumsuz yansımada olduğunu göstermektedir. Özellikle, ikinci bölümde ele aldığımız üzere, ünlü siyasi liderlerde en çok rastlanan, çoğunlukla topluma korku salan, sadist ve narsisist kişilik özelliklerine Putin'de rastlanmamaktadır.

Politik psikoloji alanının liderlikle ilgili çalışmalarında savunulan bir diğer konu, liderliğin ortaya çıkması için belirli koşulların varlığının gerekliliği olmuştur. Bu, Putin'in liderliği için büyük oranda doğru sayılabilecek bir yaklaşımdır. Yeltsin iktidara geldiğinde iyi durumda olan Rusya'da daha sonraları başta ekonomik olmak üzere siyasal ve sosyal alanlarda sorunlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Yeltsin, artık bu sorunlarla mücadele edecek ve Rusya'ya yetecek güçte olmadığını farkına varmıştır. Ek olarak Çeçen Savaşı, Yeltsin'in etkisinin Rusya'da tamamen bittiğini göstermiştir. İşte Yeltsin, bu sebeplerle görevini Putin'e devretmeye karar vermiştir. Acaba Rusya'da her alanda iyi giden düzen bozulmasa Yeltsin başkanlığı bırakıp yerini Putin'e vermeyi yinede düşünür müydü? Buna verilecek muhtemel cevap hayır olacaktır. Nitekim Putin'in lider olmasında kötü giden koşulların etkisi büyüktür. Özellikle Çeçen Meselesinin gündemde olduğu dönemde, halkın bu meseleyi yönetebilecek güçlü bir

³⁴⁰ Jounny, a.g.e., s.30.

lidere ihtiyaç duyması Putin'in bir lider olarak ortaya çıkmasında oldukça etkili olmuştur.

Politik psikolojinin liderlikle ilgili çalışmalarında, lider mi olunur yoksa lider mi doğulur sorusuna ikinci bölümde de bahsedildiği gibi üç farklı yaklaşımla cevap verilmiştir. Bunlardan ilki, özellikler yaklaşımı doğuştan; ikincisi, davranışsal yaklaşım adından da anlaşıldığı gibi davranışlar sayesinde sonradan; üçüncüsü, durumsallık yaklaşımı mevcut ortam ve koşullara göre sonradan lider olunabileceğini savunan yaklaşımlardır. Şimdiye kadar anlatılanlara göre Putin'in liderliğinde bu üç yaklaşımın izlerine rastlamak mümkündür; dikkat çeken kişisel özellikleriyle liderlik basamaklarına tırmanması, bu kişisel özelliklerinin davranışlarına yansımaları ve girdiği ortamlarda dikkat çekmesi son olarak içinde bulunmuş olduğu olumsuz şartlar çerçevesinde hareket ederek belirgin söylemlerde bulunması Putin'i bugünlere getirmiştir. Ancak değişen dünya düzeni ile birlikte yeni liderlik yaklaşımları ve liderlik türleri ortaya çıkmaktadır. Günümüzde, lider olabilmek tek bir şarta bağlanmadığı gibi çeşitli ayrımlara da gidilmeye başlanmıştır. Artık liderlik birçok yönden sınıflandırılmaktadır. Yine ikinci bölümde bahsetmiş olduğumuz bu yeni sınıflandırmayı hatırlatmak gerekirse; grup büyüklüklerine göre şahsi ve yönetici olarak, durumlarına göre pozitif ve negatif olarak, anlayış ve davranışlarına göre ise genel olarak demokratik, otokratik, karizmatik ve dönüşümcü olarak ayırmak mümkündür.

Putin'i tüm bunlar çerçevesinde değerlendirmek gerekirse, öncelikle olarak grup büyüklüklerine göre olan ayırmada Putin'in "Yönetici Bir Lider" olduğunu söylemek doğru olacaktır. Nüfusça oldukça kalabalık bir toplumun başkanı olması, halkla olan ilişkisinde bireylerle bire bir meydana gelebilecek bir iletişimin oluşmasını engellemekte bu da yerini daha resmi olan ve araçlar vasıtasıyla kurulmak zorunda kalınan ilişkilere bırakmıştır.

Durumlarına göre olan sınıflandırmada ise, Putin'in "Pozitif Bir Lider" olduğu söylenebilir. Bu, politik psikoloji çalışmalarında liderlikle ilgili ele alınan ilk konu ile hemen hemen aynıdır. Siyasi liderin kişiliğinin topluma ne yönde yansıdığı ile ilgilenir. Bir bakıma liderin nasıl bir enerjiye sahip olduğudur. Bu açıdan Putin'in yapmış olduğu icraatlar ve bunlara toplumun vermiş olduğu olumlu tepki onun yapıcı, destekleyici ve değişime teşvik eden nitelikli bir lider olduğunu göstermektedir.

Nitekim geçtiğimiz günlerde yapılan seçim sonuçları, Putin'in halk üzerinde nasıl bir etki yarattığını gözler önüne sermektedir.

Son zamanlarda daha popüler olan ve daha özel ayrımlara giden, anlayış ve davranışlarına göre lider türleri ise Putin'in bir lider olarak daha geniş incelenmesini sağlamaktadır. İlk olarak, adını sıklıkla duymuş olduğumuz otoriter lider tanımı Putin'e uymakta mıdır sorusuna cevap aranabilir. Batı medyası tarafından Putin ile ilgili yapılan hemen her haberde otoriter kelimesiyle Putin'in ismini yan yana görmek mümkündür. Çünkü Batı için Putin otoriter bir liderdir; Putin toplumun isteklerine kulak tıkar, Putin demokratik değerlere önem vermez, Putin sadece uluslararası kamuoyundan gelen eleştirilere değil kendi ülkesi içindeki muhalefetten gelen eleştirilere bile kapalıdır. Bu ifadeler, Batı'nın Putin'den bahsederken sıklıkla kullandığı cümlelerdir. Ancak otoriter lider tanımında göze çarpan ilk ifade topluma korku salarak, baskı altında tutarak ve tehdit ederek yönetimi sağladığıdır. 2000 yılından beri yüksek oy oranlarıyla, dört defa halk tarafından başkan seçilen bir liderin bu yönüyle otoriter olduğunu söylemek doğru olmayacaktır. Nitekim Rus televizyonlarında Putin'in katılımıyla her yıl düzenlenen "Putin ile Direkt Hat" programının 2014 yılındaki yayınında, halka Putin'i neden bu kadar çok sevdikleri sorulduğunda, kendileri ile olan iletişimi ve Rusya'nın kurtarıcısı olarak çizdiği imaj gibi cevaplar gelmiştir.³⁴¹ Otoriter liderde görülen bir diğer davranış şekli olarak, yetişme döneminde ailesinden görmüş olduğu ağır baskı ve disiplin sonucunda kendine bir savunma mekanizması geliştirmesi ve bunun saldırganlık, ırkçı yaklaşımlar ve yıkıcı hamleler olarak dışa vurumu söylenebilir. Putin'de bu tarz ırkçı yaklaşımların olduğu söylenemez tam aksi söylemlerinde sıklıkla Rus halkı yerine Rusya halkı kullanımını tercih etmesi ülke içerisinde yaşayan herkesi eşit tuttuğunu göstermektedir. Bununla birlikte otoriter liderlerde geleneklere fazla bağlılık ve eleştiri karşısında ceza uygulama gözlenmektedir, bu duruma Putin'de kısmen rastlayabiliriz. Hatırlanacağı üzere Yeltsin'in koltuğunu Putin'e devretmesinde, onun Rusya'ya ve Rus geleneklerine olan bağlılığı bir etken olmuştur. Ancak Putin'in bu bağlılığının ekstrem boyutlarda olmadığını söylemekte fayda vardır. Nitekim bu konuda eleştiri yapan bireylere herhangi bir ceza uygulaması olmamıştır. Son olarak, otoriter liderlerde görülen güç figürlerine olan ilgi ve sözünün dinlenilmesinden hoşlanılması gibi özelliklerin Putin'de olduğunu söylemek mümkündür. Hatırlanacağı üzere Putin,

³⁴¹ https://tr.sputniknews.com/turkish.ruvr.ru/2014_04_21/Ruslar-Putini-seviyorlar/ (2018).

başkanlık ile ilgili açıklamalarında son sözün kendisinde olmasından dolayı haz duyduğuna dair açıklamalarda bulunmuştur. Ayrıca, güç ifade eden figürlere olan ilgisinin en net yansımaları onun özellikle güçlü olan hayvanlara düşkünlüğünde görmek mümkündür. Kaplanı olan bir lider düşünün.

Tüm bunlar çerçevesinde Putin'in otoriter bir lider olduğunu söylemek doğru olmaz. Ancak otoriter eğilimlerinin bulunduğu bir gerçektir. Bu eğilimlerin aşırı seviyelerde olmaması da Putin'i bizim için otoriter bir lider olarak değerlendirmekten uzaklaştırmaktadır. Hatta öyle ki, 1980'li yıllarda birlikte çalışmış olduğu insanlar Putin'in çok disiplinli ve sözünü dinleten biri olmasından kaynaklı otoriter biri olarak algılandığını ancak aslında hiçte öyle bir insan olmadığını söylemektedirler.³⁴²

Putin, demokratik liderlik açısından değerlendirildiğinde, demokratik bir lider olmanın en önemli şartı olan yasal egemenlik ilkesinin Putin'in dayanakları arasında olduğu söylenebilir. Egemenliğin hukuk kurallarına dayandığı bir yönetim anlayışını savunan yasal egemenlik anlayışı Putin'in hemen her konuşmasında sıklıkla dile getirdiği bir söylemdir. Başkanlığa geldiği ilk döneminde "güçlü devlet" anlayışı sebebiyle merkezi otoriteyi güçlendirme yönünde icraatlarda bulunan Putin, bu yönüyle muhalefet ve Batı tarafından oldukça eleştirilmiştir. Bu durumun demokratik olmaktan uzak olduğu iddialarına Putin, günümüz Rusya'sının güçlü devlet olgusunun diktalığa kaymaya müsaade edecek yapıda olmadığını ve kastetmiş olduğu şeyin kanunların üstünlüğü olduğunu söyleyerek cevap vermiştir.³⁴³ Buna ek olarak, Batı'daki demokrasi anlayışının Rusya'da hemen bugün var olamayacağını, bunun kademeli bir şekilde ilerleyeceğini, bunun sebebinin de Rusya'nın kökenlerinin monarşiye dayanmasından kaynaklı olduğunu ve demokrasi bilincinin yakın zamanlarda gelişmeye başlaması olduğunu söylemektedir.³⁴⁴ Demokratik liderliğin bir başka özelliği olan halkı oy kullanmaya teşvik etme davranışını Putin'in her seçim dönemi yapmış olduğu güçlü ve oldukça para harcanmış seçim kampanyalarında gözlemlemek mümkündür. KGB geçmişi sebebiyle psikolojik savaş ve propaganda durumlarına da hakimiyeti olan Putin'in toplumu siyasi yönden teşvik etme konusunda oldukça başarılı olduğunu söylemek mümkündür. Putin'in toplum ile olan iletişimi konusunda da yukarıda

³⁴² Seiffert, a.g.e., s.38.

³⁴³ Seiffert, a.g.e., s.68.

³⁴⁴ <https://tr.sputniknews.com/rusya/201706141028881517-putin-rusya-egemen-demokratik-sorun/> (2018).

bahsedildiği üzere halkın gönlünü kazandığı söylenebilir. Hitap ettiği kitlelerin büyüklüğü açısından “Yönetici Lider” olsa da halkın her kesimine ulaşabilmiş ve isteklerine cevap verebilme konusunda başarılı olmuştur. Demokratik liderlik tarzının bir başka özelliği ise yönetimi altındaki kişilere büyük oranda güven duyması ve onlara danışarak karar vermesidir.³⁴⁵ Bu açıdan Putin, her ne kadar son kararı kendisinin vermiş olmasından dolayı haz aldığını belirtse de, kendi kadrosunu oluşturarak onlarla işbirliği çerçevesinde hareket etmektedir. Ayrıca yönetimde ve almış olduğu kararlarda daima akılcılığı ön planda tutması Putin’de gözlemlenen diğer bir özelliktir. Son olarak, demokratik liderlik tarzının eleştirilen bir özelliği olan karar alma durumlarındaki yavaşlık Putin’in demokratikliğinde rastlanan bir durum değildir. Putin, tam aksi olarak almış olduğu kararları hızlı bir şekilde uygulamasıyla bilinmektedir. Bunlar neticesinde Putin’in demokratik bir lider olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim Putin, sadece iç politikada değil dış politika da iktidara geldiği günden beri “pragmatik” olmasının yanı sıra “egemen demokrasi” temelinde hareket etmiştir.³⁴⁶

Varlığı oldukça eskilere dayanan karizmatik liderlik günümüz tanımıyla incelendiğinde, kavramın özelliklerinde Putin’e rastlamak mümkündür. Sahip olduğu belirgin ve güçlü kişisel özellikleriyle ön plana çıkan karizmatik lider olgusu bu açıdan tam anlamıyla Putin’i yansıtmaktadır. Onun başkanlığa giden yolunu dikkat çeken kişisel özellikleri açmış, iktidarda olduğu her dönem bu özellikleri sayesinde daha geniş kitlelere ulaşmayı başarmıştır. Putin, toplumun her kesimini etkilemekle kalmamış, diğer ülke liderleriyle olan ilişkilerinde de güçlü kişiliğiyle dikkat çekmiştir. Bu açıdan, karizmatik bir lider halkın gözünde sıradan bir takdirin ötesinde büyük bir çekiciliğe sahiptir ve onun kişiliği ile misyonuna tarifsiz bir inanç vardır.³⁴⁷ Karizmatik lidere duyulan hayranlık ve sevgi normalin üzerindedir. Nitekim Putin’in de, onu kendi hayatından bile daha çok sevdiğini söyleyen destekçileri bulunmaktadır.³⁴⁸

Karizmatik liderler, tarih boyunca toplumun zor ve bunalımlı dönemlerinde ortaya çıkmışlar ve bu yönüyle toplum tarafından bir kahraman olarak

³⁴⁵ Özgül, a.g.m., s.154.

³⁴⁶ Neziha Musaoğlu, (2015), Putin İktidarı Döneminde Rus Dış Politikasının Normatif Temelleri: “Egemen Demokrasi Söylemi”, *Karadeniz Araştırmaları Balkan, Kafkas, Doğu Avrupa ve Anadolu İncelemeleri Dergisi*, Sayı:45, Ankara: s.13

³⁴⁷ Zafer Aykanat ve Tayfun Yıldız, (2016), Karizmatik Liderlik Ve Örgütsel Yenilikçilik İlişkisi Üzerine Bir Araştırma, *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Girişimcilik Ve Kalkınma Dergisi*, Cilt:11, Sayı:2, Çanakkale: s.202

³⁴⁸ https://tr.sputniknews.com/turkish.ruvr.ru/2014_04_21/Ruslar-Putini-seviyorlar/ (2018).

nitelendirilmişlerdir. Putin'de Rusya'nın her açıdan zor bir dönemdeyken iktidara gelmiş ve Rusya'da istikrarı sağlamayı başarmıştır. Bu açıdan Rus toplumu, onu Rusya'nın kurtarıcısı olarak görmektedir. Hatta Putin, Rusya'da her türün popüler kahramanı olmuştur; spor yapmak, avlanmak, at binmek hatta çevre sorunlarına vurgu yapmak için kuşlarla seyahat etmek bile.³⁴⁹ Rus halkının bu zamana kadarki ülke başkanlarında rastlamadıkları pek çok şeye sahip olan Putin, her yönüyle Rus toplumunun hayranlığını kazanmıştır. Hayranlık ve sevginin ötesinde Rusların Putin'e olan güveni de oldukça yüksek seviyelerdedir. 2017 yılında Rus Kamuoyu Vakfı'nın (FOM) düzenlemiş olduğu ankette Rusya'da yaşayan vatandaşların Putin'e olan güveni ve icraatlardan duymuş oldukları memnuniyetin seviyesi ölçülmüş ve anket sonuçlarına göre halkın yüzde 80 oranında Putin'e güvendiği icraatlarından ise yüzde 82 oranında memnun olduğu saptanmıştır.³⁵⁰ Sonuç olarak Putin, zekasıyla, zor dönemlerde hızlı çözüm üretebilme yeteneğiyle, risk alabilme cesaretiyle, hitabetiyle, ikna kabiliyetiyle ve daha birçok özelliğiyle halkın güvenini kazanmış ve Rusya'nın kurtarıcısı olarak anılmayı başarmıştır. Bu açıdan Putin'in karizmatik bir lider olduğunu söylemek mümkündür.

Son zamanlarda adını daha sık duymaya başladığımız dönüşümcü liderlik ise, değişen ve dönüşen dünya standartlarında en çok ihtiyaç duyulan liderlik türü haline gelmeye başlamıştır. James McGregor Burns tarafından yeni alanlar oluşturma yeteneğine sahip olan tek liderlik türü olarak adlandırılan dönüşümcü lider, öngörü sahibidir ve daha iyi bir gelecek için çalışmalar yapar.³⁵¹ Bu yönüyle Putin'in iktidara gelmiş olduğu ilk günden beri yapmış olduğu reformlar sayesinde Rusya'da büyük değişimlere imza atmıştır. Özellikle ekonomi alanında yapmış olduğu reformlar toplumun yaşam standartlarını geçmiş dönemlere göre gözle görülür biçimde yükseltmiştir.³⁵² O, her ülkenin kendi yenileşme yolunu bulması gerektiğini

³⁴⁹ https://tr.sputniknews.com/turkish.ruvr.ru/2014_04_21/Ruslar-Putini-seviyorlar/ (2018).

³⁵⁰ <http://www.turkkrus.com/477853-putine-halk-ne-kadar-guveniyor-xh.aspx> (2018).

³⁵¹ Özgül, a.g.m., s.157.

³⁵² Hamza Ateş ve Mücahit Bektaş, (2017), Liderlerin Ve Liderlik Kurumunun Hükümet Sistemlerine Etkisi: Türkiye'deki Başkanlık Sistemi Tartışmaları Çerçevesinde Erdoğan, Obama, Putin ve de Gaulle'ün Liderlik Tarzlarının Karşılaştırmalı İncelemesi https://www.researchgate.net/publication/316717384_LIDERLERIN_VE_LIDERLIK_KURUMUNUN_HUKUMET_SISTEMLERINE_ETKISI_Turkiye'deki_Baskanlik_Sistemi_Tartismalari_Cercevesinde_Erdoğan_Obama_Putin_ve_de_Gaulle'un_Liderlik_Tarzlarinin_Karsilastirmali_Inceleme (2018).

savunmaktadır.³⁵³ Buna ek olarak dönüşümcü liderler tıpkı karizmatik liderler gibi toplumun bunalımlı zamanlarında, özellikle yapmış olduğu değişikliklerle, ortaya çıkarak kurtarıcı rol oynamaktadır.³⁵⁴ Bu açıdan Putin'in kriz zamanlarını ve bunalımlı dönemleri çok iyi değerlendirdiğini söylemek doğru olacaktır. Putin, içinde bulunmuş olduğu şartlar ne olursa olsun soğukkanlılığını korumuş ve en doğru kararı verebilmede başarılı olmuştur. Bulunmuş olduğu girişimlerde canlılığı ve enerjisiyle ön plana çıkan Putin, değişim sağlayacak bilgi ve cesarete sahip olmasıyla tam anlamıyla dönüşümcü bir lider portresi çizmektedir.

Sonuç olarak Putin, öncelikli olarak öğrencilik yıllarından beri sahip olduğu kişisel özellikleri ile dikkatleri üzerine çekmiş sonrasında bulunmuş olduğu ortamın şartlarını çok iyi değerlendirip bu yönde hareket etmesiyle başkanlığa giden yolunu çizmiştir. Eğitimli veya seçkin bir aileden gelmeyen Putin, işçi bir ailenin tek çocuğu olarak zor koşullardan geçmiş ve kendini geliştirmeyi başarmıştır. Sorumluluk sahibi oluşu ve tutarlı davranışlarının yanında almış olduğu kararlarında net olması, bağımsız hareket etmesi, disiplinden ödün vermemesi, vermiş olduğu sözleri tutması ve olaylar karşısında fevri hareket etmemesi onun ayırt edici özelliklerini oluşturmaktadır.³⁵⁵

Putin, daha başkan olmadan Çeçen Sorununa karşı göstermiş olduğu sert ve kararlı tavrı ile Rus toplumunu etkilemeyi başarmıştır. Cesaretiyle toplumu kendine hayran bırakan Putin, başkan olduktan sonra sergilemiş olduğu alçakgönüllü tavırlarıyla bir kez daha Rus toplumunu etkilemiştir. Rusya'nın ahlaki değerlerine vurgu yapmasının yanı sıra "Rusya Birliği" gibi Rus çıkarlarını savunan fikirler üretmesi, vatansızlığı ve her konuşmasında kendine güvenen tavırları Putin'i Rusya'da günden güne yüceltmıştır.³⁵⁶ Putin'in yapmış olduğu şeylerin halkın beklentilerine cevap vermesi, kendi değerleri ile halkın değerlerinin uyuşması toplumun onu kendilerinden biri olarak görmesine sebep olmuştur. Bu yönleriyle Putin'in toplumunu arkasına almış olan bir lider olarak değerlendirmek yerinde olacaktır.

Putin, diğer liderlerle karşılaştırıldığı zaman belirli ideolojik kalıplar doğrultusunda hareket etmeyen bir lider olarak karşımıza çıkmaktadır. Onun önceliği daima ülkesinin çıkarları olmuş ve bu konuda pratik çözümler üretebilme becerisiyle ön

³⁵³ Seiffert, a.g.e., s.51.

³⁵⁴ Özgül, a.g.m., s.157.

³⁵⁵ Seiffert, a.g.e., s.50.

³⁵⁶ Seiffert, a.g.e., s.49.

plana çıkmıştır. Bir yandan ilerlemeci ve yenilik yanlısı bir lider olarak siyasi hayatını sürdürürken diğer taraftan geleneklerine bağlı kalmayı da başarabilmiştir.³⁵⁷ Putin'in düşünce tarzı, doğuştan gelen kişilik özelliklerinin yanında içinde bulunmuş olduğu yaşam şartlarının etkisiyle şekillenmiştir.³⁵⁸ Bu sebeple Putin'in uluslararası ilişkilerdeki güçlü konumunun, onun kişisel özellikleri ve siyasi gerekliliklerinin politika ile sentezlenmesi sonucunda oluştuğu söylenebilir.³⁵⁹

Tüm bunlar çerçevesinde Putin'in nasıl bir lider olduğunu tablolar halinde somutlaştırmak gerekirse;

Tablo 3.1: Grup Büyüklüğüne Göre Liderlik Türleri ve Özelliklerinde Putin'in Liderlik Analizi

Grup Büyüklüğüne Göre Putin'in Liderlik Türü			
Şahsi Lider		Yönetici Lider	
Küçük bir topluma hitap eder	✘	Büyük bir topluma hitap eder	✓
Bireylerle doğrudan iletişim kurar	✘	Bireylerle dolaylı yoldan iletişim kurar	✓
Yaptırım gücü kolay	✓	Yaptırım gücü zor	✘

Putin, geniş kitlelere hitap edip bireylerle dolaylı yoldan iletişim sağlamasına rağmen onları etkilemeyi başarmış yaptırım gücü kuvvetli bir "Yönetici Lider"dir.

Tablo 3.2: Durumlarına Göre Liderlik Türleri ve Özelliklerinde Putin'in Liderlik Analizi

Durumlarına Göre Putin'in Liderlik Türü			
Pozitif Lider		Negatif Lider	
Siyasi katılımı arttırır	✓	Siyasi katılıma etkisi yoktur	✘
Toplumunu destekler ve motive eder	✓	Toplumunu desteklemekten ve motive etmekten yoksundur	✘
Toplumuna danışır ve fikir alır	✓	Toplumun fikrine ihtiyaç duymaz	✘
Gereken durumları eleştirir	✓	Her durumu eleştirir	✘

³⁵⁷ Ateş ve Bektaş, a.g.m.

³⁵⁸ Seiffert, a.g.e., s.50.

³⁵⁹ Ateş ve Bektaş, a.g.m.

Pozitif bir liderde bulunan tüm özelliklere Putin’de rastlamak mümkündür. Nitekim o, toplumu siyasi katılama teşvik edici güçlü ve farklı seçim kampanyaları ile daima ön plana çıkmıştır. Ayrıca toplumuna vermiş olduğu değeri her fırsatta dile getirerek onların ihtiyaçları doğrultusunda hareket etmeye çalışmıştır.

Tablo 3.3: Anlayış ve Davranışlarına Göre Liderlik Türleri ve Özelliklerinde Putin’in Liderlik Analizi

Anlayış ve Davranışlarına Göre Putin’in Liderlik Türü							
Otokratik Lider		Demokratik Lider		Karizmatik Lider		Dönüşümcü Lider	
Saldırgan ve baskın tavırlar sergileyerek topluma korku salar	✘	Yasal egemenlik anlayışına sahiptir	✓	Doğuştan gelen kişisel özellikleri ile dikkat çeker	✓	Kriz zamanlarını ve bunalımlı dönemleri başarılı bir şekilde yürütür	✓
İrkçı yaklaşımlar sergiler	✘	Toplumu oy kullanmaya teşvik eder	✓	Cesareti ve gücüyle toplumu etkiler	✓	İleri görüşlüdür	✓
Geleneklerine bağlıdır	✓	Yönetiminde olan kişilere danışır ve güvenir	✓	Hitabeti ve ikna kabiliyeti yüksektir	✓	Değişim için gerekli olan bilgi ve cesarete sahiptir	✓
Güç figürleriyle ilgilenir	✓	Rasyonalist ve Pragmatisttir	✓	Toplumun bunalımlı zamanlarında ortaya çıkmıştır	✓	Girişimde bulunabilecek enerjiye sahiptir	✓
Eleştiriye kapalıdır	✘	Karar alma sürecinde yavaştır	✘	Toplumun değerleri ile kendi değerleri uyumludur	✓	Güç figürleriyle toplumu etkilemekten kaçınır	✘
Kendisine koşulsuz itaat edilmesini ister	✘	Güç kullanmaktan uzaktır	✘	Kendisine aşırı derecede sevgi ve hayranlık duyulur	✓	Topluma saygı duyar ve onların isteklerine önem verir	✓

Sonuç olarak, Batı tarafından sıklıkla otoriter ya da diktatör bir lider olarak bahsedilen Putin’in tamamıyla otoriter bir lider olduğunu söylemek doğru bir tespit olmamaktadır. Otokratik bir liderde en dikkat çeken özellik olan gücü dışarı yansıtma

olgusu, Putin'de çocukluğundan beri yaşamış olduğu zor koşullara karşı oluşturmuş olduğu bir savunma mekanizmasıdır. Büyümüş olduğu ortamın ana temalarını güçsüzlük, kıtlık ve yokluk oluşturması sebebiyle Putin'in güce olan tutkusu psikolojik bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.³⁶⁰

Putin, demokratik olmadığı yönünde sık sık eleştirilere maruz kalsa da ülkesinin çıkarları gereği bu yönde riskli adımlar atmaktan geri durmamıştır. Özellikle, medya üzerindeki baskıları hakkında olumsuz birçok düşüncenin oluşmasına yol açmış olsa da o, yapmış olduğu her şeyin anayasa ve kanunlara göre olduğunu iddia ederek kendini savunmuştur. Bunun dışında demokratik bir liderde olan belirgin özelliklerin hemen hepsine sahiptir.

Putin'in doğuştan gelen kişisel özelliklerinin, çevre koşulları etkisinde şekillenen karakteri ile birleşmesi karşımıza güçlü bir lider resmi çıkarmaktadır. Çizmiş olduğu imaj onu halkın gözünde daha da yüceltmektedir. Öyle ki onun yapmış olduğu her şeyi ve ilgi alanlarını halk büyük bir hayranlıkla takip etmektedir. Yüksek oy oranlarıyla dört seçim kazanan Putin, Rus toplumunun geçmişten beri hasret kaldığı bir lider olarak dünya kamuoyunda karizmatik liderler arasında yerini almaktadır.

Son olarak, Rusya'yı içinde bulunmuş olduğu olumsuz durumdan yapmış olduğu yeniliklerle kurtaran Putin'i dönüşümcü bir lider olarak tanımlayabiliriz. O, bir adım sonrasını hesap ederek bulunmuş olduğu girişimlerinde daima planlı ve disiplinli olmuştur. Cesareti ve enerjisiyle toplumu etkileyen Putin, onlara vermiş olduğu önemle halkı arkasına almayı başarmıştır.

Liderlik türlerinin genel özellikleri çerçevesinde yapılan bu değerlendirme sonucunda, Putin'in başarılı ve sevilen bir lider olduğunu söylemek yanlış olmaz. Nitekim, halk, altı yıl daha Putin'i Rusya'nın Başkanı olarak görmek istediğini 18 Mart 2018 tarihinde yapılan seçim sonuçlarıyla çok net bir şekilde göstermiştir.

3.2. VLADİMİR PUTİN VE SİYASAL İLETİŞİM STRATEJİLERİ

Uluslararası ilişkilere konu olmuş olan liderlik, milliyetçilik ve ulusal kimlik, ırkçılık, terörizm gibi politik psikoloji kapsamında incelenmiş olan başlıklar, tezin bu

³⁶⁰ <https://tr.linkedin.com/pulse/putinin-kafasi-nasil-%C3%A7ali%C5%9Fir-ayd%C4%B1n-serdar-kuru> (2018).

kısımında Rus Lider Putin'in izlemiş olduğu stratejiler çerçevesinde değerlendirilecektir. Politik psikolojinin ortaya çıkmaya başladığı ilk zamanlardan beri yer vermiş olduğu, uluslararası ilişkilerin temellerinden olan liderlik konusuna önceki kısımlarda geniş bir şekilde yer verildiği için burada tekrar ele alınmayacaktır.

Milliyetçilik, ulusal kimliğin psikolojik faktörler bağlamında gelişiminin bir sonucu olarak meydana gelmiştir ve liderler için dış politika ilişkilerinde belirleyici bir nitelik taşımaktadır. Bu açıdan Rusya, özellikle Batı ile olan ilişkilerinde bir kalkan görevi yüklediği kimlik ve milliyetçilik olgularını dış politikada dinamik bir şekilde kullanmıştır. Ulusal kimliğin, dış politika aracılığıyla nasıl oluştuğunun en iyi örneğini Rusya oluşturmaktadır.³⁶¹ Hatta öyle ki, ulusal kimlik, milliyetçilik ve dış politika entegrasyonunun en açık şekline Putin'in Rusya'sında rastlamak mümkündür: "Avrasyacılık". Tarihi eskilere dayanan ancak Putin dönemi ile yeni bir boyut kazanan Avrasyacılık, Putin'in önemli dış politika araçlarından birisi olmuştur. Asya ve Avrupa güçlerinin ABD'ye karşı birleşerek dayanışma içinde olmaları temeline dayanan Avrasyacılık, Rusya'da dağılma döneminin önüne geçebilecek önemli bir strateji olarak algılanmıştır.³⁶²

Uluslararası ilişkilerin temel yaklaşımlarından biri olan realizme göre, high politics/low politics ayrımı kimlik siyaseti/dış politika ayrımı çerçevesinde gelişmektedir: "Yüksek Politika", kimlik siyasetini kapsayıp ulusal anlamda var olmayı içermekte ve "öteki"den gelen tehditlere karşı koyabilmede bir "güç" etkisi oluşturmaktadır.³⁶³ Bu açıdan Putin, tarihi boyunca Doğu ile Batı arasında tercih yapmak zorunda kalan Rusya'nın, özellikle Sovyetler Birliğinin dağılmasının ardından meydana gelen kimlik ve milliyetçilik krizlerine çözüm olacak nitelikte girişimlerde bulunmuştur.

Rus kimliği, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının öncesinde ve sonrasında farklılık gösterdiği için belirgin bir tanımının yapılması zor bir kavramdır. Tarihi kolonileşme ve göçlerden oluşan Rusların ulusal kimlikleri, ülke sınırlarını genişletecek birçok farklı topluluğu içinde barındırmasından dolayı belirli bir kimliğe

³⁶¹ Zeynep Dağı, (2002), *Rusya'nın Dönüşümü*, 1. Baskı, Boyut Yayınları, İstanbul: s.11.

³⁶² Alaeddin Yalçınkaya, (2015), *Sovyet Sonrası Rusya Siyasetinde Avrasyacılık*, İrfan Kaya Ülger (Ed.), Seçkin Yayıncılık, Ankara: s.73

³⁶³ Dağı, a.g.e., s.55.

bürünememiştir.³⁶⁴ Rusya'nın bu emperyalist yapısı, ulusal kimlik oluşumunda önemli bir engel olmuştur. Bu yönüyle Rus kimliği, Çarlık döneminde, diğer tüm kültürlerle ve uluslara açık, onları içeren "enternasyonalist" yönüyle ön plana çıkmıştır.³⁶⁵ Enternasyonalizmin yanında Rus kimliğinde, hegemonyacı bir yaklaşımında benimsendiğini söylenebilir. Bu kimlik algısı, din olgusunun ulusu şekillendirmeye başlamasıyla değişmeye başlamıştır. Rus Ortodoks Kilisesi'nin Batı'lı Hristiyanlıkla bağlarını azaltması ve Katolik Avrupa'yı dışlaması, Rusların, Ortodoks dinsel kimlikleriyle ön plana çıkmasına neden olarak Avrupa ve Asya kimliğinin ötesinde özgün bir kimlik oluşturdıklarına inanmasına yol açmıştır.³⁶⁶ Ancak Bolşevik Devrimi'nden sonra Ortodoksluk, Rus kimliği için belirleyici olmaktan çıkmıştır.³⁶⁷

19. yüzyıla gelindiğinde, Batı'da ortaya çıkan milliyetçilik akımları Rusya'da kimlik konusunu tekrar gündeme getirmiştir.³⁶⁸ Rusya'da imparatorluk ve ulus arasında uyumsuzluk da belirgin bir şekilde gerilim yaratmaya başlamıştır. Bunlara ek olarak, Rusya'nın Kırım Savaşı'nda Avrupa devletlerine yenilmesi, tartışmaları günümüze dayanan Rusya'nın Avrupa ile ilgili bir karar vermesi gerektiği konusunu gündeme getirmiştir. Avrupa'nın Rönesans ve Reform süreçlerinin sonucunda hızla gelişimi Rusya'yı bir tercih yapmaya zorlamıştır. Rusya ya Asyalı bir devlet olarak kalacak ya da modernleşen Avrupa'ya uyarak Batı'nın teknik ve kültürü bağlamında yeniden var olacaktır.³⁶⁹ Bu açıdan, Rus kimliğinin modernizasyon bağlamında yeniden kurgulanarak, Avrupa'nın bir parçası mı olduğu yoksa hem Avrupa hem de Asya'dan farklı nitelikte ancak kaderi Asya'ya ait bir ulus mu olduğu sorusuna Slavofiller ve Batılılaşmacılar farklı cevaplar vermektedir. Slavofillere göre Rusya, coğrafi ve kültürel açıdan Batı'dan tamamıyla uzak farklı bir medeniyettir. Rusya'nın kimliği Avrasyalıdır ve Rus kültürü Batı'dan gelecek yozlaştırıcı etkilere karşı bir güç unsuru olarak kullanılmalıdır. Batıcılar ise Rusya'nın Batı medeniyetinin ayrılmaz bir parçası

³⁶⁴ Seda Dural, (2016), Rusya'nın Ulusal Kimlik Algısı Ve Dış Politikaya Etkileri, s.13.
https://www.academia.edu/24194271/RUSYANIN_ULUSAL_K%C4%B0ML%C4%B0K_ALGISININ_DI%C5%9E_POL%C4%B0T%C4%B0KAYA_ETK%C4%B0LER%C4%B0 (2018).

³⁶⁵ Dağı, a.g.e., s.69.

³⁶⁶ Dağı, a.g.e., s.71.

³⁶⁷ Anar Somuncuoğlu, (2004), Rus Ortodoks Kilisesi'nin Eski Sovyet Alanındaki Misyonu, Karadeniz Araştırmaları Dergisi, Sayı: 2, Ankara: s.94.

³⁶⁸ Dural, a.g.m., s.13.

³⁶⁹ Akgül, a.g.e., s.16.

olduğunu ve kimliğini de Batının modernliği çerçevesinde inşa etmesi gerektiğini savunmaktadır.³⁷⁰

Rus kimliğinin farklı algılanış biçimleri Sovyetler Birliği döneminde de devam etmiştir. Sovyetler Birliğinin çok uluslu yapısı doğrudan etnisiteye bağlı Rus milliyetçiliğini bastırırken, sosyal ve kültürel boyutlarıyla yayılmaya devam etmiştir. Bu dönemde Lenin, Komünist Parti önderliğinde bir “Sovyet Kimliği” kurmaya çalışmıştır. Rus ulusunun gelenekleri, değerleri ve sembolleri bastırılırken Marksist ideolojinin gelenekleri ve sembollerine ağırlık verilmiştir. Stalin ise Rus kimliğini, biçim olarak Sovyet özünde Rus olarak tanımlamıştır. O, Rus kimliğini canlandırma yolunu seçmiş ve Rus milliyetçiliğine vurgu yapmaktan kaçınmamıştır. Bu şekilde Rus kimliğine, gelenek ve göreneklerine, tarihine ve kahramanlarına dayanan bir algı oluşturmayı hedeflemiştir. Stalin dönemi Rus kimliği, Çarlık döneminde olduğu gibi enternasyonel ama yayılmacı bir kimliğe vurgu yapmaktadır. Kruşçev’le beraber tekrardan “Sovyet Kimliği” algısına dönmüştür. Halk “Sovyet Yurttaşı” olarak kimliklendirilmeye çalışıldı ve “Rus Kimliği” arka plana atıldı. Brejnev ise bunlardan farklı olarak iç ve dış politikada var olan sorunların üstesinden gelebilmek için kontrollü bir milliyetçilik anlayışı benimsemiştir. Gerektiğinde Rus milliyetçiliğini bir güç olarak kullanırken, gerektiğinde milliyetçiliğin siyasi alanda belirginliğini sınırlamıştır. Bu dönemde, Rusya’nın iddia ettiği “süper güç” olma yolunda başta ekonomi alanında olmak üzere önüne çıkan engeller yöneticileri yeni yollar aramaya teşvik etmiştir. Dış politikada yumuşak politikalar izlenerek Batı ile olumlu ilişkiler geliştirilmeye başlanmıştır. Ancak o dönem ABD başkanı olan Ronald Reagan bu yumuşama politikalarının Sovyetler Birliğinin etki alanını genişleteceğini düşünerek karşı çıkmış ve bu durumu önleyici hamlelerde bulunmuştur. Başkan Reagan’ın bu yöndeki hamleleri sonucu gücünü kaybetmiş bir Rusya’nın başkanı olarak göreve başlayan Gorbaçov ise radikal değişikliklere imza atmıştır. Çevredeki dış tehdit ve düşman baskısından kurtulmak için emperyal kimliğinde kırılmalara gitmesi de bu değişikliklerin başında gelmektedir. Gorbaçov, Batı’nın bir düşman değil ortak olarak algılanması gerektiğini söylemiştir. Bu yolda vermiş olduğu ödünler ulusal kimlik krizlerinin başlangıç noktası olmuştur. Ruslar, “Önce Ruslar” ve “Bağımsız Rusya” gibi söylemleriyle yeni bir kimlik arayışına yönelmiştir. Rus ve Sovyet kimlikleri artık örtüşmemeye başlamıştır. Gelişen olaylar

³⁷⁰ Dağı, a.g.e., ss.72-74.

neticesinde Gorbaçov'a karşı darbe yapılmıştır ve 1991 yılının başlarında Sovyetlerin dağılma süreci başlamasıyla Gorbaçov istifa etmiştir.³⁷¹

Sovyetler Birliği döneminde, birleştirici bir üst kimlik oluşturulmaya çalışılmış, genel olarak milliyetçilik söylemlerden uzak durulmuştur. Biz ve öteki ayrımında, öteki olan Batı tehdit olarak algılandığı zamanlarda Sovyet kimliği içine kapanık şekilde kurgulanmıştır. Ancak Batı ile bütünleşmenin vakti geldiğini düşünen başkanların döneminde “biz” vurguları artmaya başlamıştır. Nitekim güçlü bir Sovyet kimliği oluşturulamamasının bir sonucu olarak 1991 yılında Sovyetler Birliği resmen dağılmıştır. Sonuç olarak, Sovyetler Birliği Batı'yı bir tehdit olarak görmüş kimliğini ve dış politikasını bu yönde şekillendirmiştir, Batı'nın düşman olduğu algısının kırılmaya başlamasıyla da yeniden bir kimlik yapılandırılması sürecine girilmiştir.

Rusya'nın “yakın çevre” olarak adlandırdığı Sovyetlerin dağılan ülkelerinin özgürlüğü seçmesi üzerine akademik ve siyasi çevrede yeni aidiyet ile ilgili iki farklı yaklaşım ön plana çıkmıştır: Avrasyacılık ve Atlantikçilik. Avrasyacılar, Rusya'nın hiçbir zaman Batı'nın gelenek ve kültürlerine yakın olmadığını söylemekte, Asya ve Avrupa ile siyasi ilişkilerin yanında kültürel etkileşiminde meydana geldiğini savunmaktadır. Bu bağlamda Avrasyacılık, Rusya'nın tarihi ve toplumsal değerleriyle yeni bir Rus kimliğinin inşasına vurgu yapmaktadır.³⁷² Diğer bir deyişle Rusların kimlik bunalımına bir çözüm niteliği taşımaktadır.³⁷³ Atlantikçiler ise, Rusya'nın tarihsel açıdan Batı-Hristiyan medeniyetine ait olduğunu savunmaktadır.³⁷⁴ Rusya, Batı ile aynı tehdit altındadır ve aynı değerleri paylaşmaktadır bu yüzden Batı ile ortak hareket etmelidir.³⁷⁵ Onlara göre Rusya, Sovyetlerin dağılmasından sonra yeniden varoluşunda Batı'nın kültür ve geleneklerinden faydalanmalıdır.³⁷⁶

³⁷¹ Dağı, a.g.e., ss.79-96.

³⁷² Akgül, a.g.e., s.19.

³⁷³ Erhan Büyükkakıncı, Vladimir Putin Dönemi Rus Dış Politikasına Bakış: Söylemler, Arayışlar ve Fırsatlar, s.12,

https://www.academia.edu/2076633/Vladimir_Putin_D%C3%B6nemi_Rus_D%C4%B1%C5%9F_Politikas%C4%B1na_Bak%C5%9F_S%C3%B6ylemler_Aray%C4%B1%C5%9F_ve_F%C4%B1rsatlar (2018).

³⁷⁴ Hüseyin Uysal, Tarihi Süreç İçinde “Yeni Avrasyacılık”,

<http://www.kirmizilar.com/tr/index.php/tartisma/item/308-tarihi-surec-icinde-yeni-avrasyacilik> (2018).

³⁷⁵ Fırat Karabayram, (2011), *Güney Kafkasya Jeopolitiğinde Rusya Gerçeği*, 1. Baskı, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul: ss.133-134.

³⁷⁶ Dağı, a.g.e., s.147.

Sovyetlerin dağılmasından sonra onun ardılı niteliğinde ortaya çıkmış olan Rusya'nın başkanı Yeltsin olmuştur. Yeltsin, Rus dış politikasında ilk birkaç sene Atlantikçi çizgide hareket etmiş, 1993 yılına gelindiğinde “Yakın Çevre Doktrini” ile Avrasyacılığa kaymış ve görev süresi boyunca Batı karşıtı hareket etmiştir.³⁷⁷ “Bağımsız Devletler Topluluğu” da bu dönemde Avrasyacılık hareketinin önemli bir bölümünü oluşturmuştur.³⁷⁸ 2000 yılına gelindiğinde ise, Putin öncelikli olarak kimlik bunalımından dolayı meydana gelen toplumsal ayrışmayı önlemek adına bu konuda ılımlı ve dengeli politikalar izlemiştir.³⁷⁹ Ancak ilerleyen dönemlerde büyük oranda Avrasyacı bir yaklaşımla hareket etmiştir.

Putin, Rusya için her açıdan bir dönüşümü ifade etmektedir ve kimlik meselesi de Putin döneminde yeni boyutlara ulaşmıştır. Öncelikli olarak dış politikada yeni yapılandırmalara gidilmiş ve dünyada “Yeni Ruslar” (Noviye Ruskie) diye bir tabir ortaya çıkmıştır.³⁸⁰ Buna ek olarak Putin, Rusya'nın içinde bulunmuş olduğu kimlik krizine çözüm olarak Çarlık dönemine ait olan çift başlı kartalı milli sembol, Sovyetler dönemine ait milli marşı ise sözlerini yeniden yazdırarak milli marş olarak ilan etmiştir.³⁸¹ Bu açıdan Putin'in amacının hem Sovyet Rusya'nın hem de Çarlık Rusya'nın mirasını üstlenerek yeni bir kimlik ve güçlü bir Rusya inşa etmek olduğu söylenebilir.³⁸² Onun istediği, Sovyet tarzı bir devlet ideolojisini topluma dayatmak değildir.³⁸³ O, güçlü Rusya hedefinde, kimlik sorunları ve ayrışmaları büyük bir tehlike olarak görüyordu, bu yüzden düşüşte olan devlet gücünü yeniden canlandırmak için iktidarın dikey restorasyonu, kanunların diktatörlüğü, anayasal düzene dönüş gibi sloganlarla devletin güçlendirilmesi fikrini halka aşılamaı kendine kılavuz edinmiştir.³⁸⁴

Yeni kimliğiyle Rusya'nın bir dünya gücü olmasını isteyen Putin, içinde “Rusya'nın büyük bir Avrasya gücü” olduğuna dair ifadeler bulunan “Rusya

³⁷⁷ Karabayram, a.g.e., s.138.

³⁷⁸ Yalçınkaya, a.g.e., s.75.

³⁷⁹ Büyükakıncı, a.g.m., s.18.

³⁸⁰ Dural, a.g.m., s.27

³⁸¹ Sami Yıldırım, (2013), 1990 Sonrası Rus Dış Politikasında Batı Karşısında Kimlik ve Statü Arayışları, *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, Cilt:23, Sayı:2, Ankara: s.85

³⁸² Salih Yılmaz, (2015), Yeni Avrasyacılık ve Rusya, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, sayı: 34, Muğla: s.115

³⁸³ Eltchaninoff, a.g.e., s.11.

³⁸⁴ Jouanny, a.g.e., s.27.

Federasyonu Dış Politika Konseptini” başkan olduğu gibi imzalamıştır.³⁸⁵ Bununla birlikte Putin, dış politikada bir denge içinde hareket etmiştir. 11 Eylül saldırılarına kadar Avrupa ile yakın ilişkiler kurmuş bu tarihten sonra ABD ile de müttefik olmuştur.³⁸⁶ Bu açıdan Putin, başkanlığının ilk dönemi kendisini Rusya’nın Batı standartlarına ulaşmasını isteyen demokrat bir lider olarak tanıtmıştır.³⁸⁷ Bu yüzden Putin’in bu dönemde ‘aşırı’ Avrasyacı olmadığı söylenebilir. Ancak yine de yapmış olduğu kamuoyu açıklamalarında Rusya’yı her zaman bir Avrasya ülkesi olarak nitelendirdiğini söylemiş ve Rus Dış ve Savunma Konseyi’nin, Avrasyacılığın benimsenmesi gerektiğine dair olan söylemlerini desteklemiştir.³⁸⁸ Ayrıca bu konuda, Rusya’nın özgünlüğünden, kimliğinden ve kültüründen ödün vermesinin mümkün olmayacağı ile Rusya’nın köklerini meydana getiren manevi değerlerin korunması için çalışacağına dair söylemlerde bulunmuştur.³⁸⁹ Putin’i ilk başkanlık döneminde Rusya değerlerine bağlı ama Batı’ya da arkasına dönmemiş ılımlı bir Avrasyacı olarak nitelendirmek yerinde olacaktır.

Putin, başkanlığının ikinci döneminden itibaren NATO’nun yayılcı politikalarından rahatsızlık duyarak ABD’yi ve Batı’yı eleştirmeye başlamış ve “Arka Bahçe” olarak nitelendirdiği Sovyetler Birliğinden ayrılan ülkelerle daha yakın ilişkiler kurmaya başlamıştır.³⁹⁰ Farklı kimlik arayışları ve anlayışları ABD ile Rusya müttefikliğinin kısa sürmesine neden olmuştur.³⁹¹ ABD’nin uluslararası sahada tek başat güç olma niyetindeki girişimleri Putin’i daha da kızdırmış ve onun yakın çevre ile daha yakından ilgilenmesine neden olmuştur. “Yakın Çevre Politikası” ile birlikte Avrasyacılık, yeni bir hal almaya başlamıştır. Batı’nın yayılcılığı karşısında güç kaybetmemek amacıyla yeniden uyarlanan “Yeni Avrasyacılık”, Rusya’nın sınırdaş olduğu ülkelerle birlik içinde hareket edip başta ekonomi alanında olmak üzere her türlü kalkınmayı hedeflemekle birlikte bu ülkelerin NATO ve AB ile iletişimine engel olmaya çalışmaktadır.³⁹² Bu açıdan “Yeni Avrasyacık” anlayışı, bir yandan Rusya’nın ekonomik, teknolojik ve siyasi anlamda güçlenmesi temelinde gelişmişken bir yandan

³⁸⁵ Karabayram, a.g.e., s.141.

³⁸⁶ Dural, a.g.m., s.29.

³⁸⁷ Eltchaninoff, a.g.e., s.29.

³⁸⁸ Karabayram, a.g.e., s.142.

³⁸⁹ Eltchaninoff, a.g.e., s.74.

³⁹⁰ Dural, a.g.m., s.29.

³⁹¹ Yıldırım, a.g.m., s.87.

³⁹² Yalçınkaya, a.g.e., s.85.

ABD karşıtlığı çerçevesinde ilerlemiştir. Rusya, bu hedeflerini gerçekleştirirken Avrasya'da jeopolitik açıdan da güç sahibi olacağı inancı en çok Putin döneminde belirginleşmiştir. Putin, Avrasya Birliği'ni genişletme konusunda özellikle 2013 yılında Kırım'ın ilhakından itibaren daha kararlı politikalar izlemeye başlamıştır. Avrupa ve Orta Doğu devletleri ile stratejik ortaklıklar kurarak, ortak düşman temeli üzerine dış politika ilişkileri inşa edilir hale gelmiştir.³⁹³

Sonuç olarak Rusya, tarihi boyunca bazı dönemlerde kimlik krizleriyle baş etmek zorunda kalmıştır ve ulusal kimlik ile milliyetçilik olguları dış politikada belirleyici unsurlar olmuştur. Rus kimliği üzerine en büyük değişim Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Putin döneminde meydana gelmiştir. Putin, yeni ve güçlü bir Rus kimliğinin inşası için uğraşmış ve Rusya'nın aidiyeti konusunda öncelikli olarak Atlantikçi-Avrasyacı görüşleri dengeleyici bir dış politika anlayışı benimsemiştir. Bu yöndeki politikalarıyla uluslararası ilişkilerde umduğunu bulamayan Putin, “Yeni Avrasyacılık” anlayışıyla ABD’yi “öteki” olarak algılayarak dış politikasını ve benliğini bunun üzerinden yürütmüştür. Ayrıca Putin iktidarı boyunca Avrasyacılığı geliştirmek adına birçok örgüt kurulmuştur: 2000 yılında Avrasya Ekonomik Topluluğu (EurAsEc), bu topluluğun çerçevesinde 2006 yılında Gümrük Birliği, 2010 yılında Avrasya Ekonomik Birliği, 2011 yılında Bağımsız Devletler Topluluğunun sekiz üyesi ile birlikte Serbest Ticaret Bölgesi, 2015 yılında ise Avrasya Birliği kurulmasına karar verilmiştir.³⁹⁴ Bu örgütler, Avrasya ülkeleri arasında başta ekonomi alanında olmak üzere gelişim ve ilerlemeyi sağlayarak Rusya'nın ABD karşısında daha güçlü politikalarla var olmasını sağlamak amacıyla kurulmuştur. Putin'in yeniden inşa etmeye çalıştığı güçlü Rus kimliği Rusya'nın jeopolitik konumu, tarihsel mirası, ülkesinin sahip olduğu kültürel, sosyal, ekonomik imkanlar ve ABD ile ilişkileri bağlamında gelişmiştir.³⁹⁵

Ulusal kimlik ve milliyetçilik ile yakından ilgili olan ırkçılık, Putin dönemiyle birlikte günden güne azalma göstermeye başlamıştır. Moskova İnsan Hakları Bürosu'nun araştırmalarına göre, özellikle 2015 yılından itibaren etnik kökenli ve

³⁹³ Yalçınkaya, a.g.e., ss.92-94.

³⁹⁴ Yalçınkaya, a.g.e., s.75.

³⁹⁵ Ertan Efegil, Rusya'nın Kimliğinin Dış Politikasına Etkisi, s.2, https://www.academia.edu/8618137/Rusyan%C4%B1n_Kimli%C4%9Ffinin_D%C4%B1_C5%9F_Politikas%C4%B1na_Etkisi (2018).

ırkçılık ile ilgili yapılan saldırıların sayısında da ciddi bir düşüş gözlenmiştir.³⁹⁶ Şüphesiz bunun en etkili nedeni Putin'in ırkçılık karşıtı söylemleri ve politikalarıdır. Bununla birlikte Putin, uluslararası politikada meydana gelen ırkçılık kökenli olaylara karşı tepkisini belli etmekten de geri durmamaktadır. Bu duruma yakın tarihten örnek olarak, Putin'in İsrail'in Başbakanı Benjamin Netanyahu'yu Suriye'de meydana gelen olaylarla ilgili olarak, güvenliği tehdit edici ve durumu daha da istikrarsızlaştırıcı eylemlerden kaçınması konusundaki uyarısı verilebilir. Başka bir örnek olarak ise, 2014 yılında Avrupa'da meydana gelen Neonazizm olayları karşısında Putin'in ırkçılığın önem kazanmasına izin verilmemesi gerektiği yönündeki çağrılar eklenebilir.³⁹⁷ Bu açıdan Putin'in dünyadaki ırkçılık sorunlarına tepkisiz kalmadığı söylenebilir.

Rusya, Sovyetlerin dağılmasının ardından içinde birçok farklı etnik grubu barındıran bir ülke olarak uluslararası arenadaki yerini almıştır. Kabul edilen yeni yasa ile Rusya Federasyonu içinde yer alan etnik grup ve azınlıklara eşit haklar tanınmıştır. Putin de, dünyanın coğrafi olarak en büyük, iç yapısında karışıklıklar ve düşmanı bol olan Rusya'nın kendi içinde istikrar ve güven sağlayabilmesi için her daim eşitlikten yana olmuştur. 2011 yılında Rusya'da artan ırkçı söylemler, Kremlin'in özellikle Kafkasya bölgesine daha fazla yatırım yapıldığı ve orada yaşayanların (Çeçenlerin) lüks içinde yaşadığı yönündeydi. Onlara göre Çeçenler değil Rusya'nın belirli bölgelerinde yaşayan halk desteklenmeliydi. Putin ise Kafkas halkını ihmal etmenin Rusya düşmanlarının işine yaracağını bu yüzden ayrılıkçı hareketlere yer verilmemesi gerektiğini söylemiştir.³⁹⁸ Putin, ülkesinde ırkçılıkla ilgili hemen her duruma karşı çıkmış ve bundan dolayı meydana gelecek sorunları önlemeye çalışmıştır. O, ülkesinde Rus olmayan herkese karşı çıkıp başka hiçbir ideolojiyi kabul etmeyen Büyük Rusya Partisi'nin, ırkçı söylemleri ve nefret mesajları yaydığı iddiaları üzerine kapatılmasına tepki vermemiştir.³⁹⁹ Putin, güçlü Rusya için her daim birlik olunması gerektiğini ve etnik sorunların ırkçı yöntemlerle çözülemeyeceğini savunmuştur.

³⁹⁶ <http://www.turkrus.com/112429-rusyada-irkcilik-dususte-xh.aspx> (2018).

³⁹⁷ https://tr.sputniknews.com/turkish.ruvr.ru/news/2014_10_15/irkcilik-asisi-gucunu-kaybetmeye-basladi/ (2018).

³⁹⁸ Merve Suna Özel, (2013), Putin Dönemi Rus Milliyetçiliği <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/rusya/2013/02/20/6882/putin-donemi-rus-milliyetciligi> (2018).

³⁹⁹ Merve Suna Özel, (2015), Rusya Federasyonu'nda Irkçı Tutumlar Ve Irkçılık, *Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, sayı:46, Ankara: s.54.

Putin, terörizm konusuna da tepkisiz kalmayan bir lider olmuş ve bu konuda düzenlemeler yapmıştır. Sovyetlerin dağılmasının ardından özellikle Çeçenistan ve Kuzey Kafkasya sorunları, Rusya’da terör ve terörle mücadele ile ilgili görüşlerin şekillenmesinde etkili olmuştur. 1998 yılında kabul edilen Terörle Mücadele Yasası, 2002 ve 2004 yıllarında meydana gelen terör saldırısı ve rehin alma olaylarıyla daha da kuvvetlendirilmiştir. 2006 yılında yürürlüğe giren ve bugün hala yürürlükte olan Terörle Mücadele Yasasıyla ise terörle mücadele üç ana kısma ayrılmıştır: terörizmin önlenmesi, terörizm ile savaş ve terörizmin sonuçlarının yönetilmesi. Bu yasa ile aynı zamanda Ulusal Terörle Mücadele Komitesi’de (UTMK) kurulmuştur. Komitenin görevi, güvenlik güçleri ile bakanlıklar arasında terörle mücadelede koordinasyon sağlamaktır. 2005 yılında kabul edilen bir yasa ile ise, orduya ilk kez yurt dışında terörle mücadelede operasyon yürütebilme yetkisi tanınmıştır. Bu konuda yapılan düzenlemelerin temelinde şüphesiz Putin’in Rusya’nın güvenliği için tehdit yaratacak her türlü olay ve olgu karşısında tedbir alınması gerektiği düşüncesi yatmaktadır. Bu açıdan Putin ile birlikte Rusya’da terör konusunda ciddi bir ilerleme kaydedildiği söylenebilir.⁴⁰⁰

Putin, başkan olduğu yıllarda Çeçen meselesi ile gündeme gelmekteydi ve bu dönem meydana gelen terör saldırılarının arkasında Çeçenistan’ın olduğu söylenmekteydi. Putin, buna çözüm olarak önce silahlı kuvvetlerle askeri tedbirler almış sonrasında savaş başlatmıştır. Hatta öyle ki, Putin’in orantısız güç kullanımı bu durumun insani bir felakete dönüşmesine neden olmuştur. Ancak Putin bu yaptığını terörü önlemekle gerekçelendirmiş ve kendini toplumun karşısında ulusal bütünlüğün koruyucusu olarak nitelendirmiştir.⁴⁰¹ Putin, ilerleyen zamanlarda askeri operasyonları sona erdirmiş, Çeçenistan’daki birliklerin sayısını azaltacağını ve bölge güvenliğinden Rus istihbarat servisini sorumlu tutacağını ilan etmiştir. Çeçenistan meselesinin yanında, saldırılara karşı güçsüz bir bölge olan Kafkasya’da da yeni bir güvenlik sistemi kurarak terörle mücadele komisyonlarına yöneticiler atamıştır. Bu komisyonlarda “Spetsnaz” adlı yetmiş kişilik özel güçler hizmet vermeye başlamıştır ve polis ile askeri gücün terör saldırılarının önlenmesi için koordine olması kararlaştırılmıştır. Buna ek olarak, “Terörizmle Mücadelede Etkinliğin Arttırılması İçin Acil Önlemler” adında bir

⁴⁰⁰ Ahmet Sapmaz, (2013), Rusya Federasyonu’nun Terörle Mücadele Stratejisinin Kuzey Kafkasya’nın İstikrarı Üzerine Etkileri, *Savunma Bilimleri Dergisi*, Cilt:12, sayı:2, Ankara: ss.8-11

⁴⁰¹ Jounny, a.g.e., s.27.

yönetmelik hazırlanmış, bununla terörizmle mücadelede ülkede var olan tüm kaynak ve güçlerinin koordine edilmesi ile kriz yönetimini kolaylaştırıcı ve önleyici, toplumun güvenliğini sağlamada ve terör olaylarının önceden tespit edilmesini sağlayabilecek yeni bir sistem hedeflenmiştir.⁴⁰²

Geçmişten beri terörizme aşına olan bir ülkenin başkanı olarak Putin, ülkesinde terör örgütlerine yeni üye girişimlerinde bulunanlara ömür boyu hapis cezası verilmesini öngören Ceza Kanunu değişikliğini onaylamıştır. Bu kanuna terörizm propagandası yapanları da dahil etmiştir. Kanun değişikliği ile birlikte terör eylemi eğitimi almak, terör faaliyetleri organize etmek ve katılmak, terör eylemi olarak gemi ve uçak kaçırmak, rehin almak ve uluslararası terörizm suçlarında bulunmanın cezaları daha da ağırlaştırılmıştır.⁴⁰³ Buna ek olarak, Rusya’da terör suçu işleyenlerin vatandaşlıktan çıkarılmasını ve Rusya vatandaşlığına geçecek olanların bu konuda yemin etmesini öngören yasal düzenlemelere ihtiyaç olduğunu da vurgulamıştır.⁴⁰⁴ Ayrıca, ülkesinde terörle mücadele edecek İçişleri Bakanlığına bağlı bir birlik kurma fikrinde olduğunu ve bu birimin “Ulusal Muhafızlar” olarak adlandırılacağını açıklamasını yapmıştır.

Putin, uluslararası politikada çözüm odaklı hareket eden ve barışçıl yollar izleyen bir liderdir. Ancak terörist gruplara karşı her zaman dışlayıcı bir politika izlemiştir. Yakın zamanda Doğu Guta’da olan olaylar ile Suriye’nin durumunu değerlendirmek üzere Almanya Şansölyesi Angela Merkel ve Fransa Devlet Başkanı Emmanuel Macron ile görüşen Putin, bu bölgelere insani yardım yapılmasını ve askeri eylemlerin askıya alınması gerektiği fikrini öne sürmüştür. Ancak terörist gruplara karşı sürdürülen askeri eylemleri bu durumun haricinde tutmuştur.

Putin’in terörle mücadele stratejisinin en önemli ayağını polis, asker ve Rus gizli servisi gibi güvenlik kuvvetleri oluşturmaktadır. Bunun en önemli nedeni de terörizmin, bireysel haklardan çok devletin varlığını tehdit ettiğinin düşünülmesidir. Bu yüzden Putin, terörle mücadele stratejisini sert bir şekilde uygulamaktadır. Örneğin,

⁴⁰² Fatih Mustafa Altun, Çeçen Sorunu Ve Rusya’nın Terörle Mücadele Politikaları, https://www.academia.edu/18266141/%C3%87e%C3%A7en_Sorunu_ve_Rusyan%C4%B1n_Ter%C3%B6rle_M%C3%BCcadele_Politikalar%C4%B1 (2018).

⁴⁰³ <https://tr.sputniknews.com/rusya/201712291031617915-putin-teror-orgutlerine-yeni-uye-kazandiranlara-omur-boyu-hapis-cezasini-onayladi/> (2018).

⁴⁰⁴ <https://tr.sputniknews.com/rusya/201706061028778114-putin-teror-suclularini-vatandasliktan-cikarma-fikrine-destek/> (2018).

yakalanan teröristler yargılanmak yerine imha edilmekte ya da önleyici saldırı kapsamında güç kullanımına maruz bırakılmaktadır. Halkta terör korkusu sebebiyle Putin'in bu yaptırımlarını desteklemekte ve ülkelerindeki terörizmin sert önlemlerle bitebileceğine inanmaktadırlar.⁴⁰⁵ Sonuç olarak Putin, Rusya'nın eski gücüne kavuşmasını amaç edinmiş bir lider olarak terörü ülkenin gücünü tehdit eden en önemli faktörlerden biri olarak görmektedir. Rusya için en büyük tehdidin dışarıdan çok içeriden geldiğini düşünen Putin, bu konuda yasal düzenlemelere başvursada ulusal bütünlüğün bozulmaması için terörle mücadelede sert tedbirler almaktan çekinmemektedir.

3.3. VLADİMİR PUTİN'İN ULUSLARARASI POLİTİKADAKİ ROLÜ VE ÖNEMİ

1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Rusya, tek kutuplu dünya düzenine karşı bir ülke olarak ABD karşısında güç kazanabilmek için çeşitli bölgesel oluşumların öncüsü olmuştur. Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT), Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) ve Avrasya Ekonomik Birliği (AEB) ise bu oluşumların en başında gelmektedir.

BDT, Sovyetlerin dağılan on beş ülkesinden on birinin (Rusya, Beyaz Rusya, Azerbaycan, Kazakistan, Türkmenistan, Kırgızistan, Özbekistan, Ermenistan, Tacikistan, Moldovya ve Ukrayna) dahil olduğu 21 Aralık 1991 tarihinde kurulmuş siyasi bir topluluktur. Rusya'nın uluslararası alandaki ve bölgedeki yerini güçlendirebilmek için oluşturulmuş Yakın Çevre politikasının kurumsallaşmış halini ifade etmektedir.⁴⁰⁶ Sovyetler Birliği'nden ayrılarak bağımsızlığını kazanmış olan ülkelerin Rusya'ya bağımlılığı sağlanarak Rusya'nın ABD karşısında güçlendirilmesi BDT'nin temel amacıdır. Bu yüzden BDT, Rusya'nın dış politikasında önemli bir yer tutmaktadır. Rusya, çökmüş olan Sovyetler Birliği'ndeki eski pozisyonunu geri kazanabilmek için BDT ülkeleriyle anlaşmalar yoluyla ortak hareket etmeye çalışmıştır.⁴⁰⁷

⁴⁰⁵ Sapmaz, a.g.m., s.12.

⁴⁰⁶ Mesut Şöhret, (2015), *Rusya Ve Bağımsız Devletler Topluluğu*, İrfan Kaya Ülger (Ed.), Seçkin Yayıncılık, Ankara: s.573

⁴⁰⁷ Özge Çakır, (2014), Bağımsız Devletler Topluluğu <http://www.tuicakademi.org/bagimsiz-devletler-toplulugu-bdt-commonwealth-of-independent-states-cis/> (2018).

Putin, uluslararası alanda çok kutupluluğu ve Rusya'nın da bu çok kutuplu sistem içerisinde etkili bir aktör olması gerektiğini savunan bir lider olarak, BDT ile olan ilişkilerinde belirli stratejiler belirlemiştir. Bu stratejilerin en başında ise, BDT bölgesinde Rusya'yı seven ve destekleyen çeşitli hareketler ile siyasi partilerin kurulması gerektiği olmuştur. Buna ek olarak, Rusya'nın çıkarlarını sağlayacak sivil toplum kuruluşları oluşturulmalı ve desteklenmelidir. Bölgede Rusya yanlısı oluşumlar desteklenirken, Atlantikçi düşüncelerin yayılmasına izin verilmemesi de kararlaştırılmıştır. Oluşturulan hareket ve siyasi partilerle birlikte, bu bölgede liderliğini Rusya'nın yaptığı uluslararası örgütler kurulmalıdır. Bu örgütlere BDT ülkelerinin katılımı sağlanmalı ve bu hedefin gerçekleşmesi için her türlü destek verilmelidir. Rusya, bu ülkelerle başta eğitim olmak üzere kültür ve sanat gibi çeşitli alanlarda ortak iletişimi sağlayan organizasyonlar düzenlemelidir. Bunların yanında ekonomik ilişkiler geliştirilmeli ve Rusya, BDT ülkelerini kendisine bağımlı hale getirecek ekonomik projeler oluşturmalıdır. Bağımlılık sadece ekonomi alanında olmamalı, istikrar ve güvenlikten de Rusya sorumlu olmalıdır. Avrasyacı düşünce yayılmalı bunun için BDT ülkelerinde yayın yapan Rus medyası Rusya tarafından desteklenmelidir. Son olarak BDT ülkelerinin NATO'ya üye olmasına hiçbir şekilde müsaade edilmemelidir. Eğer ki üyelik durumu gerçekleşirse, Rusya, üye olan ülkenin toprak bütünlüğü koruma sorumluluğundan vazgeçmeli ve gerekirse buradaki Rus etnik yapılarının çoğunluk olduğu bölgeleri bağımsızlığa teşvik etmelidir. Belirlenen bu stratejilerin bir kısmı uygulamaya konamamış bir kısmı ise yakın çevre politikasına desteğin az olması sebebiyle amacına ulaşamamıştır. Bu açıdan, BDT ülkeleriyle olan iletişim ve etkileşimin farklı stratejiler izlenerek, yeni örgütler aracılığıyla kurulması hedeflenmiştir.⁴⁰⁸

Rusya'nın, Sovyetlerin dağılmasının ardından bölgede oluşan siyasi boşluğu doldurmak için oluşturmuş olduğu BDT, Rusya'yı istenilen hedefe ulaştıramamış bu yüzden yeni arayışlar içine girilmiştir. Bu yolda liderliğini yine Rusya'nın yaptığı yeni bir örgüt kurulmuştur: Avrasya Ekonomik Topluluğu. BDT, siyasi temelli bir örgüt olması sebebiyle üye ülkeler arasındaki ekonomik ilişkileri düzenlemede verimli

⁴⁰⁸ Şöhret, a.g.e., ss.594-595.

olamamıştır.⁴⁰⁹ Bu açıdan iktisadi düzenlemelerden sorumlu bir örgüt olarak Avrasya Ekonomik Topluluğu kurulmuştur. Bu örgüt Rusya ve BDT'yi içinde bulunmuş oldukları durumdan kurtarmanın bir yolu olarak görülmüştür.⁴¹⁰

Esasen aynı geçmişi paylaşmış olan bölge ülkelerinin kültürel ve ekonomik açılardan uluslararası alanda ilişkilerinin geliştirilmesi fikri ilk olarak 1994 yılında Kazakistan'ın Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev tarafından "Avrasya Birliği" söylemiyle ortaya atılmıştır.⁴¹¹ O zamanlar Rusya'nın dikkatini çekmeyen bu düşünce ilerleyen zamanlarda ABD karşısında güçlenebilmek ve bölgesel bir güç olabilmek amacıyla Putin için cazip bir fikir haline gelmeye başlamıştır.

2000 yılında Putin'in girişimleriyle Rusya, Belarus, Kazakistan, Tacikistan ve Kırgızistan'ın dahil olduğu "Avrasya Ekonomik Topluluğu" kurucu anlaşması ile Avrasya Ekonomik Topluluğu kurulmuştur. Bu topluluğun kurulumuyla üye ülkeler arasında girişimcilik ve üretim faaliyetlerinin başlaması, ortak enerji piyasalarının oluşturulması, gümrük birliği ve serbest ticaretin sağlanması, ortak paraya geçme konusunda anlaşmaya varılması ve ortak ulaşım sisteminin oluşturulması hedeflenmiştir.⁴¹² 2010 yılında ise, AET'nin ve BDT'nin eksikliklerini tamamlamaya yönelik Rusya, Belarus ve Kazakistan arasında AET Gümrük Birliği kurulmuş bu birlik Avrasya Ekonomik Birliğinin en somut adımı olmuştur.⁴¹³ Gümrük Birliği ile üye ülkelerin ortak bir enerji alanı oluşturması, ortak bir ekonomi politikası benimsenmesi ve ortak paraya geçiş hedeflenmiştir.⁴¹⁴ 2014 yılına gelindiğinde ise Putin'in, Kazakistan ve Belarus'un devlet başkanlarıyla imzalamış olduğu anlaşma ile bu topluluk "Avrasya Ekonomik Birliğine" dönüşmüştür. Aynı yıl Ermenistan ve Kırgızistan'ın katılımıyla birlik beş üyeye ulaşmıştır. Anlaşmanın imza töreninde Putin bu örgütle ilgili üye ülkelerin tarım, sanayi, ulaşım ve enerji sektörlerinde işbirliğine gideceğini, bunun kolay olmayacağını ancak ortak hareket edilirse sonuçlarının ülke

⁴⁰⁹ Osman Ağır ve Ömer Ağır, (2017), Avrupa Birliği Ve Avrasya Ekonomik Birliğinin Kuruluş Süreçlerinin Karşılaştırılması, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Sayı:1, Ankara: s.112

⁴¹⁰ Bahar Şanlı, (2008), Ekonomik Entegrasyon Teorisi Çerçevesinde Avrasya Birliği'nin Olabilirliği, *Atatürk Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt:22, sayı: 1, Erzurum: s.20

⁴¹¹ Ağır ve Ağır, a.g.m., s.112 ve Şöhret, a.g.e., s.596.

⁴¹² Cusup Birimbayev ve Culus Ganiyev, (2010), Avrasya Ekonomik Topluluğu: Bir İktisadi İşbirliği Alternatifi, s.82, <http://avekon.org/papers/157.pdf> (2018).

⁴¹³ Kürşad Zorlu, (2013), Yeni Avrasyacılık Ekseninde Gümrük Birliği Süreci, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/25735/yeni_avrasyacilik_ekseninde_gumruk_birligi_sureci (2018).

⁴¹⁴ Zorlu, a.g.m.,

http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/25735/yeni_avrasyacilik_ekseninde_gumruk_birligi_sureci (2018).

halkları açısından dahi faydalı olacağını ve en önemlisi büyük ekonomilerin bu ülkelerle ilgilenmesinin çok yakın olduğunu söylemiştir.⁴¹⁵ Bir başka konuşmasında ise ilk etapta, bu üçlü ekonomik entegrasyonun kısa sürede pozitif sonuçlar verdiğini ticaret hacminde artış olduğunu belirtmiştir.⁴¹⁶ Putin'in bu örgütle ilgili hedefi, Sovyetlerden ayrılan ülkelerin ekonomik olarak bir araya gelmesini sağlamak olmuştur. Bu birlik sayesinde üye ülkelerin ekonomi seviyesi yükselecek ve uluslararası sistem içerisinde kendilerine bir yer edinebileceklerdi.⁴¹⁷ Putin, Rusya'nın liderliğinde, Avrasya jeopolitiğinde bulunan ülkelerin işbirliği içinde hareket ederek uluslararası politikada güçlü kalabilmesini amaçlamaktadır.⁴¹⁸ Böylelikle Rusya, Putin'in tam istediği gibi bölgesel gücün merkezi olabilecektir. Bu açıdan Avrasya Ekonomik Topluluğu, Rusya'nın Orta Asya bölgesinde etkin olabileceği önemli bir parçasını oluşturmaktadır.⁴¹⁹ Nitekim Putin, bu örgütü, ulus üstü bir örgüt ve Rusya için tarihi bir dönüm noktası olarak nitelendirmektedir.⁴²⁰ Ayrıca Putin bu yolda, bölgenin gelişmiş ülkelerinden olan Kazakistan ile ortak hareket ederek dünyada enerji hakimiyetini de kendi kontrolü altına almayı planlamaktadır.⁴²¹ Putin, Avrupa Birliği'ne bir hamle olarak geliştirdiği ve önderliğini yaptığı bu örgüte yeni üye kazandırıp genişletebilmek için her yolu denemektedir. Ancak, Avrupa Birliği ile etkileşim içinde bulunan (Moldova, Gürcistan) ülkelere karşı sert tutumlarından ve Orta Asya Cumhuriyetlerine yönelik tehditkar söylemlerinden de vazgeçmemektedir.⁴²² Putin için bu örgüt, Rusya'ya uluslararası sistemin önemli ve güçlü bir aktörü haline getirecek önemli araçlardan biridir.⁴²³ Bugün AET, bölgesel ekonomik bir entegrasyon olarak uluslararası alanda

⁴¹⁵ Ağır ve Ağır, a.g.m. s.113.

⁴¹⁶ Maral Moldagulova, (2016), *Kazakistan Dış Politikasının Ekonomik Temelleri*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara: s.91.

⁴¹⁷ Serdar Yılmaz, (2017), Asya'da Bir Ekonomik Gelişim Modeli: Avrasya Ekonomi Birliği, *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, Cilt:8, Sayı:1, Edirne: s:66

⁴¹⁸ Şöhret, a.g.e., s.597.

⁴¹⁹ Rıdvan Karluk, (2015), Avrasya Gümrük Birliği Ve Türkiye'nin Üyeliği, s. 339, <https://www.avekon.org/papers/1343.pdf> (2018).

⁴²⁰ Moldagulova, a.g.t., s.89.

⁴²¹ Dilruba Kurut, (2014), Avrupa Birliği-Avrasya Birliği Karşılıklı Kurulum Süreçleri, <http://www.tuicakademi.org/avrupa-birligi-avrasya-birligi-karsilastirmali-kurulum-surecleri/> (2018).

⁴²² İsmail Aydın, (2017), Avrasya Birliği: 'Gerçek' Bir Entegrasyon Mu, Rusya'nın Yeni Hegemonya Kurma Arayışlarının Bir Aracı mı?, *Karadeniz Araştırmaları Balkan, Kafkas, Doğu Avrupa Ve Anadolu İncelemeleri Dergisi*, Cilt:14, sayı:55, Ankara: s.111

⁴²³ Ağır ve Ağır, a.g.m., s.115.

yasal bir kimliğe sahiptir ve büyüyen ticaret alanları ile Putin'in liderliğinde uluslararası politikadaki etkinliğini arttırması beklenmektedir.⁴²⁴

Sovyetlerin dağılmasından sonra bölgedeki başrolü üstlenen Rusya, bu bölgedeki ülkelerin sadece sosyal, kültürel ve ekonomik olarak etkileşim içinde olup kalkınmalarından değil, oldukça önemli bir konu olan güvenliklerinden de sorumlu olmuştur. Bu açıdan Rusya öncelikli olarak 1992 yılında kendi ordusunu kurmuştur. Ardından, Rusya Federasyonu Silahlı Kuvvetleri'nin kuruluşuna ilişkin bir bildiri yayınlamış ve bu bildiriyle BDT üyesi olan ülkeleri ortak güvenlik anlaşması yapmaya davet etmiştir. Rusya'nın bu talebi doğrultusunda Rusya, Kazakistan, Özbekistan, Ermenistan, Kırgızistan ve Tacikistan arasında 15 Mayıs 1992'de Kolektif Güvenlik Anlaşması imzalanmıştır. Böylelikle taraflar arasında yeni bir askeri ittifak kurulmuştur.⁴²⁵ Bu ittifak 2002 yılında kurulacak olan Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü'nün (KGAÖ) de temeli olmuştur.⁴²⁶

11 Eylül 2001 saldırıları tüm dünyada güvenlik olgusunun yeniden ele alınmasına sebep olmuş ve bölgesel güvenlik önlemlerinde yeni adımlar atılmaya başlanmıştır. 2001 yılında BDT'nin hazırlamış olduğu Kolektif Güvenlik Antlaşması da böyle bir ortamın ürünü olmuştur. 2002 yılında yapılan Kolektif Güvenlik Konseyi toplantısında ise bu antlaşmanın Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü'ne dönüştürülmesine karar verilmiştir. Örgüt, Rusya, Kazakistan, Kırgızistan, Ermenistan, Tacikistan ve Belarus tarafından kurulmuştur. Gürcistan, Azerbaycan ve Özbekistan antlaşmayı imzalamış olmalarına rağmen KGAÖ'ye katılmamışlardır.⁴²⁷ KGAÖ'nün temel amaçları; katılımcı devletler arasında barış ortamı sağlamak, onların toprak bütünlüğünü ve bağımsızlığını kolektif temelde korumak, uluslararası ortamda istikrar ve güvenliği sağlamak olarak belirlenmiştir.⁴²⁸ Ayrıca örgüt, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı, yasadışı göç hareketleri, köktencilik ve uluslararası terörizmle de mücadele

⁴²⁴ Suğun Şıvga Keleş, Avrasya Ekonomik Birliği, http://izto.org.tr/demo_betanix/uploads/cms/yonetim.ieu.edu.tr/6693_1522735475.pdf (2018).

⁴²⁵ Şöhret, a.g.e., s.600.

⁴²⁶ Çağla Gül Yesevi, (2013), Orta Asya'da İşbirliği Ve Bütünleşme: Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü Örneği, Küresel Eğilimler Serisi, İstanbul Kültür Üniversitesi, İstanbul: s.1, https://www.files.ethz.ch/isn/159610/KE-4_2013_Yesevi.pdf (2018).

⁴²⁷ Şöhret, a.g.e., s.600.

⁴²⁸ Valeriy Semerikov, (2013), KGAÖ'nün Kolektif Güvenlik Sistemi, Almagül İsina (Çev.), http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/26764/kgaonun_kolektif_guvenlik_sistemi (2018).

üstlenmiş olduğu görevin üye devletlerarasında sıkı bir işbirliği kurulmasıyla sağlanacağını savunmaktadır.⁴²⁹

Putin, KGAÖ liderleri ile sıklıkla bir araya gelerek bölgenin durumunu değerlendirmekte ve küresel konulara ilişkin konuşmalar yapmaktadır. Henüz başkan olmadığı dönemden beri terörizm konusu ile yakından ilgilenmekte ve özellikle Orta Doğu'da meydana gelen olaylardan duymuş olduğu rahatsızlığı hemen her konuşmasında dile getirmektedir. Uluslararası ortamda uzun süreden beri mevcut olan sıcak çatışmaların çözümü için etkili yöntemlerin varlığına duyulan ihtiyacı vurgulayan Putin'in bu açıdan KGAÖ içindeki en aktif lider olduğu söylenebilir. Putin, uluslararası barışı tehdit eden terörizm konusunda tüm dünya ülkelerini ortak mücadeleye çağırarak, bu konuda KGAÖ üyesi devletlerle yapmış olduğu toplantılarda terörizmle etkin mücadele ve yeni güvenlik önlemlerinin gelişmesi için çalışmalarında bulunmuştur.⁴³⁰ Putin, 2000 yılından itibaren başlayan renkli devrimlerin, KGAÖ'ye üye olan hiçbir ülkede gerçekleşmesine müsaade etmeyeceğini ve bu devletlere her türlü desteği sağlayacağını da yapmış olduğu konuşmalarda belirtmektedir.⁴³¹ Putin, Ukrayna Krizi'nin çözümü için de örgütü bir araya getirmekte, özellikle siyasi ve diplomatik yollarla bu sorunun çözülmesi gerektiğinin vurgusunu yapmaktadır. Sonuç olarak Putin, örgüt içinde aktif bir rol oynayarak uluslararası meselelerin çözümüne her zaman öncülük etmiştir. KGAÖ'nün uluslararası politikada barışı sağlama işlevine ağırlık vereceğini belirten Putin, 2020 yılına kadarda acil durumlar karşısında kolektif müdahale sisteminin geliştirileceğini söylemiştir.⁴³²

Soğuk Savaşın ardından tek kutuplu dünya düzenine karşı oluşturulan örgütlerden biri de Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) olmuştur. Örgütün temeli, 1996 yılında Çin ve Rusya'nın kendi aralarındaki sınır sorunları çözmek ve güvenlik

⁴²⁹ Hazel Çağan Elbir, (2017), Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü'nün Yeni Genel Sekreteri Ve Rusya'nın Ermenistan Üzerindeki Etkisi, Avrasya İncelemeleri Merkez, Ankara, <http://avim.org.tr/tr/Yorum/KOLEKTIF-GUVENLIK-ANLASMASI-ORGUTU-NIN-YENI-GENEL-SEKRETERI-VE-RUSYA-NIN-ERMENISTAN-UZERINDEKI-ETKISI> (2018).

⁴³⁰http://parstoday.com/tr/news/middle_easti21889rusya_ile_kolektif_g%C3%BCvenlik_anla%C5%9Fmas%C4%B1_%C3%B6rg%C3%BCt%C3%BC_aras%C4%B1daki_i%C5%9Fbirli%C4%9Fini_geli%C5%9Firme_s%C3%BCreci (2018).

⁴³¹ <http://www.kazakistan.kz/putin-rusya-kgao-topraklarında-renkli-devrimlere-izin-vermeyecegiz/> (17.04.2018).

⁴³² Yesevi, a.g.m., s.9.

konusunda işbirliği yapmak için başlattıkları bölgesel foruma dayanmaktadır.⁴³³ Rusya, Çin, Kırgızistan, Kazakistan ve Tacikistan arasında sınır sorunlarının çözülmesi için Şanghay'da 'Sınır Bölgelerindeki Askeri Alanlarda Güven Arttırıcı Önlemlere İlişkin Anlaşma imzalanmış, bu anlaşmanın eşitlik ve güven odaklı stratejik bir ortaklık olduğu belirtilmiştir.⁴³⁴ Başlangıçta Şanghay Beşlisi olarak anılan örgüt 2001 yılında Özbekistan'ın katılımıyla "Şanghay İşbirliği Örgütü" adını almıştır. Kuruluş amacı ayrılıkçı hareketler ve terörizmle mücadele temeline dayanan ŞİÖ 11 Eylül 2001 olaylarından sonra kapsamını ve hedefini genişletmiş, sosyal ve ekonomik alanlarda bölgesel güç olma yolunda girişimlerde bulunmuştur.⁴³⁵

Putin'in başkan seçilmesinin ardından, ŞİÖ Putin'in öncülüğünde daha aktif politikalar izlemeye başlamıştır. Çin ile Rusya arasındaki rekabet her alana yansımaya başlamış, ŞİÖ'de daha etkin olmak isteyen Putin stratejilerini buna göre belirlemiştir. Putin, Rusya'nın etki alanını genişletmek istemektedir bu yüzden ilk yurt dışı ziyaretini Pekin yerine Belarus'a yapmış ardından eski Sovyet Cumhuriyetlerini ziyaret etmiştir, bu davranışıyla Putin, güvenlik perspektifindeki farklılaşmanın ilk sinyalleri vermiştir.⁴³⁶ ŞİÖ'ye Çin ile Rusya farklı açılardan yaklaşmaktadır: Çin için ekonomik, siyasi ve askeri ortaklığa dayalı olan ŞİÖ, Rusya için daha çok bölgesel güvenliğin ön planda tutulduğu bir oluşumdur. Bu açıdan Rusya, Çin'in bu amaçlarla atmış olduğu girişimleri engellemekten kaçınmamıştır. Örneğin, Çin'in bölgedeki enerji kaynaklarıyla yakından ilgilenmesinin sonucu olarak Putin, Çin için oldukça önemli olan Yukos Projesini iptal ederek kendisi için daha masraflı olacak olmasına rağmen Çin'i devre dışı bırakmıştır.⁴³⁷ Ancak uluslararası politikadaki değişen dengeler sonucunda, Putin, ABD karşısında güçlü olabilmenin ve uluslararası sistemde çok kutuplu yapıyı oluşturabilmenin Çin ile ortaklıktan geçtiğini anlamıştır. Böylelikle Putin, Çin'e karşı daha yumuşak politikalar izlemeye başlamıştır. İki ülke arasında endüstri, enerji ve çalışma alanlarında işbirliği yapılmış, Çin mallarının Rusya

⁴³³ Emre Erşen, (2013), Türk Dış Politikasında Avrasya Yönelimi Ve Şanghay İşbirliği Örgütü, *Ortadoğu Analiz Uluslararası Siyaset Dergisi*, Cilt:5, sayı:52, Ankara: s.15

⁴³⁴ Esmâ Özdaşlı, (2012), Çin Ve Rusya Federasyonu'nun Perspektifinden Şanghay İşbirliği Örgütü, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl:4, sayı:6, Burdur: s.109

⁴³⁵ Mahmut Yardımcıoğlu ve Hüseyin Koçarlan, (2012), Çok Kutuplu Dünyaya Doğru: Şanghay İşbirliği Örgütü, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:2, sayı:2, Kahramanmaraş: s.166

⁴³⁶ Halil Akman, (2015), Şanghay İşbirliği Örgütü'nün Oluşumunda Rusya-Çin İlişkileri Ve İlişkilerin Problemleri, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:8, sayı:37, Samsun: s.322

⁴³⁷ Özdaşlı, a.g.m., s.119.

piyasasında daha çok yer verilmesine karar verilmiş, ABD uçaklarına rakip olabilecek potansiyelde Çin-Rus ortaklığında uzun mesafe nakliye ve yolcu uçaklarının 2025 yılına kadar piyasaya çıkarılması hedeflenmiştir.⁴³⁸ Bu açıdan Putin'in ŞİÖ çerçevesinde Çin ile ekonomik ilişkilerini genişleterek ABD karşısında güçlenmeyi amaçladığı söylenebilir. Sonuç olarak Putin'in, ŞİÖ içindeki etkinliği Çin'e karşı izlemiş olduğu politikalar çerçevesinde şekillenmiştir. Bölgedeki üstünlüğünü kaybetmek istemeyen ve bu yönde stratejiler geliştiren Putin, başlarda Çin'i ikinci planda bırakacak yaklaşımlarda bulunmuş olsa da sonrasında Çin ile ortak hareket etmeye başlayarak ABD'ye karşı politikalar izlemiştir.

Putin, iktidara geldiği ilk günden beri uluslararası politikada aktif bir şekilde var olmaktadır ve Rusya'nın da içinde olduğu tüm örgütlerde başrolü üstlenmektedir. Bu durumda hiç şüphesiz Putin'in sahip olduğu karakteri ve liderlik vasıfları etkili olmaktadır. ABD hegemonyasına karşı bir lider olarak Putin, uluslararası sistemde çok kutupluluğu savunmakta ve Rusya'nın çok kutuplu sistem içerisinde etkili bir ülke olabilmesi için her türlü zorlukla mücadele etmektedir.

⁴³⁸ Ergin Güneş, (2015), Çin-Rusya İlişkilerinde Asimetrik Denge ve Amerika Birleşik Devletleri, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt:70, sayı:4, Ankara: s.850

SONUÇ

Politik psikoloji, siyaset ve psikoloji arasında köprü olmuş, uluslararası ilişkiler alanına yeni çalışmalar kazandırmış genç bir bilim dalı niteliğindedir. Değişen ve gelişen dünya şartlarında meydana gelen olayların analiz edilebilmesine farklı bir bakış açısıyla yaklaşmıştır. Bir ülkenin iç ve dış politikalarındaki gelişmelerin belirleyiciliğini birey üzerinden ele almıştır. Toplumunu oluşturan bireylerin siyasi rollerinde psikolojinin etkisini incelemiştir. Burada temel çıkış noktasını bir toplumun siyasal toplumsallaşma süreci oluşturmuştur. Ardından bu bireylerin siyasal davranış şekilleri ve lider seçimlerinde hangi şartları göz önünde bulundurdıkları önem kazanmıştır. İşte bu noktada politik psikolojinin kilit noktası olan “liderlik” konusu ön plana çıkmıştır. Toplumun, psikolojik faktörlerinde etkisiyle belirlemiş olduğu lider, toplumu, yine psikolojik faktörleri kullanarak ne denli etkileyebileceği üzerinde durulmuştur. Burada liderin sahip olduğu kişilik özellikleri, karakteri ve sonrasında nasıl bir lider olduğu oldukça büyük önem taşımaktadır. Nitekim başta bir ülkenin iç siyasetinden sorumlu sonrasında ülkesini uluslararası ilişkilerde temsil görevini üstlenmiş olan liderin bulunmuş olduğu her davranış dikkat çekmektedir. Politik psikolojide bu liderin başta siyasi olmak üzere tüm davranışlarını psikolojik bir yaklaşımla ele almıştır. Bu açıdan Rus lider Vladimir Putin politik psikoloji çalışmalarına uygun bir lider portresi çizmektedir. Geçirmiş olduğu zorlu çocukluk döneminin de etkisiyle şekillenen karakteri çalışma hayatında daha da belirginleşmiştir. Korkusuzluğu, risk almaktan kaçınmaması, daima doğru bildiği yoldan gitmesi ve haksızlığa karşı sergilemiş olduğu duruş başta olmak üzere birçok özelliği ona başkanlığın kapılarını açmıştır. Başkan olduğu tarihten bu yana geniş kitlelere hitap edebilmiş ve onları etkilemeyi başarmıştır. Şüphesiz bu başarısının sırrı kişilik özelliklerinin uygulamış olduğu politikalara yansımalarından kaynaklanmıştır. Psikolojik temeli bulunan bu başarı Vladimir Putin’i bu tezin ana konusu yapmıştır. Soğuk Savaş’ın ardından küreselleşen dünya üzerinde kendine yer edinmeye çalışan Rusya’nın başkanı olarak Putin, 2000 yılından itibaren uygulamış olduğu iç ve dış politikalarla Rusya’nın kalkınmasında büyük rol oynamıştır. Kendine özgü politikalarıyla başarılı bir süreç sürdüren Putin, bugün başkanlığının dördüncü dönemi içinde bulunmaktadır. Hedeflediği politikaları gerçekleştirme yolunda atmış olduğu adımlar ve amacına ulaşması bakımından tam bir ‘siyaset adamı’ portresi çizmektedir. Bunun yanında başkanlığına geldiği ilk dönemden beri yapmış olduğu

“güçlü devlet” vurgusu ve bunun için üzerine çalışması kendisinin aynı zamanda bir ‘devlet adamı’ olduğunu da göstermektedir. Her ne kadar kendi ülkesinde bazı kesimler tarafından büyük eleştirilere maruz kalmış olsa da o hala toplumun büyük bir bölümü tarafından “Rusya’nın kurtarıcısı” olarak anılan kahraman bir lider olarak görülmektedir. Putin’in karizmatik bir lider oluşu onu uluslararası alanda önemli bir birey haline getirmiş ve dünyanın saygı duyduğu bir lider olmasını sağlamıştır.

KAYNAKÇA

- AĞIR, Osman ve Ömer, AĞIR, (2017), “Avrupa Birliği ve Avrasya Ekonomik Birliğinin Kuruluş Süreçlerinin Karşılaştırılması”, **Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Sayı:1, Ankara, ss. 103- 128.
- AKGÜL, Fatih, (2009), **Rusya ve Türkiye’de Avrasyacılık**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- AKHUNDOVA, Jale, (2015), **Rusya’nın Yumuşak Güç Politikaları Mevzuat, Kurumlar, Politikalar**, Ekin Yayınevi, Bursa.
- AKMAN, Halil, (2015), Şanghay İşbirliği Örgütü’nün Oluşumunda Rusya-Çin İlişkileri Ve İlişkilerin Problemleri, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt:8, sayı:37, Samsun, ss.311-326.
- AKMAN, M. Kubilay ve Hatice, ÖZER, (2017), ““Biz”den Öte Kitleler Kitle Olgusunun İletişim, Sosyoloji ve Psikoloji Açısından Analizi”, **SOBİDER Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl:4, Sayı: 10, Malatya, ss.352-360.
- ALKAN, Türker ve Doğu, ERGİL, (1980), **Siyaset Psikolojisi**, Turhan Kitapevi, Ankara.
- ALPAYDIN, Yusuf, (2007), “Kültür ve Kişilik: Yapı-Aktör Paradoksu Bağlamında Bir Değerlendirme”, **İlem Yıllık Düşünce & Araştırma Dergisi**, Yıl:2, Sayı:2, İstanbul, ss.79-89.
- ARI, Tayyar, (2013), **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, MKM Yayıncılık, Bursa.
- AYDINGÜN, (İsmail), (2017), “Avrasya Birliği: ‘Gerçek’ Bir Entegrasyon Mu, Rusya’nın Yeni Hegemonya Kurma Arayışlarının Bir Aracı mı?”, **Karadeniz Araştırmaları Balkan, Kafkas, Doğu Avrupa ve Anadolu İncelemeleri Dergisi**, Cilt:14, sayı:55, Ankara, ss.101-113.
- AYDINKAYA, İ. Yasin, (2005), “Yabancı Yatırımlar Ve Özelleştirme Sürecinin Rusya Ekonomisine Etkileri”, **Putin’in Ülkesi: Yeni Yüzyıl Eşiğinde Rusya Federasyonu Analizi**, ÜLGER, İ. Kaya, (Ed.), Seçkin Yayıncılık, Ankara, ss.205-225.

- AYKANAT, Zafer ve Hasan, GÜL, (2012), “Karizmatik Liderlik ve Örgüt Kültürü İlişkisi Üzerine Bir Araştırma”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:16, Sayı:1, Erzurum, ss.17-36.
- AYKANAT, Zafer ve Tayfun, YILDIZ, (2016), “Karizmatik Liderlik Ve Örgütsel Yenilikçilik İlişkisi Üzerine Bir Araştırma”, **Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Girişimcilik Ve Kalkınma Dergisi**, Cilt:11, Sayı:2, Çanakkale, ss.198-228.
- AYKANAT, Zafer, (2010), “Karizmatik Liderlik ve Örgüt Kültürü Üzerine Bir Uygulama”, Yüksek Lisans Tezi, **Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Karaman.
- BAKAN, İsmail ve Tuba, BÜYÜKBEŞE, (2010), “Liderlik Türleri ve Güç Kaynaklarına İlişkin Mevcut-Gelecek Durum Karşılaştırması: Eğitim Kurumu Yöneticilerinin Algılarına Dayalı Bir Alan Araştırması”, **Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, Sayı:2, Karaman, ss.73-84.
- BAUNOV, Alexander (2018), “A Hi-Tech Russian Doll: Putin’s Four-Term Reboot”, **Carnegie Moscow Center**.
- BEZCİ, Bünyamin, (2005), “Kant ve Hegel’in Felsefesinde Etik Anlayışı”, **Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, Cilt:5, sayı:9, Konya, ss.48-61.
- BEZCİ, Bünyamin, (2006), “Hegel’in Felsefesinde Etik, Politik Olan ve Özgürlük”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:21, Sayı: 2, İzmir, ss.235-251.
- CANKARA, P. Özden ve Yavuz, CANKARA, (2007), “Vladimir Putin Döneminde Rus Dış Politikasında Yapılan Değişiklikler”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:15, Isparta, ss.193-212.
- CAŞIN, M. Hakkı, (2005), “Rusya Federasyonunun Anayasal Rejimi”, **Putin’in Ülkesi: Yeni Yüzyıl Eşiğinde Rusya Federasyonu Analizi**, ÜLGER, İ. Kaya, (Ed.), Seçkin Yayıncılık, Ankara, ss.29-71.

- ÇELEBİ, Elif, (2016), “Siyaset Psikolojisinde Kültürel Yaklaşımlar”, **Siyaset Psikolojisi**, 2.Cilt, D. GÜMÜŞ, Özlem, (Ed.), Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, ss.213-238.
- ÇETİN, Halis ve Levent, GÖRÜŞÜK, (2015), **Siyaset Psikolojisi**, Orion Kitapevi, Ankara.
- ÇETİN, N. Gökben ve Ertan, BECEREN, (2007), “Lider Kişilik: Gandhi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl:3, Sayı:5, Isparta, ss.110-132.
- ÇEVİK, Abdülkadir, (2010), **Politik Psikoloji**, Dost Kitapevi Yayınları, Ankara.
- DAĞI, Zeynep, (2002), **Rusya'nın Dönüşümü Kimlik, Milliyetçilik ve Dış Politika**, Boyut Yayın Grubu, İstanbul.
- DEMİR, Cengiz, YILMAZ, M. Kemal ve Aydın, ÇEVİRGEN, (2010), “Liderlik Yaklaşımları ve Liderlik Tarzlarına İlişkin Bir Araştırma”, **Alanya İşletme Fakültesi Dergisi**, Cilt:2, Sayı: 2/1, Alanya, ss.129-152.
- DEMİREL, Emin, (2007), **Terör**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- DİKMEN, Bahar, (2012), “Liderlik Kuramları ve Dönüştürücü Liderlik Kuramının Çalışanların Örgütsel Bağlılık Algıları Üzerindeki Etkisine Yönelik Uygulamalı Bir Çalışma”, Yüksek Lisans Tezi, **Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, İstanbul.
- DİNÇKOL, Bihterin, (2006), “Yönetilenlerin “Öz” Yönetimi – Kamuoyu”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Yıl:5, Sayı:10, İstanbul, ss.49-66.
- DİRİLEN, GÜMÜŞ, Özlem, (2015), “Siyasi Liderlik”, **Siyaset Psikolojisi**, 1. Cilt, D. GÜMÜŞ, Özlem, (Ed.), Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, ss.173-200.
- ELSTER, John, (1993), **Political Psychology**, Cambridge University Press, New York.
- ELTCHANINOFF, Michel, (2017), **Putin'in Aklında Ne Var?**, (Çev: M.İşık Durmaz), İletişim Yayınları, 1.Baskı, İstanbul.
- ENGİN, İsmail, (1990), “Kültür-Kişilik İlişkisi”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, Cilt: 33, Sayı: 1.2, Ankara, ss. 171-176.

- ERDOĞAN, İrfan, (2007), “Karl Marx İnsan, Toplum ve İletişim”, **İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi**, Sayı:25, Ankara, ss.199-228.
- ERDOĞAN, Mustafa, (1999), “Milliyetçilik İdeolojisine Dair”, **Liberal Düşünce Dergisi**, Sayı: 15, Ankara, ss.89-98.
- EROĞLU, Feyzullah, (2011), **Davranış Bilimleri**, Beta Yayınları, İstanbul.
- ERSAYDI, ÇEVİK, B. Senem, (2012), “İnterdisipliner Bir Bilim Olarak Politik Psikoloji Ve Kullanımları”, **21. Yüzyıl Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı:2, Ankara, ss.38-62.
- ERŞEN, Emre, (2013), “Türk Dış Politikasında Avrasya Yönelimi ve Şanghai İşbirliği Örgütü”, **Ortadoğu Analiz Uluslararası Siyaset Dergisi**, Cilt: 5, Sayı:52, Ankara, ss.14-23.
- ERZEN, M. Ünal ve Bahar, E. YALIN, (2011), “Siyasal Kültürün Temel Paradigmaları Üzerine: Kültürden, Siyasal Toplumsallaşma, Örgütlenme ve Katılma Süreçlerine Yansıyanlar”, **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, Sayı: 41, İstanbul, ss.49-61.
- FROMM, Eric, (2004), **Marx’ın İnsan Anlayışı**, (Çev: Kaan H. Ökten), Arıtan Yayınevi, İstanbul.
- GALİNDİ, Edgar, (2007), “Applied Psychology in International Relations”, **Res-Publica**, Volume:5/6, pp.159-178.
- GESSEN, Masha, (2015), **Putin: Yüzü Olmayan Adam**, (Çev: Gözde Soykan), Epsilon Yayıncılık, 1. Baskı, İstanbul.
- GEVORKYAN, Natalya, TİMAKOVA, Natalya ve Andrey, KOLESNİKOV, (2017), **Kendi Anlatımıyla Putin**, (Çev: Faruk Ünlütürk), Astana Yayınları, Ankara.
- GOLDGEIER, James M. and Philip E. TETLOCK, (2001), “Psychology And International Relations Theory”, **Annual Reviews**, Volume:4, pp.67-92.
- GÖKÇE, Orhan, (1996), “Kamuoyu Kavramının Anlamı ve Kapsamı”, **Kurgu Anadolu Üniversitesi İletişim Bilimleri Fakültesi Uluslararası Hakemli İletişim Dergisi**, Sayı:14, Eskişehir, ss.211-227.
- GÖZE, Ayferi, (2011), **Siyasal Düşünceler ve Yönetimler**, Beta Yayınları, İstanbul.

- GÜLDÜ, Özgür, (2011), “Sağ Kanat Yetkeçiliği Ölçeği: Uyarlama Çalışması”, **Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:2, Sayı:2, Ankara, ss.27-51.
- GÜNEŞ, Ergin, (2015), “Çin-Rusya İlişkilerinde Asimetrik Denge ve Amerika Birleşik Devletleri”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt:70, sayı:4, Ankara, ss.839-867.
- HEYWOOD, Andrew, (2013), **Siyaset**, (Çev: B.Bekir Özipek vd.), Adres Yayınları, 9.Baskı, Ankara.
- HOBBS, Thomas, (2007), **Leviathan**, (Çev: Semih Lim), Yapı Kredi Yayınları, 6. Baskı, İstanbul.
- HOFFER, Eric, (1980), **Kesin İnançlar Kitle Hareketlerinin Anatomisi**, (Çev: Erkil Günur), Tur Yayınları, İstanbul.
- HOUGHTON, David P., (2015), **Siyaset Psikolojisi**, (Çev: Hüsamettin İnaç, Duygu Şekeroğlu), Bilge Kültür Sanat Yayıncılık, 1.Basım, İstanbul.
- İLBARS, Zafer, (1987), “Kişiliğin Oluşmasındaki Kültürel Etmenler”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi**, Cilt:31, Sayı: 1.2, Ankara, ss. 201-211.
- İNAÇ, Hüsamettin, (2010), **Türkiye’nin Kimlik Problemleri**, MKM Yayıncılık, Bursa.
- İSLAMBAY, Demet ve Banu, C. ULU, (2016), “Milliyetçiliğin Politik Psikolojisi”, **Siyaset Psikolojisi**, 2. Cilt, D. GÜMÜŞ, Özlem, (Ed.), Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, ss. 293-320.
- JOUANNY, Jean R., (2017), **Putin Ne İstiyor?**, (Çev: Merve Öztürk), İletişim Yayınları, 1. Baskı, İstanbul.
- KAMALOV, İlyas, (2004), **Putin’in Rusyası KGB’den Devlet Başkanlığına**, Kaknüs Yayınları, 2004.
- KAMALOV, İlyas, (2008), **Putin Dönemi Rus Dış Politikası Moskova’nın Rövanşı**, Yeditepe Yayınevi, İstanbul.
- KARABAYRAM, Fırat, (2011), **Rusya Gerçeği**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.

- KARASOY, Alpay, (2009), “Max Weber’de Bilim, Bilim Adamı ve Siyasal Liderlik Konusu”, **Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, Cilt:9, Sayı: 18, Konya, ss.487-506.
- KARYBEKOV, Masali, (2016), “Vladimir Putin Dönemi Rusya Dış Politikası”, Lisans Tezi, **Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi**, Kırgızistan.
- KAYA, Merve, (2015), “Etnik Kimlik”, **Psikolojide Güncel Kavramlar –V- Politik Psikoloji**, Ahmet, AKIN, Eyüp, ÇELİK ve Ümran, AKIN, (Ed.), Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, ss.77-94.
- KERTZER, Joshua D. and Dustin, TINGLEY, (2018), “Political Psychology In International Relations: Beyond the Paradigms”, **Annual Reviews**, Volume:21, Cambridge, pp.1-23.
- KODAMAN, Timuçin ve İ. Burak, GONCA, (2015), “Putin Döneminde Rusya’nın Orta Asya Politikası (2000’den Günümüze)”, **Putin’in Ülkesi: Yeni Yüzyıl Eşiğinde Rusya Federasyonu Analizi**, ÜLGER, İ. Kaya, (Ed.), Seçkin Yayıncılık, Ankara, ss.411-426.
- LEVY, Jack S., (2013), “Psychology And Foreign Policy Decision-Making”, **The Oxford Handbook of Political Psychology**, HUDDY, Leonie, (Ed.), Oxford University Press, Oxford, pp.301-333.
- MEGHEŞAN, Karin ve Teodora, DOBRE, (2016), **Political Sychology – New Challenges In Analyzing Foreign Policy**, Nicolae Titulescu Publishing House, Romanya, ss.842-847.
- MILBURN, Michael A., (1998), **Sosyal Psikolojik Açıdan Kamuoyu ve Siyaset**, (Çev: Ali Dönmez, Veli Duyan), İmge Kitapevi, Ankara.
- MİKAİL, Elnur H., (2008), **KGB Albaylığından Devlet Başkanlığına Putin Dönemi Rusya**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- MOLDAGULOVA, Maral, (2016),), “Kazakistan Dış Politikasının Ekonomik Temelleri”, Yüksek Lisans Tezi, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Ankara.

MUSAOĞLU, Neziha, (2015), “Putin İktidarı Döneminde Rus Dış Politikasının Normatif Temelleri: “Egemen Demokrasi Söylemi””, **Karadeniz Araştırmaları Balkan, Kafkas, Doğu Avrupa ve Anadolu İncelemeleri Dergisi**, Sayı:45, Ankara, ss.13-41.

Oligark Kime Denir? **Sabah**.(12 Eylül 2012)

ONAY, Yaşar, (2002), **Rusya ve Değişim**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.

ÖZBEK, M. Ferhat, (2004), “Geleneksel Toplumlar Ve Güven Bağlamında Etnosentrik Eğilim İlişkisi”, **Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi**, Sayı: 3, Kırgızistan.

ÖZBEK, M. Ferhat, (2004), “Geleneksel Toplumlar Ve Güven Bağlamında Etnosentrik Eğilim İlişkisi”, **Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi**, Sayı:3, Kırgızistan.

ÖZDAŞLI, Esmâ, (2012), “Çin Ve Rusya Federasyonu’nun Perspektifinden Şanghai İşbirliği Örgütü”, **Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Yıl:4, Sayı: 6, Burdur, ss. 108-122.

ÖZEL, Hüseyin, (2000),), “Ölümün Politik İktisadı: Polanyı ve Marx’ın İnsan Anlayışlarına Dayanan Bir Deneme”, **Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt 18, Sayı:2, Ankara, ss.61-81.

ÖZEL, M. Suna, (2015), “Rusya Federasyonu’nda Irkçı Tutumlar Ve Irkçılık”, **Karadeniz Araştırmaları Dergisi**, sayı:46, Ankara, ss.49-60.

ÖZGÜL, Bülent, (2015), “Türkiye Nasıl Bir Siyasi Liderlik İstiyor?”, **Toplum ve Demokrasi Dergisi**, Cilt:9, Sayı: 19-20, Mersin, s.149-176.

ÖZLER, Hayrettin, (2014), **Siyaset Psikolojisi**, Ekin Yayınevi, Bursa.

PAKHUYLU, Serkan, (2015), “Politik İletişim, Kamuoyu ve Medya”, **Siyaset Psikolojisi**, 1.Cilt, D. GÜMÜŞ, Özlem, (Ed.), Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, ss.281-309.

PEKER, Müjde ve Robert W., BOOTH, (2016), “Biyoloji, Biliş ve Siyaset Psikolojisi”, **Siyaset Psikolojisi**, 2. Cilt, D. GÜMÜŞ, Özlem, (Ed.), Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, ss.1-50.

- PETERSON, Lee, (2001), “Başkan Putin ve İcraatları “Rusya’da Eskiye Dönüş” Olarak Kabul Edilebilir Mi?”, **Avrasya Dosyası**, Cilt: 6, Sayı:4, ss.16-23.
- POLAT, Ferihan ve Özlem, Ö. İKİZ, (2015), **Çatışma ve Uzlaşma Bağlamında Siyasetin Psikolojisi**, Paradigma Akademi, Çanakkale.
- RIASANOVSKY, Nicholas V. ve Mark D., STEINBERG, **Rusya Tarihi**, (Çev: Figen Dereli), İnkılap Kitapevi, İstanbul
- SANDAL, ÖNAL, Elif, (2015), “Etnik Çatışma, Irkçılık ve Soykırım”, **Siyaset Psikolojisi**, 1. Cilt, D. GÜMÜŞ, Özlem, (Ed.), Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, ss. 113- 172.
- SAPMAZ, Ahmet, (2013), “Rusya Federasyonu’nun Terörle Mücadele Stratejisinin Kuzey Kafkasya’nın İstikrarı Üzerine Etkileri”, **Savunma Bilimleri Dergisi**, Cilt: 12, Sayı:2, Ankara, ss. 1-35.
- SARIBAY, S. Adil, OLCAYSOY, Irmak ve Onurcan, YILMAZ, (2015), “İdeolojik Yönelimler ve Psikolojik Değişkenler, **Siyaset Psikolojisi**, 1. Cilt, D. GÜMÜŞ, Özlem, (Ed.), Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, ss.1-46.
- SCHILDKRAUT, Deborah J., (2004), “All Politics Is Psychological: A Review of Political Psychology Syllabi”, **Perspectives on Politics**, Volume:21, No:4, pp.807-819.
- SEIFFERT, Wolfgang, (2004), **Vladimir V. Putin**, Gendaş Kültür Yayınları, 1. Baskı İstanbul.
- SENEMOĞLU, Olkan, (2016), “Machiavelli’den Hobbes’a Rönesans Dönemi Siyaset Teorisinde İnsan Doğası Ve Toplum Anlayışı”, **İnsan&İnsan Bilim Kültür Sanat ve Düşünce Dergisi**, Yıl:3, Sayı:9, İstanbul, ss.77-100.
- SENEMOĞLU, Olkan, (2017), “Locke ve Rousseau’nun İnsan Doğası ve Toplum Düşüncesi”, **İnsan&Toplum Dergisi**, Yıl:7, Sayı:1, İstanbul, ss. 187-222.
- SOMUNCUOĞLU, Anar, (2004), “Rus Ortodoks Kilisesi’nin Eski Sovyet Alanındaki Misyonu”, **Karadeniz Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 2, Ankara, ss.93-107.
- Sovyetler’in Kruşçev Dönemi. **Milliyet**. (12 Ekim 2014)

- ŞANLI, Bahar, (2008), “Ekonomik Entegrasyon Teorisi Çerçevesinde Avrasya Birliği'nin Olabilirliği”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt:22, Sayı:1, Erzurum, ss.13-30.
- ŞÖHRET, Mesut, (2015), “Rusya Ve Bağımsız Devletler Topluluğu”, **Putin'in Ülkesi: Yeni Yüzyıl Eşiğinde Rusya Federasyonu Analizi**, ÜLGER, İ. Kaya, (Ed.), Seçkin Yayıncılık, Ankara, ss.571-609.
- TELLAL, Erel, (2010), “Zümrüdüanka: Rusya Federasyonu'nun Dış Politikası”, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:65, Sayı:3, Ankara, ss. 189-235.
- TEMİZEL, Handan, (2008), “Kamuoyu Kuramları ve Kamuoyu Oluşumundaki Kitle İletişim Araçları”, **Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, Cilt:1, Sayı: 15, Konya, ss.127-146.
- TURAN, M. Emin, (2015), “Zenofobi”, **Psikolojide Güncel Kavramlar –V- Politik Psikoloji**, Ahmet, AKIN, Eyüp, ÇELİK ve Ümran, AKIN, (Ed.), Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, ss.65-76.
- TURGUTLUOĞLU, Kenan, (2006), “Rusya Federasyonu'nda Yeltsin ve Putin Dönemlerinde İzlenen Dış Politikaların NATO İle İlişkiler Düzleminde Karşılaştırması”, Yüksek Lisans Tezi, **Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Ankara.
- VOLKAN, Vamık D., (1993), **Politik Psikoloji**, Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları, Ankara.
- VOLKAN, Vamık D., (2013), **Divandaki Düşmanlar: Bir Türk Psikanalistin Siyaset Psikolojisi Serüveni**, (Çev: S. Erdoğan Taycan), Alfa Yayınları, İstanbul.
- VOLKAN, Vamık D., (2017), **Körü Körüne İnanç: Kriz ve Terör Dönemlerinde Geniş Gruplar ve Liderleri**, Asi Kitap, İstanbul.
- VOLKOV, Denis and Andrei Kolesnikov, (2018), “The Perils Of Change: Russians' Mixed Attitudes Toward Reform”, **Carnegie Moscow Center**, p.1.
- YAFFA, Joshua, (2012), **Putin's Challenge: The Reawakening of Russian Politics**, **Pulitzer Center**.

- YALÇIN, Özgen, (2016), “Siyasal Toplumsallaşma”, **Siyaset Psikolojisi**, 2. Cilt, D. GÜMÜŞ, Özlem, (Ed.), Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, ss.321-372.
- YALÇINER, Serhan, (2007), “Putin Dönemi Rusya Federasyonu-Nato İlişkileri”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:12, Sayı:2, Isparta, ss.339-358.
- YALÇINKAYA, Alaeddin, (2015), “Sovyet Sonrası Rus Siyasetinde Avrasyacılık”, **Putin’in Ülkesi: Yeni Yüzyıl Eşiğinde Rusya Federasyonu Analizi**, ÜLGER, İ. Kaya, (Ed.), Seçkin Yayıncılık, Ankara, ss.73-96.
- YANIK, Celalettin, (2013), “Etnisite, Kimlik ve Milliyetçilik Kavramlarının Sosyolojik Analizi”, **Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi**, Sayı: 20, Bursa, ss.225-237.
- YARDIMCIOĞLU, Mahmut ve Hüseyin, KOÇARSLAN, (2012), “Çok Kutuplu Dünyaya Doğru: Şanghay İşbirliği Örgütü”, **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:2, Sayı:2, Kahramanmaraş, ss.163-174.
- YILDIRIM, Sami, (2013), “1990 Sonrası Rus Dış Politikasında Batı Karşısında Kimlik ve Statü Arayışları”, **Kara Harp Okulu Bilim Dergisi**, Cilt:23, Sayı:2, Ankara, ss.61-99.
- YILDIZ, Süleyman, (2007), “Kimlik ve Ulusal Kimlik Kavramlarının Toplumsal Niteliği”, **Milli Folklor Uluslararası Kültür Araştırmaları Dergisi**, Yıl:19, Sayı:74, ss.9-16.
- YILMAZ, Salih, (2015), “Yeni Avrasyacılık ve Rusya”, **Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 34, Muğla, ss.111-120.
- YILMAZ, Serdar, (2017), “Asya’da Bir Ekonomik Gelişim Modeli: Avrasya Ekonomi Birliği”, **Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi**, Cilt:8, Sayı:1, Edirne, ss.63-74.
- YÜCEKÖK, Ahmet N., (1987), **Siyasetin Toplumsal Tabanı**, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.

Elektronik Kaynaklar:

<http://aa.com.tr/tr/analiz-haber/putinin-2018-hedefi-tartismasiz-liderlik/871491>
(25.09.2018)

<http://aa.com.tr/tr/dunya/rusya-devlet-baskani-putin-rus-ekonomisi-krizden-cikti/906678> (25.09.2018)

<http://akademikperspektif.com/2013/11/18/cecenistan-sorunu/> (19.09.2018)

<http://akademikperspektif.com/2014/03/24/gorbacovun-ilimli-siyaseti-ve-eriyen-sscb/>
(11.09.2018)

<http://archive.premier.gov.ru/events/news/18006/> (23.09.2018)

<http://as.tufts.edu/politicalscience/sites/all/themes/asbase/assets/documents/Schildkraut/2004Perspectives.pdf> (12.08.2018)

<http://avekon.org/papers/157.pdf> (13.09.2018)

<http://avim.org.tr/tr/Yorum/KOLEKTIF-GUVENLIK-ANLASMASI-ORGUTU-NIN-YENI-GENEL-SEKRETERI-VE-RUSYA-NIN-ERMENISTAN-UZERINDEKI-ETKISI> (16.09.2018)

<http://catdir.loc.gov/catdir/samples/cam031/92017779.pdf> (27.07.2018)

<http://faspolisci.rutgers.edu/levy/articles/Levy%20%20Psychology%20&%20Foreign%20Policy%20Decision-making.pdf> (02.08.2018)

<http://haberrus.com/economics/2017/07/27/rusya-ekonomisi-yilin-ikinci-ceyreginde-buyudu.html> (24.09.2018)

http://izto.org.tr/demo_betanix/uploads/cms/yonetim.ieu.edu.tr/6693_1522735475.pdf
(15.09.2018)

http://parstoday.com/tr/news/middle_east-i21889-rusya_ile_kolektif_g%C3%BCvenlik_anla%C5%9Fmas%C4%B1_%C3%B6rg%C3%BCt%C3%BC_aras%C4%B1daki_i%C5%9Fbirli%C4%9Fini_geli%C5%9Ftirme_s%C3%BCreci
(17.06.2018)

<http://politikaakademisi.org/2016/01/03/9-maddede-2016-yili-rusya-ulusal-guvenlik-strateji-belgesi/> (28.09.2018)

- http://respublica.ulusofona.pt/pdf5_6/artigos4.pdf (01.08.2018)
- <http://sahipkiran.org/2016/05/14/putin-donemi-rusyasi/> (08.09.2018)
- <http://tr.euronews.com/2016/04/14/putin-rusya-ekonomisi-bu-yil-da-biraz-kuculecek-onumuzdeki-yil-buyumeye> (23.09.2018)
- http://uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktaraflioz/bm/bm_11.pdf (14.08.2018)
- <http://www.21yyte.org/assets/uploads/files/016-023%20lee%281%29.PDF> (15.09.2018)
- <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/rusya/2013/02/20/6882/putin-donemi-rus-milliyetciligi> (24.09.2018)
- <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/rusya-slav-arastirmalari-merkezi/2012/09/05/6729/car-putin-ile-ucuncu-donem> (21.09.2018)
- <http://www.21yyte.org/tr/arastirma/rusyaslavarastirmalarimerkezi/2012/05/25/6616/nashiler-putinin-siyasal-askerleri> (07.09.2018)
- <http://www.akademikbakis.org/eskisite/3/5.pdf> (12.08.2018)
- http://www.arastirmax.com/en/system/files/dergiler/91826/makaleler/12/12/arastrmx_91826_12_pp_33-48.pdf (13.09.2018)
- http://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/08/130813_guardian_otokratlar (10.08.2018)
- <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43451286> (19.09.2018)
- http://www.bilgesam.org/incele/1086/-rus-federal-sistemi-etnik-problemi-cozmeye-yeterli-mi-/#.WLXvFrxl_IU (16.09.2018)
- <http://www.biyografi.info/kisi/vladimir-putin> (05.09.2018)
- <http://www.dunyabulteni.net/?aType=haber&ArticleID=144153> (03.08.2018)
- <http://www.dw.com/tr/rusyada-%C3%BC%C3%A7%C3%BCnc%C3%BC-putin-d%C3%B6nemi/a-15787200> (22.09.2018)
- <http://www.dw.com/tr/yeni-putin-d%C3%B6nemi/a-15933156> (17.09.2018)
- <http://www.emrebagce.com/yayinlar/Rousseauda-toplum-sozlesmesi-siyasal-mesruiyet-ve-katilimci-demokrasi.pdf> (25.07.2018)

http://www.felsefe.gen.tr/siyaset_felsefesi/platon_toplum_ve_devlet_tasarimi.asp
(21.07.2018)

<http://www.kamudiplomasisi.org/pdf/politikpsikoloji.pdf> (27.07.2018)

<http://www.kazakistan.kz/putin-rusya-kgao-topraklarinda-renkli-devrimlere-izin-vermeyecegiz/> (21.06.2018)

<http://www.kirmizilar.com/tr/index.php/tartisma/item/308-tarihi-surec-icinde-yeni-avrasyacilik> (06.08.2018)

<http://www.medyagunlugu.com/Haber-1683-putinin-hikayesi-tamami.html> (21.08.2018)

<http://www.milliyet.com.tr/sovyetlerinkruscevdonemi/ilberortayli/pazar/yazardetay/12.10.2014/1953184/default.htm> (06.09.2018)

<http://www.sarkekspresi.com/?p=1410> (19.09.2018)

<http://www.suriyegundemi.com/2018/11/06/iranin-suriyede-rusya-tarafindan-sinirlendirilmesi/> (06.12.2018)

<http://www.tarihiolaylar.com/galeriler/tarihten-katliam-seviyesindeki-irkcilik-akimlari-299> (17.08.2018)

<http://www.tarihkomplo.com/2015/06/sovyet-rusyann-ilk-reformcusu-nikita.html>
(06.09.2018)

http://www.tasam.org/trTR/Icerik/25735/yeni_avrasyacilik_ekseninde_gumruk_birligi_sureci (13.07.2018)

http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/26764/kaonun_kolektif_guvenlik_sistemi
(28.09.2018)

<http://www.tuicakademi.org/avrupa-birligi-avrasya-birligi-karsilastirmali-kurulum-surecleri/> (14.09.2018)

<http://www.tuicakademi.org/bagimsiz-devletler-toplulugu-bdt-commonwealth-of-independent-states-cis/> (11.09.2018)

<http://www.tuicakademi.org/politik-psikoloji-ve-turkiyedeki-sentezi/> (27.07.2018)

<http://www.tuicakademi.org/sscb-nin-cokusu-ve-gorbacov-bilal-tastan/> (14.09.2018)

<http://www.turkrus.com/112429-rusyada-irkcilik-dususte-xh.aspx> (08.06.2018)

- <http://www.turkrus.com/477853-putine-halk-ne-kadar-guveniyor-xh.aspx> (28.09.2018)
- <https://carnegie.ru/commentary/75751> (28.09.2018)
- <https://pdfs.semanticscholar.org/adfd/7a8ca8798b75e4eb9b3e532e6bfd16a7b057.pdf>
(11.07.2018)
- <https://pulitzercenter.org/project/russia-moscow-elections-protests-opposition-activism-vladimir-putin> (15.07.2018)
- <https://ruveydacelenk.com/ilgi-alarim/politik-psikoloji/> (30.07.2018)
- <https://scholar.harvard.edu/files/dtingley/files/psyr.pdf> (02.08.2018)
- <https://tr.linkedin.com/pulse/putinin-kafasi-nasil-%C3%A7ali%C5%9Fird%C4%B1n-serdar-kuru> (29.07.2018)
- https://tr.sputniknews.com/ceyda_karan_ksen/201710261030796936-rus-diplomasisi-altin-cagini-yasiyor/ (05.12.2018)
- <https://tr.sputniknews.com/ekonomi/201706011028711806-putin-rusya-ekonomik-buyume-temposu-dunya-buyumesinin-uzerinde-olmali/> (26.09.2018)
- <https://tr.sputniknews.com/rusya/201612011026094935-putinden-rusyanin-yeni-dis-politika-konseptine-onay/> (23.09.2018)
- <https://tr.sputniknews.com/rusya/201706061028778114-putin-teror-suclularini-vatandasliktan-cikarma-fikrine-destek/> (17.06.2018)
- <https://tr.sputniknews.com/rusya/201706141028881517-putin-rusya-egemen-demokratik-sorun/> (22.09.2018)
- <https://tr.sputniknews.com/rusya/201712291031617915-putin-teror-orgutlerine-yeni-uye-kazandiranlara-omur-boyu-hapis-cezasini-onayladi/> (09.06.2018)
- <https://tr.sputniknews.com/rusya/201805181033501773-rus-vekil-putin-esad-gorusmesi/> (05.12.2018)
- https://tr.sputniknews.com/turkish.ruvr.ru/2014_04_21/Ruslar-Putini-seviyorlar/
(21.09.2018)
- https://tr.sputniknews.com/turkish.ruvr.ru/2014_04_21/Ruslar-Putini-seviyorlar/
(26.09.2018)

https://tr.sputniknews.com/turkish.ruvr.ru/news/2014_10_15/irkcilik-asisi-gucunu-kaybetmeye-basladi/ (08.09.2018)

https://www.academia.edu/10712243/Putin_D%C3%B6nemi_Rus_D%C4%B1%C5%9F_Politikas%C4%B1na_K%C4%B1sa_Bir_Bak%C4%B1%C5%9F
(14.09.2018)

https://www.academia.edu/12167432/Ki%C5%9Filik_Psikodinamik_Kuramlar_ve_Jayl_ene_Smith_Vakas%C4%B1 (29.07.2018)

https://www.academia.edu/18266141/%C3%87e%C3%A7en_Sorunu_ve_Rusyan%C4%B1n_Ter%C3%B6rle_M%C3%BCcadele_Politikalar%C4%B1 (11.08.2018)

https://www.academia.edu/2076633/Vladimir_Putin_D%C3%B6nemi_Rus_D%C4%B1%C5%9F_Politikas%C4%B1na_Bak%C4%B1%C5%9F_S%C3%B6ylemler_Aray%C4%B1%C5%9Flar_ve_F%C4%B1rsatlar (05.08.2018)

https://www.academia.edu/22821517/T%C3%BCrk_Ermeni_%C4%B0li%C5%9Fkileri_ne_PolitiPsikoloji_A%C3%A7%C4%B1s%C4%B1ndan_Bir_Bak%C4%B1%C5%9F (12.08.2018)

https://www.academia.edu/24194271/RUSYANIN_ULUSAL_K%C4%B0ML%C4%B0K_ALGISININ_DI%C5%9E_POL%C4%B0T%C4%B0KAYA_ETK%C4%B0LER%C4%B0 (05.10.2018)

https://www.academia.edu/24239536/So%C4%9Fuk_Sava%C5%9F_Sonras%C4%B1_SSCBnin_Toparlanma_S%C3%BCrecindeki_Deneyimlerinin_G%C3%BCn%C3%BCm%C3%BCz_Rusya_D%C4%B1%C5%9F_Politikas%C4%B1na_Yans%C4%B1mas%C4%B1_ve_Etkileri (15.09.2018)

https://www.academia.edu/25133557/D%C3%BCnden_Bug%C3%BCne_Rus_D%C4%B1%C5%9F_Politikas%C4%B1n%C4%B1n_Temel_Dinamikleri (27.09.2018)

https://www.academia.edu/26084557/2000_Sonras%C4%B1_D%C3%B6nemde_Realist_%C3%87er%C3%A7evede_T%C3%BCrkiye-Rusya_%C4%B0li%C5%9Fkileri (15.09.2018)

https://www.academia.edu/6089946/Lider_Liderlik_ve_Nitelikleri (05.08.2018)

- https://www.academia.edu/6442804/Rusyan%C4%B1n_Arap_Bahar%C4%B1_Politikas%C4%B1 (17.09.2018)
- https://www.academia.edu/7384456/Uluslararası%C4%B1_Krizlerde_Liderin_Rol%C3%BC (14.08.2018)
- https://www.academia.edu/8618137/Rusyan%C4%B1n_Kimli%C4%9Finin_D%C4%B1%C5%9F_Politikas%C4%B1na_Etkisi (09.06.2018)
- <https://www.avekon.org/papers/1343.pdf> (14.07.2018)
- https://www.files.ethz.ch/isn/159610/KE-4_2013_Yesevi.pdf (07.10.2018)
- <https://www.haberler.com/petersburg-g-8-ulkeleri-liderler-zirvesi-haberi/> (20.09.2018)
- https://www.haberturk.com/yazarlar/serdar-turgut-2025/1846542-gizli-suriye-plani-uzerinde-calisiliyor?utm_source=partners&utm_medium=gazeteoku.com&utm_campaign=feed (05.12.2018)
- <https://www.insightturkey.com/article/russian-energy-policy-in-the-middle-east> (24.09.2018)
- https://www.researchgate.net/publication/316717384_LIDERLERIN_VE_LIDERLIK_KURUMUNUN_HUKUMET_SISTEMLERINE_ETKISI_Turkiye'deki_Baskanlik_Sistemi_Tartismalari_Cercevesinde_Erdogan_Obama_Putin_ve_de_Gaulle'un_Liderlik_Tarzlarinin_Karsilastirmali_Incelemes (27.07.2018)
- <https://www.sabah.com.tr/ekonomi/2012/09/12/oligark-kime-denir> (18.09.2018)
- <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/duran/2018/11/20/rusya-ile-ismirligi-rahatsiz-edecesine> (05.12.2018)
- <https://www.setav.org/rusya-ve-abdnin-orta-dogu-siyasetleri/> (05.12.2018)
- <https://www.stratejikortak.com/2016/06/sscbde-gorbacov-iktidari.html> (03.01.2018)
- <https://www.stratejikortak.com/2017/04/rusya-cecenistan-savasi.html> (20.09.2018)
- <https://www.stratejikortak.com/2017/06/kendi-anilariyla-putinin-kremlin-yolculugu.html> (03.09.2018)

DİZİN**B**

Bilim, 4, 17, 32, 113, 132, 134, 136,
138

D

Davranış, 23, 132
Devlet, 4, 5, 11, 37, 57, 59, 62, 65, 69,
73, 87, 118, 133, 134
Dönüşümcü, 107
Düşünce, 4, 27, 46, 129, 132, 136

G

Gelişim, 122, 138
Grup, viii, 33, 106

H

Hükümet, 104

I

İrkçilik, 46, 48, 49, 116, 135, 136

İ

İnsan, 4, 5, 6, 7, 8, 115, 132, 135, 136

K

Kamuoyu, 11, 38, 39, 104, 131, 132,
134, 135, 137
Karizmatik, 35, 103, 107, 130
Kişilik, 16, 23, 25, 26, 27, 33, 52, 129,
131
Kuram, 8, 132
Kültür, 4, 26, 27, 41, 42, 51, 57, 68, 87,
112, 123, 129, 131, 133, 134, 136,
138

L

Lider, 1, 27, 31, 32, 33, 34, 35, 57, 100,
103, 106, 107, 109, 131, 143

Liderlik, v, viii, 16, 17, 27, 28, 31, 32,
35, 95, 103, 104, 106, 107, 108, 130,
131, 134, 135, 143, 144

M

Milliyetçilik, 40, 41, 45, 46, 109, 131,
132, 138

O

Otoriter, 45, 101

P

Politik, 3, 4, v, viii, 1, 2, 4, 7, 8, 9, 10,
11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 22,
23, 25, 27, 28, 36, 39, 41, 43, 49, 51,
54, 99, 100, 109, 127, 130, 131, 132,
133, 134, 135, 137
Politika, 3, 4, v, 1, 12, 18, 45, 81, 109,
114, 129, 131
Psikanalitik, 14, 24
Psikoloji, 3, 4, v, 1, 9, 12, 13, 15, 16,
17, 18, 24, 37, 43, 129, 131, 132, 134,
137
Putin, v, vi, viii, 1, 2, 22, 34, 35, 36, 57,
58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67,
69, 70, 71, 72, 73, 75, 76, 77, 78, 79,
80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89,
90, 91, 92, 93, 95, 96, 97, 98, 99, 100,
101, 102, 103, 104, 105, 106, 107,
108, 109, 112, 113, 114, 115, 116,
117, 118, 120, 121, 124, 125, 126,
127, 129, 130, 131, 132, 133, 134,
135, 136, 137, 138, 142, 143, 144

R

Rusya, v, 1, 2, 34, 45, 49, 57, 61, 62,
64, 65, 66, 67, 68, 69, 71, 72, 73, 74,
75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 83, 84, 85,
86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 98, 99,
101, 102, 104, 105, 108, 109, 110,

111, 112, 113, 114, 115, 116, 117,
118, 119, 120, 121, 122, 123, 124,
125, 126, 127, 129, 130, 131, 133,
134, 135, 136, 137, 138, 143

S

Siyaset, 5, 1, 2, 4, 5, 8, 9, 11, 15, 18, 22,
25, 28, 38, 41, 42, 52, 122, 125, 129,
131, 132, 133, 134, 135, 136, 137,
138

T

Terörizm, 16, 50, 52

U

Uluslararası, 2, 3, 4, 5, v, 1, 4, 8, 15, 19,
32, 36, 38, 41, 45, 47, 57, 62, 78, 108,
109, 124, 125, 129, 132, 135, 138

